İRŞAD EKSENİ

M. Fethullah Gülen

İRŞAD EKSENİ

M. Fethullah Gülen

ISBN
978-975-315-001-9

Yayın Numarası
114

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

Takdim

“Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.” [1] âyeti inanan insanlara bir vazife, bir sorumluluk yüklemektedir. Yüklenen bu sorumluluk, tespitini bizzat Cenâb-ı Hakk’ın ya da O’nun vahyi doğrultusunda peygamberlerin veya bu iki ana kaynaktan istifade ile belli vasıflara haiz insanların yaptığı iyi ve kötü değerlerin, mutlaka ama mutlaka insanlara anlatılmasıdır. Bu vazife yeryüzünün en şerefli ve en kıymetli vazifesidir. Bundan daha kıymetli ve değerli bir vazife olsaydı, Allah seçkin kul olarak yarattığı peygamberlerini o vazife ile görevlendirirdi.

Müfessirler genelde bu âyeti değerlendirirken bu vazifenin şer’î anlamda farz-ı kifaye oluşu üzerinde ısrarla durmuşlardır. Âyette geçen “minküm” tabirindeki “min” edatının ba’ziyet anlamından hareketle söylenen bu hüküm, inanan her bir insanı derin derin düşündürmelidir. Zira günümüzde bu vazifenin farkında, idrakinde ve şuurunda olan kişilerin azlığı herkesin kabullendiği bir gerçektir. Bazı müfessirler buna ilaveten âyetin yüklemiş olduğu bu sorumluluğu yerine getiren bir topluluk yoksa, iyiliği emretme, kötülüğü menetme vazifesinin farz-ı ayn olduğunu belirtmektedirler. Bu ise mezkur vazifenin namaz, oruç, zekât vb. gibi ferdî mükellefiyetler alanına girdiğini göstermektedir.

Evet, din âyette ifadesini bulan iyi ve kötü şeyleri belirleyen bir değerler manzumesidir. Bu anlamda iyiliği emretme, kötülüğü menetme, dini anlatma olarak yorumlanabilir. Istılahî anlamda buna, hükmünü farz-ı kifaye veya farz-ı ayn olarak belirlediğimiz tebliğ ve irşad diyebiliriz. Gerçi bazıları tebliği Allah’a inanmayan kişilere, irşadı da inanan ama olması gerektiği ölçüde onu yaşamayan ya da yaşayamayan kişilere karşı yapılan ameliye olarak nitelendirirler. Bu, kelimelere lügat mânâları esas alınmak suretiyle giydirilen ıstılahî anlamlardır ve doğruyu ifade etmektedir. Fakat biz tebliğ ve irşad kavramını bu türlü teferruatı bir kenara bırakıp, genel anlamda kullanacağız.

Evet, tebliğ ve irşad umumî anlamda dinin anlatılması demektir. Yalnız bu vazifenin hayata geçirilişinde hemen her şeyde olduğu gibi dikkat edilmesi gereken aslî ve fer’î unsurlar vardır. Aslî unsurlar; tebliğ edilecek hakikatler, tebliğ eden, tebliğ edilen ve tebliğ usûlleri olmak üzere dörde ayrılır. Fer’î unsurlar ise, bu dört ana esasa bağlı olan şeylerdir. Ezcümle tebliğin varlık

gayemiz oluşu, tebliğ ile fert-toplum münasebeti, peygamber ve tebliğ, çile, ızdırap, ücret, dua gibi hususların tebliğ ile ilişkisi, keyfiyet-kemmiyet dengesinin gözetilmesi vb. bütün bunlar tebliğin başarılı ve müessir olup-olmamasında birinci derecede rol oynamaktadırlar.

Aslında tebliğ meselesine farklı zaviyelerden de yaklaşmak mümkündür. Şöyle ki; tebliğ ferdin Allah'a hakkıyla kul olmasını sağlayacak, Rabbisi ile irtibatını daimî tutacak ve onun iman ve İslâm'da kemal mertebesine ulaşmasını temin edecek en önemli vesilelerden biridir. Abd, âbid, ibadet, ubudiyet, ubudet gibi kavramlarla anlatılmaya çalışılan hakikatler –ki bunların hepsini *"Ben insanları ve cinleri sadece Bana ibadet etsinler diye yarattım."*[2] âyeti çerçevesinde değerlendirebiliriz– bu noktada tebliğ hakikatinin içinde mündemiç bulunmaktadır. Yukarıda tebliği varlık gayemiz olarak nitelerken, buna işaret etmek istemiştik.

Burada tebliğin içtimaî boyutu da mutlaka nazara alınmalıdır. İnsan içtimaî bir varlıktır. Hayatını insanlar içinde geçirmeye göre programlanmıştır. İnsanların birlikte yaşadıkları bir hayat ise, bir taraftan insanın had, sınır ve kayıt tanımaz duygu, düşünce, his, arzu, emel ve hırsları, diğer taraftan da dünyanın bir imtihan meydanı olması itibarıyla çeşitli kaide ve kurallara ihtiyaç duyar. Siyasî, iktisadî, ahlâkî, hukukî birçok alanda ortaya atılan "hukuk toplumu", "fazilet toplumu", "hukukun üstünlüğü", "sosyal adalet" vb. yüzlerce kavram veya iktisadî, siyasî, ahlâkî doktrinler, hep bu ihtiyacın ürünleri olarak ortaya çıkmıştır. Ne var ki özellikle son birkaç asırdan beri insanların büyük çoğunluğunun gafil olduğu bir gerçek, bunun en mükemmel bir biçimde ilâhî dinler tarafından insanlara bildirildiğidir. İslâm haricindeki dinlerin tahrif ve tebdil edildiği herkesin malumu olduğuna göre bu konuda yegâne kaynağın İslâm dini olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Zaten İslâm'ın Allah Rasulü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu yana geçirmiş olduğu ve dinin hakkıyla hayata hâkim kılındığı zaman dilimleri bunun en büyük göstergesidir.

Yeryüzünde özellikle son birkaç asır nazar-ı itibare alınarak Müslümanların tebliğ açısından durumu değerlendirildiğinde iki hususun mutlaka altı çizilmelidir. Bir; Müslümanların Osmanlı'nın duraklama dönemine girişinden sonra kaybettikleri konum ve bunun tabiî bir uzantısı olarak ister düşünce, ister iktisadî, siyasî, kültürel hatta ahlâkî alanlarda güçlü ve kuvvetli olan devletlerin tesiri altına girmesidir. Öyle ki, bu tesir gün gelmiş, Müslümanın sahip olduğu elmas, pırlanta hüviyetindeki değerlerinden dahi şüphe etmesine

ve bazıları itibarıyla ondan hızla uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu arada tabiî ki bu umumî havanın tesirine girmeyen insanlarımız da olmuştur. Fakat onların dini anlatma cehd ve gayretleri İslâm adına müsbet denilebilecek ölçüde bir kabullenme meydana getirmemiştir. Bunda çok çeşitli sebepler rol oynamıştır. Dini hakkıyla bilen insanların azlığı, tebliğ ortamının müsait olmayışı, dahilî ve haricî baskılar ve hepsinden öte asrın gerçeklerine uyanamamadan kaynaklanan eski metodların ısrarla kullanılması bu sebepler arasında sayılabilir. Şahsen ben İslâm âlemi olarak bugünkü duruma düşmemizde asrın gerçeklerine uyanamama faktörünün, diğerlerine nispetle daha müessir bir rol oynadığına inanıyorum. Bu konuda M. Âkif'in *"Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâmı"* mısraında ifade ettiği ufuk yakalanabilseydi, bugünkü durum çok daha değişik olabilirdi zannediyorum. Meselâ, tebliğ ve irşad işi, genel geçer prensipler doğrultusunda şahıs, mekân ve zaman unsurları gözetilerek kurumsallaştırılabilseydi, dini anlatmayı gaye-i hayal edinmiş tebliğ erleri küçük ve büyük çapta hayatın çeşitli alanlarında organizasyonlar kurabilseydi, günümüze kadar gelen tarihî İslâm yorumlarından istifade ederek aslî kaynaklara inilip yeni yorumlamalar yapılsa ve bunlar hayata geçirilebilseydi.. evet bütün bunlar olsaydı neticenin bugünkünden farklı olması muhakkaktı.

Altı çizilmesi gereken ikinci husus ise; tebliğ erlerinin tebliğ ettikleri hakikatleri yaşamamasıdır. Hâlbuki Kur'ân'ın bu konudaki hükmü gayet açık ve nettir. *"Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz! Allah katında en büyük günah, yapmayacağınız şeyleri söylemenizdir."*[3] Buna rağmen tebliğ erlerinin böyle yapması Hocaefendi'nin tespitleri içinde *"... vahyin bereketinin kesilmesine sebeptir. Vahyin bereketi kesildiğinde de düşünceler tutarsız, muhakemeler yetersiz, sözler kuru ve yavan hâle gelir"* ki, tebliğ edenin bu sıfatlara haiz olduğu bir vasatta ne ferdî, ne de içtimaî kabullenmelerin olması mümkün değildir. Zira bu, Allah'ın kanunlarına terstir.

Ayrıca bahsini ettiğimiz bu hususu, sadece bire bir ilişkiler alanına hasretmek doğru değildir. Aynı şey içtimaî ve düvelî alanda da geçerlidir. Gerçekten asırlardan bu yana Asr-ı Saadet ölçüsüne denk olmasa da onların daha altında bir seviyede olsun, İslâm'ı hakkıyla temsil eden ne bir topluluktan, ne de bir devletten bahsetmek mümkündür. Bu ise, dini tebliğimize muhatap olan ve gerek ferdi, gerekse mensubu olduğu millet itibarıyla Müslümanlardan daha yüksek bir hayat standardına sahip olan insanların, İslâm'dan uzaklaşmalarına sebebiyet vermektedir. Hatta bu noktada şöyle de denilebilir;

keşke bütün mesele İslâm'ın bahsi edildiği ölçü ve alanda yaşanmaması olsaydı. Zira yanlış yorumlar ve uygulamalarla İslâm dünyaya menfî bir şekilde gösterilmiş, bu da İslâm imajına çok kötü bir darbe vurmuştur. Bu ise tebliğde müspet anlamda mesafe almayı engelleyen bir faktördür.

İşte elinizde bulundurduğunuz kitap, birkaç paragraf içinde farklı boyutlarına temas etmeye çalıştığımız tebliğ ve irşad meselesini üç ayrı noktadan ele almakta ve bu alanlarda İslâmî temeller gösterilerek yeni açılımlarda bulunmaktadır. Burada İslâmî temellerin –ki bunlar âyet, hadis ve ümmetin kabulüne mazhar olmuş ulemanın bu kaynaklara getirdiği yorumlardır– gösterilmesi, İrşad Ekseni kitabının kıymetler üstü kıymetine ayrı bir değer katan unsurdur.

İrşad Ekseni kitabı aslında M. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin 1980 öncesi vaizlik yıllarında müeyyidât serisi "İslâm'da Tebliğ Usûlü" adlı vaaz silsilesinin yazıya geçirilmiş hâlidir. Bantlar daha önceki kitaplardaki takip edegeldiğimiz usûl üzere önce deşifre edilmiş, sonra "imkân nispetinde" yazı diline çevrilmiş ve peşi sıra bunca yoğun işine rağmen Hocamız'ın küçük bir tashihinden geçmiş ve nihayet format, tahriç, fihrist ve indeks çalışmaları yapılarak baskıya sunulmuştur.

Kitap, Tebliğin Analizi, Tebliğde Usûl ve Prensipler ve Tebliğ İnsanının Ruh Portresi olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm kendi içinde muhtevasına göre çeşitli ara başlıklarla bölünmüştür. Muhtevaya verilmek istenen mesajı tam anlamıyla yansıtamayabilir endişesi ile üslûba çok fazla müdahale edilmemiş, bu da kitabın bazı kısımlarında vaaz havasının hissedilmesine sebep olmuştur. İrşad Ekseni kitabının vaazlardan derlenen bir kitap olduğu bilindiğine göre, bunda bir mahzur olmasa gerektir.

Son olarak, kitabın genel özellikleri ve ehemmiyetine dair iktibaslarla bezeli düşüncelerimi maddeler hâlinde sizlere arz etmek ve bu düşünceleri sizlerle paylaşmak istiyordum. Bu gayeye matuf, yaklaşık 20 madde tespit ettim. Fakat daha sonra bunların muhterem Hocam'ın kitabın muhtevasını 25 madde hâlinde gayet veciz bir biçimde özetlediği sonuç kısmındaki bilgilerden çok farklı olmadığını gördüm ve vazgeçtim. Zira bu, sözü uzatmadan öte bir mânâ taşımayacak, sizlerin çok değerli vakitlerini israf etmeye sebebiyet verecekti.

Evet, İrşad Ekseni kitabı iyiliği emretme, kötülükten menetme gerçeğinin İslâm'ın müeyyidât kısmı içinde mütalâa edilmesi gerektiği tespiti üzerine kurulu, orijinal tespit, yorum ve Asr-ı Saadet kaynaklı misallerle süslü, tebliğ

erinin eline verilen altın gibi ölçü ve teknik bilgilerle dolu, tebliğin siyaset üstü olması, yelpazenin bütün insanlığı içine alacak ölçüde geniş tutulması gibi, asrın gerçeklerine işaret eden özellikleriyle dikkati çeken ve irşada özellikle günümüzde farz-ı kifaye ve farz-ı ayndan öte farzlar üstü bir farz olduğu hükmünü veren bir kitaptır. Evet, İrşad Ekseni irşad erlerinin cep kitapçığıdır ya da öyle olmalıdır.

Sizleri kitapla baş başa bırakırken, yukarıda da ifade ettiğim gibi yoğun mesaisi içinde İrşad Ekseni kitabını küçük de olsa tashih etme lütfunda bulunan muhterem Hocamız'a teşekkür ediyor, bu ve benzeri daha nice kitaplarla düşünce ufkumuzu açması ve bizleri yönlendirmesi talebimizi buradan kendilerine arz ediyor, Rabbim'den kendisine sıhhat, afiyet ve uzun ömürler ihsan etmesini diliyorum.

Kitabın dizgi, tashih, basım, dağıtım vb. her türlü safhasında emeği geçen herkese de ayrıca teşekkür ediyoruz.

Ahmet KURUCAN
İstanbul, 21.11.1997

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/104.

2 Zâriyât sûresi, 51/56.

3 Saf sûresi, 61/2-3.

Önsöz

İnsan zaaflarıyla aşağılardan aşağı, faziletleriyle de meleklerden üstün bir varlıktır. Onu bu zaaf ve faziletleriyle ele alıp değerlendirmeyen her türlü terbiye anlayışı ise, eksik ve yarımdır.

İslâm, insanı bir bütün olarak ele alır. Zaaflarına karşı zecrî ve korkutucu, faziletlerine karşı da teşvik edici bir metotla ona yaklaşır. Onun için Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde korku ile ümit, Cennet ile Cehennem, rahmet ile gazap hep ard arda ve dengeli olarak işlenmiştir. Korkunun bitirip tükettiği ve mefluç hâle getirdiği insanla, ümidin şımartıp firavunlaştırdığı insan, İslâm'ın aradığı insan tipi değildir.

Dinî hayatın temini ve devamı ancak müeyyidelerle sağlanır. İnsan, bir taraftan mânevî hayatını takviye edip metafizik gerilime geçerken, diğer taraftan da bazı cezâî müeyyidelerle kontrol altına alınmalıdır ki, istikametini devam ettirsin; sürçmekten, düşmekten ve yolda takılıp kalmaktan korunmuş olsun. Zâhiren bu cezâî müeyyidelerin yüzü ekşi gibi görünebilir. Ne var ki neticede bunlarla elde edilecek şeyler düşünüldüğünde, bu cezâî müeyyidelerin en az teşvik ve tergib müeyyideleri kadar insanın lehine olduğu ve o ekşi yüzün altında bir hûri güzelliği taşıdığı görülecektir.

İnsanı tek taraflı ele alan bütün sistemler iflas etmiştir. İflas etmeyen sistemler de bugün hızla o istikamete doğru kaymakta. Zira bu sistemler, realite ve buna göre yaşama âhenginden mahrumdurlar. Bu mahrumiyetin muhakkak ve mukadder olan neticesi ise, bitip tükenmektir.

Bu açıdan biz, İslâmî müeyyidelere, ilâhî ahlâk perspektifinden bakıp öyle değerlendirmek zorundayız. Zira o ahlâk ki, Kur'ân ahlâkıdır. Bizim asıl gayemiz de, insanlara Efendiler Efendisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahlâklanmış olduğu "en yüce ahlâk" ile ahlâklanma yolunu gösterme olmalıdır. Zaten insan olmanın gayesi de, bu yüce ahlâka ulaşmak değil midir?

İslâmî müeyyideleri, işin başında iki ana grupta toplamak mümkündür. Bunlara en kısa ve veciz bir ifade ile, "enfüsî ve âfâkî" diyebiliriz. Birincisinde ferdin kendi iç âlemi ve ruh yapısı; ikincisinde ise, dışa karşı yapması gerekenler söz konusudur.

Evvelâ her fert, kendi mânevî hayatını istikamet içinde sürdürmelidir. Zaten, imanın bütün rükünleri de ferde bunu kazandıracak niteliktedir. Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere iman etmiş olan

insanda, belli seviyede bu istikamet vardır. Ama bu istikamet, "salih amel" dediğimiz ibadetlerle takviye edilmeli ve her fertte tabiat hâline getirilmelidir. Namaz, oruç, zekât ve hac gibi farz ibadetlerin yanında, "nafile" adını verdiğimiz ibadetlerle de, ruhî hayatını geliştirip, iç dünyasını süsleyen bir insan, müeyyidelerin fert planında olan kısmını yerine getirmiş olur. Şu var ki, müeyyideler sadece yapılması gerekenler demek değil; yapılmaması gereken hususlarla da alâkalıdır. Yani bu müeyyidelerin bir ucunda Cennet, diğer ucunda Cehennem vardır. Tabir-i diğerle müeyyidelerin bir ucu mükâfatı, diğer ucu cezayı gösterir. İşte bu da dengenin ta kendisidir.

Ayrıca, meseleyi beşerî realiteler içinde ele almak lâzımdır. Cenâb-ı Hak, bizi insan olarak yarattı. İnsan, birçok zaaflarının yanında birçok faziletleri de olan kompleks bir varlıktır. Oysaki diğer varlıklarda bu hususiyet, insanda olduğu ölçüde yoktur. Hayvanlar, kendileri için tayin edilen hududun dışına çıkamazlar. Kendilerine cüz'î irade verilmediği için de mesuliyetleri yoktur. Cinler, istidat açısından insandan çok geridirler. Zaten şeytanların yapısı kötülüklerle öyle bütünleşmiştir ki, onlar sadece kötülük yapan varlıklar durumundadırlar. Meleklerin istidatları da sınırlıdır. Sınırlı tabirini, onların insanî ölçüde tekâmüle kapalı olduklarını anlatmak için kullanıyoruz. Şeytan, itaat etmekten mahrum; melek, isyan etmekten masundur. İnsan ise, hem şer ve kötülüğe, hem de iyilik ve güzelliğe aynı ölçüde açık olarak yaratılmıştır. Yüceler yücesi makamın namzedi de, sefaletin en iğrencine yuvarlanma adayı da odur.

İslâm, getirdiği müeyyidelerle, kötülüğün bizzat kendisini yok edici bir aktivite içindedir. Bataklığı kurutmak, sivrisineklerden korunmanın en emin ve en kalıcı yoludur. Yılanı büyütüp kobra hâline getirdikten sonra, ondan şikâyet etmenin veya onu ortadan kaldırma çabalarına düşmenin yersizliği ve yetersizliği ortadadır. İslâmî müeyyideleri tetkik ederken, konuya bu zaviyeden yaklaşılması, meselelerin daha şümullü kavranmasına vesile olur inancını taşımaktayız.

Tergibin yanında terhib; iyiyi emretmenin yanında kötülüklerden sakındırma; güzel davranışlar karşısında okşama, iltifat etme, mükâfat verme; kötülük ve kötülüğe götürücü faktörler karşısında cezâî müeyyidelere başvurma; yani bataklığı kurutma ve kötülüğün bizzat kendisini ortadan kaldırma, İslâmî müeyyidelerde gaye ve hedefe ulaştırıcı belli başlı usûl ve metotlardandır.

Elinizde bulundurduğunuz bu kitapta, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"

dediğimiz; iyiliği emredip kötülükten sakındırma mevzuunu çeşitli yönleriyle ele alıp takdim etmeye çalışacağız. Şu kadar var ki, çıkış noktamızı yani onun İslâmî müeyyidelerden biri olduğu hususunu daima göz önünde tutacak ve değerlendirmemizi bu gerçek etrafında örgülemeye çalışacağız. Böyle bir değerlendirmenin "İslâm'da Tebliğ Usûlü" anlayışımıza çok daha yeni buudlar kazandıracağı ümidindeyiz.

BİRİNCİ BÖLÜM
TEBLİĞİN ANALİZİ

1. TEBLİĞ VARLIK GAYEMİZDİR

“Emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker”, varlığın yaratılış gayesine götüren bir yoldur. Allah (celle celâluhu), kâinat sarayını bu yüce vazife için açmış ve yine insanı o sarayda bu yüce vazife için halife yapmıştır. Peygamberlik manzumesi de, bu sebeple nazmedilmiştir. Hz. Âdem (aleyhisselâm), hem ilk insan hem de ilk nebidir. Evlâtları, daha gözlerini açar açmaz karşılarında babalarını, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir peygamber olarak bulmuşlardır. Beşerî ilk oluşum nübüvvetle başlamıştır. Neticede nübüvvet ağacı, başlangıçta ona çekirdek olan Nebi’yi meyve vermiştir. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), kâinat kendisi için yaratılan İki Cihan Serveri’dir.[1] O’nun gönderiliş gayesi ise tebliğdir. Tebliğin özü de, “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker”dir. Demek ki varlık, O’nun için var edilmiştir. Şüphesiz varlığın yaratılış gayesi olan bir iş, işlerin en mühimidir.

Evet, gözünü dünyaya açan Hz. Âdem’in ilk çocukları, yaşadıkları âlemin semasında, her an nazarını ulvî âleme diken, emirleri oradan alan ve aldığı bu emirlerin altında haşyetinden iki büklüm olan, tir tir titreyen ve dudağında daima öbür âlemlerin endişesini ürperti hâlinde yaşayan bir “Nebi Baba”yı, Kutup Yıldızı seyreder gibi seyretmişlerdir. Hz. Âdem (aleyhisselâm), hem insan olarak hem de peygamber olarak ilk defa “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker” yapan insandır.. ve bu yol, bir defaya mahsus açılmış, ardından da kapanmış bir yol değildir. Hz. Âdem’i daha nice peygamberler takip etmiştir. Zira insanlığın nebilere ihtiyacı vardır. Çünkü insanda ne kadar fazilet mevcutsa, âdeta, zaman ve hâdiseler onları teker teker tüketme azmindedir. Onun içindir ki Kur’ân-ı Kerim, yenilenmeden geçen sürelerin kalb kasvetine sebep olduğuna işaret eder. Bazı zaman ve devirler böyle bir kalb kasvetine sebep olunca, insanların gözleri küsûf tutmaya, bakışları bulanmaya başlar. Ayaklar kayar, istikamet kaybolur. Cenâb-ı Hak muhit ilmiyle bunları en iyi

bilen olduğu ve rahmeti gadabına sebkat ettiği için, ard arda peygamberler göndermiş; gönderilen her peygamber de devrin şartlarına göre "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"de bulunmuştur.

Hz. Âdem, ömrünü bu uğurda bitirip tüketmiş, evlâtlarının da daima iyi olanı yapmalarını, kötü olandan da kaçınmalarını tavsiye etmiştir. Onun sesinin ihtizaz ve dalgalanmaları, vefatından sonra da belli bir devreye kadar sürmüş, titreşimler kuvvetini kaybetmeye yüz tutunca da Cenâb-ı Hak, Hz. Âdem'in seçkin evlâtlarından bazılarını nebilik vazifesiyle görevlendirivermiştir. Onlar da sırasıyla kendilerine tevdî edilen bu vazifeyi hakkıyla yerine getirmiş.. ve her nebinin güneş gibi gurub edip gitmesiyle, diğer nebinin yine bir güneş gibi doğuşu arasında, insanlık semasında her zaman bir karanlık yaşanmıştır. Gerçi vilâyeti temsil edenler, her karanlık geceyi âdeta yıldızlar gibi donatıyorlardı; ancak onların güneşten beklenen aydınlığı getirmeleri elbette ki mümkün değildi.

Hz. Nuh'a (aleyhisselâm) kadar devran hep böyle devam etti geldi. Ve bir gün beşer, onun ulü'l-azm bir peygambere yakışır ciddiyette gür soluklarını duydu. O büyük Nebi, Kur'ân'ın ifadesiyle:

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size nasihat ediyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan (gelen vahiy ile) biliyorum."[2] diyordu. Yani, beni dinleyen, bana itaat eden ve sefineme binen kurtulacaktır. Bu kurtuluş hem zâhirî hem de bâtınî olacaktır. Sular üstündeki sefine sizin cismaniyetinizi kurtaracaktır. Kalbinizle bana bağlanır, dediklerime kulak verirseniz, dünyevî-uhrevî hayatın korkunç dalgaları arasında boğulmaktan kurtulur, selâmete erersiniz. Aksi hâlde, hem madde, hem de mânânızla tükenir gidersiniz...

İşte Hz. Nuh, bin seneye yakın bir müddet hep böyle nasihat edip durmuştur. Onu takiben Hz. Hud (aleyhisselâm) gelir. O da yine aynı şekilde: وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ *"Ben size emin bir nasihatçıyım."*[3] der. İnsanları, yaratılış gayelerine uygun hareket etmeye davet eder.

İnsan ki, Cenâb-ı Hakk'ı bilip tanımak ve bu bildiklerini vicdanında duymak için yaratılmıştır. İşte ona bu vazifesini hatırlatmak ve aynı zamanda onu bu mârifete ulaştırmak için ard arda peygamberler gelmektedir.. ve Hz. Hud'dan sonra da nice peygamberler gelmiş ve hep aynı yolu takip etmişlerdir.

Ama ne zaman bir önceki nebinin ses ve soluklarının tesiri zihinlerden silinmiş ise, muhakkak insanlık bir öncekilere göre alçalışa geçmiş ve onun ruhî hayatında büyük sarsıntılar birbirini takip etmiştir. Mânevî hayat çorak bir araziye dönmüş, lâhut âlemine ait inşirah esintileri tamamen dinmiş ve insanlar derbeder hâle gelmişlerdir. İşte nebiler babası Hz. İbrahim (aleyhisselâm), gönderildiğinde insanlık âlemi böyle bir atmosferi yaşıyordu. O, "emr-i bi'l-mâruf ve nehy-i ani'l-münker"in diriltici nefesleriyle insanlar arasına girdi; nerede üç-beş kişi gördüyse, oraya gitti ve onlara hakkı, hakikati tebliğ etti. Onu dinleyip sözüne kulak verenler, yeniden insanî kemalat adına zirvelere tırmandı ve hep şahikalarda dolaşmaya başladılar.

Hz. İbrahim'den sonra insanlık tekrar çıktığı zirveden yavaş yavaş aşağıya inmeye ve yeniden yozlaşmaya yüz tuttu. Her şeyi maddede arayan ve onda bulmaya çalışan bir zihniyet, yeniden gelip baş köşeye kuruldu. Bir ucu yirminci asra kadar uzanan bu felaketin, nasıl korkunç bir şey olduğunu, zannediyorum biz bugün daha iyi anlamaktayız.

İşte Hz. Musa (aleyhisselâm), Mısır'da, Nil deltasında böyle bir anaforun yaşandığı dönemde zuhur etti. O da kendisinden önceki peygamberler gibi, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" vazifesiyle memurdu ve biraz inatçı bir kavme karşı mücadele vermekle tavzif edilmişti. Bu yüce vazifeyi yüklendi ve onları ellerinden tutup yüceltme gayretine girdi. Bu çalışmalarında bir ölçüde muvaffak da oldu. Muhatapları çok zor yola gelebilecek bir millet olmasına rağmen, Hz. Musa'nın gece-gündüz gösterdiği gayret ve çırpınışları neticesinde ve "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in bir semeresi olarak, hayatta iken kendi de çok şeye şahit oldu.

Elbetteki, insanları ellerinden tutup şahikalara çıkarmak ve onları birer kâmil insan hâline getirmek kolay bir hâdise değildir. Onun içindir ki, peygamberlerden dahi nice şehitler verilmiştir. Hz. Zekeriya (aleyhisselâm) baştan aşağıya demir testereyle bu uğurda ikiye biçilmiş, Hz. Yahya (aleyhisselâm) yine bu uğurda şehit edilmiştir. Zaten Hz. İsa (aleyhisselâm) için kurulan çarmıh da, başka bir gaye için değildi.

Allah Resûlü'nün maruz kaldığı zorluklar bunların hepsini aşkındı. O'nun bu uğurda çekmediği eza ve cefa kalmamıştı. Hatta bir defasında O, Hz. Âişe'ye (radıyallâhu anhâ) hitaben: *"Yâ Âişe, kavminden çok çektim."*[4] diyecektir. Mahzun Peygamberin bu sözünde, bir kalb kırıklığının iniltisi vardır. Siz bu

sözü alın, bütün peygamberlere uğrayarak Hz. Âdem'e (aleyhisselâm) kadar ulaştırın. Ve hayalen bu sözü yakın takibe alın, onu hemen her nebinin kalb inkisarı olarak bulacaksınız. Hz. Âdem evlâtlarını toplayacak: "Sizden çok çektim." diyecek, Hz. Nuh (aleyhisselâm), Hz. Hud (aleyhisselâm) ve diğerleri de aynı sözü tekrar edecek ve aynı inkisarı dile getireceklerdir.

Efendimiz'den sonra, bu işi devam ettiren kutlular.. onların ifadeleri de sıkılsa, damla damla aynı inkisarın döküldüğü görülecektir: "Seksen küsur senelik bütün hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, yahut memleket hapishanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı. Divan-ı Harplerde, bir cani gibi muamele gördüm; bir serseri gibi memleket memleket sürgüne yollandım. Memleket zindanlarında aylarca ihtilattan menedildim. Defalarca zehirlendim. Türlü türlü hakaretlere maruz kaldım. Zaman oldu ki, hayattan bin defa ziyade ölümü tercih ettim. Eğer dinim intihardan beni menetmeseydi, belki bugün Said topraklar altında çürümüş gitmişti."[5] ifadesi, buruk bir inkisardan başka neyin ifadesidir? İhtimal o bu sözü, kendi gibi bütün kalbi kırık büyükler için söylüyordu. Hâsılı bu hâl, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapanların değişmez bir kaderidir.

Bu büyük işe iştirak etmenin şerefi mevzuunda dikkatleri çekmek için, bilhassa Seyyidina Hz. Âdem (aleyhisselâm) ile Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasında, tefekkür mekiğinizi getirip götürmek istedim. Heyecanım, meselenin kudsiyetini aksettirmeden kaynaklanıyordu. Hülyalarımda hakikat erlerinin "hayhuy"unu duyuyor gibiydim.

"Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yolunda atılan her adım, adım sahibi için nübüvvete veraset sevabı kazandırır. Çünkü bu vazife, esas itibarıyla peygamberlerin vazifesidir. Bu yola adımını atan her insan, böyle bir vazifenin altına girmiş ya da ilâhî bir lütuf olarak bu vazife ona verilmiş demektir. Öyleyse bu uğurda tek adım atan insan dahi, niyet ve derecesine göre bu vazifenin sevabını kazanacaktır.

Ayrıca şu hususa da işaret etmek yerinde olur: Mademki bu kudsî vazife peygamberlerin vazifesidir. Peygamberler ise, bütünüyle istikamet içindedirler. O hâlde, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapanlar da, hiç olmazsa bu amelleri itibarıyla istikamet içinde sayılırlar.

Netice itibarıyla; Allah'a inanan her ferdin, Allah katında mü'min kabul

edilebilmesinin ve mü'min kalabilmesinin garantisi, üzerindeki tebliğ vazifesini bihakkın ifa etmesiyle yakından alâkalıdır. Allah'a inanan fert ve cemaatler, varlıklarını ancak ve ancak bu vazifeyi yerine getirmekle devam ettirebilirler. Hak ve hakikate tercüman olma, haksızlık karşısında dilsiz şeytan kesilip susmama, her zaman hayatı ve ölümü istihkar edip hiçe sayma, hep sahabe anlayışı içinde olma ve bu kudsî vazifeyi hayatın gayesi bilme; hem var olmanın sırrı, hem de mü'min kalmanın şartıdır. Bunlar yaşanmadan geçen günlere yazıklar olsun!.. Aslında her mü'min de, bu kudsî vazifenin yapılmadığı bir cemiyet içinde yaşamaktan Allah'a sığınmalıdır.

Fert, bu vazifeyi yaparken hem inandığı ve uğruna baş koyduğu düşüncelerini hayata geçirme imkânını bulacak, hem de bu sayede sahip olduğu iman havada kalmamış olacaktır. Zira İslâm, yaşanan bir hakikattir; yaşanmadıkça onun anlaşılmasına imkân yoktur. İman ve tebliği her şeyin merkezine yerleştiren bir insan, bütün hayatî faaliyetlerini de bu merkez etrafında örgüler. Bir mü'min için, korunması gereken beş esastan en birincisi dindir. O ırzını, namusunu, malını ve canını koruyacak; ama evvelâ dinini koruyacaktır. Ve bu da onun, dinine verdiği önemin bir işareti olacaktır. Ferdin, Allah ile olan irtibatının derece ve kuvvetini gösteren en çarpıcı tablo, onun dini koruma adına gösterdiği gayret ve çalışmalarıdır. Şu da kat'iyen unutulmamalıdır ki, dinini koruyamayan, diğer dört esası da koruyamaz. Tarihin bize verdiği en ibretli ve isabetli derslerden biri de işte budur.

Allah (celle celâluhu) bizi, Kendisini ifade edelim ve anlatalım diye yarattı. Yaratılışımızdaki ilâhî maksat da budur. Bu ilâhî maksada uygun hareket etmek, hem dünyamızı hem de ahiretimizi mamur edecektir. Aksi hâlde dünyevî ve ebedî varlığımızın teminatı olan bu maksadın tokadını yer; hafizanallah hem millet olarak, hem de cemiyet olarak fitne ve fesadın ağına itilmiş oluruz. Bu önemli vazife (tebliğ vazifesi) yapılmadığı zaman, toplumun maruz kalacağı muhtemel musibetleri, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle dile getirmişlerdir: Şöyle ki, bir gün etrafında sahabe halka olmuş pür dikkat O'nu dinliyorlardı. Ancak bugün, o nezih dilden ve lâl ü güher dökülen lisandan bir kısım tehdit ve tehlike ifadeleri de sâdır oluyordu. Ebû Ya'lâ ve İbn Ebi'd-Dünya'nın (radıyallâhu anhümâ) rivayetlerine göre Allah Resûlü:

"Nasıl olacak hâliniz? O gün kadınların baş kaldırdığı, sereserpe açılıp saçılarak sokağa döküldüğü, kötülüklerin her tarafta yayıldığı ve hakkı ifadenin terk edildiği gün?"

Sahabe bu sözler karşısında dehşete düştü; zira akılları böyle bir şeyi kabul edemiyordu. Onlar, tek bir mü'min dahi kalsa, bir cemiyette bu kabîl kötülüklerin yaygınlaşmayacağına inanıyorlardı. Bu yüzden sözlerin tesiri, üzerlerinde bir şaşkınlık meydana getirmişti. Bundan dolayı da hemen sormuşlardı:

"Bunlar olacak mı ki yâ Resûlallah?"

Bunu hem şaşkınlık içinde hem de istifsar mahiyetinde soruyorlardı.

Ve Allah Resûlü: *"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, daha şiddetlisi de olacak!"* buyurunca, etrafa bir garip hava çökmüş ve bakışlar bulanmıştı. Nihayet dehşet içinde:

"Bundan daha şiddetlisi nedir yâ Resûlallah?" diyebilmişlerdi.

Bunun üzerine İnsanlığın İftihar Tablosu:

"Bütün kötülükleri iyi ve bütün iyilikleri kötü gördüğünüz gün hâliniz nice olacak bir bilseniz!" buyurdular. Biz hadisin bu bölümünden, günümüzdeki umumî duruma işaret etmesi yönüyle bir kesit alalım:

Evet, hadis-i şerif, bir gün her şey tersine dönüp değerlerin altüst olacağına, iyiler kötü, kötüler iyi görüleceğine, zinanın tervic edileceğine, terör-anarşi revaç bulacağına, iman ve Kur'ân'ın aşağılanacağına, Allah'a inananlar hor ve hakir görüleceğine, birçok kötülük bizzat devletler tarafından kanunlarla korunmaya alınacağına, dine ait hakikatler gericilik addedileceğine işaret etmektedir. İşte değerlerin altüst olması budur. Çağın insanı bunu on misliyle yaşadı ve zannediyorum daha bir süre de yaşayacak. Evet, tebliğe ait vazife yapılmayınca izzet, şeref ve haysiyetin yerini zillet ve hakaretin alacağı muhakkaktır.

Fıtrat kanunları çiğnenirse, bunların neticelerine de katlanmak gerekir! Bu hep böyle olmuştur, akl-ı selim sahibi kimselerin başka şey beklemeleri de düşünülemez. Bu yüzden, bunları vicdanına sığdıramayan sahabe tekrar hayretle sorar:

– Bu da olacak mı yâ Resûlallah? Yani iyilikler menedilip, kötülükler emredilecek mi?

– *"Daha şiddetlisi bile olacak!"*

– Bundan daha şiddetlisi de nedir, Ey Allah'ın Resûlü?

– *"Münkerât karşısında susup ve bizzat onu teşvik ettiğiniz gün vay hâlinize!"*

Yani, çoluk-çocuğunuzu akıntıya saldığınız, onları başıboş bıraktığınız, hatta onlara hâlinizle, dilinizle, davranışlarınızla kötülüğü emrettiğiniz zaman.. daha da kötüsü neslinize Allah'ı unutturduğunuz ve Peygamber'i gönüllerden sildiğiniz gün hâliniz içler acısı demektir.

Artık sahabede hayret ve şaşkınlık son haddine varmış, dizlerde derman kalmamış, göğüsler daralıp nefesler tıkanmaya başlamıştı ki, dermansız, bitkin ve titrek bir sesle:

– Bu da mı olacak yâ Resûlallah?

– *"Evet. Hatta ondan da şiddetlisi olacaktır!"*

Ve tam bu esnada Allah Resûlü, Allah'a kasem ederek O'ndan şu sözü nakletti: *"Celâlime yemin olsun ki bu duruma gelmiş bir cemiyetin içine çağlayanlar gibi fitneleri salıvereceğim..."*[6]

İşte Allah Resûlü, bu önemli mükellefiyetin idrak edilmediği takdirde, bunun istikbalde ümmete nelere mâl olacağını, mucizâne bir şekilde dile getiriyordu ki, aslında biz de böyle bir mükellefiyet altında bulunmaktayız. Kalbimizin en hassas yerinde, üç asırdır devam edegelen bir vebalin ağrı ve sızısı var. Şüphesiz bu ağrı ve sızılarımızı dindirecek olan tek çare de, nebilere ait bu vazifenin hep birlikte ümmetçe idrak edilmesi ve yapılmasıdır.

1 Bkz.: Aliyyülkârî, *el-Esrâru'l-merfûa* s.385; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/214.

2 A'râf sûresi, 7/62.

3 A'râf sûresi, 7/68.

4 Buhârî, *bed'ü'l-halk* 7; Müslim, *cihad* 111.

5 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).

6 Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 11/304; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 9/129

2. TEBLİĞE DUYULAN İHTİYAÇ VE ONUN KAZANDIRDIKLARI

Günümüz insanı, “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker”e her devirden daha çok muhtaçtır. Zaten nübüvvet, Hatemü’l-Enbiyâ (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile son bulmuş ve o kapı artık ebediyen kapanmıştır. Hâlbuki günümüzde, geçmiş asırların hepsine denk bir küfür ve isyan hâdisesi söz konusudur. Bu itibarla da bugün, bu yüce vazifeyi omuzlayanlar, her devrin insanından daha büyük sıkıntı ve ızdıraba dûçâr olabileceklerdir. Bu zor şartlardır ki, günümüzün mürşit ve mübelliğlerini kendilerinden önce gelenlerin çok önüne geçirecek ve ümit ediyoruz onlara, sahabenin hemen arkasında yer alma pâyesini kazandıracaktır. Nefis cümleden aşağı olsa da, vazife cümlenin üstündedir.[1] Cenâb-ı Hakk’ın lütfu, insanlara ihtiyaçları nispetinde gelmektedir. Allah’ın rahmeti, insanlar arasında taksim edilirken onun çokluğu, ekseriya, şahsın iktidarıyla ters orantı arz eder. Kim daha âciz ve zayıf ise, Cenâb-ı Hak ona daha çok merhamet etmekte ve onun elinden tutmaktadır.

Değişik atmosferler açısından bakış ve duyuşlarla kalbimize kadar sokulan günahlar, bizleri öyle mefluç bir hâle getirmiştir ki, gecelerimiz heyecana, seccadelerimiz de gözyaşına hasrettir. Aşk ve muhabbetten yoksun, kadavraya dönmüş bu hâlimizle, bilmem ki başka hangi felaketleri bekliyoruz? Bunun ötesinde gelecek felaket, –Allah korusun– şeytanın başına gelen felaket olabilir. Evet, bizler, yirminci asrın insanları olarak, günahlarla öylesine içli dışlı olmuşuz ki, şayet gözümüzden perde kalksa ve kendi mânevî mahiyetimizi müşâhede etsek, o hâlimizden en evvel kaçan bizler olacağız.

Ve bu kadar mücrim, bu kadar yıkılmış, bu kadar dökülmüş olmamıza rağmen Rabbimiz’in bizlere “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker” vazifesini tevdi etmesi, sadece ve sadece rahmete olan ihtiyacımızdandır. Bizler alabildiğine küçük ve zayıf olmamıza karşılık Cenâb-ı Hak, alabildiğine yüce ve merhamet sahibidir. O’nun bu sonsuz rahmet ve merhametine mukabil vicdanlarımızın ifadesi olarak dilimizle binlerce kez “Elhamdülillah” desek yine azdır.

Yirminci asır, mânâ ve ruh adına hakikaten her şeyin sarsılıp yıkıldığı bir asır olmuştur. Öyle ki, gözler küsufa tutulmuş, bakışlar bulanmış ve beller de iki büklüm hâle gelmiştir. Serfürû edilen yerler, hep mihrap girintisine ters çıkıntılardır. Bütün bu olumsuz şartlara rağmen fısıltı hâlinde de olsa, Efendiler

Efendisi'nin sesi ve soluğu hâlâ duyulmakta, O'nun asırlarca evvel söylediklerinin yankısı zaman ve mekânı aşarak bize kadar ulaşmaktadır ki bu da Rabbimiz'in sonsuz rahmetinden başka ne ile izah edilebilir ki? Öyle ise, bize düşen de, bu sonsuz lütfun şükrünü eda etmek olmalıdır. Bu da O'nun diriltici soluklarını ruhumuzun enginliklerine doldurmak ve her nefes alış verişimizi bu soluklara göre ayarlamakla olacaktır. Bu ölçüde şükrünü eda edenler ki, neticede de onlar kurtulacaklardır.

Sâdi Şirâzî, Efendimiz'e hitaben: "Ne mutlu o ümmete ki, o ümmetin vapurunun kaptanı Sensin. Ne mutlu o ümmete ki, o ümmetin arkacısı ve dayanağı Sensin!" der. Evet, bizler, kurtarıcı bir sefine içinde bulunuyoruz. O sefinenin kaptanı Kâinatın Efendisi'dir. Şimdilerde bir kere daha kaptanımız bize sesleniyor ve tayfalarının toplanmasını istiyor. "Ancak bu vapura binenler kurtulacaktır..." Bilmem ki bu sesi duyup topluca ona icabet edebilecek miyiz?

* * *

Şimdi de, Müslümanın tebliğ vazifesi ile muvazzaf kılınışını ve bu vazifeyi hakkıyla eda etmesi neticesi kazanacağı dünyevî ve uhrevî mükâfatları Kur'ân âyetlerinden takip etmeye çalışalım. Cenâb-ı Hak, bir âyette şöyle buyuruyor:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Sizden iyiye davet eden, mârufu emredip münkerden kaçındıran bir cemaat olsun. İşte felâha, başarıya ulaşan yalnız onlardır."[2]

Evet, sizin içinizde daima, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapacak, hayra davet edecek ve şerden sakındıracak, insanlara doğruyu gösterecek ve kendisi de dosdoğru olacak, hem öyle doğru olacak ki, kötülüklerden, yılandan-çıyandan kaçar gibi kaçacak bir cemaat bulunmalı. Bir diğer ifadeyle, onlar, içinde bulundukları cemiyet için birer Kutup Yıldızı olsunlar. İçtimaî hayat okyanusunda seyahat eden cemiyet sefinesi, yollarını onlara bakıp öyle ayarlasın. Rotalar hep onlara göre kontrolden geçirilsin. Ta ki, sapmalar ve yolda dökülüp kalmalar asgariye indirilebilsin. Ne var ki bu rehber topluluk bu işe o denli motive olmalıdır ki, görenler onları âdeta "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"den ibaret mücessem bir âbide gibi görmelidir; görmelidir ki, inandırıcı olabilsin...

Eğer bir cemiyet içinde, daima böyle kalabilen ve her zaman böyle olabilen

bir cemaat yoksa, o cemiyetin işi bitmiş demektir. Aralarında böyle bir cemaat zuhur edinceye kadar da onların doğru yolu bulması mümkün değildir.

Burada önemli gördüğüm bir hususa daha temas etmek istiyorum. Eğer bir yerde, iyiliği emredip kötülükten meneden bir cemaat varsa, Allah (celle celâluhu) o bölge halkını semavî ve arzî bütün felaketlerden koruyacağına dair teminat vermektedir. Böyle bir teminatı başka birilerinin vermesi mümkün değildir. İşte bu konuda Kur'ân'ın beyanı:

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ

"Halkı ıslah edici olduğu hâlde, Rabbin, haksızlıkla memleketleri helâk etmez."[3] Ve ben de, Kur'ân'ın ardından sözlerine itimat ettiğim pek çok devâsâ kametin beyanlarına, bütün nebi ve velilerin de bu meyandaki sözlerine itimat ve istinaden diyorum ki "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in yapıldığı bir yere, Cenâb-ı Hak musibet ve belâ vermez. Cemiyet böyle bir cezayı hak etse bile, o cemaatin hatırına o belâ ve musibet kaldırılabilir. Zira o cemaatin kalbleri daima Cenâb-ı Hak'la irtibatlıdır. Ömürlerinin her an ve dakikası, iyiliği emredip kötülükten men etmekle geçmektedir. Dertli ve ızdıraplıdırlar. Dertlerinin ve ızdıraplarının sancısı beyinlerine vurur da onlar her an iki büklüm kıvranır dururlar. "Kime, nerede ve nasıl anlatsam?" düşüncesi onlarda sabit fikir hâline gelmiştir. Yerken, içerken, yatarken, kalkarken bu düşünce her zaman onları çepeçevre kuşatmıştır. Sanki varlıkları bu düşünceden ibaret gibi bir hâl almışlardır.

İşte böylesine hakikatin azat kabul etmez köleleri bir toplumun safları arasında dolaşıp durdukça, o cemiyet semavî ve arzî bütün belâ ve musibetlerden emin demektir. Ve eğer biz, semavî ve arzî belâ ve musibetlerden emin olmak istiyorsak, derhal yaratılış gayemiz olan bu vazifemizin başına dönmeliyiz.. dönmeli ve kat'iyen bilmeliyiz ki, gelen musibetler, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in terkinden dolayı gelmektedir. O belâ ve musibetlerin gitmesi isteniyorsa, o da yine "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in yerine getirilmesiyle gerçekleşecektir. Başka hiçbir ibadet ü taat, böyle bir paratönerliği haiz değildir. Cenâb-ı Hak, bir insanı veya cemiyeti onlar namaz kılar oldukları, Kâbe'yi tavaf ettikleri, ellerinde evrâd ü ezkâr okuyup durdukları anlarda bile yok edip yerin dibine geçirebilir. Ancak bir yerde on insan, arz edildiği şekilde dertli, muzdarip ve vazifelerini de yapıyorlarsa, Cenâb-ı Hak o beldeyi teminatı altına alır ve orayı

muhafaza buyurur.

Onun içindir ki, bazı İsrailî kaynaklarda şöyle bir husus nakledilmektedir: “Hz. Lut’un (aleyhisselâm) kavmi helâk olduğunda, onlar içinde gecelerini namazla, gündüzlerini oruçla geçiren binlerce âbid ve zâhid insan vardı.. ama onlar ‘emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker’ vazifesini yapmıyorlardı.” Yine Hz. Şuayb’ın (aleyhisselâm) kavmi Eyke halkı helâk edilirken, kim bilir kaç insan orada namaz kılıp, oruç tutuyordu!..

Fakat, içinde emr-i bi’l-mâruf vazifesi yapıldığı hâlde helâke uğramış tek bir kavim veya millet göstermek mümkün değildir. Zira tarihte böyle bir misal de yoktur. İleride –inşâallah– âyet ve hadislerin aydınlatıcı tayfları altında bu meseleyi daha genişletmeyi düşünüyoruz.

Yeryüzünde tebliğ hakikati ve ona duyulan ihtiyacı, bir başka zaviyeden şöyle değerlendirebiliriz: “Emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker”, insanın yeryüzünde Allah’ın halifesi olmasının muktezasıdır. Allah (celle celâluhu), insanı, eşyaya müdahale etme pâyesiyle serfiraz bir halife kılmıştır. Ve ona kendi iradesinden bir irade bahşetmiştir. “Benlik” ve “ego” sadece insanda vardır. O, bu sayede kendinde mevcut olan hassalar ile, Cenâb-ı Hakk’ın esmâ ve sıfatlarını değişik tecellîleriyle anlamaya çalışır ve gerçek kimliğinin idrakine ulaşır. Zira insana verilen benlik, mâlikiyet ve bunlardan kaynaklanan hürriyet duygusu, sadece bir ölçü birimidir. İnsan, bunlar sayesinde kuracağı farazî hatlarla Rabbini, Mâlik’ini ve O’nun her şeye kâdir olduğunu anlayıp idrak edebilir.

İşte, insana böyle ayırıcı özelliklerin verilmesi, bir bakıma onun baştan halife kabul edilişi demektir. Zaten Allah meleklerine hitaben, *“Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim...”*[4] dedikten sonra, insanlığın babası olan Hz. Âdem’i (aleyhisselâm) yaratmıştır. Ona eşyaya tasarruf hakkı vermiş ve onu Kendi yerine bir bakıma halife tayin etmiştir. Vekil, kendisine vekâlet veren şahsın tayin ettiği hudutların dışına çıkamaz ve o hudutların dışında tasarruf yapamaz. Zaten, insanın yapması gereken şeyler de, peygamberlerin bildirmiş olduğu ilâhî fermanlarla tespit ve tayin edilmiştir. İşte insan, o beyan ve hükümler doğrultusunda hareket ettiği müddetçe vekâletini tam ve mükemmel yerine getirmiş olacaktır.

Hasan Basri Hazretleri’nin mürsel olarak rivayet ettiği bir hadis bu mülâhazaya ışık tutar mahiyettedir. Hadiste şöyle denilmektedir:

مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ فَهُوَ خَلِيفَةُ اللّٰهِ فِي الْأَرْضِ
وَخَلِيفَةُ كِتَابِهِ وَخَلِيفَةُ رَسُولِهِ

"Kim, emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker yaparsa o Allah'ın, Allah Resûlü'nün ve Kitabullah'ın halifesidir."[5]

Cenâb-ı Hakk'ı anlama ve anlatma, tanıma ve tanıtma, davranışlarıyla O'na ait olduğunu gösterme herkese düşen bir görevdir. Resûlullah'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Kitabullah'ı anlama ve anlatma da yine insana düşen bir vazifedir. Allah ve Resûlü'nün vaz'ettiği prensipleri pratiğe dökme ve onları yaşanır hâle getirme de yine bu vazife cümlesindendir. Şu kadar var ki, aynı zamanda bu vazifeler insanın yaratılış gayesidir de. Demek oluyor ki insan, emr-i bi'l-mâruf yaptığı ölçüde vazifesini yerine getirmiş olacaktır. Ve bütün bunlar, insanın adım adım Cenâb-ı Hakk'ın rızasına kavuşmasını sağlayacak önemli vesilelerdir.

Dürre binti Ebî Leheb (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bir gün Allah Resûlü hutbe irad ediyordu. Mescide bir adam girdi ve Allah Resûlü'ne, "İnsanların en hayırlısı kimdir?" diye sordu. Allah Resûlü bu soruya şu şekilde cevap verdi: *"İnsanların en hayırlısı emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker yapan, çok okuyan, Allah'tan çok korkan ve sıla-ı rahimde bulunandır."*[6]

Evet, insanların en hayırlısı, mârufu emredip, iyiyi yaymayı dert hâline getiren, gece-gündüz bunun sancısını ve ızdırabını çeken, kötülükten meneden, münkerin neşv ü nemâsına meydan vermemek için elinden gelen her şeyi yapan, gönlünü hep bu duyguya kilitleyen, Allah'tan çok korkan, yaşadığı hayatı şeriat-ı fıtriye ile Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın birleştirilmesi şeklinde yaşayan, yani; Kur'ân'dan fışkıran hakikatlerin bir kavis çizip yükseldiği yerleri birbirine bağlayıp, eşya ve hâdiselere o zaviyeden bakan, sıla-ı rahimde bulunan, insanlara karşı alâka duyan ve şefkatli olan insandır. Bizce vazifeler içinde en mühim olanı da budur.

Eğer insanımıza karşı alâka duyuyor ve ona karşı merhametli olduğumuzu kabul ediyorsak, bunun en güzel ispatı, ona karşı yapmamız gereken vazifeleri yerine getirmemiz olmalıdır. Bu hususta bize düşen en hayatî iş de "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"dir. Öyleyse bunu bütün insanlığa karşı yerine getirme emeliyle çalışmalıyız.

Kaldı ki bu vazifeyi kim yaparsa yapsın, Cenâb-ı Hak tarafından takdir ve

tebcile mazhar olur. Onun için, Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır:

لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَاءَ اللَّيْلِ
وَهُمْ يَسْجُدُونَ ۝ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ

“Kitap ehlinin hepsi bir değildir. Onlardan geceleri secdeye kapanarak Allah’ın âyetlerini okuyup duranlar vardır, bunlar Allah’a ve ahiret gününe inanır, iyiliği emreder, kötülükten meneder, iyiliklere koşarlar. İşte onlar salihlerdendir.”[7]

Demek oluyor ki, bu vazifeyi kim yaparsa yapsın, Allah’a, ahiret gününe de inanıyorsa, Kur’ân’ın tebciline mazhardır. Zaten bizi de dolu dolu ümitlere sevkeden, bu ve benzeri âyetler değil midir?

Evet, günümüz insanı şiddete, hiddete, baskıya, dövüp öldürmeye değil; şefkate, sevgiye, muhabbete, tatlı söze, mûnis sese muhtaçtır. Herkese şefkatle eğilecek, onun kalb iniltilerini bir mızrap gibi kendi gönlünde duyacak ve onların ızdırabını ızdırabın gibi paylaşacaksın.. evet bugün bizlerden beklenen şey budur. Bu yapılabildiği ölçüde insanlığın beklediği önemli bir iş yerine getirilmiş olacaktır.

Bugün doğu ve batıda bizleri hayrete sevk edecek ölçüde ihtidalar, hidayete ermeler ve din olarak İslâm’ı seçmeler görülmekte.. ve yine içte-dışta baş döndürücü keyfiyette dine dönüşler müşâhede edilmektedir. Dün unutulan mescit ve seccadeler, bugün kendileriyle bütünleşen insanlarla, dününün neşvesini paylaşmakta. Ve bu umumî durum olanca hızıyla yeryüzüne yayılmaktadır. Bütün bunlar, bugün birer olgu ise –ki öyle olduğunda şüphe yok– bu kalblerin şefkatle açılıp kapandığını göstermektedir. Nefret uyandıran davranışların dün hiçbir faydası olmadığı gibi, bugün de olmayacaktır, yarın da olmayacaktır.

Ben, bugün hidayete ulaşmış ve İslâm’dan nasibini almış nicelerinden duydum ve dinledim ki, eğer dün öldürülmüş olsalardı, şimdilerde, imanın vaad ettiği bu rûhânî hazlardan istifade edemeyeceklerini defaatle, “Allah’a şükür ki, o anarşi döneminde İslâm’a karşı bir türlü sıcaklık duymayan kişiler olarak öldürülmedik. Aksi hâlde dünya ve ahiretimiz mahvolacaktı.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Hidayete erip Müslüman olmuş ve Allah Resûlü’nün huzuruna erme pâyesini

ihraz etmiş bir sahabinin, cahiliye döneminde Allah Resûlü'nün dostlarından birini öldürmüş olma cürmünü ileri sürüp, kendisini kınayan bir başka sahabiye verdiği cevap oldukça mânidardır! Sahabi diyor ki: "Sen beni öyle bir işimden dolayı kınıyorsun ki, Allah benim elimle onu Cennet'e koymuştur. Çünkü o şehit olmuştur. Ya orada ölen ben olsaydım, durum nice olurdu? Zira o gün ben kâfirdim ve ebedî olarak Cehennem'e girecektim..."

Esasen siz de, mazinin belli bir devresine gidip, anarşiden sıyrılmış ve seccadesine kavuşmuş insanları dinleyebilseniz aynı ses, aynı soluğu duyacaksınız. O gün her meseleyi kaba kuvvetle çözmeye çalışanlar, bugün seccadelerinin başında ağlayan o eski mücrimleri gördüklerinde acaba ne derler?. Doğrusu bunu çok merak ediyorum!

Bu hususu tenvir için Asr-ı Saadet'ten canlı bir örnek sunmak istiyorum:

Amr b. Âs (radıyallâhu anh), olabildiğine bereketli ve uzun ömür yaşamış bir sahabidir. O, ölüm döşeğine düştüğünde oldukça endişeli ve bu endişeden dolayı da âdeta iki büklümdü. Bu eski asker ve siyasî dâhiye oğlu ve aynı zamanda ümmetin âlimlerinden olan Abdullah b. Amr b. Âs: "Babacığım! Sen hayatta ölüm endişesi taşıyan insanları sevmez, aksine onlara kızardın. Şimdi aynı endişeyi taşıdığını görüyorum..." der. Ölüm döşeğinde son anlarını yaşayan Amr b. Âs, oğluna şu cevabı verir:

"Benim hayatımda üç önemli devre var ki, bunlar beni çeşitli duygulara sevk etmektedir. İlk devrem küfür içinde geçmiştir. Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve inananlara yapmadık kötülük bırakmadım. Her yerde ve her defasında onların karşılarına çıktım; Habeşistan'a hicret ettiler, ben de arkalarından gidip orada dahi onları huzursuz ettim. Birçok muharebede Müslümanların karşılarına dikildim. O devrede benimle beraber olanlardan niceleri küfür içinde ölüp gittiler. Cenâb-ı Hak beni korudu ve hidayete erdirdi. İşte ben o devrede ölmediğim için gece-gündüz Rabbime hamdettim ve şükürde bulundum.

İkinci devrede ise, daima Allah Resûlü ile beraber oldum. O'ndan hiç ayrılmadım. Bu dönem itibarıyla dupduru bir hayat yaşadım. Birçok sahabi bu safvet ve duruluk içinde iken öldü. Fakat ben ölmedim. İşte o devrede ölmediğim için de hep hayıflandım, üzüntü çektim. "Keşke ölüm bana da o devrede gelseydi!" düşüncesiyle hayıflandım durdum.

Üçüncü devre ki, Efendimiz, Yüceler Yücesi nezdindeki makamına göçüp gitti. Artık O aramızda yoktu. Çıkan problemlere biz kendimiz çare bulmaya

çalışıyorduk. Bu devrede vicdanımı rahatsız eden birçok hâdiseye karıştım. Ve ölüm bana böyle bir devrede geldi.. onun için de endişe içindeyim."[8]

Bizler de bugün, Amr b. Âs'ın, vefat etmediği için durmadan Cenâb-ı Hakk'a hamdettiği ve o karanlık devrenin dehlizlerinden geçerek ışık ve aydınlık bir zemine çıkıp seccadelerinde dua dua Cenâb-ı Hakk'a şükür edalı yönelişlerde bulunan belli bir dönem insanlarını, her devrinkinden daha çok müşâhede edenlerdeniz. Eğer onlara ikinci ve üçüncü devrelerde de dupduru bir hayat hazırlayabilirsek, son anlarını da aynı hamd ve şükür neşvesi içinde geçirmelerini temin etmiş olacağız.

Evet, vazifede sınır yoktur. Bilhassa muhabbet fedaisi olmaya azmetmişler için... Muhabbet fedaisi, kendini, Cenâb-ı Hakk'ı insanlara sevdirmeye adamış kahramandır. Onun bütün derdi, insanların, Rablerini sevmelerini temin etmek ve onlara ebedî varoluşa giden yolları açmaktır. Bilhassa günümüzde, böyle bir kahramana düşen vazife çok daha ciddî buudlara ulaşmıştır. Zira ekseriyet itibarıyla günümüz insanı, her ne kadar çeşitli yerlerde görülen dinî hayata dönüş bize ümit verse de, Cenâb-ı Hak'tan kopuk bir hayat yaşamaktadır. Onları böyle bir girdaptan kurtarma, çok zor; zor olduğu kadar da mübeccel bir vazifedir. Cinnet içinde, öldüren bir bataklıkta çırpınan bir insana, "Olduğun gibi kal!" demek ne ise, bu girdapta yuvarlanan nesle de, kalb safvetini korumasını ve Rabbiyle irtibatını sağlam tutmasını tenbih etmek aynı şeydir, hatta ondan da zordur. Ne var ki bizler bu zoru aşmak mecburiyetindeyiz. Sevgi, muhabbet ve müsamaha da bu zoru aşmanın önemli bir yoludur. Çünkü karşımızdaki kimselerin çoğu ebedî hayatını kazanma ya da kaybetmekle yüz yüzedir. Biz ise, onun ebedî hayatını kazanmasını istemekteyiz. Hâlbuki o, henüz içinde bulunduğu tehlikenin büyüklüğünü sezebilmiş değildir. Onun için, bizim gayret ve tehâlükümüzü yadırgamakta; hatta bazen bize kızmakta ve karşı çıkmaktadır. Ona aynı şekilde mukabele, onun ebedî hayatı kaybetmesine sebep olacaktır. Öyleyse davranışımız, mutlaka onun bize karşı olan davranışından farklı olmalıdır. Zaten o, durumunun nazik bir noktada olduğunu bilse, bizim gayretimizi anlayacak; koşup gelecek ve gönüllerimizi sevince gark edecektir. O hâlde, onun o bütün yadırgama ve karşı çıkmalarına rağmen, bizim ısrarla bu uyarıları devam ettirmemiz gerekir. İnsanlık semasının ayları, güneşleri mesabesinde olan başta peygamberler olmak üzere evliyâ, asfiyâ da hep böyle davranmışlardır. Meselâ;

Hz. Nuh (aleyhisselâm), boğulmak üzere olduğunun farkında olmayan, onun için de gemiye binmemede ısrar eden oğlunun karşısında, nasıl çırpınmış ve aralarına giren bir dalganın oğlunu alıp götürmesi karşısında nasıl sarsılmış ve sessiz bir feryada gömülmüştü,[9] öyle de, günümüzde, aynı türden yüzlerce hâdise karşısında aynı heyecan yaşanmalıdır!..

Putlara tapan bir baba karşısında Hz. İbrahim'in (aleyhisselâm) derdi, ızdırabı ve ona hakikatleri anlatabilmek için her çareye başvuruşu,[10] günümüzün muhabbet fedailerine mutlaka bir şeyler anlatmalıdır.

Hele, kendisini kırk yıl himaye etmiş amcası Ebû Talib'in öleceği anda başucunda durup: *"Amcacığım, bir kere beni tasdik et, ahirette sana şefaat edeyim."*[11] diyerek kıvrım kıvrım kıvranan dertli ve mahzun Nebi'nin bu hâli, gözlerimizin önünden hiç gitmemelidir.

... Ve yine O; kavmi O'nu kovmuş ve her türlü hakarete maruz bırakmışken, O hep muhabbet ve sevgiyle mukabele etmiş; etmiş ve kazanan da kendisi olmuştur.[12] Çünkü arkasından milyarlarca insanın ebedî hayatı kazanmasına giden yol, bu katlanma köprüsünden geçerek devam etmiştir.

Evet, bu kudsî vazife, tam şefkat ve muhabbet fedailerine göre bir vazifedir. Yaşatma arzusuyla yaşama zevkini terk edenlerin vazifesi.. içinde bulunduğu cemiyetin fertlerine Cennet'e giden yolu gösteremediği takdirde, Cennet'te dahi huzur bulamayacak kadar yüce himmetler taşıyan şefkat âbidelerinin vazifesi.. "Milletimin imanını selâmette görürsem Cehennem alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken gönlüm gül gülistan olur. Milletimin imanını selâmette görmezsem, Cennet'i de istemem. Orası da bana zindan olur..."[13] diyen fedailerin vazifesi.. ve "Yâ Rab, vücudumu o kadar büyüt ki, Cehennem'i ben doldurayım, oraya başka kulun girmesin!" diyen sıddîklerin vazifesi...

Evet, pratikte tatbiki çok zor olan bu sözler, bir anlık ruh hâlini ele verse dahi, ummanlara sığmayan bir şefkati anlatması bakımından da çok mühimdir...

Allah Resûlü, ümmetinden bir kısmının Cehennem'e gireceğini duyduğu an mahşer meydanında secdeye kapanıp "Ümmetim! Ümmetim!" diyeceği rivayet edilir. Bu nasıl bir şefkattir ki, o esnada O'na; Cennet'i, hurilerin perdedarlığını ve kim bilir daha nice güzellikleri unutturacak ve O gözyaşlarını ceyhun ede ede hep ağlayıp duracaktır. Evet, O'na *"Artık başını kaldır! Şefaat et, şefaatin kabul edilecek!"* denince ye kadar O, başını yerden kaldırmayacak

ve hep *“Ümmetî! Ümmetî!”* diye inleyecektir.[14]

İşte bu o büyük zatın ümmetine karşı eşsiz şefkat ve merhametinin ifadesidir. Yine bu, O’nun, en büyük muhabbet fedaisi olması demektir. Evet, kendi beşerî hazlarını, aile mutluluğunu, dünyevî meşguliyetlerini insanların derdiyle dertlenme yolunda unutmayan ve candan, cânândan geçmeyenin muhabbet fedaisi olması mümkün değildir. Tam bir muhabbet fedaisi olmadan da “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker” vazifesini hakkıyla yerine getirmek imkânsızdır.

1 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.566 (Afyon Hayatı); *Mektubat* s.363 (Yirmi Altıncı Mektup, İkinci Mebhas).

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/104.

3 Hûd sûresi, 11/117.

4 Bakara sûresi, 2/30.

5 ed-Deylemî, *el-Müsned* 3/586; el-Makdisî, *Zahîratü’l-huffâz* 4/2227.

6 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/68, 431, 432; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 24/257.

7 Âl-i İmrân sûresi, 3/113, 114.

8 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/199; İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1190; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 46/193.

9 Bkz.: Hûd sûresi, 11/42-43.

10 Bkz.: En’âm sûresi, 6/74.

11 Buhârî, *tefsîru sûre* (9) 16, (28) 1, *eymân* 19; Müslim, *îmân* 41.

12 Bkz.: İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 49/152; İbn Adiyy, *el-Kâmil* 6/111.

13 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).

14 Buhârî, *tefsîru sûre* (2) 1, *tevhid* 36; Müslim, *îmân* 322, 326, 327.

3. TEBLİĞ EN KIYMETLİ HEDİYEDİR

Tebliğ vazifesine, hediyeleşme bağlamında bir teşbihle yaklaşacak olursak, şunlar söylenebilir:

Sizler yakınlarınıza, bayramlarda veya düğünlerde hediyeler götürürsünüz. Götürmeden evvel de, götüreceğiniz hediyenin isabetli olması için hassas davranır ve hediye götüreceğiniz şahsa götürülecek hediyenin seçimi mevzuunda bir hayli düşünürsünüz. Bu, gayet normal ve hatta faydalı bir davranıştır. Çünkü hem hediyeleşecek, hem de götürdüğünüz hediye ile bir ihtiyacı karşılamış olacaksınız. İçtimaî hayatı paylaştığınız aynı yolun yolcusu insanlara gidip, onlarla sohbet etmeyi plânlarken de, en az hediye tercihinde gösterdiğiniz hassasiyet kadar hassas davranmalısınız ki, o insanlara en çok ihtiyaç duydukları şeyleri sunabilesiniz.

Unutmamalıyız ki, bugünün insanının en çok muhtaç olduğu şey; bir çift güzel söz ve nasihattir. Ve yine bugünün en kıymetli hediyesi, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"dir. Bu sebeple, bu vazifeyi mükemmel bir şekilde yerine getirebilmek için öncelikle muhatabımız olan şahsı veya şahısları iyi tanımalı ve onların boşluk noktalarını, muhtaç oldukları hususları çok iyi tespit etmeliyiz. Aksi hâlde kametine uymayan ve ona şirin görünmeyen atlas bir cübbe de olsa, ona sevimsiz bir elbise giydirme gibi olacaktır ki, yapılan şey iyilik olmasına rağmen kötülük tesiri icra edecektir. Çeşitli ideolojik ve fikri saplantılara dûçâr olmuş bir insanın, düşüncelerini berraklaştırmadan, onu semalarda dolaştırmanın hiçbir mânâsı olamaz. Kalbi küsuf tutmuş bir insanın gönül aynasında yıldızlar, ışıklarının serbest oyunlarını nasıl oynasınlar ki! Bu itibarla da, herhangi bir insana yaklaşmada o şahsın boşluklarını tespit çok mühimdir. Ta ki, söylenen sözler onu düşündürsün, sarssın ve kendine getirsin.

Bazen sizin ızdırap dolu bir iniltiniz, onun kendine gelmesine ve boşluğunu duymasına sebep olabilir. Her hâlde, bir insanı kendine getirici o iniltiden, o ızdırap yüklü feryattan veya bir çift güzel sözden daha kıymetli hediye de olamaz! Öyle bir söz veya inilti ki, onun daha sonraki bütün yanlış gidişlerine "Dur!" diyecek ve onu istikamete sevk edecektir. Kötüden iyiye yönlendirici, insanın önünde iyiden şehrahlar açıcı bu hediye, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in ta kendisidir. Ve bence hediyelerin de en kıymetlisi odur.

Buhârî ve Müslim, ittifakla şu hâdiseyi naklederler:

"Hayber muhasarası günlerce sürdü. Müspet hiçbir netice alınamıyordu.

Hayber yahudileri bütün güçleriyle direniyorlardı. Bir gün Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Yarın sancağı öyle birisine vereceğim ki, o, Allah ve Resûlü'nü; Allah ve Resûlü de onu sever."*[1] buyurdu. Bu bir sahabi için müjdelerin en büyüğüydü. Herkes bu pâyenin kendisine ait olmasını arzu ediyordu. Evet, onlar mü'min kardeşini her meselede kendi nefislerine tercih edebilirlerdi. Meselâ, son nefeste ve en çok muhtaç olduğu bir anda ağzına götüreceği bir yudum suyu, yanındaki kardeşi "Su!" diye inlediği için, ona götürülmesini isteyebilirdi.[2] Malını, mülkünü, her şeyini, mü'min kardeşine seve seve verebilirdi.[3] Ama bugün söylenen söz, Allah ve Resûlü tarafından sevilme garantisinin müjdesiydi. Hiç kimse onu kaçırmak istemez ve o mevzuda kardeşini kendine tercih edemezdi.

Velhâsıl herkes, bu pâyenin kendisine nasip olmasını istiyordu. Hatta Hz. Ömer (radıyallâhu anh) gibi nadide bir fıtrat, konuyla alâkalı bize şunları söyleyecektir: "Hiçbir imaret teklifini gönlüm arzu etmemişti. Bana da şu vazife verilse, diye gönlümden geçirdiğim hiçbir mesele yoktu. Ama sadece o gece, sancağın bana verilmesini çok arzu ve ümit ettim. Çünkü bu işin arkasında Allah ve Resûlü tarafından sevilme garantisi vardı."[4]

Sahabe, sabaha kadar uyuyamamış, herkes heyecanla "Acaba bu pâye kime nasip olacak?" diye düşünmüştü.. ve ertesi gün sabah namazında da herkes ön saflarda bu beklentiyle yer almaya çalışmıştı. Zira sancak, namazdan sonra sahibini bulacaktı. Namazdan sonra Allah Resûlü cemaatine döndüğünde, bütün gözler, İki Cihan Serveri'nin üzerine kilitlenmiş ve O'nun iki dudağı arasından dökülecek sözcükleri beklemekteydi. Evet, biraz sonra dudaklar kımıldayacak ve bu cennet kokulu ağızdan bir tek cümle çıkacaktı. Çıkacak cümle çok önemliydi, zira onda dünyanın en tâli'li insanının adı geçecekti. Heyecanların doruk noktaya ulaştığı bu kertede nihayet beklenen an geldi ve Allah Resûlü, o müşfik ve ürperti hâsıl eden sesiyle *"Ali nerede?"* dedi.

Artık iş anlaşılmıştı. Bu tâli'li insan Hz. Ali (radıyallâhu anh) idi. Fakat bir şans daha vardı, çünkü Hz. Ali, gözlerinde çok ciddî ağrı olduğundan dolayı, hasta idi. Bu ümitle cevap verirler: "İşte şurada hasta yatıyor ey Allah'ın Resûlü!" Efendimiz ise, onu yanına çağırdı ve mübarek parmaklarını ağzına götürdükten sonra onun gözlerine sürdü. O ağrıyan gözler, birden şifa buldu ve Hz. Ali, hayatı boyunca bu ağrıyı bir daha duymadı.

Evet, neticede sancak tâli'li sahibini bulmuş.. ve Hz. Ali sancağı eline almış,

Hayber'e doğru harekete geçmişti. Sonra aniden durdu ve Allah Resûlü'ne, "Ey Allah'ın Resûlü! Onlarla hangi şey üzerine savaşayım? Onlara nasıl bir teklif götüreyim?" dedi. İki Cihan Serveri de, ona şu cevabı verdi:

أُنْفُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْـزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللّٰهِ فِيهِ فَوَاللّٰهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللّٰهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ

"Bölgelerine girinceye kadar teennî ile hareket et (hemen savaşma). Sonra onları Müslümanlığa davet et. Eğer kabul ederlerse, senden mallarını ve kanlarını korumuş olurlar. Ahirete ait hak ve hukukları ise, Allah'a kalmış bir iştir. Yâ Ali! Allah'a yemin ederim ki, senin vasıtanla birinin hidayete ermesi, (yeryüzü dolusu) kızıl deveyi Allah yolunda infak etmekten daha hayırlıdır."[5]

O günden bugüne, nerede ve ne zaman bir İslâm ordusu muharebeye girecek olsa, her nefer, kulağında Allah Resûlü'nün bu mesajını duyar gibi olur ve duyduğu bu emre göre hareket etmeyi kendisi için bir vecibe telakki eder.

Bizden önceki devirlerde, bir yandan bu ve benzeri hadisler, diğer yandan da Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) tatbikatları nazara alınarak, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" vazifesi sistematize edilmişti. Yani irşadı düşünülen beldeye, ordudan evvel irşad ekipleri giriyor, orada hakkı neşredip havayı Müslümanların lehine yumuşatıyorlardı. Eğer bu yolla İslâm'ın neşri ve yayılması netice veriyorsa, o belde kendiliğinden İslâm diyarı sayılıyor; şayet karşı taraf direnip orada İslâm'ın neşrine mâni olmak istiyorsa o zaman da "Fatihan" duruma müdahale ediyor; ediyor ve yukarıda zikrettiğimiz prensipler dahilinde davranıyorlardı. Yani evvelâ onlara İslâm tebliğ ve telkin ediliyor; zira biliyorlardı ki, onların vasıtalarıyla bir kişinin hidayete ermesi, yeryüzü dolusu kızıl deveyi Allah yolunda infaktan daha hayırlıdır.

Evet, netice itibarıyla bir Müslümanın, insanlık adına takdim edeceği en güzel hediye, yukarıda da arz ettiğimiz gibi, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" vazifesini yerine getirmesi olmalıdır. Evet, itidali bozmadan, hangi şart ve zeminde olursa olsun, mülâyemet ve müsamaha ile, asla yılgınlığa, bezginliğe de düşmeden bu vazifeyi yapmak, hediyelerin en büyüğü ve en kıymetlisidir.

1 Buhârî, *fezâilü ashâb* 9; Müslim, *fezâilü's-sahabe* 32-35.

2 el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/270; İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1084.

3 Bkz.: Buhârî, *menâkıbü'l-ensâr* 3, *nikâh* 7, *büyû'* 1; Tirmizî, *birr* 22.

4 Buhârî, *fezâilü ashâb* 9; Müslim, *fezâilü's-sahabe* 32-35.

5 Buhârî, *fezâilü ashâb* 9; Müslim, *fezâilü's-sahabe* 32-35.

4. TEBLİĞ DEVAMLILIK İSTER

"Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" vazifesi, devamlılık ve sebat ister. Bir âyette bu durum şöyle anlatılmaktadır:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

"Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz."[1]

Bu âyette geçen ifadelere biraz dikkat edilecek olsa, yukarıdaki tespitlerin Kur'ânîliği daha iyi anlaşılacaktır.

كُنْتُمْ ifadesi, "oldunuz" mânâsına gelir. Âyet-i kerimede, "öyle idiniz" değil de; "oldunuz" mânâsına gelen bir kelimenin seçilişi mânidardır. Demek ki, ortada bir "keynûnet" (sonradan olma) söz konusu. Yani ezelde böyle değildiniz, sonradan oldunuz. Zaten ezelde olunan bir keyfiyet, zâil olmaz. Ancak sonradan elde edilen durumlardır ki zâil olur giderler. Öyleyse o durumun devamlılığı, o hâli kazandıran şartların mevcudiyetine bağlıdır.

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ *"Siz ümmetlerin en hayırlısı oldunuz."* Bu oluş, sonradan kazanılan arizî bir durumdur. Dolayısıyla elden gitmesi de her zaman mümkündür. Çünkü hayırlılık, bizim zatımızdan değildir ve olamaz da. Bizim ile Moskova'da veya dünyanın herhangi bir yerinde doğan insanın zatında hiçbir farklılık yoktur. Hepimiz, bir damla sudan yaratılmış varlıklarız. Ancak, bizim mânevî yapımızı ve mahiyetimizi hayırlı kılan bir faktör ve arızî bir tesir vardır ki, bizleri diğer insanlardan daha farklı kılmaktadır. Burada "biz"den maksat da bütün ümmettir. Bu ümmet, ezelde hayırlı kılınmadı. Hayırlı oluş, onun zatına yerleştirilmiş ve ondan ayrılması mümkün olmayan bir keyfiyet de değildir. Bazı şartlar vardır ki, bu ümmet o şartları yerine getirmiş ve hayırlı olmuştur.. olmuştur ama bir defa hayırlı olması, devamlı öyle kalacağını garanti etmez. Eğer bu ümmet, kendisini hayırlı yapan şartları terkederse mazhar olduğu o hâl ve durumunu da kaybeder.

Cenâb-ı Hakk'ın, bizleri hayırlı kılan birinci şartı, تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ifadesiyle "Siz emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker yaparsanız hayırlısınız." demektir. Şimdi, bu birinci şart mahfuz, onun içinde bir de âyete, mefhum-u muhalifini nazara alarak mânâ vermeye çalışalım ki, o

da şudur: "Eğer siz emr-i bi'l-mâruf yapmazsanız, insanların en şerlisi olursunuz." Zaten Efendimiz'den rivayet edilen birçok hadis-i şerif ve sahabeyle alâkalı hâdiseler de bu mânâyı teyit etmektedir. Meselâ; bir zamanlar milletlere, atının üzengisini öpmek şerefini bir bahşiş olarak veren bu millet, emr-i bi'l-mâruf yaptığı sürece hep aziz olarak kalmıştır. Ne zaman ki bu vazifeyi terk etmiş, işte o zaman üzengi öper hâle gelmiştir. Zannediyorum değişik içtimaî platformlarda zerre kadar itibarı olmayan İslâm âleminin dûçâr olduğu mezelletin asıl sebebi de bu hayatî vazifedeki kusuru olsa gerek.

Evet, bu vazife yapılmadığı için vahyin bereketi kesilir.. düşünceler tutarsız, muhakemeler yetersiz hâle gelir.. söylenen her söz kuru ve yavan olur.. bütün cazibesi, müphemliğine bağlı bir sürü laf edilir; ancak bunların içinde pratiğe dökülebilecek bir hakikat reşhası dahi bulunamaz... İşte bunlar, vahyin bereketinin kesilmesinin birer alâmetidir. Zaten düşünce ve tefekkürde ilham kalmayınca, her türlü kültür ve teknik planında da bir gerileme, bir baş aşağı gidiş başlar. Aslında bugün her sahada başkalarına muhtaç ve hep başkalarının eline bakan bir asalak olmak, vahyin bereketinden mahrum Müslümanların değişmeyen kaderi olmuştur. Zaten düşüşün başlamasıyla bizim iç deformasyonumuz aynı zamana rastlar.

Biz meselenin bu yönünü ileride daha geniş bir şekilde ele alacak ve çeşitli misalleriyle açıklamaya çalışacağız. Şimdi, âyetteki kayıtlara birer birer temas etmek için sadede dönüyoruz:

"Siz insanlar için ortaya çıkarılmış, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan hayırlı bir ümmetsiniz." âyeti, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" vazifesinin devamlılık istediğine işaret ettiğini vurgulamıştık. Bu hususu teyit eden bir hadiste de aynen şöyle denilmektedir:

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذٰلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ

"Sizden kim bir münker görürse, onu eliyle değiştirsin. Gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle ona buğzetsin. İmanın en zayıfı da budur."[2]

Münker; İslâm'ın çirkin gördüğü her şeydir. Onun için bir Müslüman, dinin çirkin gördüğü bir durumla karşılaştığında ilk yapacağı iş, o münkeri değiştirmektir. Değiştirme keyfiyeti, münkerin durumuna göre farklı olabilir. Ne var ki bu konuda esas olan onun değiştirilmesi adına gayret gösterilmesidir.

Zira o, devamlılık isteyen bir mevzudur. Bir mü'mine düşen şey de, öncelikle yapabildiği ölçüde o münkeri eliyle değiştirmesi; eliyle değiştirmeye gücü yetmiyorsa, –ister sözlü isterse yazılı– diliyle; buna da imkânı yoksa münkere kalbiyle buğzetmesidir ki, imanın en zayıfı da bu son davranıştır. Bunun gerisinde imandan bahsetmek mümkün değildir. Çünkü görülen bir münkere rıza göstermek, imandan tam nasip alamama emaresi sayılmıştır.

Kalbiyle buğz etme meselesini şu şekilde anlamamız da mümkündür: İnsan, kalben kızıp öfkelendiği bir insanla aynı mecliste bulunmamak için elinden gelen gayreti gösterir. Onunla hiçbir düşünce ve fikri paylaşmak istemez. Zira sevgi ve nefret bir kalbte aynı anda bulunmaz. Çünkü insan, nefret ettiği bir insana kalbî temayül gösteremez. Durum böyle olunca, münkere karşı buğzeden bir mü'min, kendi metafizik gerilimini korumuş olur. Ama işin sadece bu kadarıyla iktifa etmek, mü'minden istenen aksiyonun tamamı değildir. Kalben yapılan bu buğzu, dil ile veya el ile yapılacak bir eylem, bir fiil takip etmelidir. Ama kalbte bu kadarcık bir nefretin varlığı dahi, münkerin münker olduğuna inanmanın bir alâmet ve işaretidir.

İslâm dininin tasvip etmediği bir münkeri, hiçbir mü'min sevip tasvip edemez. Mü'min, bu münkeri işleyenlerle vatandaşlık münasebeti içinde olsa bile, bu kusuru görmezlikten gelemez. Aksi hâlde, o da onlara iltihak etmiş sayılır. Onun içindir ki mü'min, daima metafizik bir gerilim içinde olmalıdır. Zaten hem âyet ve hem de söz konusu ettiğimiz hadis bize bunu ders vermektedir.

Evet, zaman olur insan bu vazifeyi, kendi hanımına ve çocuklarına karşı eliyle ve diliyle yapar. Orada hem el, hem de dil konuşur. Fakat bazen elin konuşamayacağı yerlerde, bu vazifenin dil ile yapılması icap eder. Yakın akrabaya karşı ekseriyetle uygulanacak olan metot budur. Bunu da yapamıyorsa, onlarla arasındaki kalbî irtibatı yeniden gözden geçirir. Buna bir mânâda boykot da denebilir. Çünkü münker işleyen, Rabbiyle irtibatını kesmiş demektir. Mü'min, Rabbiyle irtibatını kesen birisine karşı, ona bir alâka ve bir kadirşinaslık ifadesi olarak bir içtinap tavrı takınacaktır. Çünkü o, insanlarla olan münasebetini, o kişilerin Cenâb-ı Hak ile olan irtibatlarına göre ayarlamak zorundadır. Rabbinden ve Allah Resûlü'nden irtibatını koparmış bir insanla, irtibat çizgisinin gözden geçirilmesi lâzımdır.

Evet, sahabe işte böyle yapıyordu. Meselâ Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Bedir esirleri hakkında görüş beyan edilirken söyledikleri bunun en çarpıcı

ifadesidir. Gerçi söylenilen bu şeyler Allah Resûlü tarafından uygulanmasına müsaade edilmeyecek ve istişare heyeti bu görüşleri kabul etmeyecektir ama sahabenin münkere karşı tavrını göstermesi açısından önemlidir. Şöyle demektedir Hz. Ömer: "Yâ Resûlallah, herkese akrabasını teslim et ve herkes kendi eliyle akrabasının işini bitirsin. Hz. Hamza'ya kardeşini ver, onu o öldürsün. Ali, kardeşi Akîl'in hakkından gelsin. Bana da, benim kendi yakınlarımı ver, onları da ben öldüreyim. Çünkü bugün elimizde esir olanlar, İslâm'a en büyük düşmanlığı yapanlardır. Onların hayatta kalması doğru değildir."[3]

Evet, yukarıda da belirttiğimiz gibi gerçi istişarede bu görüşler kabul edilmeyecektir ama, bir mü'minin münkere karşı tavrını ifade etmesi açısından uyulmasa da üzerinde durulmaya değer bir üslûptur.

Ezcümle; mü'min alâka ve irtibatını, karşısındaki insanın Rabbiyle olan münasebetlerini ölçü birimi yaparak ayarlar. Rabbinden kopuk insanlarla şahıslarından ötürü o da irtibat kuramaz ve hakikî mânâda onlarla dost olamaz. Bunun en asgarî seviyedeki alâmeti, münkere kalben buğzetmektir. Ve aynı zamanda bu kalbî infial de, süreklilik istemektedir.

Öyle ise biz de, sahabe gibi davranmak zorundayız. Bir yerde, terazinin bir kefesinde Allah (celle celâluhu) ve Resûlüllah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait muhabbet, diğer kefesinde de bize yakın fakat Allah'tan uzak insanlara muhabbet varsa; hiç tereddüde düşmeden, Allah ve Resûlullah'a ait muhabbetin bütün ağırlığıyla kalbimizde kendisini hissettirmesi gerekir. Mesele sadece muhabbet meselesi de değildir. "Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yoluyla, hak ve hakikat her şeyin üstünde tutulacak, elin yettiği yerde el, dilin yettiği yerde de dil kullanılacaktır. Bütün bunların olmadığı yerde ise, kalbî alâka kesilecek ve karşı tarafla bütün dostluk bağları yeniden gözden geçirilecektir. Ve bilinecektir ki, şahsına ait olmak üzere birine karşı duyulan alâka, Allah ve Resûlü'ne karşı duyulan alâkaya zıtsa, hep kendi aleyhine işleyecek ve onu yiyip bitirecektir.

İşin diğer bir yanı da bu vazifenin şümûlüdür.. yani bu "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" vazifesi aynı zamanda devamlılık içinde devletin de sorumlulukları arasındadır.

Devlet, münkerâtı eliyle düzeltme konumunda olan bir kuruluştur. Devlet fuhşu, içkiyi, kumarı, ihtikârı ve çeşitli münker faaliyetleri eliyle düzeltmeye

kâdirdir. Ferdin elinin uzanmadığı, uzanamayacağı öyle yerler vardır ki, oraya ancak devlet elini uzatabilir. Herhangi bir fert zina eden, içki içen veya kumar oynayan başka bir ferde ceza veremez. Onu eliyle bu münkerden menedemez. Ferdin müdahale edebileceği çerçeveye, yukarıda temas etmiştik. Burada biz, tamamen dış dünyanın insanlarından bahsediyoruz. Böyle bir durumda bu yüce vazife, devlet tarafından yerine getirilmelidir. Zaten bu vazife, devletin vazifeleri cümlesindendir. Devlet, devlet olarak kaldığı müddetçe bu vazifeyi yerine getirmek zorundadır. Devlet, meselede gevşeklik gösterirse halk onu uyarır ve seçimlerde ona vazifesini hatırlatır. Bu da, bir bakıma "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in bir cephesini teşkil etmektedir. Asr-ı Saadet'te yaşanan bir tabloyu burada kayda değer buluyorum: Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh), Cennet'le müjdelenen on sahabiden birisidir.[4] Hz. Ömer (radıyallâhu anh) zamanında İran'ı fetheden ordunun da başında bir başkomutandır. Daha sonra fethettiği bu ülkede eyalet valisi olmuştu. Kapısına diktiği bir kapıcı yüzünden halk onu Hz. Ömer'e şikâyet eder ve valinin halkla aracısız görüşmesi gerektiğini ileri sürerler. Hz. Ömer, başka bir şikâyetleri olup olmadığını sorunca da, Sa'd b. Ebî Vakkas'ın namazı tadil-i erkân ile kılmadığını ifade ederler.[5]

Tabiî ki bu, onların düşüncesidir. Sa'd b. Ebî Vakkas gibi bir sahabinin, namazını tadil-i erkân ile kılmadığını kabul etmemiz mümkün değildir. Ancak burada bizim üzerinde durmak istediğimiz husus, halkın devleti nasıl denetlediğini göstermektir. Halk, devleti devamlı ve kesintisiz olarak denetler, devlet de aynı şekilde halkı kontrol altında tutar. Böylece denge ve adalet korunmuş; halkla beraber devlet de münkerâta girmekten kurtulmuş olur.

Bugün, İslâm âlemini bu kriterler çerçevesinde değerlendirdiğimizde, ne halkın, ne de devletin kendine düşen vazifeyi yaptığını söylemek mümkün değildir. Öyle ki, insanlar, ahlâksızlığın hemen her çeşidini irtikâp ederken, devletler buna kayıtsız kalmakta; hatta değişik ad ve unvanlar altında onları korumaya yönelik kanunlar vaz'etmektedirler. Bugün, değişik ülkelerde devletler eliyle işletilen münkerât, bunun apaçık örneğidir. Kaldı ki ahlâksızlıkları önlemek devletin asıl görevidir. Hatta bu sorumluluğunu yerine getirmek için, cezaî müeyyideler de kullanmalıdır. Fert, hırsızı cezalandıramaz, zina edene had tatbik edemez.. evet o, cezaî müeyyidelerden hiçbirini kendi adına kullanamaz. Aksi hâlde anarşi olur; sokağa dökülen herkes, önüne gelene

ceza tatbik etmeye kalkarsa, nizam adına kargaşa hâkim olur.

Buradan şu neticeye varmak mümkündür: "Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in bir devlete ait sınırı vardır; ve o sınırda ancak devlet icraatta bulunabilir. Fert o sınıra giremez. Bir de fertlere ait bir sınır vardır ki, o da fertlerin bu vazifeyi kalbleri ve dilleriyle yerine getirmeleridir. Meselâ; zinanın, hırsızlığın, ihtikârın, tefeciliğin kötü olduğunu anlatıp, bu gibi hastalıkların cemiyet içinde yayılmasına mâni olmaya çalışmak; herkese düşen bir vazife ve içtimaî sorumluluktur.

O hâlde el ile müdahale, daha ziyade devlet ricalini alâkadar ederken; dil ile müdahale bütün mü'minleri alâkadar edebilmektedir. Ama bu görev, memleketin ulema sınıfını diğerlerinden daha çok alâkadar etmekte ve daha çok onlara düşmektedir. Üçüncü durumda kalanlar ise, yani kalben buğz ile yetinenler, âciz ve zavallılardır. Eğer bütün bir millet, dünyada işlenen münkerâta karşı sadece buğzetmekle yetiniyorsa, o millet de âciz ve zavallı demektir.

Bu vazifeyi böyle taksim ettiğimiz gibi, fert üzerinde de bu üç taksimi yapmamız mümkündür. Yerinde öyle bir durum olur ki, orada fert vazifesini eliyle yapar. Diyelim ki, bir kumarhane işletiliyor ve buranın devletten ruhsatı yoktur. O şahsa gidip, bu durumu terk etmezse devlete şikâyet edeceğini söylemek, bir bakıma münkeri el ile izale etmek demektir. İşletilen kumarhane devlet tarafından ruhsatlı bir yer ve ferdin bundan vazgeçirmeye gücü yetmiyorsa, o zaman da bu şahsa yaptığı işin kötülüğü dil ile anlatılmalıdır. Bu da mümkün olmazsa, onunla münasebetlerini yeniden gözden geçirip kalben alâkayı kesmekle beraber başkalarının onunla alâkalarını gözden geçirmelerini sağlamak bir sorumluluktur ve dördüncü bir şıkka ise asla cevaz yoktur.

Bütün bu açıklamalarda görüldüğü gibi, tevcihlerden hangisiyle meseleyi ele alacak olursak olalım âyetin, "siz oldunuz" dediği devamlılık, her hâlükârda mevcuttur.

Kuvvetin işlemediği, devletin bu mânâda vazife yapmadığı, milletin topyekün bu kudsî vazifeyi ihmal ettiği bir zamanda, dil ve kalble bu vazifeyi yapmak hepimiz için bir vecibedir. Ama şunu da unutmayalım ki; "Medenilere galebe ikna iledir, icbar ile değildir."

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/110.

2 Müslim, *îmân* 78; Tirmizî, *fiten* 11; Ebû Dâvûd, *salât* 239.

3 Müslim, *cihad* 58; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/30-32.

4 Tirmizî, *menâkıb* 25; Ebû Dâvûd, *sünnet* 8; İbn Mâce, *mukaddime* 11.

5 Buhârî, *ezân* 95; Müslim, *salât* 158.

5. TEBLİĞİN HAKK’A VE HALKA BAKAN YÖNLERİ

“Emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker” ya Allah (celle celâluhu) için yapılan bir vazife ya da Allah tarafından vaz’edilip insanlar arasındaki müşterek hukuk hesabına yapılması gereken bir vazifedir.

Evvelâ, tebliğ ve irşad da diyebileceğimiz böyle bir sorumluluk, herkesin Allah’a karşı yapması gerekli olan bir vazifedir. Öyleyse inanan her fert, kendini bununla mükellef bilmeli ve namaza koşuyor gibi bu vazifeye de koşmalıdır. Hususiyle “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker”in ihmale uğradığı, ortalığı münkerâtın işgal ettiği bir zaman ve zeminde, bu vazife şahsî farzların dahi ötesinde bir önem arz etmektedir. Çünkü o yapılmadığı takdirde ne namazdan, ne hactan, ne zekâttan… bahsetmek mümkündür. Bilhassa mâruf ve iyi olanın menedilip, münkerin teşvik gördüğü karanlık dönemlerde bu vazife, topyekün bir milleti alâkadar eden sorumluluklar sırasına girer.

Şahsen ben, günümüzde bu vazifeden daha âli ve yüce bir vazife bilemiyorum. Bundan dolayı hayatını bu vazifeyle dopdolu geçirenlerin dünyası da, ahireti de mamur olacağı kanaatini taşıyorum. İster anlatarak, ister kitap yazıp telifatta bulunarak, herkes kendine düşen bu vazifeyi yapmak zorundadır. Ancak, kim hangi usûl ve metotla çalışırsa çalışsın; “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker” yaparken, tamamen hasbî ve tamamen siyaset üstü davranmalıdır. Zaten yapılan işin tesir ve devamlılığı da ihlâs ve siyaset üstü olmakla doğru orantılıdır. İhlâs ve samimiyet olmadan yapılacak böyle kudsî bir vazife, asla istenen neticeyi vermeyecektir; netice vermesi bir yana ahirette sahibine vebal olacaktır.

O hâlde, “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker” vazifesini yapanlar, مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ *“Kim Allah’ın yüce adını yüceltmek istikametinde mücadele-mukatele ederse, işte o Allah yolundadır.”*[1] hadisi fehvâsınca, Allah (celle celâluhu) adının yücelmesi uğruna yapılan mücadele, verilen kavganın sadece Allah için olacağını düşünüp, başka emel ve gayelerin bu hâlis işe karışmamasına dikkat etmeli ve “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker” vazifesini bu temel prensip üzerine kurmalıdırlar. Millet ve insanlık yolunda bugün açılan her müessese ve ileride şartların gerektirdiği ölçüde kurulacak olan daha başka ne gibi teşekküller

olacaksa, bütün bunlarda asıl gaye; hep bu kudsî vazifeyi kudsiyetine yakışır seviyede yerine getirmek olmalıdır.

Milletimize ulaştırılacak her hizmet hamlesi yetişen gençliğin, mânevî boşluklarını doldurucu ve onların ruh yapılarını aslî hüviyet ve safvetine döndürücü mahiyette olmalıdır ki, ilhad ve anarşinin neşv ü nemâsına ve içimizde kök salmalarına meydan verilmiş olmasın. Bizim her hizmet hamlemiz onlar için bir dalgakıran olmalıdır. Fikir, düşünce ve faaliyet adına onları durdurmanın, sadece durdurma değil; bitirip tüketmenin de tek çaresi budur.

Şunu da mutlaka ifade etmeliyim ki; eğer biz bugün bu boşluğu dolduramaz, ilhad ve anarşiye karşı kollarımızı bir makas gibi açıp, "Burası çıkmaz sokak, buradan geçemezsiniz!" diyemezsek ecdadımızın, kendisine düşmanlık besleyenleri, vatana ve vatan sınırlarına sokmamak için verdiği kavgaların, yaptığı muharebelerin hiçbir anlamı kalmaz. Onlar göğsünü, düşmanların top, gülle ve süngülerine karşı siper edip bu uğurda yüz binlerce şehit vermişlerdi. İşte böyle önemli bir mücadelenin mânâsı kalmaz, derken ben, bunu kendi akıbetimiz açısından söylüyorum; yoksa elbetteki onlar, amellerinin mükâfatını, zerresi dahi zâyi olmadan göreceklerdir.

Evet eğer bizler, bütün düşünce, ahlâk ve levsiyat kapılarını ardına kadar onlara açarsak, ecdadımızın, mücadele edip de ölüp ölüp dirildiği o cansiperâne mücadelelerin ne anlamı kalır ki?. Ve bizim bu davranışımız, verilen onca şehidin kanını yerde bırakmak değil de ya nedir? Hayır, Çanakkale'de erkeğiyle, kadınıyla savaşıp mücadele veren ve her şeylerini –canları dahil olmak üzere– bu uğurda feda eden üç yüz bine yakın insanın kanı yerde kalamaz! Palandöken'de Rus'un kırıp geçirdiği, Ermeni'nin kahpece arkadan vurduğu iki yüz binden fazla insanın, karlar üstünde tevhid yazan kanı yerde kalamaz! Yoksa, Nene Hatunların, Sütçü İmamların ve daha binlerce kahramanın elleri yakamızda olacaktır ki, bu mesuliyetten kendimizi kurtarmamız çok zordur. Öyle ise, onların, ülkeyi yabancı çizmelere çiğnetmemek için seve seve canlarını verdikleri bir dava uğruna, bizler de aynı fedakârlığı göstermek mecburiyetindeyiz. Ancak, dün onların verdiği mücadele ile bizim vermemiz gereken mücadele, keyfiyet bakımından farklılık arz etmektedir. Biz bugün, düşmanlarımızın kullandığı usûl ve metotlarla onlara karşılık vermek durumundayız. Dün atalarımız silaha karşı silahla mücadele vermişlerdi. Onlara düşen oydu, bize düşen de budur.. ve ecdadımızın yere düşen kanını yerde bırakmamanın yegâne yoludur.

O hâlde, bugünkü şartlar ve kullanılan mücadele metotları itibarıyla sen, İslâmî düşüncenin yeşermesi, ibadet neşvesinin gelişmesi için dinî duygu ve düşüncenin köpürtüle köpürtüle yaşandığı ocaklar inşa etmenin yanında, onların kuruldukları devrelerde eda ettikleri fonksiyonu eda edebilecek müesseseler kuracak ve bu müesseselerle yetişen nesillerin imdadına koşacaksın. İslâm ruh ve şuuruyla gençliğin iç âlemini donatacak ve kat'iyen inanacaksın ki, mâneviyatsız bir neslin yapacağı müspet hiçbir iş yoktur. Zira din adına en büyük aksiyon sahibi şahsiyetleri yetiştirmek, senin bu gayretine bağlıdır. Sistemli çalışabilirsen İmam Rabbânîler, İmam Gazzâlîler, Şah-ı Nakşibendler, Fatihler, Yavuzlar... vb. cihangirlerle beraber , Farabîler, İbn Sinalar, Muhyiddin İbn Arabîler, Mevlânalar gibi nice düşünce ve vilâyet kutupları senin asrında ve senin neslin içinde de yetişebilecektir. O güllerin bizim bahçemizde de yetişmesine mâni hiçbir şey yoktur. Yeter ki bağban ve bahçıvan kendine düşeni yerine getirebilsin...

Yukarıda da söylediğimiz gibi, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in, insanlar arasında müşterek hukuk adına yapılması gereken ayrı bir yönü daha vardır ki, bu aynı zamanda toplum olarak yaşamanın da getirdiği bir sorumluluktur. İslâmî ahlâk ve düşüncenin duyulur, hissedilir, yaşanır hâle gelmesini temin etmek, bu kısma dahil içtimaî bir mesuliyettir. Müslümanın çarşı-pazarına ait değişmez prensipler bu cümleden sayılacağı gibi, fertler arasında karşılıklı korunması gereken haklar da bu cümledendir. Şimdi bu hususu biraz daha açalım.

İslâm'ın kendine göre bir ticaret ve iktisat ahlâkı vardır. Müslüman, ticarî ve iktisadî hayatını bu ahlâk çerçevesinde götürme mecburiyetindedir. O, riba alıp-veremez, ihtikâr yapamaz, spekülatif faaliyetlere giremez. O, zümreleri kayırıcı ve orta sınıfı ortadan kaldırıcı her türlü ahlâk dışı davranışların dışında kalmak mecburiyetinde, alışverişinde de ölçü ve dengeyi korumak zorundadır. Müslüman, İslâm'ın geçerli mal olarak kabul ettiği şeyin dışında, hiçbir şeyi emtia kabul edemez. Yine o, kendi ticarî hayatının bu şekilde yerleşik ve yaşanır hâle gelmesini temine çalışmalıdır; daha doğrusu çalışmak mecburiyetindedir. İşte "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in, bir de böyle bir yönü vardır. Bu sayede Müslüman, tefeciliğin, karaborsanın, ihtikârın ve diğer ticarî münkerâtın beline darbe vurmuş olacak ve o cemiyet içinde dinin yasak ettiği şeyler neşv ü nemâ ile gelişme zemini bulamayacaklardır.

Evet, İslâm'ın da, her sistem gibi, hayatın bütün sahalarına ait getirmiş

olduğu prensipleri vardır. Ticarette, ailede, sosyal münasebetlerde vs. Meselâ aile; İslâm'a göre ailede nikâh şarttır. Nesil, nikâh yoluyla çoğalmalıdır. İslâm'ın yaşandığı ortamda zina ve fuhşun yeri yoktur. Çünkü zina ve fuhuş, cemiyeti tahrip eden en korkunç hastalıklardandır. İslâm ise, cemiyet hayatını tahribe yönelik her türlü eylemin karşısındadır.

Aile içinde, ana-baba ve çocukların birbirlerine karşı tutum-davranış ve mesuliyetleri de İslâmî prensiplerle zapturapt altına alınmıştır. Aile ve yuvanın korunması hususunda İslâm çok hassastır. Dolayısıyla yuva mefhumunu yıkmaya yönelik her zihniyet ve anlayış, İslâm'ı karşısında bulur. Zaten neslin heder olmaması için de bu birlik şarttır.

Burada da görüldüğü gibi mü'min; bir taraftan, İslâm'ın emrettiği hususları hem kendi hayatında hem de diğer fertler arasında pratiğe dökmeye gayret ederken, diğer taraftan da İslâm'ın menettiği ve yasakladığı hususları şahsî yaşamından ve cemiyet hayatından uzaklaştırma durumundadır ki; bu da iyiliği emredip kötülükten menetme yollarından biridir.

Netice itibarıyla; bütün bu değişik yollarla mü'min, kendine düşen vazifeleri yerine getirdiği zaman, kendini de içinde yaşadığı cemiyeti de faziletlerle donatacaktır ki işte o zaman faziletli milletten söz edilebilecektir. Kâmil insan mânâsına faziletli insan.. bu insanlardan meydana gelmiş cemiyet.. bir merhale daha ötede, bu cemiyetlerin örgülediği bir dünya.. işte mü'minin bir dantelâ gibi işlediği ve cihanın da beklediği dünya bu dünyadır. Böyle bir dünyanın kurulması da, yine "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in işlettirilmesine bağlıdır.

İstediğimiz, arzu ettiğimiz böyle bir dünyada fertler, sürekli birbirlerine faydalı olmaya çalışır; milletler, kendi lehine hem dünyayı hem de ahireti cennet hâline getirmek için uğraşır. Bu dünyada her zaman bir yarış söz konusudur; faziletler yarışı. Faziletler yarışının yapıldığı bir cemiyet ve dünyada, "ben" değil, "biz" anlayışı hâkimdir. "Ben susuzluktan öldükten sonra, isterse dünyaya bir damla yağmur yağmasın." şeklindeki salak ve bencil düşünce, bir daha dirilmemek üzere öldürülüp gömülecek; yerine "Susuzluktan birisi ölecekse şayet, ilk ölen ben olmalıyım." düşüncesi filizlenip neşv ü nemâ bulacak ve her tarafta mürüvvet dalgalanıp duracaktır. "Herkes mutlu olsun, sırası gelirse ben de olurum; fakat muhakkak herkesten sonra…" anlayışı, cemiyeti ve insanları birbirine raptedip bağlayacak; her tarafta dostluk duygusu yaşanacak, düşmanlık ve kavga unutulacaktır.

Esasen bu söylenenler, bizim ruh yapımızı meydana getiren mukaddeslerden mukaddes düşünce sistemimizde zaten var. İnsanlar o sistemi anladıkları ve onu ruhlarına işleyip yaşadıkları ölçüde bu fazilet dünyası birdenbire zuhur edecektir. Şu kadar var ki, bu neticeyi bütün dünyanın bilmesi, öğrenmesi, hatta pratikte görmesi şarttır. Bu da yine "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"le olacaktır.

Bugün hem fert, hem aile, hem de cemiyet planında böyle bir vazife, kendisine uzanacak o mübarek elleri bekliyor.

1 Buhârî, *ilim* 45; *cihâd* 15; Müslim, *imâret* 149-151.

6. TEBLİĞ VE FERT - TOPLUM MÜNASEBETİ

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadis-i şeriflerinde: اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ *"Müslüman o insandır ki, diğer Müslümanlar onun elinden ve dilinden selâmettedir, teminat altındadır."*[1] buyurmaktadır.

Bu hadisten anlaşılan o ki, Müslüman hiç kimsenin malına, ırzına, namusuna, şeref ve haysiyetine kem gözle bakamaz ve yine Müslüman, hiç kimsenin can güvenliğini tehdit edici bir davranışta da bulunamaz.

Bir kadının, dinin mahrem saydığı uzuvlarına ancak kocasının dokunma hak ve salâhiyeti vardır. Öyleyse, bir başkasının o kadınla münasebeti nasıl caiz olabilir ki? Kadının açık-saçık gezmesi, tamamen kendisini ilgilendiren bir vebaldir. Ancak, onun öyle gezmesi, yabancının ona bakmasına mazeret teşkil etmez. Meseleye bu kadar hassas yaklaşmak zorunda olan bir Müslümanın, –rica ederim– bakmanın ötesinde dinin büyük günah saydığı bir haramı irtikâp etmesi düşünülebilir mi? Münferit sürçmeler, her toplumda ve her zaman olagelmiştir; mesele kast ve temadiyle alâkalıdır.

Ben öyle gençler tanıdım ki, çarşıda, pazarda zarurî olarak gezerken dahi, gözüne bir haram ilişecek olsa, o günaha keffaret olur düşüncesiyle harçlığını tasadduk edip tevbe kapısına koşuyorlardı. Esasen her Müslüman, ahlâk itibarıyla böyle olmalıdır. Zira Müslüman, diğer Müslümanların kendisinden emin olduğu insandır.

Evet, Müslüman bir başkasına ait tek lokmaya dahi el uzatamaz. Yanında yeryüzü dolusu altın olsa ve bütün bunlar bir başkasına aitse, ondan bir gram dahi istifade etmeyi düşünmez, düşünemez. Zira o, emniyet ve güven insanıdır. Zaten İslâm topluluğu, böyle fertlerden meydana gelmiş bir topluluktur. Böyle bir topluluktan hiç kimsenin endişe etmeye de hakkı yoktur. Yukarıdaki hadisin mefhum-u muhalifi de işaret etmektedir ki, kâfir, bir başkası onun elinden ve dilinden emin olmayan insandır. İnsanlık, bugün ilhadı temsil eden ne kadar insan varsa, onlardan hangi ölçüde endişe etse haklıdır. Çünkü bunların hiçbirinde tam emniyet hissi yoktur. Zaten tarihî hâdiseler de bunun canlı birer şahidi değil mi?

Hâlbuki Müslümanlık, kendi müntesiplerini faziletlerle donattığı içindir ki, Müslümanın ahlâk ve ruh yapısı, diğer insanlardan çok farklı olmaktadır; olmalıdır da. Zira onun içinde yaşadığı cemiyet, ahlâksızlığın her çeşidine karşı

kapısını kapamış ve dinin münker kabul ettiği bütün çirkinliklere karşı bir tavır belirlemiş sayılır. Durum böyle olunca, Müslümanların meydana getirdikleri toplum veya milletler sefil arzuların kol gezdiği topluluklardan elbette çok ayrıdır ve her zaman çevrelerine burcu burcu bir lâhûtîlik neşrederler. Evet, evvelâ böyle olmak, sonra da bu oluşu başka yerlere taşımak, işte Müslümanın en birinci vazifesi..!

Demek oluyor ki, bu vazife evvelâ fert planında icra edilmeli, sonra da cemiyet ve devlet planında ele alınmalıdır. Hiç şüphesiz aydınlık bir topluluk nuranî insanların bir araya gelmesiyle teşekkül ve tekevvün eder. Böyle bir tekevvün ise, artık fertleri değil, kitleleri ve milletleri topluca kendine cezbeder. İşte, bu küllî hakikati en parlak bir biçimde izah ve ispat eden misallerden birisi Necaşî'nin Müslüman oluşu hâdisesi:

Necaşî, Habeş hükümdarıdır. Bir milletin başında ve o milleti temsil ederken kendisine dehalet edip sığınan bir avuç Müslümanı himayesine almış ve zamanla onların söz ve davranışlarından, hareket ve tavırlarından, nasiyelerinde ışıldayan nur ve sinelerinde çarpan imandan hakikate giden aydınlık yolu sezmiş ve derhal Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) teslim olmuştu. Bu o sarayda yapılan emr-i bi'l-mâruf'un bir semeresi olmakla beraber, o bir avuç topluluğu meydana getiren fertlerin, Necaşî'ye diyecekleri şeyleri, evvelâ kendi dünyalarına söylemiş olmalarının da bir neticesiydi. Başka bir ifadeyle, Necaşî'nin gözlerini kamaştıran, onların dudaklarından dökülen sözler olduğu kadar, bizzat kendi şahsiyetlerine sindirdikleri ve onların mânevî yanlarını teşkil eden faziletleriydi.

Necaşî'nin, Efendimiz'e yazdığı mektup, baştan sona edeple doludur. Daha sözünün başında: "Allah Resûlü'ne, Necaşî'den…" demesi yani, o günkü âdete göre, büyüklüğünü kabul ettiği şahsın ismini öne geçirmesi; mektubun muhtevası, hem onun ruhunda aniden nasıl bir mevcelenme meydana geldiğini göstermesi bakımından, hem de ifadelerdeki edep bakımından tekrar tekrar okunmaya değer bir metindir.

Hele ona ait şu söz ne kadar çarpıcıdır: "Yâ Resûlallah, istersen hemen gelirim. İstersen burada kalır kavmimi irşad ederim…"[2] Bir başka gün ise o, inkisar içinde, iki büklüm ve şöyle demektedir: "Keşke şu saltanata bedel, Allah Resûlü'nün yanında bir hizmetçi olsaydım!"[3]

Necaşî'yi bu hâle getiren, bir grup sahabede gördüğü İslâmî yaşantı ve

onların dudaklarından dökülen “lâl ü güher” sözlerdi. Hâdiseyi anlatanlar, meseleyi şöyle naklederler:

“Mekke, Müslümanlara dar gelmeye başlamıştı. Kimse canından, malından, ırzından, namusundan emin değildi. İşte bu esnada, Habeşistan’a hicret izni verildi. Oraya hicret edildi ve Müslümanlar, Habeşistan’da beklenenin çok üstünde bir alâka gördüler ve aziz birer misafir gibi ağırlandılar. Fakat Mekke müşrikleri, onlara bütün dünyayı dar etme azmindeydiler. Aralarında görüştüler ve Habeşistan’a bir heyet göndermeye karar verdiler. Başlarında da, daha sonraların büyük sahabisi, siyasî dâhi Amr b. Âs (radıyallâhu anh) vardı. Onlar Necaşî’yi Müslümanlar aleyhine kışkırtacaklar, o da onları himaye etmeyi bırakacaktı. Böylece Müslümanların ümitlerine bir darbe daha vurmuş olacaklardı.

Hükümdar, onları uzun uzadıya dinledi. Mekke müşrikleri, akıllarına gelebilen bütün iftiraları ortaya döktü ve Necaşî’ye tesir etmeye çalıştılar. Ama Necaşî, mürüvvet âbidesi bir insandı. Kendisine dehalet etmiş bu insanları böyle sudan bahanelerle dışarıya atamazdı. Bu düşüncelerini bizzat Kureyş’ten gelen heyete de söyledi. Onları dinlemedikçe bu konuda bir hükme varmayacağını açıkça ifade etti. Nihayet Müslümanlardan bir grup saraya davet edildi. Başlarında Cafer b. Ebî Talib (radıyallâhu anh) vardı. Mekke’nin en soylu insanlarından olan Cafer, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) amcasının oğluydu. Hz. Ali’nin (radıyallâhu anh) de büyük kardeşiydi. Müslümanlar, sözcü olarak onu seçmişlerdi. Aralarında bir birlik ve vahdet vardı. Sanki tek vücut, tek bünye gibiydiler. Ve onların bu birbirlerine bağlılıkları gözden kaçacak gibi de değildi.

Hükümdarın huzuruna girenler secde ederlerdi. Bu, o günün protokolü sayılırdı. Ama Müslümanlar, krala secde etmediler. Çünkü bir Müslümanın Allah’tan başkasına secde etmesi caiz değildi. Onların bu davranışı müşrik heyetini sevindirmişti. Şimdi Necaşî kızıp, bunları huzurundan kovabilir diye düşünüyorlardı. Ama Necaşî, yukarıda da arz ettiğimiz gibi, bir fazilet timsaliydi. Günümüzde demokrasiyi temsil ettiklerini söyleyenler, keşke on dört asır evvel yaşamış bu Habeşli’deki demokrasiyi temsil edebilselerdi! İşte o zaman söylediklerinde bir hakikat payı bulunabilirdi!

Necaşî, Müslümanlara bazı sorular sordu. Cevabı Cafer verdi: “Biz, cahil bir kavimdik. İçki içer, kumar oynar, zina eder, insan öldürürdük. Bütün kötülükleri irtikâp eder; fakat tek faziletli iş işlemezdik. (Yirminci asrın

cahiliyesi de öyle değil mi?). Allah (celle celâluhu), içimizden bir peygamber gönderdi. O bize doğru yolu gösterdi. Bizi her türlü kötülükten çekip çıkardı ve her türlü faziletle donattı...”

Cafer, daha neler anlattı, neler söyledi! Necaşî, kendinden geçmiş onu dinliyordu. Hz. İsa (aleyhisselâm) ve Hz. Meryem hakkındaki kanaatlerini sordu. Cafer, huşû içinde ona Meryem sûresini okudu. Âyette anlatılanlar Necaşî’nin bamteline dokunmuştu. Hıçkırıklarını tutamamış, hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Sonunda eğildi ve yerden ince, gözle zor görülecek kadar küçük bir çöp aldı ve tarihe; “Dur, beni dinle!” diyecek çaptaki şu sözleri söyledi: “Allah’a yemin ederim ki, sizin peygamberinize nazil olanlarla, Hz. İsa’ya inenler arasında şu çöp kadar dahi fark yoktur..!”

Evet, fark yoktu. Çünkü bütün peygamberlere gelen vahiyler aynı kaynaktan fışkırıp geliyordu.

Necaşî, müşrikleri getirdikleri hediyelerle birlikte geriye çevirdi. Müslümanları himaye edeceğini ilan etti.[4] Çünkü Müslümanlarda, çok kısa bir müddet görüşmesine rağmen, çok büyük fazilet ışıltıları müşâhede etmişti ve bu da onun din olarak İslâm’ı seçmesine yetmişti.

Evet, tekrar başa dönecek olursak, bu kudsî ve ulvî vazife, fert planında ele alınıp yapılmazsa, fazilet toplumunun meydana gelmesini beklemek, hayalden öte bir değer ifade etmez. Zira fert ve cemiyet arasında çok ciddî bir alâka vardır. Cemiyet fertlerden meydana gelir. Dolayısıyla faziletle donatılmış fertlerden meydana gelen bir cemiyet de faziletli bir cemiyet olacaktır. Öte yandan fertler kazandıkları faziletleri nasıl korumak zorunda iseler cemiyetler de, aynı şekilde daha önce kazanmış oldukları faziletleri koruma zorundadırlar. Yukarıda da kısaca temas ettiğimiz gibi, insanın kazandığı faziletler ezelî olmadığı gibi ebedî de değildirler. Ortada bir keynûnet söz konusudur. Dolayısıyla, elde edilen fazilet ve hayırlı oluş, o fazileti kazandıran şartların devamını iktiza etmektedir. Bu mevzuda nebilerin dışında da hiç kimse garanti altında değildir. Onlara da bu garanti, ileride iradeleriyle elde edecekleri fazilet, mücadele ve zaferine peşin bir ücret olarak verilmiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak, ilâhî ilmiyle onların istikbalde varacakları noktaları bilmiş ve ilâhî avanslarla daha önceden onları mükâfatlandırmıştır. Öyleyse nebilerin dışında kalanlar ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, kazandıkları ve elde ettikleri makamları her zaman korumak zorundadırlar. Aksi hâlde her zaman düşüşler ve

elde edilenleri kaybedişler söz konusu olabilir.

Buradan varmak istediğimiz netice şudur: Emr-i bi'l-mâruf'un fert ve cemiyete kazandırdığı faziletler, yine emr-i bi'l-mâruf ile korunacak ve devam edecektir. Aksi hâlde yavaş yavaş bir gerileme başlayacak ve bu gerileme, o konudaki kusurlu toplumun tükenişiyle neticelenecektir. Böyle bir duruma düşmemek için, metafizik gerilimin daima canlı tutulması gerekmektedir. Bu ise yine "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"le mümkündür. Yani bu kudsî vazife hem hayattır, hem de hayatı koruyacak şarttır. İşte, belki de bu sebeple, Nebiler Serveri, bazı kişilerden biat alırken veya başka bir ifade ile onların biatlarını kabul ederken, "emr-i bi'l-mâruf"u biat şartı olarak söylemiştir. Meselâ Cerir b. Abdullah el-Becelî'nin (radıyallâhu anh) biatını bu şartla kabul etmişti ki, bu büyük sahabi bize bu hususu şöyle anlatır:

بَايَعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ

"Ben, Allah Resûlü'ne biat ettim. Benden söz alırken şu şartlarla biatımı kabul buyurdu: Namaz kılacak, zekât verecek ve önüne gelen herkese nasihat edeceksin."[5] Bu, apaçık "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapacaksın demekti.

Ayrıca bu kudsî vazife, insanı diğer ibadetlerin faziletlerinden de hissedar kılar; çünkü "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapan bir insan, kendini bütünüyle bu vazifeye adamış bir fedai, evvelâ yaptığı bu vazife ile zaten faziletlerle donatılmış ve her türlü fazilete motive olabilecek hâle gelmiştir. Sonra o, nebilerin yaptığı ve nebilerin hayatının gayesi olan bir işi, hem de işlerin en çetinini, en ağırını yapmaktadır. Elbette ki, üstünlüğü de o seviyede olacaktır.

Bakın, Kur'ân, bu kudsî vazifenin ağırlığına Hz. Lokman'ın evlâdına yaptığı tavsiyeleri anlatırken nasıl işaret buyuruyor:

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"Ey oğulcağızım! Namazını dosdoğru kıl, emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker yap, sana isabet eden belâlara da sabret. Muhakkak ki bunlar, işlerin en zor olanlarındandır."[6]

Burada da görüldüğü gibi, Hz. Lokman oğluna evvelâ namazı dosdoğru kılmasını, ardından da "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapmasını

öğütlüyor. Ve sanki oğluna şunları söylemek istiyor:

"Oğlum, namazı olmayan insanın cihadı da olmaz. Namaz bütün ibadetlerin kabul şartıdır. Onun için evvelâ sen, Rabbine karşı bu kulluğunu tam olarak yerine getir. Sonra da, sendeki bu dinamikle etrafına iyiliği emredip yaymaya, kötülüğü de menedip engellemeye çalış. Sen bunu yaparken, muhakkak ki, başına çeşitli gaile ve belâlar gelecektir.. onlara da daha işin başında sabretme azminde ol."

Evet, hiçbir dava adamına, musibet ve belâ sürpriz değildir; aksine o, beklenen bir hâdisedir. Çünkü bugüne kadar bunun istisnası görülmemiştir; görülmemiştir, zira bu iş ancak büyüklerin altından kalkabileceği veya mükâfatını ancak Cenâb-ı Hakk'ın takdir edebileceği büyük işlerdendir. Ve bu büyük işler, onları ahirette büyüklerin yanına yükseltecek, getirecek ama, onlar burada, büyüklere mahsus ve onların ayırıcı vasfı olan belâ ve musibetlere dûçâr olacaklardır. Bu durumda da onlara, yine büyüklere yakışır sabır gerekmektedir.

Bu vazifenin ehemmiyetini ve aynı zamanda ağırlığını Efendimiz bir hadislerinde şöyle beyan buyurur:

"Ümmetimin en hayırlısı, cahiller arasında cihada ve belâya maruz kalan kimselerdir."[7] Ve başka bir hadis de bu hükmü teyit eder mahiyettedir:

اَلْمُسْلِمُ إِذَا كَانَ مُخَالِطًا النَّاسَ وَيَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ خَيْرٌ مِنَ الْمُسْلِمِ الَّذِي لَا يُخَالِطُ النَّاسَ وَلَا يَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ

"İnsanların cefasına katlanarak onların arasında bulunan mü'min, onlardan ayrı durup, cefalarına katlanmayan insandan daha çok ecir kazanır."[8]

Evet, çirkef bir cemiyetin içinde bulunup da "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapma, bir kenara çekilip kendini ibadet ü taate vermekten daha üstün bir ibadettir. Eğer bu kudsî vazife, şahsî ibadetlerden daha üstün olmasaydı, Allah Resûlü evinden dışarıya çıkmaz; daima Cenâb-ı Hak'tan gelecek tecellîlere gönlünü mâkes yapmakla meşgul olur ve insanların arasına hiç mi hiç girmezdi. Ve yine eğer bu vazife diğer amellerden, bilhassa uzletten daha hayırlı olmasaydı, bizzat Efendimiz: يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ۝قُمْ فَأَنْذِرْ *"Ey örtüsüne bürünen Nebi! Kalk ve insanları inzar et!"*[9] hitabına muhatap olmazdı.

Evet, din bütünüyle nasihattır. Din, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i

ani'l-münker"dir. Allah Resûlü, ashabına bu fermanı vermiştir. O: *"Din nasihattir."* deyince sahabi: "Kimin için (nasihattir)?" diye sormuş, Efendimiz de: *"Allah için, Kitabı için, Peygamberi için, Müslümanların imamları için ve bütün Müslümanlar içindir."* cevabını vermişti.[10]

O hâlde mü'min, durup dinlenmeden Rabbini anlatacak ve onun en büyük meselesi de yine Rabbini anlatmak olacaktır. Hem o, kendisini öylesine bu işe verecektir ki, Rabbini anlatamadığı gün uykuları kaçacak, iştahtan kesilecek ve o günü yaşamamış kabul edecektir. Ve yine onun en büyük dertlerinden biri de Allah Resûlü'nü anlatmak olacaktır. O'nun bu kudsî dava uğrunda yaptıklarını, katlandıklarını anlatacak; anlatacak ve inanan insanların O'nu örnek almalarını sağlayacaktır. Keza, Rabbinin kendisine bir nâme, bir davetiye olarak gönderdiği Kitabullah'ı anlatacaktır. O Kitap ki, Rabbimiz onu bize rehber ve yol gösterici olarak göndermiştir. O Kitap ki, şeref ve haysiyetimiz ona emanet ve ona bağlılığımızla orantılıdır. Tarihin şehadetinden biz bunu anlıyoruz. İslâm âlemi, ne zaman ona sarılmış ve onun hükümlerini içine sindirerek yaşamışsa, hep zirvelerde dolaşmış; ne zaman da elini ondan gevşetmişse derbeder olmuştur.

Burada, bir tahassürümü ifade etmeden geçemeyeceğim. Tahassür dedim, zira düşündükçe beni iki büklüm eden bir vak'anın rapor edilmesi, benim için cidden tahassürdür.

Günümüz Müslümanı, Kitabullah'ın dilinden anlamaz hâle gelmiştir. Kur'ân bir vadide, onlar başka bir vadidedir. Kur'ân'a bağlılık tamamen şekilciliğe dönüşmüştür. Kur'ân'ı biraz aşağıda tutan birini görünce ikaz eden ve Kur'ân'ın her zaman göbekten yukarıda tutulması gerektiğini söyleyen –ki dinin böyle bir emri yoktur, bu sadece bir edep ve saygı ifadesidir– insan görürsünüz ki, yaşantısı Kur'ân'a taban tabana zıttır.

Kur'ân'ına sahip çıkmayan, onun temsil edilmesini hayatının gayesi bilmeyen bir insan, unvanı ne olursa olsun, ahirette, Kur'ân'a karşı takındığı bu tavır ile cezalandırılacaktır. O, dünyada iken Kur'ân'ı alıp bir mahfazaya yerleştirmiş, sonra da bir duvara asmış olsa bile, kim bilir belki kendisi de, ahirette kafa ve ayaklarından asılmak suretiyle, dünyadaki günahının cezasını ödeyecektir. Ah! Bir kerecik olsun gayb perdesi aralansa da, vaiziyle, müftüsüyle, yazarıyla, düşünürüyle, okuruyla, dinleyeniyle, okuldaki muallimiyle ve cemaatiyle bu insanlar, Kur'ân'dan kopuk kalmalarının cezasını ve akıbetini tablolar hâlinde

görüverseler... Ama ihtiyarın elden alınması mânâsına gelen böyle bir tecellî, imtihan sırrına muhaliftir.

Ahirete ait tabloyu görmek için perde-i gaybın aralanması dedik; aslında, dünyadaki akıbeti görmek için birazcık düşünmek kâfidir zannediyorum. Kur'ân'dan uzak kalışımızın faturasını kimlere ve nasıl ödediğimiz, gün gibi âşikâr değil mi? Öyle ise, acaba daha hangi zilleti bekliyoruz ki, bizim Kur'ân'a sarılmamıza vesile olsun? Ve hangi büyük mezellettir ki, bizi Kur'ân'a koştursun? Hayır, bu gidişe bir "Dur!" demeli ve tek kurtarıcının "Kitabullah" olduğunu bütün âlem-i İslâm bilmelidir. Şanı Yüce Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), bize bunu anlatmak için gelmiştir. Ve insanlık O'nu anladığı ölçüde insanlığa yükselecektir.

Netice itibarıyla insan, ferdî planda yaptığı bu kudsî vazife sayesinde, imana uyanmalarına vesile olduğu şahısların bütün sevaplarının yekûnüne denk sevap kazanabilir. Bunun mânâsı şudur: Diyelim ki siz, bir insanı namaz, oruç, zekât veya irşad gibi mevzularda ikna ettiniz ve o şahsın bu amelleri işlemesine vesile ve vasıta oldunuz. Şimdi o şahsın işlediği ve işleyeceği bütün bu amellerden hâsıl olan sevabın bir misli de size kaydedilecektir. Zira: إِنَّ الدَّالَّ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ *"Bir hayra delâlet eden onu işleyen gibidir."*[11] inşirah-bahş düsturu Söz Sultanı'na aittir.

Ayrıca sizin irşadınızla yola gelen bir şahsın, diğer insanları irşad ile elde ettiği neticelere ait sevaplar da, yine sizin defterinize kaydedilecektir. İşte, bu yolda, yapılan küçük bir amel insana böyle küllî sevaplar kazandırmaktadır ki bu da "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker"in ne kadar önemli olduğunu gösterir. Allah Resûlü bir başka hadislerinde: *"Kim güzel bir çığır açarsa, açtığı çığırın bir misli sevabı da onadır."*[12] buyurarak bu gerçeği bir başka zaviyeden dile getirir. Evet, hadisin belirttiğine göre onun açtığı çığırdan yol tutup gidenler, ister kişinin yakınları, akrabaları, isterse tamamen yabancı ve tanımadıkları olsun, bir şey değişmez.

Zira güzel bir çığır açma, dinî yönden içtimaî hayatımızın ölü bir noktasına hayat nefhetme, orayı canlandırma ve bunu cemiyete mâl etme; biz ölüp gitsek dahi, defterimizin o noktasının açık kalmasını sağlayacaktır. Aslında, diğer hasenat çeşitlerini de buna kıyas edebiliriz...

Unutmamalıyız ki bir gün hepimizi cansız bir ata bindirip, karanlık bir çukura indirecekler. Üstümüze toprak örtüp başımıza da bir taş dikecekler. Dost,

kardeş, arkadaş, yâr, yârân ve ana-baba kim varsa, bize dünyada iken en yakın olanlar dahil hepsi, bizi orada bırakıp gideceklerdir. Hâlbuki açtığımız o güzel çığırdan gelen sevaplar oluk oluk üzerimize akacak, kabrimizde nurdan seylaplar meydana getirecek; uhrevî âlemimiz ak ve apaydın olacaktır. Bu durumda bizler cismaniyetimiz yönüyle ölmüş olsak bile, dünyada iken attığımız tohumlar itibarıyla, dipdiri ve kıyamete kadar yaşamış olacağız. Düşünün bir kere, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ebedî âleme göçeli on dört asır gibi bir zaman oldu. Buna rağmen yeryüzünde O'nun kadar diri, O'nun kadar canlı ve her gün hasenât defterinin bütün sayfaları baştan sona açılan ve asla kapanmayan o ölçüde kim vardır? O'ndan sonra da, derecesine göre içtimaî yapıya altın kerpiçler koyanlar gelir ki, bu işin de şimdiye kadar milyonlarca namzedi olmuştur; olmuştur ve hepsi de vesile oldukları oranda sevaba hak kazanmışlardır. Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti, bu denli engindir. Yeter ki insan, kendini o rahmete ulaştıracak yola girmiş olsun.

Efendimiz bir hadislerinde:

كُلُّ الْمَيِّتِ يُخْتَمُ عَلَى عَمَلِهِ إِلَّا الْمُرَابِطَ فَإِنَّهُ يَنْمُو لَهُ عَمَلُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Herkesin amel defteri vefatıyla kapanır, mühürlenir. Ancak murabıtın amel defteri kıyamete kadar nemalanır durur."[13] buyururlar.

Evet "murabıt"; kendisini hak yoluna adamış, davasından başka hiçbir şey düşünmeyen insandır. O, memleketine sızacak bütün tehlike deliklerini tıkamayı hayatının gayesi edinmiş ve bununla beraber kendisine akseden yümün ve bereketi de, başkalarına intikal ettirmeyi en büyük vazife telakki etmiştir.

İşte böyle bir insanın amel defteri asla kapanmaz, her an nemalanıp durur. Nitekim İslâm tebliğ tarihi içerisinde öyleleri vardır ki, binlerce tohum atmış; fakat bir tek tebessüm goncası göremeden gitmişlerdir. Ama öyleleri de vardır ki, elli sene sonra attığı tohumlar yeşermiş, her taraf bahara dönmüştür. Ve bütün bunların sevabı, onların kabirlerini bir ışık merkezi hâline getirmiştir. Evet, Cenâb-ı Hak, onların amelini nemalandırmış; onları kabrin fitnesinden koruyup muhafaza etmiş ve oraya oluk oluk nurlar göndermiştir. Demek ki o insanlar, sadece cismaniyet itibarıyla ölmüş, sevap cihetiyle yaşamaktadırlar. Hatta o insanlar, böyle bir amele muvaffak olamayan sözde diri insanlardan daha canlı bir şekilde yaşamaktadırlar.

1 Buhârî, *îmân* 4, 5; Müslim, *îmân* 64-65.

2 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/207; et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/132; İbn Hibbân, *es-Sikât* 2/9.

3 Bkz.: Ebû Dâvûd, *cenâiz* 56; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/461.

4 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/202, 461, 4/252, 5/290-291; et-Tayâlisî, *el-Müsned* s.46.

5 Buhârî, *îmân* 42, *mevâkît* 3, *zekât* 2, *şurût* 1; Müslim, *îmân* 97.

6 Lokman sûresi, 31/17.

7 ed-Deylemî, *el-Müsned* 2/174.

8 Tirmizî, *kıyamet* 55; İbn Mâce, *fiten* 23.

9 Müddessir sûresi, 74/1, 2.

10 Müslim, *îmân* 95; Tirmizi, *birr* 17; Ebû Dâvûd, *edeb* 59.

11 Müslim, *imâret* 133; Tirmizî, *ilim* 14; Ebû Dâvûd, *edeb* 114-115.

12 Müslim, *zekât* 69; Tirmizî, *ilim* 15; İbn Mâce, *mukaddime* 14.

13 Tirmizî, *fezâilü'l-cihâd* 2; Ebû Dâvûd, *cihâd* 15; Dârimî, *cihâd* 33.

7. İMAN VE NİFAK BAĞLAMINDA TEBLİĞ

Mü'min, hak ve hakikat adına içinde yaşadığı topluluğa, en yakın çevre ve daireden başlayarak fazilet dersi veren insandır. Bu onun mü'min olmasının zarurî bir neticesidir. Bir bakıma, Müslümanların onun elinden ve dilinden emin olmaları bu neticeyi doğurur.[1] Diğer taraftan bütün Müslümanlar, hadisin ifadesiyle bir organizma bütünü gibidirler.[2] Organizmayı meydana getiren uzuvlardan birinde bir arıza meydana geldiğinde, bütün vücutta bir inilti ve ızdırap duyulur. Aynı zamanda uzuvların teker teker arızasız ve kusursuz oluşu, bütün bir vücudun da arızasız ve kusursuz oluşunu netice verir. Öyle ise mü'minlerin birbirlerinin dertleriyle dertli ve lezzetleriyle mütelezziz olmalarından daha tabiî ne olabilir ki!..

Evet, onlar, bir vücudun uzuvları gibidirler. Hele bu elem veya lezzet ebedî âlemi ilgilendiriyorsa, mü'min nasıl olur da kardeşinin Cennet'e veya Cehennem'e gitmesine karşı bigâne kalabilir? Onun içindir ki mü'minin, bir başka mü'mine karşı bu kudsî vazifeyi, yani "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" vazifesini yapması onun mü'min olmasının ayrılmaz lâzımıdır. İşte bu mânâya işaret içindir ki Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ أُولٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, birbirlerinin velileridirler. İyiyi emreder, kötülükten alıkorlar. Namaz kılar zekât verir, Allah'a ve peygamberine itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz güçlüdür, hakîmdir."[3]

Evet, ister erkek, ister kadın bütün mü'minler birbirlerinin dostudur. Bu dostluğun muktezası da, Allah'ın hoşgördüğü mârufları emredip, çirkin gördüğü münkerattan da birbirlerini sakındırmalarıdır. Zaten dost dosta başka türlü de davranamaz.

Ancak mü'min bunları yaparken kendini de unutmaz. İslâm'ı önce kendi içine sindirir, onu tabiatının bir yanı hâline getirir; namazını dosdoğru kılar, zekâtını tastamam verir ve her meselede Allah ve Resûlü'ne itaat eder. Cemiyet içinde herkes böyle olunca da zaten cemiyet kendiliğinden nizam ve intizama girmiş

olur. O cemiyeti ve cemiyeti meydana getiren fertleri, rahmet bütün enginliği ile kuşatır ve onun çevresinde Rahmânî bir atmosfer hâsıl olur.

Bu ulvî mazhariyetin tam karşısında da muhlis mü'min-lerin tam mukabili olan münafıkları Kur'ân şöyle resmeder:

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"Münafık erkek ve münafık kadınlar da birbirlerindendir. Kötülüğü emreder, iyiliğe engel olurlar ve cimrilikte bulunurlar. Onlar Allah'ı unuttular (bu yüzden) Allah da onlara unutma muamelesinde bulundu. Doğrusu münafıklar, fasıkların ta kendileridir."[4]

Görüldüğü gibi, âyet münafıklar için "dost" tabirini kullanmıyor ve sadece birbirlerinden olduklarını haber veriyor. Çünkü münafıklar arasında hiç kimseye karşı dostluk söz konusu değildir. Onları birbirine bağlayan tek bağ menfaattir. Menfaatlerine zerre kadar zarar gelecek olsa, hemen aynı gruplar arasında kıyasıya vuruşma başlar. Onun için âyet, gayet veciz ve mucizevî bir ifade ile onların ruh hâletlerini ele verir ve "Bazısı, bazısından" der. Yani onların hepsi de aynı habislerdir.

Onların bir diğer ortak vasıfları ise, "Onlar münkerâtı emrederler." Yaptıkları müstehcen neşriyatla, ele geçirdikleri sinema ve televizyon aracılığı ile gençleri manyetize edercesine sürekli kötülük telkininde bulunurlar; insanlar da âdeta onların emirlerine boyun eğerler. Zira propaganda vasıtaları, insanları tesir altına alacak kadar güçlü ve kuvvetlidir. Başı dönmüş ve bakışı bulanmış güruh ve yığınlar, münafıkların asla vazgeçmeyecekleri piyonları ve sömürü vasıtalarıdırlar. Sömürü güçlerini ayakta tutabilmek için vermeyecekleri taviz ve insanlığa karşı yapmayacakları hiçbir melanet yoktur. Çünkü onlar münafıklardır ve dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, bu ayırıcı vasıflarıyla derhal tanınırlar. Zira onlar sürekli kötülüğü emreder, iyilikten de insanları alıkorlar.

Evet, onların ortak vasıflarının ikincisi, "Mârufu engeller, iyiliğe mâni olurlar." Cemiyeti psikolojik bir baskı altına alarak, faziletli yaşamak isteyen herkesi "gericilik"le yaftalarlar. Namaz kılan, oruç tutan, onların nezdinde mürteci; kadınların onlardan farklı olan giysileri ve başlarına taktıkları, onlara

göre en korkunç irtica alâmeti ve bir uğursuzluk emaresidir. Millet sevgisinden mi bahsettiniz; artık siz onlara göre birer faşistsiniz.

Evet, bütün güzel şeyler onların yanında münkerdir. Âdeta milletin mâruf kabul ettiği her şeye karşı onların alerjisi vardır; vardır çünkü bu, nifakın bir muktezasıdır.. ve nifak iç-dış bütünlüğüne eremeyen insanların düştüğü derekedir. Kur'ân'ın ifadesiyle onlar Cehennem'in en dibine namzet zavallılardır. بَلْ هُمْ أَضَلُّ *"Hayır, hayır, onlar hayvan değil, hayvandan da aşağıdırlar."*[5] tam onları çerçeveleyen bir resimdir.

Bu itaplarla mü'minler, sorumluluklarını yerine getirerek kendilerini bu duruma düşmekten korumalıdır. Korumak için de sürekli birbirlerine iyiliği emredip ona teşvikte bulunmalı kötülüklerden de birbirlerini sakındırıp onlardan vazgeçirmeye çalışmalıdırlar. Kendi hayatları adına nifaka düşmekten tir tir titredikleri gibi, dostlarının da böyle bir akıbete dûçâr olmasından titremeli ve hem kendilerini hem de içinde yaşadıkları cemiyeti uyanık ve müteyakkız tutmalıdırlar. Evet, işte bunlar yukarıda da işaret ettiğimiz gibi onların mü'min olmalarının ayrılmaz bir vasfıdır.

Zaten, huzurlu bir toplum olabilmek için, münkerin en küçüğünün dahi yaşamasına fırsat verilmemelidir. Aksine, önce küçük görünen bir münker, kısa zamanda öyle yayılır ve öyle sâri bir illet hâline gelir ki, bazen bütün bir cemiyeti, bütün bir milleti, hatta topyekün insanlığı tehdit eden, mahv u perişan olmalarına sebebiyet veren bir veba hâlini alabilir. İçtimaî bozukluklar hep küçük görünen münkerâtın yaygınlaşmasından meydana gelmiştir. Tarihe bu zaviyeden baktığımızda, tekerrürü aynı akıbeti doğuracak nice içtimaî tefessühler görmemiz mümkündür. Zikredeceğimiz şu hadis, bu tür kokuşmaların tarihî tahlili açısından çok mühimdir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor:

"İsrailoğullarına, içtimaî çöküntü şöyle girmiştir: Bir kişi diğerinde gördüğü bir kötülük üzerine, "Ey filan, bu işi terket, bu sana helâl değildir." derdi. Ertesi gün de gelir, o adam aynı münkeri işliyor olmasına rağmen, onunla dostluğunu devam ettirir; onunla beraber oturup kalkar, beraber yer içerdi. Bunun üzerine Allah onların kalblerini birbirlerine çaldı."

Sonra da Allah Resûlü:

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ

مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ۝ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

"İsrailoğullarından inkâr edenler, Davud'un ve Meryemoğlu İsa'nın diliyle lânetlenmişlerdir. Bu, onların baş kaldırmaları ve aşırı gitmelerinden dolayı idi. Onlar birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mâni olmuyorlardı. Yapmakta oldukları bu iş ne kötü idi."[6] âyetini okuyarak şöyle buyurdu: *"Hayır, vallahi, muhakkak mârufu emredip münkerden nehyetmelisiniz ve yine muhakkak zalimin elinden tutup onu hak çizgisine getirmelisiniz."*[7]

Burada, kötülüğe pasaport veren bir kısım İsrailoğulları'nın durumu dile getirilirken, mü'minler aynı akıbetten sakındırılmakta ve böyle bir duruma düşmemeleri için tenbihte bulunulmaktadır. Zaten bu gibi vak'aların rapor edilmesinde her zaman bir kısım hikmetler söz konusudur.

Vak'a şu şekilde de tahlil edilebilir: İşlenen bir münker görülmüştür. Münker işleyeni ikaz eden şahıs, zatında o münkerin karşısındadır.. ve ilk gün o münker işleyeni ikaz etmiştir. Ancak, devamlılık ve sebat isteyen böyle bir mevzuda o hiç de öyle davranmamış; münker işleyenin o işte ısrar etmesine karşılık, diğeri metafizik gerilimini koruyamamış ve o şahsa yanaşarak onunla yemiş-içmiş, sohbet etmiş ve dostluğunu devam ettirmiştir. Kalbiyle buğzetme, imanın varlığına son işaret ve alâmetken o, bu kadarcık bir canlılık bile gösterememiştir. Böylece, karşısında direnç gösterecek hiçbir unsur kalmadığı için, o kötülük de cemiyet içinde yayılma zemini bulmuştur. Ve Cenâb-ı Hak da onların kalblerini birbirine çarparak eşitlemiş ve denkleştirmiştir. Hatta onların arasında dahilî sürtüşmeler meydana getirerek onları fırka fırka bölmüştür.

Evet, Allah (celle celâluhu), inkâr eden ve her zaman İslâm'a muarız bir tavır içerisinde bulunan kişilerin kalbini birbirine çarpıp eşitleyip nifak içine attı.. ve bunların bir dönemde Hıristiyan dünyasından çekmedikleri cefa, maruz kalmadıkları hakaret kalmadı. Daha önce, asırlarca Babil'de esaret hayatı yaşamış.. bir başka dönemde Şabur tarafından işkencelerin en iğrencine uğratılmış ve hiçbir zaman rahat yüzü görmemişlerdi. Böyle bir duruma düşmelerinin tek sebebi, aralarında "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapmamaları idi ki, bu sebeple kalblerinde ayrılık fitneleri gelişiyor ve yer yer temelden sarsılıyorlardı. İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle bir vak'ayı rapor ederken, aynı akıbete düşmemeleri için, yapılması gereken şeyleri baştan yapmaları gerektiği hususunu ümmetine ihtar ediyor ve toplum

hâlinde çökmemenin yol-yöntem ve tekniğini öğretiyordu.

Böyle bir noktaya gelmişken, –bir iki cümle ile de olsa– sadet harici sayılabilir bir hususu hatırlatmakta fayda mülâhaza ediyorum. Bir kesimi itibarıyla İsrailoğulları, Hz. Musa (aleyhisselâm) zamanında dahi, bir ittifak ve ittihat temin edebilmiş değillerdir. Dolayısıyla da hep tedip ediliyorlardı. Eğer şu anda Yahudiler, muvaffak görünüyorlarsa –ki öyle sayılırlar– bu da onların sûrî ittifaklarının bir sonucu olsa gerek. Tarihî dinamiklerine sahip çıkmaktan kaynaklanan bu ittifak, onların, ne ölçüde olursa olsun, bir devlet kurmalarını netice vermiştir. Tarihî değerlerinden uzaklaşır, iç çekişmelere girerlerse, yıkılıp gitmeleri kaçınılmaz olur. Evet, bugünkü İsrailoğulları ve Yahudiler, bazı yanları itibarıyla tashihe ve tecdide açık olsa da semavî bir dine saygılı davranmalarının mükâfatını görüyorlar. Biraz da bizim zavallı durumumuz onları daha güçlü hâle getiriyor.

Evet, günümüzde İslâm dünyası hasta, alil ve ihtiyaç içinde kıvranmaktadır. Onun, silkinip kendi özüne dönmesi şarttır. Ruhu zillet, aklı kıllet ve bütün uzviyatı illet içindedir. Acilen tedavi edilmezse, her geçen gün daha kötüye gidebilir. Ancak, tedavi edildiğinde, yükleneceği misyon da kâinat çapındadır. İnşâallah o gün İslâm, yeryüzündeki bütün milletleri kucaklayacak ve dünyaya yeni bir nizam, bir âhenk ve bir ruh getirecektir.

* * *

İslâm tarihinde, tebliğ vazifesinin mü’minlik şiarı olduğuna delâlet eden çok hâdise vardır. Onlardan biriyle bu faslı açmak istiyorum. Bu hâdise Hz. Ebû Bekir ile ilgilidir. Hz. Ebû Bekir bir gün kendini dinleyenlere şöyle seslenir:

يَٓا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ...

“Ey iman edenler! Siz kendinize bakın, siz doğru yolda iseniz, herhangi bir sapkın kimse size zarar veremez...”[8] âyetini okuyor ama yanlış tevil ediyorsunuz. Zira ben Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:

إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوُا الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلٰى يَدَيْهِ أَوْشَكَ أَنْ يَعُمَّهُمُ اللّٰهُ بِعِقَابٍ مِنْهُ

“İnsanlar, zâlimin zulmünü gördükleri hâlde elinden tutup ona engel olmazlarsa, Allah’ın, umumî bir belâ göndermesi yakındır.”[9]

Evet, yukarıdaki âyet, "Başkalarına karışmayın, siz sadece kendinize bakın!" demek değildir. Aksine, âyetten anlaşılması gereken mânâ, başkalarının dalâlet ve sapıklıklarını görüşüp konuşurken insanın kendisini unutmamasıdır. Yani, aslında burada ferdî muhasebeye teşvik vardır. İşte Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) bu mânâyı en iyi kavrayanlardan biri olarak, Allah Resûlü'nden naklettiği hadisi bu anlayışa delil olarak irad etmiştir.

Bu konu ile alâkalı Peygamber Efendimiz'in daha birçok hadisi vardır. Konuya işaret açısından bazılarını kaydetmek istiyorum:

Yine Ahmed İbn Hanbel'in rivayet ettiği bir başka zayıf hadiste, benzer ifadelerin ardından şu ilavede bulunulur: *"... Allah başınıza şerirlerinizi musallat eder. Sonra hayırlılarınız dua eder de duaları kabul olmaz."*[10]

Şerirler; ayak takımı, işten, idareden anlamaz, din-diyanet bilmez, kitap-peygamber tanımaz ve ne kadar mukaddes bilinen şey varsa, onlarla alay eder saygısız bir güruhtur. Allah (celle celâluhu) onları hangi millet ve devletin başına musallat etmişse, artık o millet veya devlet iflah olmamıştır. Cenâb-ı Hak, imhal eder, mühlet verir; fakat asla ihmal etmez. "Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapmama günahının cezasını da, bir müddet geriye atar; ama ceza vakti gelince o insanları kıskıvrak yakalar ve sarsar.

İşte o cezalardan bir çeşidi de, milletin başına şerirlerin geçmesi ve kaba kuvvetin onları idare etmesidir ki, bu, Müslümanlar için hak edilmiş bir ceza olur. Bu arada hayırlılar camileri doldursa, dua dua yalvarsa, sabahlara kadar gözyaşlarıyla seccadelerini yıkasalar da yine bu ceza müddeti dolmadıkça onlar bellerini doğrultamazlar. Bu ilâhî bir kanundur; ve hiçbir zaman değişikliğe uğramayacaktır.

Siz bu ifadeleri, realite planında hayatın bütün üniteleri üzerine serdiğinizde, manzaranın kadimden beri hep aynı olduğunu göreceksiniz. Günümüzdeki durum da, bu tarihî tekerrürler devr-i dâiminden sadece bir-iki karedir. Camilerdeki dualar, yanıp yakılmalar, ağlamalar ve feryat etmeler.. ulu divanda kabul görmüyorsa, bu durum bir günahın keffaretinden başka ne ile izah edilebilir ki! Bu günah, üzerinde ısrarla durduğumuz bir kudsî vazifenin ihmal edilişi veya istenen ölçüde yerine getirilemeyişidir.

Evet, bu günah bizi Rabbimiz'den kopuk hâle getirdi.. aslında, mârufu emredip münkerden menetme, bizim varlık gayemizdi. Bizler bunun için yaratılmıştık.. ve hele hak erleri olarak bizler, yani varlığını hak yola adamış

kişiler.. hatta sa'y ve gayretlerinde Cennet'i dahi esas gaye ve hedef yapmayanlar!. Eğer fırsat ve imkân varsa orada dahi Rabbi anlatmayı, Cennet'in diğer bütün nimetlerine tercih edecek kadar bu işin âşıkları.. veya mümkünse, Cehennem zebanilerine bir şey anlatmak için hiç çekinmeden Cehennem'e girebilecek hasbî ruhlar!..

Evet, işte bunlar, yaratılış gayeleri olan bu çok önemli vazifeyi ihmal ederlerse, dünyanın başına gelecek musibet ve belâlar vize almış demektir. Bundan öte yapılacak bir şey varsa o da duadır; duaların faydasını da Allah bilir. Çünkü bu hâle giriftar olma, bir bakıma yok olmaya kilitlenme demektir. Böyle bir gün çetin bir gündür.. o gün rahmet yüzüne nikap çekmiş, gazap ise yüzündeki nikabı kaldırmış.. el elde üzülmüş ve dönüşü olmayan bir akıntıya dûçâr olunmuş demektir.

İslâm âleminin şu zavallı durumuna bakabilseniz arz ettiğim hususları bir bir bu aynada göreceksiniz. Evet, Allah'tan, Peygamber'den ve Kitabullah'tan kopan nesillere ve bunları yanlış yollara sevk edenlere.. evet, ruh ve kalbleri yerlerinden sökülüp alınarak, mide ve bağırsaktan ibaret birer mahluk hâline getirilenlere.. başsız yığınlara, zâyi olup giden zamana, kopuk halkalarıyla anlaşılmaz hâle getirilen tarihe baksanız, koskocaman bir câmianın nerede iken nerelere itildiğini görecek ve ürpereceksiniz. Artık ayak takımının idare ettiği bu şanlı fakat tâli'siz milletler topluluğu, şerirlerin pençesinde kıvrım kıvrım kıvranmakta ve çaresizlik soluklamakta.

Ne oldu Kâbe'de yapılan dualara? Niçin mescitlerde dökülen gözyaşları faydasız? İşlenen günahın keffareti bunlar değil de ondan. Kuyuya nereden düşüldü ise, çıkış yeri orasıdır. Biz bu hâle, bir kudsî vazifeyi terk ederek dûçâr olduk; onu yerine getirerek de bu hâl ve bu durumdan kurtulacağız. Yani bu işin en müessir duası, bu kudsî vazifeyi ifadır. Bu itibarla da, sadece dillerdeki dualar yeterli değildir. Elbette o duaların da, insanın ahireti adına faydası vardır; ancak dünyevî mezelletten kurtulmanın yolu emr-i bi'l-mâruf vazifesini hakkıyla yerine getirmektir.

Evet, başta da ifade etmeye çalıştığım gibi, bir cemaat ve toplum içinde çok faziletli insanlar bulunabilir. Bunlar mânevî yönleriyle Allah'a çok yakın da olabilirler. Ancak bu toplum içinde "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapılmıyor ve bunun için müesseseler kurulup bu vazife sistemli bir şekilde ifa edilmiyorsa, Allah (celle celâluhu) o cemiyetin altını üstüne getirir ve o cemiyet, o millet asla pâyidâr olamaz.

Gerçi Cenâb-ı Hak, bir zümrenin günahı sebebiyle umuma azap etmez. Bir kısım baştan çıkmış, kanun nizam tanımayan mütrefînin işledikleriyle bütün bir toplumu mesul tutmaz. Ancak "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapmaya güçleri yettiği hâlde, münkerâtı göğüsleyen bir hasbiler grubu, "Rabbimiz Allah" deyip ortaya çıkmazsa, işte o zaman azap umumî olarak gelir.

Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel'in rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte bu hususa şöyle işaret edilmektedir:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللّٰهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ

"Nefsim kudretinin elinde olan Allah'a yemin olsun ki ya emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker yaparsınız ya da Allah Kendi tarafından size azap gönderir; sonra dua edersiniz fakat artık duanız kabul edilmez."[11]

Şu âyette de bu husus dile getirilmekte ve şöyle denmektedir:

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Aranızdan yalnız zalimleri çarpmakla kalmayacak fitneden sakının ve Allah'ın azabının şiddetli olduğunu bilin!."[12]

1 Bkz.: Buhârî, *îmân* 4, 5; Müslim, *îmân* 64-65.

2 Bkz.: Buhârî, *edeb* 27; Müslim, *birr* 66.

3 Tevbe sûresi, 9/71.

4 Tevbe sûresi, 9/67.

5 A'râf sûresi, 7/179.

6 Mâide sûresi, 5/78, 79.

7 Tirmizî, *tefsîru sûre* (5) 6; Ebû Dâvûd, *melâhim* 17; İbn Mâce, *fiten* 20.

8 Mâide sûresi, 5/105.

9 Tirmizî, *tefsîru sûre* (5) 17, *fiten* 8; Ebû Dâvûd, *melâhim* 17.

10 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/390; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/460, 530.

11 Tirmizî, *fiten* 9; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/188.

12 Enfâl sûresi, 8/25.

8. TARİHÎ HÂDİSELERLE TEBLİĞ VE HELÂK

“Emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker” vazifesine, tarihte helâk olan kavimler ve onların helâk oluş sebepleri açısından bakılabilir. Böyle bir bakış ve değerlendirmede ilk defa şu hususu görürüz:

İnanan toplumların garantisi olan iki ana umde vardır. Bunların olmaması, iki sınıf toplumun helâkını ve değişmeyen akıbetlerini belirler. İster meseleyi müspet yönüyle ele alalım, ister ona menfî yönüyle yaklaşalım aynı neticeye varılır; bir toplum içinde “emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker” bilfiil yapılıyorsa, Allah (celle celâluhu) o cemaat ve cemiyeti helâk etmez. Ve yine, bir cemaatin içinde az dahi olsa, bu kudsî vazifeyi yerine getiren varsa ve bunlar mağlup olma durumunda da değillerse yine Allah o topluluğu helâk etmez. Bu, meselenin müspet yönden ele alınıp değerlendirilmesi sayılabilir. Tabiî meseleyi, menfî yönden ele alıp kritik etmek de mümkündür.

Evet eğer bir toplum içinde emr-i bi’l-mâruf yapan yoksa Allah (celle celâluhu) o topluluğu helâk eder. Ve yine bir topluluğun içinde bu kudsî vazifeyi yapan bir hayli kahraman olmasına rağmen, karşılarındaki insanların azgınlık ve taşkınlıkları onları mağlup edecek kerteye gelmiş ve onlar da mağlubiyetlerini ilan etmişlerse, yine Allah o topluluğu helâk eder. Yeri gelince, meselenin bu yönünü âyetlerin aydınlatıcı tayfları altında izah etmeye çalışacağız. Şunu daha baştan kesinlikle ifade etmeliyim ki; bir milletin toptan helâkına mâni olacak en geçerli paratöner, inanan kesimin kurdukları irşad yuvalarıyla, bu kudsî vazifeyi yerine getirmeleridir. Evet bir millet, böyle bir girdaptan ancak bu türlü ciddî gayretlerle kurtulabilir.. ve birkaç misal:

a. Hz. Nuh

Hz. Nuh (aleyhisselâm), bütün bir ömür boyu hakkı tebliğ etmiş, ancak kavmi her defasında ona inkârla mukabelede bulunmuş ve ona eziyet etmişlerdi. O gün ona inanan çok az insan vardı. İş öyle bir noktaya gelmişti ki, Hz. Nuh Cenâb-ı Hakk’a ellerini açıp mağlup düştüğünü itiraf etmek ve Rabbinden kâfirlere karşı yardım dilemek zorunda kalmıştı. Böyle bir nebinin duası elbette ki reddedilemezdi ve edilmemişti de. Kur’ân bize bu hâdiseyi oldukça tafsilatlı bir biçimde anlatır:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ۝ فَدَعَا رَبَّهُ
أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ۝ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ ۝ وَفَجَّرْنَا

الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلٰى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ۝ وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ۝ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ۝ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ۝ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ

"Bu putperestlerden önce Nuh kavmi de kulumuzu yalanlayarak, 'delidir' demişlerdi ve onun yolu kesilmişti. O da, 'Ben mağlup düştüm bana yardım et!' diye Rabbine yalvarmıştı. Biz de bunun üzerine gök kapılarını, boşanan sularla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık; derken her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre buluştu. Onu tahtadan yapılmış, mıhla çakılmış bir gemiye bindirdik. Kavmi tarafından inkâr edilmiş olan Nuh'a mükâfat olarak verdiğimiz gemi, bizim gözetimimizde yüzüyordu. Andolsun ki biz, o gemiyi bir ibret olarak bıraktık. Hâlâ öğüt alan yok mu? Benim azabım ve uyarmam nasılmış?"[1]

Evet, Hz. Nuh (aleyhisselâm) nübüvvetle serfiraz kılınmış bir peygamberdi. Ve başında peygamberlik tacı vardı. O, başkasının değil, Allah'ın memuruydu ve insanları, Allah'a kul olmaya davet ediyordu. Hâlbuki kavmi ona, "mecnun" diyordu. Aslında onların bu ifadeleri, peygamberdeki imanın kemaline delâlet ederdi. Çünkü o toplumda içtimaî hayatın dengeleri alt-üst olmuş ve bütün değer ölçüleri tersine dönmüştü. Böyle olunca da bir peygamber elbette ki onların ölçülerine göre dengeli görülemezdi.. ona "mecnun" diyeceklerdi ve dediler de. Zira bu şanı yüce nebi, onların bozduğu cemiyeti baştan sona yeniden imara çalışıyordu. Ve böyle bir insan, elbette diğerleri arasında bu yaftayla damgalanacaktı. Ondandır ki, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde, bir mü'mine mecnun denmesini onun imanının kemali olarak ifade etmişlerdir.[2]

Bunun üzerine Hz. Nuh kavminin isyanı karşısında ellerini açtı ve Rabbine dua etti: *"Rabbim, ben mağlubum, bana yardım et!"* dedi. Allah (celle celâluhu) da onun, o azgın kavmini suya batırdı. Üstten ve alttan gelen sularla hepsini boğup helâk etti. Belki bu Atlantis medeniyetiydi, belki de bir başka medeniyet.. bu azgın insanlar ister Atlantik Denizi'ne batırılmış olsunlar, ister bir başka denize.. fark etmez. Hâdise şu idi; başlarında bir peygamber olmasına, o peygamber her an emr-i bi'l-mâruf yapmasına rağmen bir medeniyet batırılıyordu. Çünkü o peygamber mağlup düştüğünü ilan etmişti.

Âyet, onların ve Hz. Nuh'un durumunu anlattıktan; yani kavminin sular içinde

boğulup, Hz. Nuh ve yanındakilerin bir vapurla korunmalarını dile getirdikten sonra soruyor: *“Yok mu ibret alan?”*

Evet, söz buraya gelmiş iken biz de ilavemizi yapalım ve “Yok mu Sart harabelerinden ibret alacak? Yok mu, Bergama kalıntılarından ibret alacak ve ağlayacak? Yok mu Truva’dan ders alacak? Evet, bunlardan ibret alacak yok mu?” diyelim. Yeryüzünde yüzlerce harabe.. hepsi ayrı bir mücrim kavmin akıbetine emare ve hepsi birer âyet gibi gözler önünde.. yok mu ibret alacak, yok mu?..

b. Hz. Salih

Hz. Salih’in (aleyhisselâm) kavmi de, peygamberlerine isyan etmişlerdi. Allah (celle celâluhu) da, mucize olarak ona bir deve göndermiş ve ona dokunulmamasını istemişti. Ne acıdır ki onlar, küstahlık ederek bu deveye dokunmuşlardı. Deveye dokunmama, ilk etapta bizim idrak ve anlayış ufkumuzu zorlayabilir. Hâlbuki her devirde insanlar bir kısım mükellefiyetler altındadır. Namaz, oruç, zekât bu türden birer mükellefiyet çeşididir. Bunlar gibi içki içmeme, zina etmeme, faiz yememe de birer mükellefiyettir. Bu mükellefiyetler bu şekilde olduğu gibi, bazen de bir deveye dokunmama şeklinde olabilir. Nitekim Hz. Salih’in kavmi, böyle bir mükellefiyetle karşı karşıya kalmış ve bu imtihanı kaybetmişlerdi. Şems sûresi bu hâdiseyi bize şöyle icmâl eder:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا۝إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا۝فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيَاهَا۝فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا

“Semud kavmi azgınlığı yüzünden (Allah’ın elçisini) yalanladı. Onların en bedbahtı (deveyi kesmek için) ileriye atıldığında Allah’ın peygamberi onlara, “Allah’ın bu devesine ve onun su hakkına dokunmayın!” demişti. Ama onlar onu yalanladılar ve o deveyi boğazladılar. Bunun üzerine Rabbileri de suçlarından dolayı onların üzerine kat kat azap indirdi ve onları yerle bir etti...”[3]

Semud kavmi, peygamberleri olan Hz. Salih’e baş kaldırdığında, kavminin bu tavrı karşısında, görüyoruz ki Hz. Salih, onlara sadece sözle bir şey anlatma durumundadır. “Ona dokunmayın!” diyor. Zira ona dokunmak belânın düğmesine dokunmak demekti. Ama gel gör ki, kavmi onu dinlemedi ve şekavet maratonunda en önde olan ve tabiî diğerlerini temsil eden birisi, bu belâ düğmesine dokunuverdi.

Aslında bütün devirlerde bu hep böyle olmuştur. Küfre önderlik yapacak birisi çıkar ve diğerleri de yığın yığın onu takip ederler. Değişik dönemlerde bizim dinimize dokunanlar da, işte böyle belâ ve musibetin düğmesine dokunmuşlardı.. dokunmuş ve âli bir milleti perişan etmişlerdi. Derbeder olmaya yüz tutmuş bir milletin, o günkü zaafları da, Kur'ân'a dokunacak şakilerle başlamıştı. Daha sonra şahıslar değişecek ama senaryo aynen devam edecekti. Kâbe'yi telvis edecekler, zemzemi kirletecekler her devirde olmuştur ve olacaktır da...

...Ve Semud kavminin şakisi öne atıldı. Peygamberin "Durun, yapmayın!." feryadına kulak vermeden deveyi boğazladı. Böylece hem bu fiili işleyenler hem de ona sessiz kalanlar, kendi akıbetlerini hazırladılar. Allah da onları derbeder etti ve iyiyi kötüden ayırmayarak hepsini mazi mezarına gömdü. Cismanî olarak belâ ve musibete maruz bıraktığı gibi, namlarını da isli-dumanlı hâle getirdi. Bazen bu musibet cisme dokunmaz; meselâ mesh, surette değil sîrette olur. Böyle bir belâ diğerinden daha zor anlaşılır. Bu tür musibet, sadece cismaniyete isabet eden musibetten, aslında daha şiddetlidir. Ve günümüzde gelen belâlar, ekseriyetle bu türden gelmektedir. Zannediyorum, serkeşliğin baş döndürücü keyfiyette devam etmesinin bir sebebi de bu; çünkü insanlar, başlarında dönüp duran belânın farkında değiller.

Sûrenin sonunda: وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا *"(Allah, bu şekilde azap etmenin) akıbetinden korkacak değil ya!"*[4] denilmektedir. Zira O, mülk sahibidir. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder.

Bu âyetlerin ışığı altında görüyoruz ki, Hz. Salih'in mağlup düşmeye yüz tuttuğu bir hengâmda ve sözünü dinletemediği bir pozisyonda, Allah o kavmi helâk ediyor; ediyor ve yerin dibine geçiriyor. Zira Allah bütün kâinatı ve hususen insanı, Kendisini bilip tanısın diye yaratmıştır. Dünyanın varlık hikmeti budur. İnananlar mağlup duruma düşünce, bu hikmet sarsılır. Cenâb-ı Hak da o devrin insanlarını sarsar, bazen de, yukarıdaki misallerde olduğu gibi yerle bir eder. Bu, hiçbir zaman değişmeyen ve değişmeyecek olan ilâhî bir kanundur.

c. Hz. Lut

Hz. Lut (aleyhisselâm) da "yanımızda" diyebilecek şekilde bize çok yakın bir yerde zuhur ediyor. Hz. İbrahim'e (aleyhisselâm) muasır bu yüce insanın kavmi içinde "Livata" denen, o güne kadar beşeriyetin görmediği bir günah irtikâp ediliyor ve bu şanı yüce peygamber de, sabahtan akşama kadar bu

günahla savaşıyor.

Derken, bir gün evine, güzel delikanlılar şeklinde melekler geliyor. Azgın kavim hemen Hz. Lut'un evine koşuyor ve o öldüren duygularını ortaya koyuyorlar. Hz. Lut âdeta yalvarırcasına: وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي *"Beni misafirlerime karşı mahcup etmeyin."*[5] diyor. Onlarla nikâhlanmak üzere kızlarını teklif ediyor, onları meşru zemine çekmeye çalışıyor, ama bütün gayretler boşa çıkıyor.. çıkıyor ve o yılışık insanlar:

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ

"Sen de pek iyi bilirsin ki bizim senin kızlarınla hiçbir işimiz yok; sen ne istediğimizi de iyi biliyorsun."[6] karşılığını veriyorlar.

Hz. Lut derinden derine iç geçirip:

قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ اٰوِي إِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ

"Keşke size yetecek kuvvetim veya arkamı dayayacağım bir güç olsaydı."[7] diyor. Esasen onun güçlü bir dayanağı vardı; ancak kaldığı zor durum ona bu sözü söyletmişti. Ve delikanlı suretindeki melekler, kendilerinin melek olduğunu söyleyiveriyorlar. Lut işte o zaman rahat bir nefes alıyor.

Ve işte, Kur'ân'da bu uzun kıssadan bazı bölümler:

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ
عَصِيبٌ ۝ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ
قَالَ يَا قَوْمِ هٰؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي
ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ۝ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ
مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ۝ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ اٰوِي إِلٰى
رُكْنٍ شَدِيدٍ ۝ قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ
بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا
أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ۝ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا
جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ
مَنْضُودٍ ۝ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ

"Elçilerimiz Lut'a gelince, onların yüzünden üzüldü ve onlardan dolayı içi daraldı da: 'Bu çetin bir gündür.' dedi. Lut'un kavmi ona koşarak geldiler.

Zaten daha önce de kötü işler yapıyorlardı. 'Ey kavmim! İşte bunlar benim kızlarımdır (onlarla evlenin); onlar sizin için daha temizdir. Allah'tan sakının, misafirlerim önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında kimse yok mudur?' dedi. Onlar ise: 'And olsun ki, senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun; doğrusu sen bizim ne istediğimizi de bilirsin.' (Lut): 'Keşke size yetecek bir kuvvetim olsa ve sağlam bir yere sığınabilseydim!' dedi. (Melekler): 'Ey Lut! Biz, Rabbinin elçileriyiz, onlar sana ilişemeyecekler.. geceleyin bir ara, ailenle beraber yola çık. Eşinin dışında kimse geri kalmasın. Doğrusu onların başına gelen onun başına da gelecektir. Onların va'dolunan (helâk) zamanı sabah vaktidir. Zaten sabah da yakın değil mi?' dediler. Buyruğumuz gelince, onların altını üstüne getirdik, üzerlerine de Rabbinin katında işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bu durum, zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır."[8]

Evet, Sodom Gomore helâk oldu ve Lut gölü derinliğinde yerin dibine batırıldı. Ancak bu ceza sadece Hz. Lut'un kavmine mahsus değildi. Her devrin zalimleri, aynı akıbete dûçâr olacaklardı.

İşte Pompei, bunun en çarpıcı örneği. Orada hak ve hakikati neşreden Hıristiyanlar vardı, ancak onlar da mağlup durumdaydılar. Millet öyle sefahat ve sefalet içindeydi ki, Allah (celle celâluhu) Vezüv'den fışkıran lavlarla orayı bir mezarlık hâline getirirken, onlar çoktan ruhlarıyla ölülere katılmışlardı. Bunlardan bazıları deniz kıyılarına kaçmış olmalarına rağmen, evler büyüklüğünde kül yığınları, gelip onları da oraya gömmüştü.

Allah, gelecek nesiller ibret alsın diye o yerleri birer alâmet ve işaret müzesi hâline getirdi; getirdi ki, herkes amelinin kaderini oralarda okusun. Bugün Pompei'den geriye kalan duvarlarda, müstehcenliğin en iğrencini seyretmek mümkündür. Fuhşun kol gezdiği o yerler kısmen de olsa, hâlâ ibret tablolarıyla dolu. Evet, Cenâb-ı Hak onları birer ibret levhası gibi bıraktı ki; akıl sahipleri baksın ve onlardan ders alsın.

d. Ve Diğerleri...

Hz. Lut'a inanmayan kavmini yakalayıp, derdest edip bir umumî kanunla cezalandıran Kudreti Sonsuz, tarih içinde başka milletlerde de aynı şekilde hükmünü icra etmiştir. Meselâ Endülüs'te sekiz asır devam eden bir muhteşem medeniyet, iç değişikliğe uğrayınca, Ferdinand'ın kılıcıyla önce aziz olarak girdikleri bu yerden zilletle geri dönmüşlerdir. Bu utandırıcı dönüşlerinde

Müslümanlar ağlıyorlardı. Ama ağlama zamanı çoktan geçmişti; dahası ağlarken de ağlanacak şeye ağlamıyorlardı... Tuleytula'da o devirden kalma hamamlara bakıp ağlamak ve varlık sebeplerini kendi elleriyle yıktıklarına ağlamak lâzım gelirken, onlar kendi cenazelerine ağlıyorlardı.

Abbasiler'i yıkan da bu ruh sefaletiydi. Emevi'yi de aynı levsiyat yıkmıştı. Selçuklu, çakırkeyf yaşamanın akıbetini yıkılmakta acı acı tatmıştı. Osmanlı'nın akıbeti de, aynı ruhî çöküşün neticesiydi. Dolmabahçe Sarayı'na girdiğinizde, sadece yaldızlama için on altı ton altının harcandığını duyunca, ürperecek ve o sarayın duvarlarında siz de yıkılışın hazin tablolarını seyredeceksiniz. Bu ilâhî bir kanundur ve asla değişmemiştir ve değişmeyecektir.

Artık, Roma'nın yıkılışından Sasani'nin yıkılışına, ondan da Mısır'ın yıkılışına kadar bütün tarihî etnografik müzeleri, hep bu kaideye dayandırıp değerlendirebilirsiniz. Allah (celle celâluhu) Kendisinin anılmadığı, anlatılmadığı bir beldeyi helâk eder. Çünkü o beldenin artık hikmet-i vücudu kalmamıştır. Zannediyorum kıyametin kopma sebebi de bu olsa gerek. Mü'minler tamamen zayıf düştüğü ve ilhad alabildiğine azgınlaştığı zamandır ki Allah bütün dünyanın altını üstüne getirecektir. Zira o zaman artık dünyanın hikmet-i vücudu kalmamış demektir.

Evet, Kur'ân, dilinden anlaşılmayan bir kitap hâline geldiğinde bilinmelidir ki artık belâ ve musibetlerin gölgesi üzerimizdedir. Eğer hâlâ helâk söz konusu değilse bu sadece Cenâb-ı Hakk'ın engin rahmetindendir. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), yer yer Cenâb-ı Hakk'ın rahmâniyeti karşısında kendinden geçer ve: "Ne kadar Halîmsin Allah'ım!"[9] derdi. Evet, O, Halîmdir; günahkâra hep mühlet verir; ancak bir de yakaladı mı, artık iflah etmez.[10] Düşünün ki, Cenâb-ı Hak, kendisini bize Rahmân ve Rahîm olarak tanıtıyor. Öyle ise bize düşen de, O'nu öyle tanıyıp bu rahmâniyet ve rahîmiyete ubûdiyet ve ihlâsla mukabelede bulunmak; hususuyla iman ve emniyet va'diyle gönülleri Allah'a taşıyan emin bir irşad eri olmaktır.

Aslında mü'min, her şeyden evvel bir emniyet insanıdır. Ondan zarar gelmesi söz konusu değildir. Müslümanlar, insanlığın teminatıdır. İçtimaî hayat, onlarla sigortalıdır. Bütün insanlığa karşı durumu böyle olmakla beraber mü'min, inanan insanlara karşı daha bir sıcak ve derindir. Onun için Allah (celle celâluhu) ve Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine intikal eden güzellikleri herkese anlatma durumundadır. İçinde yaşadığı toplumu bir

taraftan imara çalışırken, diğer taraftan da onları çeşitli zararlardan koruma mevzuunda fevkalâde içten ve hassas davranır. Bu vazifeyi yüklenmek istemeyenler, esasen kendilerine birer üstünlük nişanesi gibi verilen "mü'minlik" unvanına tepki gösteriyorlar demektir.

Evet, en küçük daireden –ki kalb dairesidir– en büyük daireye kadar, mü'minin kendi durumuna göre bir kısım vazifeleri vardır. Hane, köy, belde, millet ve topyekûn insanlık, ulaşacaksa, onun elindeki nurlu beyanlarla aydınlık ufuklara ulaşacaktır. Muhatapları anlamasa, idrak etmese dahi, onun bu mevzudaki ihmali başkalarının mahrumiyetini netice verdiğinden önemli bir vebal ve eksikliktir.

Aynı zamanda, küfür ve ilhadın önüne geçilmezse, berheva olan sadece kâfir ve mülhidler olmayacak, onun kendisi de bu yıkımdan nasibini alacaktır. Öyleyse mü'min, asgarî, bu noktadan hareketle, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapmalı ve bir umumî felakete meydan vermemelidir.

Bu hususu tenvir sadedinde Allah Resûlü bir hadislerinde şöyle buyururlar: *"Allah'ın emirlerini yerine getirenle getirmeyenlerin misali, aynı vapurda yolculuk yapan kimselerin misali gibidir. Bunlardan kimisi üst katta, kimisi de alt kattadır. Altta bulunanlar, kardeşlerini rahatsız etmemek için su almak istediklerinde, yukarıdakilere, biz kendi yerimizde bir menfez açsak deyip, geminin tabanından bir delik açmaya yeltenseler, yukarıdakiler de bu duruma göz yumsalar, her iki taraf da batmaya maruz kalacaktır."*[11]

Aslında Allah Resûlü'nün bu ifadeleri bir temsildir. Buna mantıkta, "kıyas-ı temsilî" denir. İşte burada Nebiler Serveri, çok ciddî bir içtimaî meseleyi, temsil suretinde dile getirmekte ve bizim anlayış seviyemize göre ifadelendirmektedir. Burada gemiyi delmek isteyenlerin arzuları, ilk bakışta masumane görünebilir. Fakat doğacak akıbet, hiç de masum sayılabilecek gibi değildir.

Bu hadisten hareketle denilebilir ki, dünya, Nuh'un (aleyhisselâm) gemisi gibi bir gemi veya bir vapurdur. Bütün insanlık hiçbir tercih hakkı olmaksızın o gemiye binmiş durumdadır. Zira bu dünyada herkes, aynı zeminde yaşamak zorundadır. Yani içinde yaşadığımız ve beraberce seyahat ettiğimiz vapur bir tanedir ve bir ikincisi de yoktur. Bu vapurdaki hayat nizamı, bizi buraya bindiren Zat'a aittir. Başkalarının bu nizamı ihlale ve çiğnemeye hakları olamaz. Ve böyle bir durumda hususî hayat da söz konusu değildir.

İçinde bulunduğumuz vapuru korumak, onu batmaktan muhafaza etmek hepimizin vazifesidir. Bu vazife, vapura binişimizle beraber omuzumuza yüklenmiş bir mükellefiyettir. İnsancıl davranacak, başkasının işine karışmayacağız diye kendimizi ve milyonlarca masum insanı yok edebilecek davranışlara müsamaha edemeyiz. Vapuru delmek isteyen veya içtimaî hayatı karıştırmak durumunda olan herkesle mücadele etmemiz zarurîdir. Öyleyse biz bir taraftan münkerâtı ve toplum içindeki yılan, çiyan mesabesindeki kötülükleri bertaraf edip insanlığı onların şerrinden korurken, diğer taraftan da mâruf dediğimiz güzel haslet ve faziletli davranışlarla aynı cemiyeti donatmak mecburiyetindeyiz. Zaten selim fıtratların meydana getirdiği cemiyet de her türlü kötülükten salimdir. Ne var ki bu, meselenin bir yönüdür; diğer yönüne gelince, o da cemiyette hep güzel şeylerin nemalanıp boy atmasını temin etmektir. Toplumumuz için yüklendiğimiz misyon, işte budur. Bu misyon mukaddestir, mukaddes olduğu kadar da ağır ve zordur.

Hakikî imanın tadını tatmış bir insanın, bu haz ve lezzete başkalarını da davet etmesi, onlarla kendi duyduğu hazları paylaşmak istemesi bir mürüvvet gereğidir. Mü'min, tepeden tırnağa bir mürüvvet insanıdır. O, bahar içinde yaşarken, başkalarının da bu bahardan yararlanmalarını düşünür; onlara da aynı hazzı yaşatmaya çalışır. Zaten mü'min, yaşatma hazzıyla yaşama sevdasından vazgeçen insan değil midir?

Evet, bir gönüle iman nuru girdikten sonra, o insanın yerinde durması ve harekete geçmemesi nasıl mümkün olabilir ki! Bu imkânsızlıktır ki mü'mini, ev ev, çarşı çarşı, dükkân dükkân gezdirir ve ona hep âşinâ gönüller arattırır. Zaten bu, bir bakıma onun kendi varlığının da teminatıdır. Gönlündeki imanı ölünceye kadar muhafaza edebilme ve kabre bu iman ile girebilme teminatı... "Emr-i bi'l-mâruf ve nehy-i ani'l-münker" yapmayanın böyle bir teminatı yoktur. Öyleyse mü'min, en azından kendi durumunu kurtarmak için bu kudsî vazifeyi mutlaka yapmalıdır.

1 Kamer sûresi, 54/9-16.

2 Tirmizî, *zühd* 39; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/18.

3 Şems sûresi, 91/11-14.

4 Şems sûresi, 91/15.

5 Hûd sûresi, 11/78.

6 Hûd sûresi, 11/79.

7 Hûd sûresi, 11/80.

8 Hûd sûresi, 11/77-83.

9 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/95.

10 Bkz.: Buhârî, *tefsîru sûre* (11) 5; Müslim, *birr* 61.

11 Buhârî, *şerike* 6, *şehâdât* 30; Tirmizî, *fiten* 12.

9. TEBLİĞİN DİNE SAHİP ÇIKMADA BİR ÖLÇÜ OLMASI

İslâm dini, Allah (celle celâluhu) tarafından teminat altındadır. O aslî duruluğunu kıyamete kadar devam ettirecektir. Evet, bu mevzuda va'd-i ilâhî vardır ve Allah kendi dinini koruyacaktır. Ama bu koruma ve muhafaza etme, inananların himmeti, Müslüman fertlerin bu dine sahip çıkmaları sayesinde olacaktır. Yani, Müslümanların bu dine sahip çıkmalarını, Allah kendi koruma ve muhafazasına bir şart-ı âdi kılmıştır. Meşîet-i ilâhî o istikamette olduğu müddetçe ve bu şart-ı âdi yerine geldiği sürece bu din korunacak demektir ki, ilâhî va'di daha çok böyle anlamak gerektir.

Evet, inanan insanlar dine bekçilik yapmalıdırlar. Eğer dindar insanlar kendi dinlerinin nâşiri ve bekçisi olmazlarsa, dinlerinin feyiz ve bereketinden mahrum kalırlar. Bu da, hiçbir zaman, dinin Allah tarafından korunmadığı mânâsına gelmez. Belki onlar müracaat etmediler, talepte bulunmadılar ve Allah'ın iradesinin taalluku itibarıyla, bir şart-ı âdi sayılan iradeleriyle işin içine girmediler. Allah da onları derbeder ve perişan etti. Veya gelen yümün ve bereketten onları mahrum etti. Bugün dinî hayatta görünen inkıraz bence böyle anlaşılmalıdır. Din, mü'minlerin sahip çıkmasıyla Allah tarafından muhafaza edilecektir. Ve yine din, müntesiplerinin onu neşretmesi ölçüsünde âfâk-ı âlemde şehbal açıp yükselecektir.

Resûl-i Ekrem dine sahip çıktı, Allah da dinini korudu. Daha sonra ona asırlarca sahip çıkıldı, yine Allah bu dini muhafaza buyurdu. Dinden ellerin gevşediği yerde de Allah, herkesi her şeyiyle perişan ve derbeder etti. Allah Resûlü, bu işi en mühim bir mesele olarak ele aldı. Gece gündüz ümmetini uyarmaya çalıştı. Zira öbür âleme ait mutluluk, insanların dine ait meseleleri yaşamasına bağlıdır. Ardından mahşerde, sıratta, Cennet'te ve ilâhî cemali seyretmekte tek geçer akçe, dine hizmet, salih amel ve selim kalbtir.

İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinin eline böyle bir pasaport tutuşturabilmek için hep çırpınıp durdu. Dini tebliğ, O'nun en birinci meselesiydi. İşte, O'nun bu cehd ve gayreti iledir ki, cemaatinde de aynı şuur uyandı. Onlar da yürekten dine sahip çıktılar.. sahip çıktılar ve bu çalışmalar da asla boşuna gitmedi. Çünkü Cenâb-ı Hak onların bu gayretlerine, dini korumakla karşılık verdi. Ve en güzel mukabelede bulundu. Sahabe, Allah Resûlü'nden aldıkları mesajları dünyanın dört bir yanına ulaştırmak için âdeta

birbiriyle yarış yapıyordu. Din adına bildikleri belki beş-on âyet, beş-on hadisti, ama onlar, bildiklerini hem yaşıyor, hem de cihana yaymaya çalışıyorlardı.

İşte Mus'ab b. Umeyr'in (radıyallâhu anh) Mekke'den kalkıp Medine'ye gidişi, sadece ve sadece bu gayenin tahakkuku içindi. O, bu oldukça uzak beldeye yapayalnız gitmişti. Yanında başka hiç kimse yoktu. Medine'den Efendimiz'e gelip, kendilerine dini öğretecek bir muallim talebinde bulunmuşlardı; Allah Resûlü de onlara Mus'ab b. Umeyr'i göndermişti. Mus'ab, orada bir evde misafir kalıyordu. Her gün yanına Medine'nin ileri gelenlerinden birileri geliyor, o da onlara dini anlatıyordu. Bir gün, Üseyd b. Hudayr, diğer bir gün Sa'd b. Ubade, bir başka gün de Sa'd b. Muaz (radıyallâhu anhüm) gelmiş ve Mus'ab'ı dinlemişti.[1]

Geldiklerinde ellerinde kılıçla gelenler, dönerken kalblerinde imanla dönüyorlardı. Mus'ab, hışım içinde gelen bu istikbalin büyük sahabilerine öyle mülâyemetle davranıyordu ki, en haşin insan bile onun bu yumuşaklardan yumuşak davranışlarına uzun süre mukavemet edemiyordu. "Arkadaş, önce beni dinle. Sonra da istersen boynumu vur. Vallahi sana mukabele edecek değilim…" diyordu Mus'ab. Evet, bu kadar hayatı istihkâr eden ve bütün derdi, davası insanlara hakikati anlatmak olan bir şahsiyet karşısında yavaş yavaş buzlar eriyor ve her geçen gün Mus'ab b. Umeyr'in etrafındaki hâle de genişliyordu. Bedir'e kadar Mus'ab'ın hayatı hep dini tebliğ etmekle geçti. Bu bir neşir dönemiydi ve o gün sahabeye düşen vazife de dini neşretmekti.[2]

Dini neşretme ayrı bir mükellefiyet, onu koruma ise daha ayrı bir mükellefiyettir. İşte Uhud'da da sahabe, bu koruma mükellefiyetini yerine getirmek için kılıca sarılıyordu. Bu koruma kahramanlarının arasında Mus'ab (radıyallâhu anh) da vardır. O gün elinde kılıç akşama kadar savaşır; hem öyle savaşır ki, melekler dahi ona gıpta ederler. Bir ara Mus'ab yediği kılıç darbesiyle yüzüstü yere düşer. Hemen bir melek onun suretine girer ve Mus'ab'ın kavgasını devam ettirir. Akşam üzeri Allah Resûlü ona hibaten: *"Mus'ab!"* diye seslendiğinde melek: *"Ben Mus'ab değilim yâ Resûlallah!"* der. İş anlaşılır, Mus'ab çoktan şehit düşmüştür.[3]

Biraz sonra Allah Resûlü ve bir grup sahabe, Mus'ab'ın nâşının yanına gelmişlerdir; gelmişlerdir ama, onun iki kolu da omuzundan kopuktur. Boynuna inen kılıç darbesi, başını gövdesinden koparacak kadar şiddetli gelmiştir. Evet,

bu mübarek başı gövdeye bağlayan sadece birkaç liftir. Ve sanki Mus'ab, yüzünü bir yerden saklar gibidir.[4] Meselenin bundan sonrası zayıf bir rivayette şöyle anlatılır:

"Mus'ab'ın yüzünü niçin sakladığını ancak Allah Resûlü anlayabilmişti. O, gözyaşları içinde sahabeye bu durumu şöyle anlattı: *"Biliyor musunuz Mus'ab niçin yüzünü sakladı?* Birinci sebep şudur: Kolu kanadı koptu.. artık Resûlullah'ı koruyamayacaktı. Ya bu esnada biri Allah Resûlü'ne saldırır da ben O'nun yardımına koşamazsam, diye düşündü. İkinci sebep ise, ben şu anda Rabbimin huzuruna gidiyorum. Hâlbuki şu anda Resûlullah'ı korumam lâzım. Ya Allah Resûlü'ne bir şey yaparlarsa ben Rabbimin huzuruna hangi yüzle varırım, diye düşünüyor ve yüzünü saklamaya çalışıyordu. "İşte Resûl-i Ekrem bunu söylerken, hakikat karşısında fedai ve olabildiğine hasbî bir ruhun düşüncelerine tercüman oluyordu. O gün bu ruhu taşıyan sadece Mus'ab değildi."[5] Bütün sahabe aynı ruh ve şuuru taşıyordu. Onların bu civanmertliğinden ötürü de Allah dinini koruyordu.

Bu koruma belli bir devreye kadar devam etti; daha sonra yer yer sarsıntılar oldu. Bu sarsıntı devrelerinde, dine sahip çıkılmadığı için Cenâb-ı Hak, dinin yümün ve bereketini kısmen kesiverdi. Çünkü bu din, ancak biz ona sahip çıktığımız ölçüde bizim dinimizdir. Biz sahip çıkmazsak, Allah'ın o din vâridlerinden bizi mahrum edeceği kaçınılmazdır.

Selahaddin Eyyubî, Kudüs Haçlı işgali altında iken, senelerce yüzü gülmedi ve hep ağlayıp durdu. Bir gün hatip minberde gülmenin, tebessüm etmenin gereğinden bahsetti. Namazdan sonra, hatip yanından geçerken Selahaddin hatibin elinden tuttu ve tarihin hafızasına nakşedilecek şu sözleri söyledi: *"Hocam, zannederim sözlerinde beni kastettin. Fakat Allah aşkına söyle, Peygamber'in miraca çıktığı mescit, düşmanların elindeyken ben nasıl gülerim?"*

Zaten o büyük insan, Mescid-i Aksa'yı istirdat edip geri alıncaya kadar da hep bir çadırda kalmıştı. Böyle yaparken de; Allah'ın evi esir iken benim nasıl evim olur ki, diyordu.

İşte onlar dinlerini böyle korudu ve din de onların dini oldu. Şimdi sıra bizde, dine onlar gibi sahip çıkabilirsek!.. Günümüzde, onu temsil edip yayma mânâsına dine sahip çıkmak, her mü'minin üzerine farzlar üstü farzdır. Hiçbir mü'min, bundan müstesna tutulamaz. Evet, her mü'min evvelâ dini bilmeli,

sonra bu dini yaşamalı, daha sonra da kendi hayatına hayat yaptığı dinini başkalarına anlatmalı, onların hayatlarını da bu nur ile nurlandırmalıdır. İslâm'a göre biz, her mü'mini bu vazife ile vazifeli sayıyoruz.

Burada önemli bulduğum bazı hususları ifade etmek istiyorum, zira bunların önemleri ölçüsünde bilinmedikleri ve üzerinde durulmadığı kanaatindeyim. Günümüz Müslümanlarının içinde bulunduğu bu hazin duruma düşmelerinin ve bu hâle gelmelerinin belli başlı sebepleri olmalı diyorum.

Birincisi; dinin yavaş yavaş ihmal edilişi. İkincisi; bazı dinlerde görüldüğü üzere, ruhbanlık sınıfı gibi sınıflar teşkil ederek, dinî hizmetlerin resmileştirilip belli bir zümrenin inhisarına bırakılması ve dinî hizmetlerin de o teşkilatın tekeline teslim edilmesidir. Bu durum da en az birinci sebep kadar bizler için tehlikelidir. Bir kere din, inhisar altına alınamaz. O hiçbir zaman belli bir sınıfın malı hâline getirilemez. Zira din, bütün müntesiplerinin, hepsinin dinidir. Her ferdin Cenâb-ı Hak'la bir merbutiyeti vardır. Fertlerin Cenâb-ı Hak'la olan bu hususî irtibatını ortadan kaldırmak nasıl mümkün olmazsa, onların ferdî olarak dine sahip çıkmalarına da mâni olunamaz. Ruhbanlık teşkilatı gibi teşkilatlar icat ederek dinî hizmetleri tekelleştirmek, affi mümkün olmayan bir yanlışlık ve bir gaflettir. Bu gafletten kurtuluncaya kadar da, içinde bulunduğumuz yürekler acısı durumdan kurtulmamız mümkün değildir. Her fert dinine sahip çıkmalıdır ki, beklenen ferec ve kurtuluş içimize yol bulup girebilsin. Aksi davranışlar, hep zuhuru muhakkak ve mukadder olan dinin kendi gücünü ortaya koymasına mânidir.

Aslında, dinî hizmetleri belli bir teşkilatın emrine verme, başkalarının bir oyunu olsa gerek. Böyle bir yaklaşımın İslâm'ın cihad ve tebliğ anlayışıyla da hiçbir alâkası yoktur. Evet, İslâm dini, sadece camiye hapsedilecek bir din değildir. O bizim hem dünyamızı, hem de ahiretimizi mamur etmek için gönderilmiştir. Öyle bir bütündür ki, asla tecezzi ve inkısam kabul etmez. Dini bir bütün olarak ele alıp değerlendirdiğimiz ve ruhlarımıza sindirdiğimiz gün, mezelletten kurtulmuş olacağız. Zira o gün ferdî, içtimaî ve insanî bütün meseleler vahyin aydınlatıcı şuaları altında vuzuha kavuşacak ve insanımız karanlıklar içinde bocalamaktan kurtulacaktır. Böyle bir duruma kavuşabilmemiz için de evvelâ bizlerin, o vahy-i ilâhîye dayanan ve Efendimiz'in nurlu beyanlarından kaynaklanan dine, bütün gönlümüzle yönelmemiz ve iç âlemimizi o nur ile aydınlatmamız gerekecektir. Şunu, bir kere daha hatırlatmalıyım ki, biz iç yapımız itibarıyla durumumuzu

değiştirmedikçe, Allah da bizi değiştirmeyecektir.[6] Bu, müspet mânâda da, menfî mânâda da böyledir. Böyle bir neticeyi doğuracak da yine fertlerin istikametidir. Fertlerin inhirafı, dinî hayatı alıp götürdüğü gibi; fertlerin istikameti de onu yeniden getirecektir. Öyleyse asıl olan, fertlerin teker teker yetiştirilmeleri ve onların kendi dinlerine sahip çıkmalarıdır.

Unutmamalıyız ki, sağlam fertlerden sağlam aileler, sağlam ailelerden de sağlam cemiyetler meydana gelir. Cemiyetin temel taşında önce fert, sonra da aile vardır. Bunları ıslah etmeden sağlam bir toplum meydana getirmek asla mümkün olamaz. Sağlam cemiyet, Allah ve Resûlü'nün tayin ettiği çizgiler içinde varlığını devam ettiren cemiyettir. Cemiyetin böyle bir çizgi içinde varlığını devam ettirebilmesi için, her gönlün mârufla donatılıp münkerâttan temizlenmesi şarttır. Bunu yapacak olan da yine fertlerdir. Bu konuda usûl ve teknik ise, bizlere doğrudan doğruya Allah ve Resûlü tarafından bildirilip talim edilmiştir.

Bu usûl ve teknikle yapılmayan tebliğ ve irşad, hiçbir zaman istenen neticeyi veremez. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın, bizzat Kendi çizdiği yoldan başkasında gidilmesine rızası yoktur. O razı olmadıktan sonra bütün dünya o meseleyi kabullense de faydasızdır. Biz, ne kadar Allah (celle celâluhu) ile beraber olursak, O'nun rahmeti de bizimle o kadar beraber demektir.

Bizim mâkus tâli'imizi, ancak dine sahip çıkan ve rahmetle irtibatını iyi ayarlayan kutlular değiştirecektir. Bir kere daha vurgulayalım ki, bu din, sahip çıktığımız ölçüde bizim dinimiz olacaktır.

1 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 20/363; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/281-284; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/220.

2 İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/284; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 9/83-84.

3 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/41, 3/121.

4 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/121; İbnü'l-Mübârek, *el-Cihâd* s.82; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe* 5/193.

5 Halid M. Halid, *Ricâlün havle'r-Resûl* s.52

6 Bkz.: Ra'd sûresi, 13/11.

İKİNCİ BÖLÜM
TEBLİĞDE USUL VE PRENSİPLER

Her ilmin kendine göre bir tarifi, her işin de kendine mahsus bir tekniği vardır. Bu tarif ve bu teknik olmadan ne bir ilim dalından ne de bir iş kolundan bahsetmek mümkündür. Durum böyle olunca, işlerin en mukaddesi ve muazzezi olan tebliğ vazifesinin de, kendine göre bazı usûl ve teknikleri olsa gerek. Bunlara riayet edilmeden yapılan tebliğ, zavallı bir gayretçik olmaktan öte hiçbir işe yaramaz. Elde edilen geçici muvaffakiyetler ise, yarını olmadığı için zımnî birer mağlubiyet demektir.

Biz bu başlık altında, maddeler hâlinde bazı teknik hususları arz etmeyi düşünüyoruz. Ancak peşinen kabul etmeliyiz ki, İslâm'da tebliğ usûlü, sadece bizim saydıklarımızdan ibaret değildir. Şu kadar var ki, dokuz-on yaşından beri, ömrünü tebliğ ve irşad erleri arasında geçirmiş, hatta büyük ölçüde böyle bir vazifede bulunmuş bir insan olarak, âyet ve hadislerin ışığı altında pratiğe dökmeye çalıştığımız bu prensip ve usûller, hayata tatbiki esas alınarak hazırlanmış ve sizlere öyle takdim edilmeye çalışılmıştır. İfadelerimiz arasında, realite dünyasıyla uzlaşmayan kusurlar bizim nakîsemizin ürünleri kabul edilmelidir. Ne var ki, yaşamaya hak kazanan düşünce ve fikirler, ancak yaşanarak söylenenlerdir. Bu bizim için de bir düstur olmuştur…

1. İLİM - TEBLİĞ MÜNASEBETİ

"Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapacak insanların ilimle mücehhez olmaları esastır.

Zira ilim ile tebliğ aynı hakikatin iki yüzü gibidir. Onun için tebliğ insanı, müntesibi olduğu dini, o dinin ihtiva ettiği gerçekleri başkalarına anlatmadan önce, kendisini, tebliğ ettiği din adına iyice yetiştirmek zorundadır. Aksi hâlde, hem de din uğruna birçok falsolar yaşayabilir ve muhatabı olduğu kimseleri kendinden de, dinden de ürkütüp kaçırabilir. Hâlbuki böyle bir sonuç, bir bakıma hem kendisinin hem de başkalarının dünyevî ve uhrevî hukukuna tecavüzdür.

İşte bu bölümde ilk önce, mutlak mânâda ilim anlayışımızı, ardından da tebliğ-ilim-amel münasebetini ele alıp anlatmayı düşünüyoruz.

İlim, bütün varlık âlemi içinde bir Âdem mihrabıdır. O, Hz. Nuh'ta sefineleşir; sefinede de Nuh'laşır. İlim, Hz. İbrahim'de vadiler hâline gelir. Öyle vadiler ki, oralara sağanak sağanak ilâhî vahiy inmeye başlar. O, Hz. Musa'da bir Tur veya Tur'da Musa olur. Öyleyse, kâinatta görünen her şey bir kalıptan ibarettir. Kâinatın özü ise ilimdir.

İlim nedir? İlim, nefsini bilme adesesiyle, Rabbini bilme keyfiyetidir. İnsanın kendini rasat ederek Rabbini görmesi, duygularında keşfettikleriyle "sıfât" ve "esmâ"yı müşâhede etmesi ve böylece Rabbini anlamaya, bilmeye çalışması.. işte gerçek ilim budur.

Yunus:

"İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır."

derken, ilmin ana mihrakını vurgulamak istemiştir.

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

"Nefsini bilen, Rabbini bilir."[1] sözü, hadis kabul edilecek kadar ârifâne söylenmiş bir sözdür. Hadis değildir; ancak mânâ ve muhteva itibarıyla çok çarpıcı bir düsturdur. Kur'ân-ı Kerim de bu muhtevayı desteklemekte ve:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ

“Onlar gibi olmayın ki, onlar Allah’ı unuttu, Allah da onlara kendilerini unutturdu.”[2] demektedir. Evet, Allah’ı unutursanız, Allah da size nefsinizi, öz benliğinizi unutturur. Nefsinizi unutunca da Allah’tan uzaklaşırsınız. Allah’tan uzaklaşınca, nefsinize karşı bigâne kalır ve onu da unutursunuz. Böylece birbirini besleyen, birbirini tevlid eden bir fasit daire teşekkül etmiş olur. Böyle bir fasit daire içine giren de artık çok zor kurtulur; kurtulmak bir yana baş aşağı yuvarlanır gider.

Ayrıca, âyetten şöyle bir mânâ daha anlamak mümkündür: Sakın Allah’ı unutmayın. Aksi hâlde Allah size nefsinizi unutturur. O zaman siz sadece dışla meşgul olmaya başlarsınız. Nazarınız hep âfâkta dolaşır. Bir türlü tefekkür ve muhasebenizi kendinize çevirmezsiniz. İslâm, der; fakat İslâm’ı dışarıda ararsınız. Kur’ân der; ancak Kur’ân ahkâmını yaşamayı başkalarından beklersiniz. Evinizde size en yakın olanlar İslâmî hükümleri alenen çiğnerken, siz onları görmezden gelir, hep tecessüs ve beklentilerinizi ağyâr üzerinde teksif edersiniz. Sokak sokak dolaşıp, İslâm talebiyle sloganlar atarken şeytan arkasında yürümek ne hazindir!.

Böyle bir duruma düşmemek için evvelâ insan, kendi muhasebesini çok iyi yapmalı ve günde birkaç defa Rabbisiyle olan münasebetini mutlaka gözden geçirmelidir. O hâlde bizler, zirvelere tırmanan dağcılar gibi, ayağımızı attığımız ve atacağımız yeri çok iyi kontrol etmeliyiz. Urganımızın ucundaki kancayı çok sağlam bir zemine tutturmalıyız; zira yapacağımız en küçük bir yanlışlık, hayatımıza mâlolabilir.

Evet, mâbette, mescitte, hatta Kâbe’de ve Ravza’da insanın kendini unutması ne acıdır! Ve üzülerek itiraf etmeliyim ki, buralarda dahi nefsini unutanlar sayılamayacak kadar çoktur. Aman Allahım, bu ne büyük bir hasarettir!..

İlmin bir gayesi vardır; o da, mârifet-i ilâhî ve muhabbet-i ilâhîyi netice vermesidir. Gönülde Allah sevgisini tutuşturmayan ve Cennet nimetlerinin teminatçısı olan ruhanî zevki alevlendirmeyen bir ilim, gayesine ulaşmış sayılmaz. Oysaki gayesine ulaşmış bir ilim, letâifimizin hayat kaynağı ve duygularımızın da can damarıdır. Onsuz olmak, onsuz kalmak bir mânevî ölümdür. Zaten Kur’ân ve hadislerin tebcil edip teşvikte bulunduğu ilim de başka değil, işte bu ilimdir.

Bizim ana konumuz ilim olmamasına rağmen, mevzu o noktaya gelmişken, ilimle ilgili birkaç âyet ve hadise de temas etmek istiyorum.

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

"De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[3]

İnsanı elinden tutup Allah'a (celle celâluhu) götüren ilimle, insanı laboratuvara hapseden ilim bir olur mu? Teleskobun başındaki insanı, nazar ve niyetiyle yakalayıp, ışıktan merdivenlerle Allah'a ulaştıran ilimle, onun bakışlarını yıldızlara ve sistemlere mıhlayan ilim hiç bir olur mu? Daha doğrusu bu farklı bakış sahipleri hiç birbirine müsavî sayılır mı? Kitaplar içinde mahzen-i esrar faresi gibi dolaşan ve bütün ömrünü kitaplara haşiyeler, şerhler yazmakla geçiren, ama hakikat ilminden tek satır dahi okumayan sözde ilim adamıyla, daha doğrusu Kur'ân'ın ifadesiyle kitap yüklü binekle[4], okuduğu tek satırla bile güvercinler gibi semada pervaz eden ve her ân ayrı bir vuslat neşvesi yaşayan kâmil insan hiç bir olur mu?

Zannediyorum bunlar arasında "hiçbir şey" ile "her şey" arasındaki fark kadar fark var. Allah'a götüren ilim "her şey"; yolda bırakan ilim ise "hiçbir şey"dir.

إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

"Allah'a karşı hakkıyla saygılı olanlar âlim kullardır."[5]

Bu âyette ilmin ve âlimin tebcil edildiği açıktır. Ancak bu tebcil, mevsufu ile beraber oluyor. Yani ilmiyle Rabbine karşı saygılı olan bir insanın durumu itibarıyladır. Zaten her ilmin kendine göre bir ağırlığı vardır. Onun içindir ki, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), gerçek âlimlerin nebilere vâris olduklarını ifade buyurur.[6]

Evet, yeryüzünde mutlak doğruyu hiç firesiz görebilen bir zümre varsa o da nebilerdir. Biz ise, hakikatlerin iç yüzüne ancak nebilerin göndereceği ışık hüzmeleri sayesinde nüfuz etme imkânını buluruz. Bir peygamberin vesâyâsı altına girmeden, insanın mutlak doğruyu bulması mümkün değildir. Belki insan cehd ve gayretiyle doğruya yakın hakikatleri keşfedebilir. Ancak mutlak doğru, sadece nebilerin delâletiyle keşfedilebilir. Binaenaleyh yeryüzünde Allah'ın gerçek vârisleri nebiler ve onlardan sonra da salih kullardır. Zaten yerin vârisi olarak da Kur'ân, salih kullara işarette bulunmaktadır ki[7], yukarıda zikredilen Efendimiz'e ait sözle bu âyetin ifade ettiği mânâ arasında gözle görülür bir irtibat söz konusudur. Yani yeryüzüne halife olma liyakatını kazanan salih kullar, nebilere vâris olan âlimlerden başkası değildir. Nebi, gerçeğin

tercümanıdır; öyleyse herhangi bir insan, gerçeğe tercüman olduğu nisbette nebinin vârisidir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), âlimin faziletini anlatma sadedinde şöyle bir kıyasta bulunur:

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ

"Âlimin âbide karşı üstünlüğü, benim sizden makamca en aşağıda olanınıza karşı üstünlüğüm gibidir."[8]

Evet, ilmi olmayan âbidin her an kayması, inhiraf etmesi ihtimal dahilindedir. İnhiraf, kişinin Allah katında kazandığı dereceye göre izafîlik arz eder. Öyle insanlar vardır ki, bir an dahi Cenâb-ı Hakk'ı ve O'nu murâkabeyi hatırdan çıkarsa, bu onun için ciddî bir inhiraf sayılır. Daha doğrusu o, böyle bir hâli inhiraf kabul eder. Meselede izafîlik söz konusu olsa bile, yine de bir inhiraf mevcuttur. Hâlbuki nebiye vâris olan âlimde daimî bir murâkabe, bir muhasebe vardır. O, tetiktedir ve tehlikelere karşı da daima metafizik bir gerilim içindedir. Yaptığı ibadeti bilerek yapan ve her meseleyi şuurlu bir şekilde ele alan âlim, Efendimiz'in sahabeden üstünlüğü derecesinde, şuursuz ibadet edenden üstündür. Aslında bunun mânâsı, bu ikisi arasında kıyas kabil değildir, demektir.

Bu meselede ayrı bir nükte de şudur: Peygambere vâris olan kâmil insan, feyz-i akdesten gelen hiçbir ışığı kaçırmaz; âdeta güneşten gelen radyasyonları yutabilecek büyük bir yutucu santral gibi, kendisine ehadiyet tecellîsiyle gelen ve cemalî cilveler olarak intikal eden.. eden ve rahmetin zuhuru olarak onun başını okşayan ne kadar akdes ve mukaddes feyiz varsa, bunların zerresini dahi heder etmeden, kalbini bütün fakülteleriyle faal hâle getirir ve bütünüyle bu feyizlere mâkes olmaya çalışır.

Bu, aynı zamanda onun Rabbisine karşı saygısının ifadesidir ve bir şarj olma ameliyesidir. Böyle sürekli dolan bir insanın bir de boşalması vardır. İşte bu boşalma keyfiyeti onun ruhunda bulunan ziya, nur ve diğer hakikatleri neşretmesidir. Ve tabiî, iç derinlikleri itibarıyla onun yaptığı bu ameli tartacak bir ölçü de yoktur. Onun için âbid ibadetinde ne kadar derinleşirse derinleşsin, kâmil insan mânâsında âlimin ameline denk bir ibadette bulunması imkânsızdır. Kaldı ki, bir insan, bildiğini muhakkak yapmalıdır. Zira aksi hareket edene Kur'ân-ı Kerim şu tehditte bulunmuştur:

وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"Onlardan bir grup vardır ki, bildikleri hâlde hakkı gizlerler."[9]

Evet, biliyorlar fakat yapmıyorlar.. âdeta fezadaki kara delikler gibi etrafa hiçbir ışık sızdırmıyorlar veya hiç kimse onlardaki ışık potansiyelinden istifade edemiyor. Daha doğrusu, bir türlü güneş gibi olamıyorlar. Güneş ki, yerinde bir ocak, yerinde bir ziya kaynağı ve yerinde de bir renkler cümbüşüdür. Çiçeklerin başını okşar durur ve kendi çiçekleri sayılan gezegenlere ışık hüzmeleri gönderir. Işığını kara delik hâline getiren kemtâli' insanları, onca güç ve potansiyele rağmen kendi karanlıklarıyla baş başa bırakıp mevzu ile alâkalı olarak Efendimiz'in bir başka hadislerine geçelim:

"Kim ilim öğrenir sonra da onu gizlerse ahirette onun ağzına ateşten bir gem vurulur."[10]

Bu kutlu sözün de mânâsı açıktır. Kim bir şey öğrenir ve sonra onu etrafa neşretmezse, yani dolduktan sonra boşalmaz, söz ve davranışları ile güzel örnek olmaz ve hakka aynadarlık yapıp onu etrafa aksettirmezse, bu suçunun cezası, ahirette onun ağzına ateşten gem vurulmaktır. Hadiste çok ciddî bir tevbih ve kınama söz konusudur. Zira gem ancak hayvanların ağzına vurulur. Bu da ilmini ketmeden insanın, hayvanlara benzetilmesi demektir ki oldukça ağır bir ifadedir.. evet o insan, Cenâb-ı Hakk'ın kendisini ahsen-i takvîm sırrına mazhar kılmasının kıymetini bilememiştir; bilememiş ve mahiyetine yerleştirilen, onu hayvanlardan ayırarak seçkin bir varlık hâline getiren duygu, düşünce ve düşündüğünü ifade etme meziyetini hiçe saymış ve tabiî bu meziyetlerin şükrünü eda edememiştir. İşte böylesi bir insana, verilen nimetlerin istirdadı, geriye alınması, ne kadar âdilâne bir muameledir, sizin insafınıza bırakıyorum.

İlim ve tebliğ, aynı hakikatin ayrı iki yüzüdür. Amel ise, her ikisinin de vazgeçilmez şartı. Bu üçünü birbirinden tefrik edip ayırmak mümkün değildir. Bildiğiyle amel etme, bildiği şeylere saygının ifadesidir. Rabbini bilen bir insanın, O'na kulluk yapmaması sadece bir saygısızlık değil; aynı zamanda bir vurdumduymazlık, bir körlük ve sağırlıktır. Hele hele imana hizmet vazifesini yüklenen kimselerin kulluklarında gösterdikleri aksaklıklar, İslâm'a dış cephenin vereceği zarardan daha korkunçtur. Batılıların, İslâm'ı yaşamayan Müslümanları gördükten sonra takındıkları tavır ve söyledikleri sözler, herhâlde bu hükme önemli bir delil mahiyetindedirler.. ve böyle bir söz ve

beyan, hasmın şehadetinin geçerli olduğu bir konudadır ve makbuldür.

Müslüman bir İngiliz'e, kendisi Müslüman olduğu hâlde diğer İngilizlerin niçin bütünüyle İslâm'a girmedikleri sorulur. “Hâlbuki İngilizler siyasetleriyle dünyayı idare etmiş, akıllı insanlardır..” denir. Müslüman İngiliz, hiçbir şey söylemez ve soru sahibini elinden tutup yakınlarında bulunan bir mescide götürür. Mescit alabildiğine hirpânî ve içinde de sadece kalıplarıyla ibadet eden bir sürü insan vardır. İngiliz'in cevabı, işte bu mescidi ve içindeki insanları göstermek olur.

Bunun mânâsı şudur: Batılının pratiğe dökülmeyen, hayat hâline gelmeyen dinî, gayr-i dinî sistemlere karşı tavrı bellidir. Zaten biz, ne zaman onların karşısına iç-dış vahdetine ermiş, kalb ve kafa bütünlüğünü yakalamış, gönlü Kur'ân'a âşinâ, amelleri İslâm'a uygun ve bütün derdi insanlığın hidayete ermesi bir cemaat hâlinde çıkabilmişsek, daha bizden teklif gelmeden onlar hemen İslâm'a dehalet etmişlerdir ve edeceklerdir de.

Evet, Batılı, niçin kendi dinini bilmeyen, Rabbini tanımayan, kitabına âşinâ olmayan, derme çatma görünümlü bir topluma iltihak etsin ki? O, pratiğe ve Müslümanın kafa, gönül yapısına bakar. Bir âhında binlerce feryat mevcelenen.. gecelerinde teheccüt ve dillerinde daima evrâd ü ezkâr bulunan.. vakit israfını asgarî seviyeye indirebilen.. ve her anını faydalı işlerde değerlendiren dopdolu insanlara önem verir. Eğer İslâm'ı temsil edenler böyle olabilselerdi, Batılılar İslâm'a koşarak geleceklerdi; durum aksi olduğu için, netice de aksine tecellî etti.. ve onlar şimdilik bizden uzaklaştılar.

Özet olarak diyebiliriz ki İslâm, imanla ameli birleştirip bütünleştiren ilâhî bir sistemdir. O'nun bir tarafında inanma, diğer tarafında da inandığını yapıp aksiyon hâline getirme vardır. Başkalarına ait amel ve ibadetleri anlatma, hikâye etme bir bakıma güzeldir, ibret vericidir; ancak sadece bu kadarla iktifa edip aynı amelleri işlememe ve tatbik etmeme, Müslümanın başkaları üzerindeki müessiriyetini olumsuz şekilde etkileyecektir. İslâm, ne yalnız evliyâ menkıbesi anlatmak, ne de evliyâ menkıbesi dinlemektir. O, onlara ait anlatılan hayatı bizzat yaşamak ve fiiliyata dökmektir. İslâm, iman ve amel demektir. Onu bu şekilde kabullenmeyenlerin, İslâmî hizmetten bahsetmeleri tesirsiz birer lâf-ı güzaftır.

1 el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 1/225, 4/399, 5/50; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/343.

2 Haşir sûresi, 59/19.

3 Zümer sûresi, 39/9.

4 Bkz.: Cuma sûresi, 62/5.

5 Fâtır sûresi, 35/28.

6 Tirmizî, *ilim* 19; Ebû Dâvûd, *ilim* 1; İbn Mâce, *mukaddime* 17.

7 Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/105.

8 Tirmizî, *ilim* 19; Dârimî, *mukaddime* 29, 32.

9 Bakara sûresi, 2/146.

10 Tirmizî, *ilim* 3; Ebû Dâvûd, *ilim* 9; İbn Mâce, *mukaddime* 24.

2. İSLÂMÎ HAKİKATLER VE YAŞANILAN DEVRİN BİLİNMESİ

Devrimizde dünyaya bakış, eşya ve hâdiseleri değerlendirme tamamen değişmiştir. Günümüzde mantık ve akliyecilik daha bir ağır basmaktadır. Küfür, ilhad; fen ve felsefe adıyla konuşmaktadır. Bunun karşısında Müslüman aynı teknikle mukabelede bulunmak zorundadır. Bu da kendi devrinin kültürünü bilmekle yakından alâkalıdır. Zaten bir bakıma gerçek ilm ü irfan da budur. Zaten ilm ü irfan da mü'minin ayrılmaz birer vasfıdır.

Devrini bilmeyen insan, karanlık bir dehlizde yaşıyor demektir. Böyle bir insanın sair insanlara din, iman adına bir şeyler anlatmaya çalışması ise beyhudedir. Zira zaman ve hâdiselerin çarkları, onu, bugün olmazsa yarın dermansız ve tesirsiz hâle getirecektir. Onun için Müslüman, günün ilim ve kültür seviyesine uygun ve denk bir paralellik içinde anlatılması gerekenleri anlatmalı ve başkalarına intikal ettireceği meseleleri de bu şekilde intikal ettirmelidir. Şunu kat'iyetle ifade edebilirim ki, günümüzde arz ettiğimiz bu noktayı tutabilen bir mübelliğ ve mürşit, ahirette aktâp ve velileri aşarak nebilerin arkasında yer alabilecektir. Evet, bu vazife, o kadar mukaddes ve mübecceldir. Bu noktayı yakalamak da, o kadar zor ve zor olduğu kadar lüzumludur.

Evet, devrini bilmeyen insan yeraltında yaşayanlardan farksızdır. Hâlbuki tebliğ adamı fezalarda seyahat etme zorundadır. O, kafasıyla yıldızlar arasında dolaşırken, kalb ve letâifiyle cennetlerin temâşâsında olmalıdır. Aklı, onu elinden tutup Pastör'le beraber laboratuvarlara götürmeli, Einstein'le varlığın derinliklerinde dolaştırmalı ve tabiî ruhuyla da o hep, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında el-pençe divan durmalı ve günde birkaç defa O'nun insibağından geçmelidir. Bana göre işte hakikî mürşit de budur.

Bakın, Nebiler Serveri'ne!. O, kendi devriyle nasıl hesaplaşılacaksa öyle hesaplaşmış ve onun için de tebliğ ettiği her şey muhataplarında mâkes bulmuştur. Zaten Cenâb-ı Hak'tan gelen hiçbir emir, kâinatta cereyan eden hâdiselere ters değildir. Yeter ki, insan varlığın hikmet ve ruhunu kavrayabilsin; kavrayabilsin ve tebliğini ona göre ayarlasın. Sahabe de, Allah Resûlü'nden aldığı dersle yaptığı tebliğini, yine hep günün şartlarını ve muhatapların durumunu dikkate alarak yapmıştı. Bundan dolayı da çok kısa zamanda, dünyayı dize getirecek kadar güçlü, hikmetli bir seviyeye

yükselmişlerdi. Daha sonra gelen ve Allah Resûlü'ne vâris olabilen bütün büyükler ve değişik çığırlar açıcılar da, hep aynı şekilde davranmışlardı. İmam Gazzâlî, İmam Rabbânî ve Mevlâna Celâleddin Rûmî tebliğ gergefini hep devrin idrak ve kültürüyle örgüleyenlerdendirler. Bundan dolayı da tesirleri günümüze kadar devam etmiştir. Fakat ne yazıktır ki, iş bize düşünce kötü bir mirasyedi gibi ilme sırtımızı dönmüş, gerçek Müslüman olmanın âdâp ve erkânını alt-üst etmiş ve cehlimize kurban gitmişizdir.

3. KUR'ÂN - GÖNÜL İLİŞKİSİ

Tebliğ insanının gönlü Kur'ân'a göre ayarlanmalıdır. Kur'ân bu hususu ifade ederken şöyle buyurur:

إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ

"Bu Kur'ân, kalbi ona açık olanlar ve gözünü Kur'ân'a dikip ona kulak verenler için bir öğüttür."[1]

Evet, Kur'ân bir nasihat, bir hatırlatma, bir zikir ve bir uyarıcıdır. Ne var ki Kur'ân'ın bu yönlerinden istifade edebilmek için, gönüllerin ona karşı açık olması şarttır. Gönlün açık olabilmesi için de, her insanın gözünü Kur'ân'a dikmesi ve kulağını Kur'ân'a vermesi gerekir. İşte bu, bütünüyle Kur'ân'a yönelmek demektir ki, başka türlü de istenen ölçüde Kur'ân'dan istifade edilmesi imkânsızdır. Çünkü tavrını bu istikamette ayarlayamayan bir insanın bakışı, Kur'ân'ın, o ışıl ışıl yanan mucizevî yönünü kat'iyen göremez. Göremeyince de, onun nazarında, Allah kelâmıyla herhangi bir beşer kelâmı arasında fark kalmaz.. ve artık düşünce seviyesi bu derekeye düşmüş bir insanın Kur'ân adına yapacağı hiçbir şey yoktur; olamaz da. Onun içindir ki: ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ *"Şu kitapta şüphe yoktur."* denildikten sonra: هُدًى لِلْمُتَّقِينَ *"O, Allah'tan korkanlara hidayettir."*[2] buyrulur. Kur'ân, Allah'ın kelâmıdır, bunda şüphe yok. Fakat o Kur'ân'dan ancak müttakiler istenen ölçüde istifade edebilirler. Müttaki, şeriat-ı fıtriyeyi en iyi bilen insandır. Laubali insanın müttaki olamayacağı gibi, onun Kur'ân'dan istifadesi de düşünülemez. Zira onun kalbi artık ölmüştür. Bir âyet, bu tip insanların Allah Resûlü'ne karşı tavırlarını şöyle özetler:

...يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلٰى لَهُمْ

"Onlar sana, üzerine ölüm çökmüş insanların baygınlığı içinde bakarlar. Korktukları başlarına gelsin!"[3] Bakışı bu olan insan, Kur'ân'dan ve onun tebliğcisi olan Allah Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne anlayabilir ki!. Hiçbir şey. Hâlbuki kalbini Kur'ân'a göre akort eden bir insan, kâinatın nabzı gibi atıp duran hâdiseleri, kendi kalbinin atışları içinde duyar. Neden? Zira kâinat ile kendi arasında bir birlik kurmuştur da ondan.

Evet, hâdiselerin nabzını elinde tutamayan insanların, irşad adına fazla bir şey yapacakları da söylenemez. Aslında bu, biraz da Kur'ân'a bir bütün olarak

bakabilme keyfiyetiyle alâkalıdır.

Aynı meseleye bir başka zaviyeden yaklaşacak olursak; âfâkî ve enfüsî âyetleri, Kur'ân âyetlerine tatbik edip ondan bir terkip yapma, tebliğcinin hiçbir zaman müstağni kalamayacağı bir ön şarttır. O, tebliğinde, bu sahada başarılı olduğu nispette başarılıdır. Aksi hâlde gerisi, hem kendisi hem de muhatapları için bir vakit israfıdır. Evet, tebliğ adamı bütünüyle İslâmî sıfatlarla muttasıf olmalı ve hep farklılığı ve fâikiyetiyle oturup kalkmalıdır.

Âfâkî ve enfüsî âyetleri tahlile tâbi tutup terkip yapabilmek, oradan nezaket, nezahet, şefkat, disiplin… gibi temelde bir mü'mini, tam anlamıyla kâmil mü'min yapan tüm sıfatlar, tebliğ insanının lâzım-ı gayr-i mufârık vasıfları olmalıdır. Bir başka ifadeyle arz edecek olursak; aslında her kâfirin her sıfatı kâfir olmadığı gibi, her mü'minin her sıfatı da mü'min değildir.[4] Ve belki de kâfirlerin bugün dünya çapında, o değişik alanlardaki başarılarının altında da onların mü'minlere ait sıfatlarla muttasıf olmaları yatmaktadır. Ve tabiî ki bizim mağlubiyetimizin altında da kâfir sıfatları ile kirlenmiş olmamız! Hâlbuki her mü'min, mü'minliğe ait hemen her sıfata fevkalâde önem vermelidir. Hele tebliğ insanları, bunları temsil etmede sıradan mü'minlerin birkaç kadem daha önünde bulunmalıdırlar. Meselâ, mü'min nezaket insanıdır, nezahet insanıdır, şefkat âbidesidir. O bunlarla kâinatı bir merhamet beşiği, bir kardeşlik eşiği hâlinde görür ve görmelidir de. Onun hayatı bütünüyle disiplindir. Dolayısıyla onun her anı nurlu ve aydınlık geçer. O, vakit israfını en korkunç bir kayıp olarak değerlendirir. Müslümanın kahvehane hayatı yoktur. Çünkü Resûlullah'ın, hayatında öyle bir mekâna uğradığı söz konusu değildir. Hanesinin dışında Müslümanın mekân anlayışı mescitler, mâbetler ve eğitim yuvalarıdır. O, bilgi ve irfan yüklüdür. Gelişigüzel yapılan hareketlerden çok uzaktır; Müslüman daima bir plân ve programın adamıdır. Sebep ve neticeler arasındaki münasebetlere vâkıf ve eşyanın ruhuna da alabildiğine nafizdir.

Yukarıda beyan ettiğimiz gibi günümüzün Batı dünyası, Müslümanlara ait bu sıfatları aldıklarından dolayı, bugün hep zirvelerde dolaşmaktadırlar. Hâlbuki İslâm âlemi, bütünüyle onlara ait kötü sıfatların hamalı hâline gelmiştir. O, mescide gelirken onlara ait sıfatları bir urba gibi sırtına geçirmiş öyle gelmiş, diğeri de Müslümanlara ait sıfatlarla kiliseye koşmuştur. Demek oluyor ki, bugün galip olan Batının kendisi değil; onlardaki Müslüman sıfatlarıdır. Mağlup olan da Müslümanlar değil; batıdan alıp taklit ettikleri kâfir sıfatlarıdır. Bu itibarla da kurtuluşumuz bütünüyle Kur'ân'la bütünleşmemize

bağlıdır.

1 Kaf sûresi, 50/37.

2 Bakara sûresi, 2/1-2.

3 Muhammed sûresi, 47/20.

4 Bediüzzaman, *Sözler* s.792 (Lemeât).

4. MEŞRU YOLLARIN KULLANILMASI

Tebliğ adamı, tebliğ yaparken kullandığı bütün yolların meşru olmasına son derece dikkat etmelidir. Meşru bir hedefe ancak meşru yollarla gidilir. Gayr-i meşru vasıta ve vesileler kullanılarak meşru bir hedefe varılamaz. Bizim hedefimiz haktır. Biz bâtılın düşmanıyız. Öyleyse hak olan bu hedefe ulaşmak için, düşman olduğumuz bâtılı kullanamayız. Aksi hâlde, kendimizi ve bütün yaptıklarımızı, bizatihi kendimiz yalanlamış oluruz. Hâlbuki hiçbir dava yalan üzerine bina edilemez, bina edilenler de uzun süre yaşayamaz. Zaten Allah (celle celâluhu) da, her zaman İslâmî hizmette bu yola başvuranların yaptıkları işlerden yümün ve bereketi kaldırmıştır. Onlar yerinde, meydanlarda binlerce insanı toplayıp nutuk atabilirler; ancak onların, bu zâhiren çok büyük gibi görünen kalabalıklarına mukabil, özü sözü doğru üç Allah erinin, gayet mütevazı bir evde, küçük bir gruba yaptıkları irşad ve tebliğ kadar bereketi olamaz. Zira birisi bin iken bir olmaya; diğeri ise bir iken bin olmaya namzettir.

Kalbler, Allah'ın elindedir. Bizim dediklerimizi ve diyeceklerimizi insanlara kabul ettirmek; bizim sözlerimizle onların hidayetini hazırlamak, doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'ın elindedir. Dolayısıyla, eğer gayemiz insanları doğru yola sevk etmekse, başvurulan yalan ve yalana benzer mübalâğalı ifadelerin bu gayeyi tahakkuk ettirmede yararı değil zararı olacaktır. Biz, bize ait vazifeyi, yine İslâm'ın bize çizdiği çerçeve içinde yapmaya mecbur ve memuruz. Onun için hiçbir zaman İslâmî hizmet adı altında, meşru olmayan bir zemine kaymamız söz konusu olmamalıdır. Hele hele, yalan ile doğrunun aynı dükkânda satılan birer metâ hâline geldiği günümüzde bizler, doğru konuşmaya, doğru hareket etmeye, doğruyu dosdoğru temsil etmeye mecbur ve mükellefiz.

5. ÜCRET VE ÜCRET TALEBİ

Tebliğ insanı, yaptığı bu kudsî vazife karşılığında hiçbir ücret talep etmemelidir. Bu ücret, ister maddî ister mânevî ve ruhî olsun, mutlak surette ihlâs ve samimiyete gölge düşürür. İhlâs ve samimiyete gölge düştüğü zaman da, o işin tesiri kırılır. Hatta değil maddî ücret karşılığında tebliğ yapılması, yapılmakta olan tebliğden mânevî bir haz ve lezzet alınmasının dahi, tebliği samimî olmaktan çıkaracağı endişesi taşınmalıdır. Hele bir de o işin içine maddî menfaat girerse, samimiyet tamamen ortadan kalkar ve artık yapılan bu işe de asla tebliğ denmez; denemez. Kur'ân-ı Kerim'in, bütün peygamberlerin dilinden naklettiği:

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Ben sizden bir ücret beklemiyorum, benim ücretim âlemlerin rabbi Allah'a aittir."[1] mealindeki âyeti, sözünü ettiğimiz hususa en açık bir delildir. Aslında nebilerin bu ifadelerinin altında biraz da şu inilti vardır:

"Ben, sizin uğrunuza dert ve ızdırap içinde kıvranıyorum. Siz ise bana mecnun diyor, hakaret ediyor, beni taşlıyor ve cemiyetten uzaklaştırmaya çalışıyorsunuz. Ben kapı kapı dolaşıp hakkı anlatmaya çalışıyorum, siz ise her kapıyı benim suratıma kapamakla uğraşıyorsunuz. Yaptığınız bunca eza ve cefaya rağmen, ben sizden ne dünya ne de ukbâ adına bir şey istiyorum. Benim mükâfatımı verecek, ancak beni bu vazifeyle gönderen Zât'tır."

İşte Hz. Âdem'den (aleyhisselâm) Efendimiz'e kadar bütün peygamberlerin sesi-soluğu ve vazife esprisi!

Hz. Mesih'in havarileri –geldikleri yer Antakya ise– Antakya'ya geldiklerinde, zamanın devlet ricali derhal onların hapsedilmelerini isterler. Emir yerine getirilir ve Havariler hapsedildiler. O yörede herkesin saygı duyduğu ve görüşlerine itimat ettiği Habib-i Neccar bu meseleyi duyunca hemen koşar gelir ve ilgililere hitaben:

اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ

"Kendileri hidayette olan ve sizden de hiçbir ücret istemeyen bu insanlara uyun."[2] der.[3] Kur'ân bu hâdiseyi naklederken yukarıda zikrettiğimiz âyetiyle, tebliğcide olması gereken iki şartı, daha doğrusu tebliğcinin iki vazifesini daha nazara verir. Bunlardan birincisi, evvelâ tebliğcinin kendisinin hidayette olması, ikincisi ise, yaptığı tebliğ mukabilinde kimseden bir şey istememesi.

Evet, namazsız bir insan mürşit ve mübelliğ olamaz. Zira ibadetlerini kusursuz yerine getirmeyen bir adamın dedikleri dinlenmez ve tesir de etmez. Kursağına riba, rüşvet, haram kazanç gibi şeyler giren bir insan da asla mürşit olamaz. Dünyevî hayatın israf ve konforu içinde bulunanlar ki, ahiretleri adına kendileri irşada muhtaçtırlar, nasıl mürşit ve mübelliğ olabilirler ki!

Evet, hayat standartlarını, Sevad-ı A'zamın hayat seviyesine göre ayarlamayan insanların, Peygamber'in ve onun nurlu ashabının yolunda gittikleri söylenemez. Böylesi insanların davranışları ve söyledikleri yalandır ve yalanla da hiç kimse doğruyu bulamaz. Doğruyu kendi bulamamış olanın, başkalarına doğruyu buldurması ise kat'iyen mümkün değildir.

Tebliğ adamı, doğruyu gösteren sabit bir tabela gibidir. Onun hayat ve yaşayışını gören herkes, rahatlıkla onun simasında doğrunun ve doğruluğun şekillenmiş hâlini de görür ve bulur. Daha doğrusu görmeli ve bulmalıdır.

Kur'ân, müttakilere bir hidayet kaynağıdır. Hayatı, Kur'ân'ın belirlediği çerçeveye girmeyen bir insan, bu hidayet kaynağından nasıl istifade edebilecek ki? Gerçek hidayet, Kur'ân'ın tarif buyurduğu sırat-ı müstakîmdir. Yaşadığı hayat müstakim olmayan, hidayete erememiştir. Onların, insanları hidayete götüren yolda rehberlik yapmaları ise tam bir çelişkidir. Öyleyse mürşit ve mübelliğler, peygamber yolunda, peygamberlere ait vazifeyi yaparken, peygamberlere ittiba etmek mecburiyetindedir. Bilhassa gönlü beyni kadar, beyni gönlü kadar münevver bir kâmil mürşidin ifadelerine, günümüz tebliğcisi her zamandan daha ziyade kulak vermelidir. O şöyle demektedir: "Ehl-i dalâlet, ehl-i ilmi; ilmi vasıta-i cer etmekle ittiham ediyorlar. 'İlmi ve dini kendilerine medar-ı maişet yapıyorlar.' deyip insafsızcasına onlara hücum ediyorlar. Bunları fiilen tekzip lâzımdır..."[4] Evet, ehl-i dünyayı bu konuda tekzip etmek fiilen olmalıdır. Gerisi lafazanlıktır ve lafazanlık yapmanın da hiçbir faydası yoktur.

Yeryüzünde her zaman, İslâm'a hizmeti omuzlayacak bir gönüllüler kadrosu olmalıdır; olmalıdır ve insanlığın mutluluğu için var olan bu fedailer, insanlığa hakikî bir tebliğcinin nasıl olması gerektiği dersini de vermelidir. Bu kadro, o kadar hasbî olmalıdır ki, öldüğünde üzerinden çıkacak mal varlığı ancak kefen bezine yetmeli, hatta bazen o kadar da bulunmamalıdır. İşte hayallerimi süsleyen inanan gönüller ve işte büyük davanın büyük hameleleri!

İslâm'ı yaşamanın diyalektiğini yapanları şimdiye kadar bu millet çok gördü,

çok dinledi. Onlarda gördükleriyle her defasında inkisara uğradı ve iki büklüm oldu. Zannediyorum daha fazla aldatılmaya da tahammülü kalmadı. Şimdi artık o, lafa değil, yaşantıya bakıyor. Fiili, söylediklerini doğruluyorsa onu bağrına basıyor ve onun yoluna baş koyuyor. Aksini ise ne dinliyor ne de ona itibar ediyor.

Müsaadenizle, meseleyi biraz daha açalım; siz, tepeden tırnağa sizin hayatınızı yaşayamayanları kendinizden saymaz ve onlara itimat etmezsiniz. Zaten, çarpıklara tam güvenmek ve bağlanmak da, mü'minlik firasetiyle bağdaşmaz. Eğer birine bel bağlamak istiyorsanız, evvelâ onun yaşayışına bakarsınız. Eğer fakirane, mütevazıâne yaşıyorsa ve söylediklerini de, yaptıkları yalanlamıyorsa ona bağlanırsınız; bağlanırsınız ve bu gayet tabiî ve normaldir. Aslında herhangi bir şahsı böyle bir mihenge vurmadan arkasına takılıp gitmek de kat'iyen doğru değildir. Doğru olmadığını da tarih binlerce misaliyle göstermiştir. Bu itibarla ağzı çok laf yapana değil, davranışları Muhammedî olan insanlara ittiba edilmelidir. Meselenin sadece suretinde takılıp kalan ve cerbezeyi büyük bir mârifet sayanların İslâm'a hizmet etmede zarardan başka yapacakları bir şey yoktur. Onlar ruhta bizden uzaktırlar, biz de onlardan uzak olmalıyız.

Ayrıca, bir yere angaje olmuş ve bir yerin minneti altına girmiş bir insanın, minnettar olduğu insanlara karşı bir şey anlatması da mümkün değildir. Onun içindir ki, Ebû Hanife, Leys b. Sa'd, İmam Sevrî, Fudayl b. İyaz, İbrahim b. Ethem ve daha niceleri bu mevzuda fevkalâde hassas davranmışlardır. Ve yine ondandır ki, bu zatlar, dedikleri ve söyledikleriyle asırları aşarak bize kadar gelip ulaşmış tebliğleriyle müessir olmuşlardır. (Ne velud bir devir ki, cihanları aydınlatacak bu kadar çok insanı birden bağrında yetiştirebilmiştir!)

Meselâ Süfyan-ı Sevrî, çok mahzun ve mükedderdir. Kendisine üzüntüsünün sebebi sorulunca şu cevabı verir: "Ben bu kadar insanı önüme aldım, onlara hadis, fıkıh ve tefsir okuttum. Fakat gördüm ki, bu insanların çoğu kadılık veya bir başka memuriyet alıp devlete intisap ediyorlar. Bu durum beni çok üzüyor. Yarın mahşer gününde, onların yaptıklarının hesabı da benden sorulur diye çok korkuyorum."[5]

Süfyan-ı Sevrî'nin, Halife Harun Reşit'e yazdığı mektup ise hepinizin malumu ve örnek bir davranış remzidir. Harun Reşit halife olur. Bir eski dostu ve arkadaşı olan Süfyan'ın da kendisine gelip biat etmesini bekler. Elbette ki

böyle bir dostluk hatırına bu onun hakkıdır. Ama Süfyan hiç de onun gibi düşünmez. Derken Harun Reşit artık dayanamaz ve bir mektup yazıp Süfyan-ı Sevrî'ye gönderir. Mektubunda biraz da ona sitem ederek: "Herkes geldi biat etti, alacağını aldı. Hâlbuki benim gözlerim hep seni bekledi durdu."

Süfyan, gelen mektubu kendisi açıp okumaz. Talebelerinden birine okutur. "Bir zalimin yazdığı mektuba ben el süremem." der. Sonra da cevabı aynı kâğıdın arkasına yazdırır. Talebesi, kirli bir kâğıda, halifeye gidecek mektubu yazmak uygun olmaz mânâsına itirazda bulunursa da, bu büyük insan ona şu cevabı verir: "Eğer bu kâğıt milletin malından alınmışsa onu geri göndermiş olacağız. Eğer kendi malından ise benim onun için harcayacak param yok..."

Sonra da şunları dikte ettirir:

"Harun, halife oldun. Milletin parasını sağa-sola savurdun. Beni de bu işe şahit tutmak için yanına çağırıyorsun. Unutma, bir gün Rabbinin huzuruna çıkacak ve bütün bu yaptıklarından hesap vereceksin…" diye başlayarak uzun uzun nasihatlerde bulunur. Hâdisenin gerisini, Harun Reşit'in sarayında bulunan bir müşahit bize şöyle nakletmektedir:

Harun Reşit, mektubu alıp okudu. Hıçkıra hıçkıra ağladı. Her namazdan sonra bu mektubu getirtip okutuyor ve ardından da: "Senin gibi dost esas bu günlerimde benim yanımda olmalıydı. İşte o zaman inhiraftan, kaymaktan kurtulmuş olurdum..."[6]

Süfyan'a cesaret kaynağı olup ve bir halifeye bu şekilde hitap edebilme gücünü veren neydi? Bu güç onun, dünya karşısında serfürû etmemesi, dünya ve mâsivâyı aşmış bulunmasıydı. Eğer, o da emsali gibi dünyaya bağlansa idi, bir halifeye bu şekilde hitap edemezdi. Harun Reşit ki, beş vakit namazını kılan, haccı, umresi ve nafile orucu olan bir insandı. Rakik ve ince kalbliydi. Ancak bazı yanlış tasarrufları karşısında bir eski dostu, onu bu şekilde ikaz edip uyarıyordu.

Burada, bir lahza durup, insanlığın kurtuluşunu kendilerinden beklediğimiz nesillere evvel ve âhir bir tavsiyemi arz etmek istiyorum:

"Aziz ve onurlu olun. Paçanızı ve yakanızı belli güç kaynaklarına kaptırmayın! Sırf milletimiz ve insanlık için belli vazifeleri kabul etseniz dahi, her zaman müstağni davranın! Hak ve hakikati neşredip yayma mevzuunda başkalarının tahdit ve kayıtları altına sakın girmeyin! Allah'ın koyduğu esaslar çok mühimdir. Siz ancak O'na kul olun! Böyle yaptığınız takdirde sözleriniz

tesirli olur ve tebliğ ettiğiniz şeyler de mâşerî vicdanda kabul görür."

Hem sizin sözlerinize tesir etme gücünü bizzat Cenâb-ı Hak tekeffül buyurmuştur. Siz başkalarından karşılık beklemezseniz, karşılığı Allah'tan alırsınız. Nasıl mı alırsınız? Dünyada sözlerinizin tesir etmesi şeklinde; ahirette de, Cennet ve cemalullah ile müşerref olmak suretiyle. Eğer bu şekilde davranmaz da, halktan bir şeyler talep ederseniz, evvelâ sözlerinizin tesiri kaybolur, sonra da nimetlerin en büyüklerinden mahrum kalırsınız.

Dünyevî makam ve mansıplar geçicidir. Ne onlara bağlanmaya, ne de onlarla gururlanmaya değer. Zaten bugünkü şartlarda yapılan memuriyet, ancak zaruret muvacehesinde caizdir. Günümüzde bir memurun, aldığı maaşından kendisi ve ailesi yese de, ondan miras bırakmaması bir vera' gereğidir. Çünkü alınan maaşlara mutlak surette pek çok mahzurlu şeyler bulaşmaktadır. Ancak, söylediğim bu husus, içinde bulunduğumuz şartlara göre söylenmiş bir sözdür. Ümidim var ki, bir gün bu şartlar bütünüyle değişir ve herkes meşru bir kazanç yolu bulur.

Biz bugün, sadece dünyevî makam ve mansıpları değil; tebliğ adına faraza bizde bulunsa uhrevî makam ve mansıpları dahi terk etme kararındayız. Evet, on kişiye hak namına bir şeyler anlatmayı, parlamenterliğe tercih edeceğimiz gibi, gerekirse gavslığa, kutupluğa da tercih edebilmeliyiz. Çünkü asıl olan, bu insanların uyarılması ve irşad edilmesidir. Hiçbir mevki ve makam, –dünyevî olsun uhrevî olsun– bu işin önüne geçemez.

Bu itibarla, tebliğ erinin, verdiği hizmetleri, dünyevî menfaatlere alet etmesi, hak ve hakikatleri neşrederken elde ettiği şöhreti dünya adına kullanması, altın ve elmasları, cam parçalarıyla değiştirmesi gibi bir ahmaklık olur.

Bir zayıf hadiste, Hz. Musa (aleyhisselâm) devrinde böyle davranan birisinin, domuz şeklinde meshe uğradığı haber veriliyor. O, her mecliste Hz. Musa'dan ve onun büyüklüğünden bahsediyor olmasına rağmen, bütün bunları kendi çıkarlarına alet ettiği için Allah da onu mahlukatın en habisine tahvil etti.

Sûreten mesh, bu ümmetten kaldırılmıştır. Bu mevzuda Allah (celle celâluhu), Habibine teminat vermiştir. Ne var ki, sîreten birçok kimse hep o adamın akıbetine uğramışlardır. Mevlâ'dan niyazımız, bizleri ve bütün tebliğ ehlini böyle bir akıbete sukut etmekten muhafaza buyurmasıdır. O, duaları kabul eden ve dualara cevap vermeye gücü yetendir.

1 Şuarâ sûresi, 26/109.

2 Yâsîn sûresi, 36/21.

3 Bkz.: Abdurrezzak, *Tefsîru's-San'ânî* 3/141; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 22/159; İbn Ebî Hâtim, *et-Tefsîr* 10/3192.

4 Bediüzzaman, *Mektubat* s.10 (İkinci Mektup).

5 el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 1/57.

6 el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 2/353.

6. MUHATABIN TANINMASI VE ANLAYIŞ

a. Muhatabın Tanınması

Tebliğ insanı, muhatabının durumunu yakından takip etmeli ve onun hatalarına karşı anlayışlı davranmalıdır. Mü'mine karşı gösterilecek anlayış, mürüvvet; küfür ve ilhad ehline karşı gösterilecek anlayış ise, basiret, kiyaset ve dirayet şeklinde olmalıdır. O, bunları kullanarak muhatabının gönlüne ve mantığına girerek, anlatmak istediği meseleleri bir taraftan sevdirip, bir taraftan da kabul ettirebilir.

Evet, irşad ve tebliğde bulunan kimseler, muhataplarının durumlarını çok iyi bilmeli ve onları kaçırıcı, nefret ettirici tutum ve davranışlardan fevkalâde sakınmalıdırlar. Bir kere tebliğcinin sunduğu şeyler hep kudsî mefhumlardır. Allah'ı, Resûlü'nü, Kitabı'nı ve ahiret gününü insanlara sevdirmek durumunda olan bir insan, her hâlde vazifesinin ne olduğunu bilmeli ve davranışlarını da ona göre ayarlamalıdır. Çünkü muhatabın –Allah korusun– ona karşı duyacağı bir rahatsızlık, sevdirmekle sorumlu olduğu şeylerden nefret edilmesine sebebiyet verebilir. Böyle bir sebebiyet verme hasaretin en büyüğüdür. Böyle bir sebebiyet verme, bizim şahsî durumumuzdan kaynaklanıyorsa, bunun sorumluluğunu da ötede biz çekeriz.

Bakın, Allah Resûlü, fertleri suçluluk psikozuna sokmamak için tebliğlerini nasıl yapıyordu? Evet, O, ne kâfiri ne de mücrimi, suçlu bir adammış gibi karşısına almıyor, söylediği sözleri hep umuma hitap ediyor gibi söylüyordu. Cemaati içinde, teferruata dair bir kusur gördüğü zaman, hemen minbere çıkıyor ve umumî irşatta bulunuyordu. Şimdi de bunlardan bir-iki misal sunmaya çalışalım:

Bir sahabi, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bulunduğu yere yakın bir mekânda dua ediyordu. Ellerini semaya doğru iyice kaldırmış ve sesini de olanca gücüyle yükseltmişti. Bu durum, dua edebine aykırıydı. Ama Allah Resûlü, bizzat onu karşısına alıp konuşmak yerine, oradakilerin hepsine hitaben şöyle buyurmuştu:

"Ey insanlar! Siz sağır ve kör birisine dua etmiyorsunuz. Kendinize acıyın ve duada itidalden ayrılmayın. Size her şeyden daha yakın ve dualara icabet eden bir Zât'a dua ediyorsunuz ki, O sizin dualarınızı (her hâlükârda) işitir ve icabet eder."[1]

Bir keresinde de halk, imam olan bir zatın namazı çok uzattığı şikâyetiyle O'nun huzuruna gelmişti. Bunlar arasında, "Yâ Resûlallah! Neredeyse cemaati terk edecektik!" diyenler oldu. İmam olan zat belliydi. Allah Resûlü'nün canı çok sıkılmıştı. Fakat buna rağmen onu bizzat huzuruna alıp doğrudan ikaz etmemiş; mescitte, herkese hitaben umumî bir irşadda bulunmuş ve şöyle buyurmuştu:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ مِنْكُمْ مُنَفِّرِينَ فَأَيُّكُمْ مَا صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيُوجِزْ فَإِنَّ فِيهِمُ الْكَبِيرَ وَالضَّعِيفَ وَذَا الْحَاجَةِ

"Ey insanlar! Ne oluyor sizlere ki, insanları nefret ettiriyorsunuz. Sizden kim imam olursa namazı hafif kıldırsın. Çünkü onların içinde ihtiyar, zayıf ve ihtiyaç sahibi olanlar vardır."[2]

İşte Allah Resûlü'nün hatalar karşısındaki tavrı ve davranışı bu idi. Çünkü O, insanların kurtuluşa ermesini istiyor ve her meseleyi onlara en kolay ve en yapılır şekliyle takdim ediyordu.

أَيُّهَا النَّاسُ قُولُوا لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ تُفْلِحُوا

"Ey insanlar! 'Lâ ilâhe illallah' deyin ve felaha erin."[3] diyordu. Zaten O'nun bi'setinin gayesi de buydu.

Evet, irşad ve tebliğde, şahısları suçluluk ruh hâletiyle ele alıp onlara bir şeyler anlatmaya çalışmak, kat'iyen yanlıştır. Söylenecekler topluma ve umuma söylenmelidir. Güneş şualarından herkes kendi istidadına göre istifade ettiği gibi, bu hayat saçan sözlerden de herkes kendi istidat ve kabiliyetine göre istifade edebilir. Aksi hâlde açılan rahnelerin kapatılması çok zordur.

b. Münazaradan Sakınmalı

Zaruretler, muhatapla ikili konuşmayı gerektiriyorsa, bu durumda meselenin münazara zeminine çekilmemesine çok dikkat edilmelidir. Zira münazarada konuşan, haktan ziyade enaniyet ve benliklerdir. Dolayısıyla öyle bir zemin, hak adına şeytana teslim edilmiş olmaktan farklı değildir. Bu sebeple konuştuklarımız ve konuşacaklarımız ne denli ikna edici ve edebî olursa olsun, muhatabımızda zerre kadar tesiri olmayacak ve hüsnü kabul de görmeyecektir. Meseleye psikolojik açıdan baktığımızda, münazaranın yersiz ve yetersizliği ortaya çıkacaktır. Zira biz münazaraya hazırlanırken nasıl hasmımızı mağlup edecek fikir ve düşüncelerle kendimizi techiz etmeye çalışmışsak, muhatabımız

da en az bizim kadar aynı hazırlık içindedir. Bizim getireceğimiz delillere muhakkak o da karşı bir delille mukabele edecek ve konuşma öyle bir kısır döngüye girecektir ki, günlerce konuşulsa dahi hiçbir neticeye ulaşılamayacaktır.

Gerçi Saadet Asrında Efendimiz bir iki defa münazara zeminine çekilmiş, O da muhatabını iknaya çalışmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, münazaraya talebin tamamen karşı taraftan gelmiş olmasıdır.[4] Böyle bir durumda elbette Efendimiz'in suskunluğu söz konusu olamazdı. Çünkü O'nu dinleyenlerin kuvve-i mâneviyeleri sarsılabilirdi. Bununla beraber Allah Resûlü'ne münazara gayesi ile gelen bu insanlardan ekserisi, yine ikna değil ilzam olmuştur.[5] İlzam ise, muhatabımızın hidayete ermesi demek değildir.

Efendimiz, senelerce bir kısım Benî İsrail ulemasıyla karşı karşıya gelmesine rağmen, içlerinden böyle zeminlerde hidayete eren olmamıştır. Hâlbuki O, Arş'ın bütün ilhamları, çağlayanlar hâlinde kalbine akıp akıp gelen ve kâinat kendisi için yaratılmış olan bir peygamberdi. Etekleri mucizelerle doluydu. Daha doğrusu O, her zaman harikalarla muhât bulunuyordu. Ne var ki, şöyle veya böyle başvurulan münazara zeminlerinde bulunanlar, bir türlü hidayet arşına çekilemiyor ve mesele sadece ilzam zeminine takılıp kalıyordu. Abdullah b. Selâm (radıyallâhu anh) da bir Yahudiydi. Fakat hakikati kabul etmek üzere Allah Resûlü'nün huzuruna gelmişti. İçinden: "Eğer Tevrat'ta şemâili zikredilen zat bu ise, hemen ona iman edeceğim." diye geçiriyordu. Durum böyle olunca da, o daha Efendimiz'i görür görmez, O'nun simasında yalan olamayacağını anlamış ve iman etmişti.[6]

Ayrıca, münazara zemininde yapılan tebliğde, Cenâb-ı Hakk'ın rızası da her zaman düşünülemeyebilir. Çünkü hem tebliğ eden, hem de kendisine tebliğ edilen zat, böyle bir zeminde daima kendi benlik ve enaniyetleriyle gerilimde olurlar. Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunun düşünülmediği bir zeminden de, –orada konuşulanlar ne olursa olsun– Cenâb-ı Hak razı değildir. Hidayet bütün bütün Allah'ın elinde olduğundan, rızasının olmadığı bir yerde hidayetinin de olmayacağı muhakkaktır.

c. Benlikten Sıyrılmalı

Benlik ve enaniyet, hem tebliğ eden hem de muhatap açısından hem hidayeti hem de onun bereketini engelleyici bir faktördür. Onun için mürşit ve mübelliğ, bu zararlı duygudan sıyrılıp, söyleyeceklerini mahviyet içinde söylemelidir.

Onun bu mahviyetidir ki, muhatabını da bir bakıma peşin fikirlilikten ve inattan kurtarmış olur. Aslında hiç kimsenin benlik ve enaniyete hakkı ve salâhiyeti yoktur. Zira nice defalar görülmüştür ki, tebliğ edici akıl, mantık, belâgat ve fesahatin her çeşidini kullanarak söylediği sözlerinde ve dilinde beyan ırmakları çağlattığı anlarda hiç kimseye hiçbir şekilde tesir edemezken; kabz cenderesinde ezildiği ve iki kelimeyi bir araya getirip konuşamadığı demlerde muazzam denebilecek çapta tesirli olmuş ve Cenâb-ı Hak onu, bir kısım insanların hidayetine vesile kılmıştır.

d. Muhatabın Düşünce Yapısının Çok İyi Bilinmesi

Burada teferruat sayılabilecek şöyle bir meseleye de temas etmeden geçemeyeceğim. O da şudur: Mürşit ve mübelliğler, muhataplarının düşünce ve fikir yapılarına da çok dikkat etmelidirler. Meseleyi daha hususî bir dairede ele alacak olursak:

Bugün İslâm'a hizmet noktasında farklı anlayış ve yaklaşımların bulunduğu bir vâkıadır. Böyle bir vak'ayı tasvip etmek ayrı, varlığını kabul etmek ise tamamen ayrıdır. Var olan bir şeyi kabul etmeyip, görmezlikten gelmenin getireceği hiçbir çözüm yoktur. Öyle ise mürşit ve mübelliğler, çevrelerinde kendilerini dinleme durumunda olan insanların, herhangi bir meşrebe mensubiyetlerinin olabileceğini her an hatırda tutmalı ve konuşmalarını böyle bir hatırlamanın ikaz sinyalleri altında yapmalıdırlar. Ve tabiî herhangi bir topluluğu küçük düşürücü, kınayıcı ve daha da korkuncu gıybet edici konuşmalar içine kat'iyen girmemelidirler. Her anlayış ve yaklaşım, kendi mesleğinin doğru ve güzel olduğunu kabul etmekle beraber, diğerlerine de hakk-ı hayat tanımayı ve müsamahalı olmayı bir ahlâk hâline getirmelidir. Aksi davranışlardan Cenâb-ı Hak razı değildir ve O, razı olmadığı davranışlar içine girenlerin irşad ve tebliğinden yümün ve bereketi kesiverir.

Evet, her mürşit imana ve Kur'an'a hizmet eden herkese saygılı olmasını bilmeli ve muhataplarının irfanına mümâşat etmelidir. Söyledikleri sözler, herkes tarafından kabul görebilecek sözler olmalıdır. Zira Allah (celle celâluhu), Allah diyenlere karşı kötü muamele edenleri, mü'minleri tenkit edip eleştirenleri, sadece kelime-i tevhid ile dahi olsa kendisiyle münasebet kurmuş olanlarla alâkayı kesenleri sevmez ve onlardan razı olmaz.

Zaten Allah (celle celâluhu) ile münasebeti olan hemen herkesle irtibata geçmek, bir bakıma her insanın, Cenâb-ı Hak'la kendi münasebetinin de

derecesini gösterir. Muhataplarımızla olan ilişkilerimizin, onların Cenâb-ı Hak'la olan münasebetleri nisbetine göre ayarlanması da çok önemlidir. Mürşit ve mübelliğler bu ölçüye herkesten daha çok dikkat etmeli; etmeli ve insanları kendi meşreplerine değil de, doğrudan doğruya İslâm'a davet etmelidirler. Millet fertlerini birleştirecek ve onları yekvücut hâle getirecek en önemli faktör de, işte bu şuurun gelişmesi olsa gerek.

Muhatabı anlamak bir bakıma onun içtimaî seviyesini, kültür yapısını bilmek ve kavramakla mümkündür. Bu durum, tebliğin tekniği açısından da çok önemlidir. Evet, tebliğ ve irşad bir vazifedir; onun tekniğini bilmek ise ayrı bir vazifedir. Meselâ karşınıza topla tüfekle gelen düşmana, elinizdeki bir odun parçasıyla mukabelede bulunmaya kalkarsanız, belki bir iş yapmış sayılırsınız ama, tekniğine riayet etmediğinizden dolayı, falso ve fiyaskoya sebebiyet vermiş olursunuz. Hele böyle bir çıkışın neticesi topyekün müslümanlara zarar veriyorsa!..

Yukarıda da ısrarla üzerinde durduğumuz gibi tebliğin tekniğini bilme, asla vazgeçemeyeceğimiz şartlardan biri ve belki de en birincisidir. Tebliğin lüzumuna inandığımız kadar, onun teknik bir iş olduğunu da kabullenmek zorundayız. Söylediğimiz sözler, muhatabın kültür seviyesinin çok altında veya üstünde ise, yaptığımız iş tekniğine uygun değildir ve faydalı da olmayabilir. Tamamen ateist olan veya küfür içinde bocalayan bir insana, işin başında anlatılması gereken mesele, herhalde teheccüt namazının faziletleri değildir. Ona, imanî esasların anlatılması, hem de onun kafa yapısına uygun anlatılması gerekir. Günümüzde inkâr, fen ve ilim cihetinden geldiği için üslûp da ilmî olmalıdır. Ama gel gör ki, yanlış teşhis ve yanlış tedavi usûlleriyle zavallı inkârzedelere karşı ne yanlışlıklar ne yanlışlıklar yapılmakta!..

Evet, günümüz neslinin kalbi tamir edileceğine, sırtındaki ceketiyle, ayağındaki pantolonuyla ve gönlünden evvel görünüşüyle uğraşılması onu ürkütmüş ve kaçırmıştır. Tebliğ tekniğindeki böyle bir hata, insanların ebedî hayatlarını kaybetmelerini netice vermesi bakımından üzerinde ısrarla durulması gereken bir meseledir.

Evet, karşınızdaki insan ilimden, fenden bahsederken siz ona, Mızraklı İlmihâl okuyamazsınız. –Hâşâ bu, Mızraklı İlmihâl'i küçümseme değil; yapılan şeyin yerinde olmadığını anlatmak içindir.– Ve yine karşınızdaki insan ahireti inkâr edip dururken, siz ona evliyâ menkıbeleriyle yaklaşamazsınız. İnsan sadece his ve duygudan ibaret bir varlık değildir ki, bu anlattıklarınızla ona

tesir edebilesiniz. O, his ve duygularının yanında aynı zamanda bir mantık da taşımaktadır.. ve onun mantık açısından da ikna olması oldukça mühimdir. Sadeddin Teftâzânî imanı anlatırken: “Sen delilleriyle anlatacaksın, Cenâb-ı Hak da onun gönlünde iman nurunu yakacak. İşte iman budur.” der. Zaten böyle imandır ki, kişiyi salih amel işlemeye ve dinî hayatı bir bütün olarak yaşamaya sevk edecektir. Hisleriyle dinin içine atılıvermiş bir insanın, yine hislerinin değişik şekilde galebe çaldığı bir devrede dinden çıkması her zaman ihtimal dahilindedir.

Kur’ân-ı Kerim, yüzlerce âyetiyle fen ve tekniğe ait meselelere işaret ediyor. Kur’ân bir fizik veya kimya kitabı değildir. Ancak umumî irşad için bu ilim dallarına da ihtiyaç olduğundan, Kur’ân yaptığı işaretlerle kendi müntesiplerini bu ilimlere teşvik eder. Astronomi ilmine az da olsa vâkıf olmayan, biyolojiyi sathî de olsa okumamış olan bir insanın, Kur’ân âyetlerinin birçoğunu istenen ölçüde anlaması mümkün değildir. Çünkü nice âyetler var ki, onların anlaşılabilmesi biraz da bu ilimlerin bilinmesine bağlıdır. Burada çeşitli ilim dallarını sayıp sözü uzatmadan sadece şunu hatırlatıp geçelim: Günümüzün mürşit ve mübelliğleri ansiklopedik dahi olsa, asrımızın ilim ve tekniğini takip etmek zorundadırlar. Yoksa onların irşadı, umumî ve herkesi içine alan bir irşad olmaktan çıkar, hususî bir konuşma olur.

e. Devrin Kültürünü Bilme

Bugün, genç-ihtiyar herkesin hâli yürekler acısı, ama günümüz insanının bu acınacak hâli, biraz da irşad adına ortaya çıkanların zavallılığından kaynaklanmaktadır. Zira devrinin kültürünü, anlayışını, üslûbunu bilemeyenlerin, o devir insanına birşey anlatmaları mümkün değildir. Akla gelmesin ki, öğrenilmesi gerekli olan bunca şeyi bilmeden başkalarına bir şeyler anlatmak zararlı oluyorsa, acaba o zaman bizden “emr-i bi’l-mâruf” vazifesi düşüyor mu? Hayır, asla ve kat’a!. Eğer, nesli irşad etmek adına yıldızlara seyahat şart olsaydı ve irşadla alâkalı anlatılacakları oradan getirmek icap etseydi, gidip getirme ve muhtaçlara takdim etme farzlar üstü bir farz olurdu. Zira neslimizi fizik ile vurdular, kimya ile dize getirdiler, astronomi ile yıldızları başına döktüler. Öyle ise bu durum karşısında sen de, eli kolu bağlı kalmamalısın.

Evet, aynı malzemeleri kullanarak neslinin elinden tutup kaldırman, onun maddî-mânevî yaralarını sarman ve onu yeniden yükseltmen sana bir borçtur. Yükseltmelisin ki, bir daha düşmesin, sürçmesin ve ayaklar altında kalıp

ezilmesin. Kâinatta her hâdise, her nesne bir dil ve bir daldır. Allah'a (celle celâluhu) iman edenler bu dili bilmeli ve bu dallara sımsıkı tutunmalıdırlar. Aksi takdirde, tekvînî âyetleri anlamak mümkün olamaz. Tekvînî âyetleri anlamayan fert ve milletler ise, mezellet içinde kalmaya mahkûmdurlar. Hâlbuki Kur'ân-ı Kerim de kendi âyetleri içinde işte bu tekvînî âyetleri ele alıp şerh etmektedir. Bunlara kulaklarını tıkayan insan, her gün baştan sona Kur'ân'ı okusa da, gerçek mânâsıyla onu okumuş sayılamaz. Kur'ân, bütünüyle âyetleri tedebbür ve tefekkür edilsin diye gönderilmiştir. Ona sahip çıktığını söyleyen herkes de bunu böylece bilmelidir.

Evet, anlattığımız hakikatler ne kadar mübarek ve mukaddes olursa olsun, günümüzün idrak, anlayış ve üslûbuyla yapılmayan bir telkinin müessiriyeti şüphelidir. Zira akıl, muhakeme ve düşünce süzgecinden geçirilmesi mümkün olmayan, esrar perdeleriyle örtülü esrarengiz birtakım mevzular anlatıyor gibi dini, Kur'ân'ı takdim etmek, sadece neslin kafasını bulandırmaya yarar ve kâfirin de küfrünü artırır. Evet, yıllar var ki bizler, bu yürekler acısı tabloyu gözlerimiz dolu dolu seyretmiş ve burkulmuşuzdur.

Sahabe efendilerimiz, devirlerine ait kültür seviyesinin çok üstündeydiler. Muhataplarına din ve diyanete ait meseleleri, o devrin kültür seviyesine uygun anlatabiliyorlardı. Onlardan sonra gelen bir kısım büyükler de böyleydiler. Meselâ asrının müceddidi sayılan İmam Gazzâlî'nin anlattıkları karşısında o günün insanı hayretler içinde kalıyordu. Asırlar boyu da bu hayret ve hayranlık devam etti. Gibb gibi, Renan gibi Batılıların onun hakkındaki düşünceleri calib-i dikkattir: "Biz, Gazzâlî kadar devrinin kültürüne hâkim ikinci bir insan görmedik." İmam Rabbânîler, Mevlâna Halid-i Bağdadîler ve onlar gibi kendi asırlarının başında kar çiçekleri gibi açan bütün büyüklerin hemen hepsi de asırlarını aşan ilim ve kültür ile mücehhez idiler ve kendi devirlerinin önünde yürüyorlardı. Dini sunuşları da, seviyelerinin sesi-soluğu şeklinde oluyordu. Onun için de, söyledikleri şeyler gönüllerde mâkes buluyor ve genel teveccühle destekleniyordu.

f. Mürşit Esnek Olmalı

Ayrıca mürşit, esnekliğini koruyabilmelidir. Zira o, bazen uçurumların dibine inecek, bazen de ta minarelerin başına çıkacaktır. Çünkü muhatapları arasında her iki noktada bulunan insanlar vardır. Bu da onun kültür yelpazesinin çok geniş olmasını iktiza eder ve böyle olamayanlar mürşit

değildir; aksine onlar, irşad yolunu kapayan bir kısım tâli'sizlerdir. Milletin önünden çekilmeli, onlar yol açmalı ve gölge etmemelidirler ki; hakikî mürşitler gelip şu perişan ve derbeder nesle el uzatabilsin.

Bir büyük insan, bir dertli ve muzdarip ruh şöyle der ve inler: "Bir gencin imansızlığı karşısında, inanan insanın kalbinin, vücudunun zerreleri adedince parçalara ayrılması gerekir..."[7]

İşte muzdarip kalb budur. Neslin imansız oluşu karşısında aynı ızdırabı duymayan insanların ise, irşad ve tebliğe aslâ liyakatleri yoktur. Mürşit, devrini bilen ama o aynı zamanda dünyaya ait her şeyi de istihkar eden bir babayiğittir. Hatta muvakkaten de olsa Cennet'i dahi unutacak ve kendine terettüp eden her vazifeyi böyle bir şuur ve anlayış içinde yapmaya çalışacak kadar hasbîdir. Böyle olmalıdır ki, Allah'ın tevfîkine mazhar olsun ve çevresini de inandırabilsin.

Daha önce, muhatabın muhtaç olduğu şeyleri bilmenin lüzumuna işaret etmiştik. Evet, tebliğ adamının mükellef olduğu vazifelerden biri de işte budur. Hastalığı teşhis etmeden tedavi etmeye kalkmak, nasıl yanlış bir davranıştır; öyle de muhatabın esas dertli olduğu noktaları tespit etmeden yapılacak tedavi de aynı şekilde hatta belki de daha vahim bir yanlış davranıştır. Her merhemin her yâreye derman olmayacağını bilmem ki anlatmaya lüzum var mı?

Bazılarını tanırım; bunlar, kafalarını fabrikaların çarklarına kaptırmış, durmadan iktisattan, ekonomiden, çeşitli yatırımlardan ve ağır sanayinin ehemmiyetinden dem vurur dururlar ve insanlığın kurtuluşunu da sadece bu yönde çalışmalara bağlarlar. Bu düşünceler İslâm adına da ortaya atılmış olsa, Marks ve Engels'in basit birer kopyacılığını yapmaktan ileri gitmemektedir. Günümüzde iflas etmiş ve müntesibi kalmamış bu düşüncelerin kendileri, kendi hayatiyetini muhafaza edememişken, nasıl olur da onların taklidi durumunda olan düşünceler, insanlığa hayat getirebilir ve nasıl olur da aklı başında bir insan böyle bir iddiada bulunur veya arkasındaki insanları böyle bir macereya sürükleyebilir? Böyle bir aldanmışlığı kabul etmek bana çok giran geliyor. Hayır, hayır!. Kasem ederim, siz nesilleri ruh plânında ele almadıkça, onu mâneviyatla yoğurmadıkça ve onu ahiret şuuru ile mamur etmedikçe ne kurduğunuz ve kuracağınız fabrikalar ne de muasır medeniyetlerden dem vurmalar, onun kıvamı adına hiçbir işe yaramayacaktır. Evet, şu hoyratlaşan sergerdan nesiller eğer disipline edilemezlerse, ruhen tatmin olmayan bu

yığınlar hiçbir lüks ve fantastik düşünce ile doyurulamazlar. Bu itibarla, nesillerin ızdırabına ekonomik çözümlerle çare bulunacağını zannetmek gafletin ta kendisidir.

Bugün İslâm âlemi, devrin tekniğine göre konuşma kabiliyetini kaybettiği için, hitap etme mevkiinden alaşağı edilmiştir. Günümüzde o sadece dinleme, ama hiç konuşmadan dinleme durumundadır. Bari dinlediklerini terkip yapmayı becerebilseydi!.. İhtimal bir gün, tekrar konuşan ve sözünü dinleten lider durumuna yükselebilirdi. Ama ne yazık ki o, liyakatli bir muhatap dahi olamadı. Umumî mânâdaki bu kötü manzara, hususî hizmetlere ve hususî oluşumlara da aynı şekilde aksetti. Onlar da kendi muhataplarının karşısında, aynı ölçüde acze düştüler. Hâlbuki elimizde bütün kâinata meydan okuyan ve bütün insanlığa hitap etme liyakatini haiz olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan var. Ve yine elimizde o Kur'ân'ı bize en güzel şekilde izah ve şerh eden Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ölümsüz sünneti bulunuyor. Ne acıdır ki, bugüne kadar biz onlardan gerektiği gibi istifade etmesini bilemedik. Kalb ve kafa bütünlüğüne erip, bir gavvas gibi Kur'ân ummanına dalamadık. Dolayısıyla Kur'ân da, Sünnet de bize bir şey söylemez oldular. Bizim durumumuz böyle devam ettiği müddetçe, onların suskunluğu devam edecek ve günümüz Müslümanı, içinde bulunduğu bu kaostan asla kurtulamayacaktır.

Evet, dünya değişiyor. İlim ve teknik baş döndürücü bir hızla gelişiyor. Ama bazılarımızın söyledikleri, gelişen dünya ölçeklerine uymuyor. Üç asır öncesine takılıp kalıyor ve günümüzün nesline konuşabilmekten çok uzak bulunuyoruz. Tabiî böyle olunca da söylediklerimize kulak veren olmuyor.

g. Devrinin Perspektifinden Bakmalı

Günümüzün mürşit ve mübelliği, anlatacağı meseleleri, yaşadığı devrin perspektifinden bakarak anlatmalıdır. O, evvelâ muhataplarının ruh yapılarına vâkıf olmalı; ama aynı zamanda onun beynini bir matkap gibi delen veya beynine zehirli bir zıpkın gibi saplanmış bulunan problemleri de bilmeli ve söylediklerini bu anlayış içinde söylemelidir; söylemelidir ki düşünceleri hüsnü kabul görsün ve muhatabının hem kalbinde hem de mantığında mâkes bulsun. Zira günümüzde nesiller kan kaybediyor; biz ise ona penisilin vuruyoruz.

Buraya kadar arz etmeye çalıştığımız hususlar, mücerret iddialar değil, Kitap ve Sünnet'le müeyyet tespitlerdir. Kur'ân: اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ *"Seni*

yaratan Rabbi'nin adıyla oku!"[8] diyerek daha ilk âyetinde, âyât-ı tekvîniye, hilkat ve yaratılış gibi hususlara dikkat çekmiştir. Bütün feylesoflar; Epikür'den, Demokrit'e, ondan Sokrat'a, ondan Eflatun'a ve ondan ta Efendimiz devrinde yaşayanlara kadar hemen hepsi, hilkat mevzuuyla meşgul olmuş ve onu incelemeye çalışmışlardır. Demek ki, o gün herkesin az çok ilk yaratılışla alâkalı bir malumatı vardı. Onlar da insanın bir damla sudan meydana geldiğini ve ceninin anne karnında çeşitli safhalar geçirdiğini biliyorlardı. Fakat Kur'ân-ı Kerim meseleyi çok daha geniş bir perspektiften ele aldı ve insanlara:

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ

"De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, hilkat nasıl başlamış bir bakın?"[9] diyordu; diyordu zira şimdiye kadar kimse, beşerî ilim ve beşerî düşüncelerle hilkatin nasıl başladığını izah edememişti ve bundan sonra da edemeyecekti. Evet, Allah'a (celle celâluhu) isnat edilmeden hilkati izah etmek mümkün değildir.

Hâlbuki Kur'ân-ı Kerim, herkesin izahtan âciz kaldığı bu müşkil ve müthiş meseleyi izah etmekle işe başlıyor. Ve bu arada tekvînî âyetlere de dikkatleri çekmiş oluyordu. O tekvînî âyetler ki, kudret ve irade tarafından kâinatın boynuna takılmış müzeyyen bir gerdanlık, temâşâmıza sunulmuş bir meşher ve kıraatimize arz edilmiş bir kitaptır. İşte bizler, bu kitap, o meşher ve bu gerdanlığı tetkik edip değerlendirme durumundayız ve hâdiseleri anlamada onun haricine de çıkmamız mümkün değildir.

Muhataplarını sadece his ve duygu bağlarıyla ayakta tutmaya çalışan mürşit ve mübelliğlerin bu davranışları, tekvînî âyetlere karşı bir zıtlaşmadır ve istikbal va'dedici de değildir. Hüsnüzannın adımları çarpıktır; müstakim yürütmez ve çok kısa zaman sonra sahibini yolda bırakır. Şu kadar var ki, onlar, çıraklarını kalb ve kafalarıyla bir arada yoğurabilir ve onları günün şartlarına ayak uyduracak şekilde hazırlayabilirlerse, bu bağlılık asla gevşemeyecek, zamanın geçmesi bu irtibatı aşındırmayacak ve dehşet verici hâdiseler, sadece aradaki bağı kuvvetlendirmeye, iradeleri bilemeye yarayacaktır.

Burada istidradî olarak başka bir hususa geçmek istiyorum: Ekseriyet itibarıyla hepimizi hayrette bırakacak şu tablo, gerçekten çok müthiştir! Yurt dışında ve yurt içinde nice mütedeyyin ve dindar insanların çocukları var ki,

bunlar tamamen dinsiz ve ilhad içindeler. Ve yine nice dinsiz ve mülhidlerin çocukları da var ki, bunlar da aksine dini bütün insanlar. Hatta bunlardan bazıları aile fertlerinin baskı ve zulmünden kaçıp daha müsait zemin ve şartlarda dinî hayatlarını yaşamak istemektedirler. Meselenin müşahhaslaştırılmasının mevzua fayda getirmeyeceğini düşündüğümden, burada bizzat şahidi olduğum vak'aları zikretmeyeceğim. Ancak bu gibi hâdiseler birer vâkıadır ve bundan sonra da bu vak'alar hep olacaktır. Bu müthiş tablonun tahlili bize şu neticeyi vermektedir:

Dindar aile kendi evlâdına, onun ruh ve kafa yapısına uygun şekilde İslâmiyet'i anlatmamış ve anlatamamıştır. Bu çocuk, tabiî olarak dindar bir atmosferde yetiştiğinden dolayı da, ihtiyaç duyduğu ve aydınlatılma beklediği meseleleri başkalarından soramamaktadır. Ailesinden aldığı dinî kültür ise, onu ancak belli bir noktaya kadar getirebilmiştir. Ruh ve kafasında boşluklar kalan bu çocuğun veya bu gencin, kafasına takılan bir tereddüt veya bir şüphe, onun kaymasına ve dinden çıkmasına sebep olmuştur. Böyle bir aileye misafir olmuş, aile reisiyle oturmuş konuşuyorduk. Adam o kadar dindar ve o kadar selim bir kalbe sahipti ki, onun karşısında kendi durumumdan utanır olmuştum. Fakat biraz sonra odaya üniversite talebesi olan oğlu girdi. Konuşmalarından hemen onun bir ateist olduğunu anlamıştım. Sanki evin tavanı tepeme yıkıldı ve donup kaldım. İçimden kendi kendime, o güzel insanı kasdederek: "Keşke, bu kadar saf ve temiz kalacağına, oğlunu dinsiz yetiştirmeseydin." dedim.

Buna karşılık dinsiz bir ailedeki çocuk, içinden çıkamadığı problemlerini başkalarına sorma ihtiyacı duyar. Bir de, dışarıdan herhangi bir kimse buna el uzatıp da problemlerini halledebilirse, çocuk İslâmiyet'i sevecek ve benimseyecektir. Çünkü ona İslâmiyet, günün şartlarına göre öğretilmiştir. Hâlbuki dindar ailede yetişen evvelki çocuğun dindarlığı, taklitten öteye geçmemiştir. Ve belli bir noktadan sonra da ondaki taklîdî iman işe yaramaz hâle gelmiştir. Burada parantezi kapatıp sadede dönüyorum.

h. Muhatabın Seviyesine İnme

Bazen muhatabın durumu, bizim, onun seviyesine inmemizi gerektirir. Bu takdirde mürşit ve mübelliğ, konuşacaklarını onun seviyesine inerek yapmalıdır.

Bu mülâhazayı da yine mücerret bir ifade olmaktan kurtarmak için, şöyle açıklayabiliriz: Muhatabın seviyesine inerek konuşma ilâhî bir ahlâktır.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise bizleri Allah ahlâkıyla ahlâklanmaya çağırır.[10] Kur'ân, baştan sona kadar beşer aklına tenezzül etmiş, ilâhî bir kelâmdır. Eğer Kur'ân beşerin akıl, istidat ve kapasitesine uygun inmemiş olsaydı, bizim hâlimiz nice olurdu?..

Evet, eğer Cenâb-ı Hak Kur'ân'ında, Tur'un bir yanında Hz. Musa'ya konuştuğu kelâm ile konuşsaydı, onu dinlemeye güç yetiremeyecektik. Ve yine Kur'ân sadece büyük deha ve karîha sahiplerinin anlayacakları bir üslûpla inmiş olsaydı, insanların yüzde doksandokuzu Kur'ân'dan hiç istifade edemeyecekti. Hâlbuki mesele hiç de öyle değil; Cenâb-ı Hak azameti ve rubûbiyetiyle beraber, iradesine uygun olarak muhataplarının durumunu nazara alıyor ve onlarla öyle konuşuyor. O'nun kelâmı Kur'ân'dan ibaret değildir. Kim bilir Cenâb-ı Hakk'ın azametine uygun daha nice konuşma keyfiyetleri vardır, ama biz bunları bilemiyoruz. Bildiğimiz şu ki; O, sırr-ı ehadiyetle hep insanların idrak ve anlayış seviyesine göre hitap etmiştir.

Biz, Kur'ân'da kendi anlayış ve kendi seviyemizi buluruz. Kur'ân âdeta herkese kendi seviyesine göre konuşur. Ancak bir insanın anlayış ve seviyesi ne olursa olsun, her insan Kur'ân'da kendi ruhî durumunun okunduğunu hisseder. Evet, insan, Kur'ân'da, sanki kendisine yakın birisinin, en mahrem yanlarına varıncaya kadar kendisini anlattığını hisseder.

Böyle olması da gayet normaldir. Zira Kur'ân, insanı yaratan ve her an onun kalbine nigehbân olan Allah'ın kelâmıdır. O Allah ki, insanı yoktan yaratmıştır. Sonra da onu cismaniyet âleminde inşa etmiş ve ona emir âleminden bir de ruh vermiştir. Ne ruh içine girdiği cesedi, ne de ceset kendini ayakta tutan ruhunu tam mânâsıyla bilebilir! Her ikisini kim yarattı ve birleştirdi ise, en iyi bilen yine O'dur. Ve işte Kur'ân da O'nun kelâmıdır.

Bu ilâhî kelâm, muhtevası itibarıyla insanların hidayet kaynağı ve istikamet garantisi olduğu gibi, hitap keyfiyetiyle de bütün mürşit ve mübelliğlerin irşad menbaıdır. Hep ona bakacak ve muhatapla konuşma tekniğini de yine ondan öğreneceğiz.

Kur'ân'ın farklı seviyelere hitap ettiği bir gerçektir. Zira O, insanı bütün farklı tezahürleriyle yaratan ve inşa eden Allah'ın kelâmıdır. Bugüne kadar yetişmiş binlerce âlim, Kur'ân üzerindeki düşünce ve mülâhazalarıyla kendi anlayış seviyelerini ve farklılıklarını tezahür ettirmişlerdir. Asr-ı Saadet'te de vaziyet böyle idi, yani ashabın hepsinin Kur'ân'ı anlayış ve kavrayışı aynı

seviyede değildi.. ve bu seviyelerin farklı olması da, yine Kur'ân'dan istifadeye mâni değildi.

Düşünün ki, Allah Resûlü'nün devrinde yaşayan bedevî bir Arap gelip Kur'ân'ı dinliyor ve hem kalbiyle hem de aklıyla Kur'ân'dan istifade edebiliyordu. Aynı devirde yaşayan ve şiirleri Kâbe'ye asılan büyük şairler de aynı şekilde Kur'ân'dan istifade edebiliyordu. Lebid, bunlardan sadece biriydi. Ve o, Kur'ân'ı dinledikten sonra artık hiç şiir yazmamıştı.[11] Hansâ, Kur'ân'a dilbeste olmuş dev bir kadındı. O günkü devrin en güçlü şairlerindendi.[12] Evet, onlar, bu yönüyle Kur'ân'ın muhataplarıydı ve Kur'ân hem akıllarıyla hem de kalbleriyle onları tatmin ediyordu. İbn Sinalar, İbn Rüşdler, Farabîler, İmam Gazzâlîler, Fahreddin Râzîlerin yanında, Ebû Hanife, İmam Şafiî, İmam Ahmed İbn Hanbel, İmam Malik ve isimlerini sayamayacağımız daha nice muhteşem dimağlar, hep ona muhatap oldular ve onun rahle-i tedrisinde yetiştiler. Demek oluyor ki Kur'ân, onlara da aynı şekilde hitap ediyordu.

Evet, Kur'ân, her sahada beşerin düşünce seviyesini nazara almış ve onların anlayışına göre hitap etmiştir. Kur'ân'ın bu yönü o kadar renklidir ki, onu yürekten dinleyen herkes, kendini onun biricik muhatabı sanır. İlim ve teknik, her gün daha da ilerleme kaydederek baş döndürücü bir keyfiyet alıyor. Hemen her sahada, daha güçlü ilim adamları yetişiyor. Bunlar, Yüce Yaratıcı'nın onların fıtratlarına yerleştirdiği meknî (gizli) kabiliyetlerini geliştirmek için, yine Yaratıcı'nın kâinatta vaz'ettiği fıtrî kanunlarla mümarese kazanırken yanlarında en büyük destekçi olarak, aynı Yaratıcı'nın kelâm-ı ezelîsi olan Kur'ân'ı bulmaktadırlar.

Evet, binlerce ilim erbabı, farklı seviyelerde de olsa, Kur'ân'dan istifade etmekte ve kendini Kur'ân'ın şemsiyesi altında görmektedir. Kimyager, Kur'ân'ı sadece kendine hitap eden bir kitap gibi dinleyebilir. Sadece o mu? Elbette hayır. Fizikçi de, astronom da, biyolog da, hatta matematikçi de, hendeseci de... Kur'ân'ı kendilerinin diliyle konuşuyor gibi dinleyebilirler. Bir ziraatçiye göre Kur'ân, âdeta baştan sona ziraatten bahsetmektedir. Mahir bir hekime göre Kur'ân, hastalıkların teşhis ve tedavisine yeni ufuklar açan mükemmel araştırma merkezlerinden daha mükemmel, saydam, nuranî, konuşan, aydınlatan ve yol gösteren bir merkez gibidir. Diğer ilim dalları için de aynı şeyler söylenebilir. Demek ki, elinde saban çift süren köylü de, gökleri elindeki düğmeye basarak fetheden ilim adamı da Kur'ân'ın muhatabı olabilmektedir.

İşte, bu derinlerden derin keyfiyetiyle Kur'ân, bizlere ahvâle göre ders vermektedir. Bunun yanı sıra Kur'ân, ansiklopedik tarzda her ilimden bahsetmekle birlikte bir ansiklopedi de değildir. Onun yegâne gayesi insandır; onu kolundan tutarak yerden semaya, oradan da ebedîliğe yükseltmeyi hedefler. O, bütün bunları yaparken aynı zamanda bir usûl de öğretmektedir. Bu televvünâtı Kur'ân'da yaşayan, gören bir tebliğ adamı ve mürşit, daima muhatabının durumunu, seviyesini göz önünde bulundurmalı ve konuşacaklarını ona göre konuşmalıdır. Bu iş zor olmakla beraber son derece faydalı ve o nispette de zarurîdir.

Mutlaka ağırbaşlı görünmek için, müphem, muğlak ve felsefe yüklü konuşmayı âdet hâline getirenler, büyük bir yanılgı içindedirler. Çünkü irşadda mühim olan, verilen mesajın muhataplarca en güzel şekilde alınmasıdır. Bu da mesajın mümkün olduğu kadar açık, net ve pürüzsüz olarak verilmesine bağlıdır. Evet, konuşmalar, her seviyede insanın kolayca anlayabileceği bir üslûpla yapılmalıdır.

Günümüzdeki gençlik, dinî terim ve tabirlere yabancı bulunmaktadır. Onlara, yine onların anlayabilecekleri bir dille konuşmak gerekir. Bunu, çocukların anlayışına mümâşatımızla misallendirebiliriz. Nasıl ki elinden tutup gezdirmeye çıkardığımız üç yaşındaki çocuğun yürüyüşüne uyarız, onun konuşmasıyla konuşur, onun gibi güler ve onun gibi davranırız; öyle de, irşad ve tebliğde de muhatapların anlayışının nazara alınması şarttır. Çocuklara karşı yapılan müdepdep konuşmalar, sadece onları güldürecek ve fakat malumat dağarcıklarına hiçbir şey ilave etmeyecektir.

Neslimize İslâm'ı anlatırken Bergson, Paskal, Eflatun ve Descartes'in felsefe yüklü tarzlarına değil; Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) irşad ve tebliğ tekniğine ihtiyaç vardır. Allah Resûlü ise, hep beşerin anlayış seviyesine mümâşat ediyordu. Hitap yelpazesini, herkesi içine alacak kadar geniş tutuyordu ve yerinde çocukla çocuk, gençle genç, ihtiyarla da ihtiyar oluyordu. İşte bu sistem ve bu ilâhî ahlâk, nebilerin sistemi ve nebilerin ahlâkıdır. Nebiler Sultanı, kendisine isnat edilen bir sözünde:

إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ

"Biz peygamberler topluluğu daima insanların seviyelerine inmek ve onların anlayabilecekleri şekilde konuşmakla emrolunduk."[13]; diğer bir beyanında da: أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ *"İnsanlara akılları nispetinde*

konuşun.”[14] buyurmakla bizlere tebliğ ve irşadda vazgeçilmez bir kaideyi fısıldamaktadır.

1 Buhârî, *cihâd* 131, *meğâzî* 38, *daavât* 50, 67; Müslim, *zikir* 44-45.

2 Buhârî, *ahkâm* 13; Müslim, *salât* 182.

3 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/492, 4/63, 4/341, 5/371, 376.

4 Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 4/27; İbn Hacer, *el-İsâbe* 2/87

5 Bkz.: Tirmizî, *daavât* 69; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/444

6 Tirmizî, *kıyâmet* 42; İbn Mâce, *ikâme* 174; Dârimî, *salât* 156.

7 Bediüzzaman, *Şualar* s.538 (On Dördüncü Şua).

8 Alak sûresi, 96/1.

9 Ankebût sûresi, 29/20.

10 Bkz.: el-Kelâbâzî, *et-Taarruf* 1/5; el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 4/306; el-Cürcânî, *et-Ta'rifât* 1/564.

11 İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve* 1/736; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe* 4/540; İbn Hacer, *el-İsâbe* 1/98, 5/675.

12 Bkz.: İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 4/1829; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe* 7/101.

13 Bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/398; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân* 6/274; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/226, 2/251.

14 Ebû Dâvûd, *edeb* 20; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 42/523.

7. İMAN - TEBLİĞ - AMEL MÜNASEBETİ AÇISINDAN

a. Tebliğ ve Hayat

“Yaşadığını anlatmak, anlattığını da mutlaka yaşamak” bir tebliğ adamının en önemli prensiplerinden biri olmalıdır. Zira tebliğ insanı hakikî mü’min olma yolundadır. Hakikî mü’min ise, iç ve dış bütünlüğüne ermiş insan demektir. Böyle birinin hayatında iç ve dış çatışması söz konusu değildir. İkili (düal) yaşama, düpedüz bir münafıklık sıfatıdır. Bu mezmum ahlâk ise, gerçek bir tebliğ adamında asla bulunamaz; bulunmamalıdır da. Zira mü’min olmak ona, her zaman ve zeminde ancak ve ancak yaşadıklarını söyleme gibi yüce bir ahlâk ufkunu göstermektedir.

Ayrıca tebliğ adamı, yaşanmayan sözlerin, nasihatlerin, mâşerî vicdanda herhangi bir müspet tesir icra etmeyeceğini de bilmelidir. Evet, samimî olmayan söz ve davranışlara Allah (celle celâluhu) yümün, bereket ve tesir lütfetmez. Bazen, birtakım yarı samimî ya da gayri samimî kimselerin hizmetlerinde tesir ve muvaffakiyet görülse de, bu tamamen alternatifsizlikten kaynaklanan bir durumdur ve geçicidir. Bazen böyle bir durumun tahakkuk etmesi, ya o anda daha samimî insanlar mevcut olmadığından veya samimî olanlar henüz bir cazibe merkezi oluşturamadıklarındandır.

Bu itibarlarla da, gayri samimî olanların kaderi, günü gelince silinip gitmektir. Dünden bugüne ilâhî kanun hep böyle cereyan etmiştir. Dolayısıyla da bu yarı samimî veya samimiyetsiz insanların geçici muvaffakiyetleri ehl-i iman ve ehl-i firaseti yanıltmamalıdır.

Son bir-iki asır hem kapitalist hem de komünist cephelerde birtakım geçici muvaffakiyetler, buna iyi bir misal teşkil edebilir. Çünkü her iki sistem de birbirinin alternatifi olarak zuhur etmiştir. Bu nifak ve iğfal düzenleri zuhur ettikleri dönem itibarıyla henüz daha güzel ve daha samimî bir oluşum bulunmadığından boy atıp gelişmişlerdir. Ne var ki günümüzde, hâdiseler, samimî ve uyanık kimseler tarafından artık yakın takibe alınmış sayılabilir. Evet, bundan sonra artık dünya pazarında ancak, samimî olanlar metâlarını satabilecek ve müşteri bulabileceklerdir. Samimî olmayanların ise, bu ilâhî pazardan sürülüp çıkarılma vakti gelmiş demektir. Nitekim daha doğduğu ilk günden itibaren bâtıl ve batıp gitmeye mahkûm olduğu bilinen komünizm, hakikat ve samimiyet pazarından çıkarılıp çer çöp gibi bir kenara atıldığı; ehl-i

İslâm'ın samimî gayret ve tebliğleri de yegâne alternatif hâline gelmiş olduğu gün gibi ortadadır.

* * *

Yaşadığını anlatmak ya da aksi ifadesiyle anlattığını yaşamak, kişinin sık sık kendi kendisiyle hesaplaşması ve benliğini bulmasıyla mümkün olur. Oturaklaşmamış ve belli bir olgunluk kazanmamış beden insanlarının düal yaşamaktan kurtuldukları görülmemiştir. Evet, bu ruhlar, oldukları gibi davranamamalarının yanı sıra, davrandıkları gibi de hiç olamamışlar ve olamazlar da. Toplum içinde sergiledikleri saygınlık, olgunluk ve istikrarlılık gibi durumlar, tamamen yapmacık ve sun'î davranışlardan ibaret olduğu için, bunlar hep çevrelerinden istiskal görmüşlerdir. Evet, bunlar, yalnız kaldıklarında alabildiğine laubali ve gayr-i ciddîdirler. Bu ise, bir nevi hamlığı, yetersizliği, tutarsızlığı ifade etmektedir ki, bunların izale edilmesi, hiç kuşkusuz iyi bir itikat, sağlam bir tevekkül ve ciddî bir inkıyada bağlıdır.

Evet, tebliğ adamı bu hususa çok dikkat etmelidir. Halkın arasında iken nasıl bir davranış sergiliyorsa, bunu yalnız kaldığı zamanlarda da devam ettirmeli ve gizli-açık bütün davranışlarında samimî olmaya gayret göstermelidir. Hem öyle göstermelidir ki, içtimaî ve ferdî davranışlarında kat'iyen herhangi bir tenakuza düşmemelidir. Evet, onun gecesi de gündüzleri kadar aydın, gündüzleri ise güneşe fer verecek kadar pırıl pırıl, berrak olmalıdır. Dikkatsizlik neticesi işlediği küçük bir hata, samimî bir mübelliği iki büklüm edip inletmelidir. O, teheccüt ile nurlandırmadığı gecenin sabahında, namazdan bahsetmekten hayâ etmeli. Gözüne takılan bir haramın kirini, gözyaşlarıyla yıkayıncaya kadar da durmadan ağlamalıdır. Ağzına girecek bir haram veya şüpheli lokma, ona günlerce karın ağrısı olmalı ve bir inhiraf ruhunda Cehennem alevleri gibi kendini hissettirmelidir.

Ferdin kendisinde tatbik görmeyen düşünce ve fikirler, ne kadar cazip ve hayat için ne kadar lüzumlu da olsalar, yine de istenen seviyede hüsnü kabul görmezler. Çünkü söylenen sözler, bizzat söyleyenin vicdanında mâkes bulmuş değildir. Ferdin vicdanına oturmayan bir düşüncenin, umumun vicdanında mâkes bulmasını arzu etmek, imkânsız bir şeyi arzu etmek gibidir.

b. Tebliğ ve Ölçü

İslâmî bir toplumda tebliğ ve irşad, sadece bir vazife değil; aynı zamanda her şeye miyar olacak ölçü ve mikyas vaz'etmek demektir ki, o toplumda fertler

bütün işlerini bu mikyasa uyarlar, günlerini ona göre tanzim eder, gecelerini de bu sorumluluğun âh u vâhıyla geçirirler. Bir ferdin, ara sıra camiye gidip gelmesi, hac farizasını yerine getirip dönmesi, mevlid merasimlerine iştiraki vs. ölçü olmamalıdır. İyi bir mübelliğ, tebliğ ve irşad şuurunu yok edip, davayı alabildiğine şekilcilik ve merasimciliğe dönüştüren her davranıştan fevkalâde sakınmalıdır. Belki bu tür davranışlar, bazıları için bir teselli kaynağı olabilir ama toplum adına mikyas olmaktan uzaktırlar. Esasen, toplumu yozlaştırıp, onun maddî-mânevî direncini kısırlaştıran sebeplerin başında, "emr-i bi'l-mâruf ve nehy-i ani'l-münker"in şuurlu ve plânlı bir şekilde yapılmaması gelmektedir.

Günümüzde bu kudsî vazife teker teker her fert üzerinde fıtrî bir borç kabul edilmelidir. Zira fitne girdapları, beşeriyete ait boşluklardan sızarak evvelâ fertleri, sonra da bu fertlerin teşkil ettiği toplumları kıskıvrak sararak helâk uçurumlarına yuvarlamaktadır.

Evet, ısrarla üzerinde durma mecburiyetindeyiz ki, bu iş, her şeyden evvel bir iman mevzuudur.. ve şimdiye kadar bu meseleye sahip çıkanlar da hep imanı kavî olan insanlar olmuştur. Bu dün böyleydi, bugün de böyledir, yarın da böyle olacaktır. Koca bir cemiyet içinde, birkaç samimî ve imanı kavî insanın başlattığı bir tebliğ hareketi, kısa zamanda mâşerî vicdanda mâkes bularak yüz binlerin derdi-davası hâline gelmesi başka şekilde izah edilemez. Hiç şüphesiz böyle bir hareketin en dikkat çekici ve karakteristik yanı onun şekilcilik ve merasimden uzak olmasıdır. Çile ve ızdıraptan uzak olan her hareket, şekil ve merasime esir olmadan kurtulamaz. Zaten, merasimle bütünleşmiş hareketlerin hiçbirinin bidayetinde zindan, gözyaşı, fikir çilesi; neticesinde kalıcılık, samimiyet, sevgi ve kucaklama yoktur.

Hulâsa; irşad adamı, her hareket ve davranışını, irşad hayatına göre ayarlamalı; bir yere mi gidecek, mutlaka irşad mülâhazasıyla gitmeli ve irşad düşüncesiyle oturup kalkmalıdır. Zira onun hayatında hususî tenezzühe yer yoktur. O, fıtrî ihtiyaçlarını dahi davası istikametinde kanalize etmeye çalışır. Evet, o, her alıp-verdiği nefesin bir gün kendisinden sorulacağının şuuruyla yaşar. İşte bu yol nebilerin, sıddîklerin, velilerin, şehitlerin yoludur. Onlar hep yaşadıklarını anlattılar ve anlattıklarını yaşadılar. Münafıklara gelince onlar, yaşamayıp anlattılar, anlattıklarını da kulak ardı ettiler. Her gün bir eğri yolun girdabına dalıp, hem kendilerini ve hem de peşlerinden gidenleri idlâl edip helâkete sürüklediler.

Allah (celle celâluhu) bir mürşit olarak insanlara gönderdiği Hz. İsa'ya

(aleyhisselâm) şöyle buyurur:

"Ey Meryemoğlu! Önce kendi nefsine nasihat et, o ibret aldıktan sonra başkalarına nasihat et. Eğer böyle yapmazsan Benden utan!"[1]

Esasında bu hitap, sadece bir peygamber olarak Hz. İsa'ya değildir. Burada Hz. İsa, irşad ve tebliğ makamında Allah'a (celle celâluhu) muhatap olduğu için "Yâ İsa!" denmiştir. O hâlde, ister nebi ister başkası, kim olursa olsun, irşad ve nasihat ederken, evvelâ söylediği ve tavsiye ettiği şeyleri kendi nefsinde duyarak yaşamalı ve tatbik etmelidir ki, başkalarına da tesir etsin. Kur'ân-ı Kerim bunu çok açık bir şekilde ifade etmektedir:

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"Siz insanlara iyiliği emredip, kendinizi unutuyor musunuz? Hâlbuki kitabı da okuyorsunuz. Hiç akletmiyor musunuz?"[2]

Kitap size önce kendi nefsinizi tavsiye etmekte, işe onunla başlamayı önermektedir. O hâlde bu âyetleri okuyup durduğunuz hâlde, hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

Evet, bu âyet, Benî İsrail'e hitaben doğrudan doğruya bir tehdit, Müslümanlara da dolaylı olarak bir ikazdır ve "Sakın ola ki, böyle yapmayasınız!" demektedir. Daha önce de söylediğimiz gibi, söylediğini yapmama, bir aldatma ve münafıklık sıfatıdır. Bizler bütün bir millet olarak, bilhassa inhitat devrelerinde, böyle davranan insanların hem tesirsizliğine, hem de halkın onlara itimat etmediğine defaatle şahit olmuşuzdur.

Evet, İslâm'ın fikir cephesini temsil eden, dahası akademik seviyede İslâm'ı anlatan, hatta sürekli bu mevzuda fikir üreten nice insan vardır ki, dediklerini yaşamadıkları için iz bırakmadan çekip gitmişlerdir; gitmişlerdir, çünkü davranışları müstakim değil, sözleri de imanlarından kaynaklanmamaktadır. Hâlbuki bunlar halka, "sırat-ı müstakîm"i anlatıyor, insanları irşad etme iddiasında bulunuyorlardı. Derken hafif bir yel esti, küçücük bir sarsıntı meydana geldi; geldi de bunların yerle bir olmasına yetti. Dediklerini de, diyeceklerini de unutuverdiler. Hatta dediklerinin hepsini tekzip edip, karşı fikrin ateşli savunucuları hâline geldiler. Neticede de helâk olup, yoklara karıştılar. Ama acıdır, beraberlerinde bir medeniyeti de yerle bir ettiler.. veyl olsun onlara!

c. Tebliğ ve Çile

Tebliğ ve irşad vazifesinin, çile ve ızdırapla iç içe olması ilâhî bir takdirdir. Zira ancak zorlukla elde edilen şeylerdir ki, özen ve itina ile muhafaza edilebilirler. Temelinde zorluk olmayan ve esasında terleme, yorulma olmayan servetlerin tükenişi bir an meselesidir. Hele mesele, Allah'ın yeryüzünde anlatılması meselesi ise, bunun tükenip yok olması demek; insanlığın en esaslı gayesinin ve insanca var olma garantisinin yok olması demektir. Bu da düpedüz yeryüzünde, insan varlığının mânâsızlaşmasıdır. Öyleyse insan, yeryüzünde kendi varlığını mânâlandıracak bu kudsî vazifeyi idrak etmek zorundadır...

Dün bir grup insan, zindandan zindana sürüklendi, memleket hapishaneleri onların evleri ve haneleri durumuna geldi. Çekmedikleri cefa, görmedikleri hakaret kalmadı. İçlerinde karakola götürülüp de bir daha geri dönmeyenler, her sabah evlerinden çıkarken hanımı ve çocuklarıyla helâlleşme lüzumunu hissedenler pek çoktu. Çünkü alınıp götürülecekleri yer meçhuldü. Bütün bu insanlar, işte bu mânâda bir mücadele içinde çırpınıp duruyorlardı. Ve kısa zamanda bu nezih ve samimî gayretler güzel meyveler vermeye başladı. Bugün gelinen seviye, bu hâlis ve muzdarip birkaç insanın âh u vâhı ve Rahmeti Sonsuz'un da imdada yetişmesiyle gerçekleşmiştir. Öyleyse kimsenin bu kudsî serveti çarçur etmeye hakkı yoktur. Çile ve ızdırap ile kazanılan ve belli bir ufka ulaştırılan bu millet davasını, inanan insanlar aynı seviyede hassasiyet ile sahip çıkmak mecburiyetindedirler. Daha önce, bu işin bir iman işi olduğunu söylemiştik. İmana sahip çıkan her fert, onu yaşatmaya da azmetmelidir.. ve en azından evine barkına sahip çıktığı kadar, çoluk çocuğuna baktığı kadar, işini mesleğini hassasiyetle yürüttüğü kadar, bu iş ve hizmete de sahip çıkıp, onu koruyup kollamalıdır. Aksi hâlde, bir kısım Benî İsrail'in uğradığı akıbetten masun kalmak mümkün değildir.

Tebliğ ve irşad adamı, her türlü zorluğa göğüs gereceğini, germesi lâzım geldiğini sık sık kendine telkin etmelidir. O, çok iyi bilmeli ve inanmalıdır ki, daha önceki insanların davet esnasında başlarına gelen belâ ve musibetler, kendi başına da gelmedikçe muvaffak olamayacaktır. Yani, o hep zorluğa talip olmalı, şayet bir kolaylıkla karşılaşırsa, o zaman da şükredip daha bir süratle yoluna devam etmelidir.

Mü'min, samimî insandır. Dediğini yaşama veya sadece yaşadıklarını söyleme de bir samimiyet ifadesidir. Aksi bir durumu Kur'ân, yalancı ve münafik sıfatı olarak ele alır. Dinden, imandan, Kur'ân'dan bahseden ve her

fırsatta etrafındakilere İslâm'ı anlatan bir insanın hayatı, anlattığı şeylerin ölçü ve prensiplerine göre ayarlanmış olmalıdır. Onun hayatında günaha yer olmamalı veya günah bir ebedî ızdırap kaynağı sayılmalıdır. Evet, eğer onun işlediği bir günah varsa, bütün bir hayat boyu o günahın kavurucu azabını, vicdanının en derin köşesinde hissederek yaşamalıdır. Ve aslında, onun ruhunda hiçbir günah uzun süre misafir olarak kalmamalıdır.

İrşad adamı harama nazar etmez, harama el sürmez, haram yerde yürümez. Gecesi gündüzü kadar aydın, gecelerde seccadesi onun secdelerine âşıktır. Onun hayatında "Sabah namazımı kaçırdım." sözü duyulmamıştır. Eğer iradesi dışında sabah namazını kaçırmışsa, bütün gününü inlemekle ve iç ızdırabıyla geçirir. O günkü iştahsızlığı davranışlarına akseder; eder ve kendinden geçer.. ve kim bilir nedametle nasıl iki büklüm olur!..

d. Tebliğ ve Nifak

Murâkabe ve muhasebe duygusu, tebliğ ve irşad adamını her zaman kamçılayan bir esastır. Mürşit, daima kendi içini kontrol etmeli, duygu ve tasavvurlarını denetlemeli, anlattıklarının önce nefsinde yerleşmesine ve temekkün etmesine gayret etmelidir. Mürşit, muhasebesini yapmadığı meseleleri halka anlatmaktan ve tavsiye etmekten sakınmalıdır. Bu sakınma, tebliğe mâni teşkil etmez; aksine insanda tebliğ ve irşad hissini kamçılar, geliştirir. Nifaka düşme ve münafığa benzeme korkusu, onu sürekli ihlâs ve samimiyete doğru yaklaştırır.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) irşad ve nasihati sadece lafazanlık veya diyalektik olarak ele alanlar hakkında şu ürpertici ve korkutucu beyanda bulunur:

إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي كُلُّ مُنَافِقٍ عَلِيمِ اللِّسَانِ

"Ümmetim hakkında en çok korktuğum; ağzı güzel laf yapan münafıklardır."[3]

Bu nurlu ve onurlu beyanı duyan bir kalbin titrememesi düşünülemez. Zira insan hangi pozisyonda olursa olsun, zaman zaman diğer insanlara bir şeyler anlatma, takdim etme ihtiyacını duyacaktır. Bu itibarla bu ve benzeri tehditler aslında irşad ve tebliğin yozlaştırılmasını önleyecektir.

Bu hususta birçok tehdit unsuru olmasına rağmen, yine de yozlaşan ve nifak vadilerinde dolaşan kimselere sıkça rastlanmaktadır. Bu tipler gazete

sütunlarında, tv ekranlarında durmadan laf üretirler; ancak hareket ve davranışlarıyla daha çok dinsizlere benzerler. Dinden, imandan ve Kur'ân'dan bahsetmektedirler; ne var ki alınları secdesiz ve kirli, yürekleri de samimiyetsiz ve netamelidir. Zavallı ruhlar! Bilmezler ki dinin yüzde doksanı ferdin kendisiyle alâkalıdır. Fert bunlara dikkat etmediği takdirde, ya kuru bir lafazan veya koyu bir diyalektikçi sayılır.

Kur'ân-ı Kerim, irşad adamının temel vasıflarını sıralarken bu arada, münafığın hususiyetlerini hatırlatmayı da ihmal etmez. Zira iyi bir mürşidin neyi yapması, nelere sahip olması ne derece mühimse, neyi yapmaması ve nelerden uzak kalması da o kadar ehemmiyet arz etmektedir. Zaten Kur'ân da, münafıkları tavsif ederken, mü'minleri bu vasıflardan uzaklaştıracak bir üslûp kullanır. O, bu hususta o kadar tahşidat yapar ki, münafıkları ta iç mülâhazalarına, derûnî hislerine ve niyetlerine kadar deşifre ederek gözler önüne serer. Hatta bazen boylarını poslarını, bazen de huylarını ve huysuzluklarını dile getirerek tarif eder. Meselâ şu âyetteki üslûba bakın:

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

"Sen onlara baktığın zaman cüsseleri beğeni uyandırır; konuşurlarsa sözlerini dinlersin. (Hâlbuki onlar) tıpkı sıralanmış kof kütükler gibidirler. Her çığlığı kendi aleyhlerinde sanırlar. Onlar düşmandır. Onlardan sakın. Allah canlarını alsın, nasıl da aldatılıp döndürülüyorlar."[4]

Görüldüğü gibi burada onlar, kendilerini ele verecek şekilde genel hatlarıyla değerlendirilip takdim edilmişler. Yani Kur'ân onları, eda ve endamları, davranış ve konuşmaları ve gerdan burmaları ile öyle yakalıyor ki, dahası olmaz. Onlar çevrelerinde mimikleri, belâgat ve fesahatleri, büyüleyen parlak nutuklarıyla halkı toplamasını bilir ve sürüler gibi kitleleri arkalarından sürüklerler. Oysaki onlar, kalem ağacı veya üzerine Yemen kumaşı geçirilmiş kütükler gibidirler; daha doğrusu onlar düşmandırlar. Kur'ân, bütün bunları din ve diyanet adına, vatan ve millet adına laf edip duran, iş yapmayan, eski-yeni her alîm-i lisan için söylüyor. Evet, Kur'ân bu gibilere ciddî bir tehdit edasıyla sesleniyor: Hak için bâtıla yol vermeyin, cephenizde terslikler çıkarmayın!..

Evet, münafıklık alâmeti olarak tarif edilen bu davranışlar, hak adına hizmet eden her tebliğci için ürperilecek bir keyfiyettir. İnsanın farkında olmadan her

an içine düşebileceği bu terslikler, herkes için söz konusudur. Dolayısıyla irşad dairesi içinde bulunanların çok dikkatli ve titiz olmaları gerekmektedir.

e. Tebliğ ve Allah'la İrtibat

İrşad adamı ne kadar samimî ise, söz ve davranışları da o kadar müessir olur. Samimiyet olmazsa, anlatmadaki depdebe ve ihtişam da hiçbir netice vermez. Hatta diyebiliriz ki, bir yönüyle hidayete ermenin, anlatmayla çok fazla alâkası yoktur. Bir kere, hidayet evvelâ Allah'ın elindedir. O dilemez ve irade etmezse, hiç kimsenin hidayete vesile olması mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerim:

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

"Sen istediğini hidayete erdiremezsin. Fakat Allah istediğine hidayet verir."[5] der.

Öyle ise, asıl mesele "Sultanlar Sultanı" ile irtibat içinde olmaktır. Çünkü gizli açık bütün hazinelerin anahtarı O'nun nezdindedir. Hidayet de en büyük bir hazinedir. Elbette bu hazinenin anahtarı da O'nun elindedir. Öyleyse mürşit ve mübelliğin, bütün samimiyetiyle insanlara bir şeyler anlatırken, bir yandan da sırtını her şeyin anahtarı ve dizgini elinde olan Dest-i Kudret'e dayaması elzemdir. Zira nice muhteşem dimağlar bu ülkeden gelip geçti; gelip geçti de, çok seviyeli beyan ve hitabet gücüne sahip olmalarına rağmen, üç dört insana dahi ciddî bir şey anlatamadılar; zira bazı yanları itibarıyla samimî değillerdi, her şeyi kendilerinden biliyor ve her neticeyi de kendilerine bağlıyorlardı. Bunlar içinde, beyanda dâhi olanları da vardı. Bunlar binlerce insanı arkalarından sürükleyebiliyorlardı. Ancak, nifakzede olduklarından hiçbir netice elde edemiyorlardı. Evet, namaz kılmadıkları hâlde namazdan bahsedenler vardı. İslâm'ı yaşamadıkları hâlde, İslâm'ın güzelliklerinden dem vuranlar oluyordu. Dilleri bülbül gibiydi ama gönülleri kinle, nefretle, garazla çarpıyordu. İhtimal işte bunlardan ötürü Kur'ân'da nifak, sukut derekelerinin en korkunç ve en iğrenci sayılmıştır.

Bu yüzden samimî olan her tebliğci, günde elli defa Allah'ın huzurunda baş koymalı ve muhtemel nifaktan hep O'na sığınmalı ve O'ndan samimiyet dilenmelidir. Evet, hidayet Allah'ın elindedir. İnsana beden gücünü veren O olduğu gibi, kalbe samimiyet bahşeden de yine O'dur. Öyleyse tebliğ insanı, bunların hiçbirine sahip çıkmamalı ve "Ben yaptım, ben ettim…" dememelidir.

İman, ifade ve amel bütünlüğü, Kur'ân'ın çizdiği ölçüler içinde bir mü'min

için en ideal şekildir. Ondaki bu dengenin korunması da, müessiriyetin önemli bir sebebidir. “Mücahit, amel etmese de olur. Mâsiyetten kaçınmasa da doğruyu, güzeli anlatıyor ya, bu ona yeter…” gibi düşünceler, şeytanın mırıltılarıdır ve Muhammedî ruhla hiçbir alâkası yoktur.

Günümüzde bir sürü fantastik, modernist kafa ve düşünce zuhur etti. Üstelik bunlar, beyazı kara gösterecek kadar da cerbeze gücüne sahipler. Sağda solda, hep İslâm’ı anlatıyorlar, ama görüyoruz ki arkalarında bir avuç bile hâlis mü’min yok. Çünkü bunlar samimî değiller. Çok şey söylüyorlar, çok şey anlatıyorlar, hatta mücadele de ediyorlar. Ama söyledikleri ölçüde imanı ve İslâm’ı içlerine sindirememişler. Hayatları ve yaşadıkları dünya itibarıyla, batının doğrularına değil, bâtıl sistemlerine motive olan bu insanlar, yığınları irşad edelim derken onları yabancılaştırıyorlar. Aynı zamanda kendilerini de, kendi cemiyetleri içinde yabanî duruma düşürüyorlar.

Bütün bu tersliklerin ana sebebi, İslâm’ı bilmemek, onu okuyup düşünürken yaşayamamak.. yani mücadelesini verdikleri davaya, tutarsız hareketleriyle bir nevi gizli muhafelet ya da ihanet etmek!.. Bakın Kur’ân-ı Kerim, Hz. Şuayb’ı (aleyhisselâm) nasıl konuşturur:

وَمَٓا اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَٓا اَنْهَاكُمْ عَنْهُ

“Ben sizi menettiğim şeyde, size muhalefet etmek istemiyorum.”[6]

Bunun mânâsı: “Sizi fenalıktan alıkoyup da kendim ondan faydalanmayı düşünmüyorum. Faiz haramdır derken, kendim faiz yemeyi ve rüşvet haramdır derken rüşvet almayı düşünmüyorum.” demektir. Hz. Şuayb (aleyhisselâm), içinde yaşadığı cemiyeti anlatırken, kendi doğruluğunun bir teminatı olarak bunları söylüyor. Her nebinin doğruluğunun teminatı da bu değil midir? Ümmetine söylediğinin aksini yapan bir peygamber gösterilebilir mi? Veya böyle davrananlar hiç peygamber olabilir mi?

Elbette, irşad vazifesi yapan herkes için de bu mülâhazalar vazgeçilmez hususlardır. Evet, Hz. Şuayb yaşadığı cemiyetle yaka paça olurken, bize de bir şeyler anlatıyor; dava ve irşad adına mühim esaslardan bahsediyor. Kur’ân da o eskimez, pörsümez beyanıyla bunları bir kere daha ortaya koyuyor.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, söylediğinin birkaç mislini yaşayan devâsâ bir ruhtu. Kullukta O’nun üstüne yoktu. O’na peygamberlik ve nübüvvet verilmişti. Bu pâye, hiçbir pâye ile kıyas dahi edilemeyecek kıymeti haizdir. Ancak O, yücelere pervaz ederken, kulluğu ile kanatlanıp yükselmişti.

Yani O'nun kulluğu, âdeta nübüvvetinin önüne geçmiş ve O'na mukaddime olmuştu. Zaten Kur'ân-ı Kerim de O'na böyle davranmasını emretmiyor mu?:

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ

"Yakîn (ölüm) sana gelinceye kadar kulluğa devam et, Rabbine ibadette de bulun!"[7] diyordu. O da, bütün hayatı boyunca Kur'ân'ın bu emrine uydu ve bir an dahi kulluktan dûr olmadı. Onun içindir ki, O'nun söylediği her şey mâşerî vicdanda mâkes buluyordu. O, yaşadığını; hem de en ağır şekliyle yaşadığı şeyleri söylüyordu. İşte misali, Hz. Âişe validemiz (radıyallâhu anhâ) anlatıyor:

"Bir gün Allah Resûlü bana: *'Yâ Âişe, müsaade eder misin bu gece Rabbimle beraber olayım?'* dedi. Ben de: 'Ey Allah'ın Resûlü! Seninle olmak hoşuma gider, fakat senin hoşuna giden şey daha çok hoşuma gider.' dedim. Bunun üzerine kalktı, abdest aldı ve namaza durdu. O gün sabaha kadar gözyaşı döktü ve namaz kıldı."[8]

O bir peygamberdi şüphesiz. Bir nebi, bir hatip ve bir mürşit idi. Ve O'nun en derin yanı da, kulluğundaki ulaşılmaz derinlikleriydi. O, hayatının o acılı, ızdıraplı, hastalıklı son dönemlerinde bile, önceden başlayıp da o güne kadar devam ettirdiği ibadetleri aynen devam ettirmek istiyordu. Hâlbuki çok zor oturup kalkabiliyordu. Hayatı boyunca pek çok ızdırap çekmişti. Zevcelerinden çocuklarına kadar bir sürü hususî derdi vardı. Ayrıca, bütün ümmetinin dünyevî-uhrevî dertleri de O'nun omuzlarındaydı. Bütün bunlardan ötürü elbette maddî güçten ve kuvvetten düşecekti. Zaten O'ndan başkası, O'nun çektiğine bir gün bile dayanamazdı.

İşte bütün bunlara rağmen O, başlattığı nafile ibadetleri dahi terke yanaşmıyordu. Bu namazlar öyle namazlardı ki, bazen bir rekâtı bile saatler alıyordu. Ayağa kalkmaya dermanı olmadığı için de, onları oturduğu yerden kılıyor ve yine de terk etmiyordu.[9]

Bu ne ciddiyet, bu ne vakar, bu ne samimiyet, bu ne ahde vefaydı böyle!.. Evet, "yakîn" gelinceye kadar, yani ölüme kadar, mahşere kadar, ebede kadar sürecek bir ciddiyet ve vefa örneğiydi O.

Evet, irşadın önemli bir yönünü de, Allah'a karşı olan bu yakınlık oluşturuyor. Zaten, bu yakınlık olmazsa, insan hep havada ve boşlukta yaşar. Böyle kaygan bir zeminde boşluğa basan insan, sadece ve sadece kendi haz ve

zevkleriyle kalır.

Allah'a (celle celâluhu) yakın olmayı, irşad ile en güzel bir şekilde birleştiren Peygamber Efendimiz'dir. O, irşad vazifesinde ne kadar kusursuz ise, Allah'a kurbiyetinde de o derece derin ve kusursuz idi. Çok defa namaza durduğunda onu öyle eda ederdi ki, arkasındakiler neredeyse namazın hiç bitmeyeceğini sanırlardı. Dua ve niyazı öyleydi. Duaya kalkan elleri, bir daha inmeyecek gibi kalkardı.

Bir defasında İbn Mesud (radıyallâhu anh), O'nun kıldığı nafile namazlarından birine denk gelmişti. Allah Resûlü'nün kıldığı namazın bereketinden istifade edebilmek için hemen o da namaza durmuştu. Hâdisenin bundan sonrasını bizzat kendisinden dinleyelim: "Namaza durdum. Bütünü iki rekât namazdı. Fakat Allah Resûlü okudukça okuyordu. Bakara sûresini bitirdi. Ben artık rükûya varır dedim. Fakat O, Âl-i İmrân'ı okumaya başladı. Onu bitirdi, yine rükûya varacak zannettim, bu sefer de Nisâ sûresini okumaya durdu. Onu da bitirdi. Artık rükûya varır diye düşünüyordum ki, Mâide sûresine başladı. Ve onu da bitirdi. İlk rekâtta bu dört sûreyi birden okudu. Hatta bir ara aklıma kötü bir şey geldi..." Yanındakiler İbn Mesud'a sordular: "Aklına ne geldi?" O, "Bir ara namazdan çıkmayı düşündüm, çünkü dayanılacak gibi değildi." dedi.[10]

Görüldüğü gibi insanlara kulluktan bahseden Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), evvelâ bu kulluğu herkesten ileri bir seviyede kendisi yaşıyor.. evet, O, bu mevzuda öyle ileri idi ki, İbn Mesud gibi en ileri safta bulunan bir sahabi dahi, O'nun kıldığı iki rekât namaza dayanamıyordu.

Yine O, son anlarını yaşadığı zaman diliminde, ufûle yüz tutmuş bir güneş gibi başını Hz. Âişe'nin (radıyallâhu anhâ) dizlerine koymuş ve gözlerini Mele-i A'lâ'ya dikmişti. Çok yorgun ve ukbâ televvünlüydü. Ara sıra bayılıp kendinden geçiyor.. başından bir kova su döküyorlar, yeniden kendine geliyor ve gözlerini açıyordu. Gözlerini açar açmaz da ilk sorduğu şey: *"Cemaat, namazı kıldı mı?"* oluyordu.[11]

Evet, O, namaz diye diye yaşamış ve namaz diye diye vefat etmişti. Cemaat de namaz diyordu. Namaz düşünüyordu ve namaz duygusuyla dopdolu yaşıyordu. İşte her yönüyle kudve bir insan, her yönüyle mükemmel bir imam, muhteşem bir reis, âdil ve sabırlı bir devlet başkanı!..

Allah Resûlü'nün mütevazi yaşantısı ve her mevzuda ashabıyla beraber

olması, irşad adına gözden ırak tutulmaması gereken önemli hususlardandır. Mescit mi yapılacak, O herkesle beraber kerpiç taşır; hendek mi kazılacak, elinde manivela taş kırar ve arkadaşlarına yardımcı olurdu.[12] Evet, O, "İnsanlardan bir insan olun!" buyurur ve bunu da fiilen yaşardı.

İnsanları dünyaya karşı zahit olmaya davet etmişse, bu mevzuda kendisi herkesten ileri olmaya çalışırdı. Bazen O'nun evinde, aylar geçerdi de, çorba pişirmek için bir ocak yanmaz[13] ve üzerinde uzanıp istirahat edeceği bir yatak bulunmazdı.[14]

O, harama karşı da herkesten daha titizdi. Hz. Hasan (radıyallâhu anh) ağzına sadaka hurmalarından birini alınca çok heyecanlanmış ve hemen koşarak onun ağzından hurmayı çıkarıvermişti.[15] Hâlbuki Hz. Hasan (radıyallâhu anh), o gün beş-altı yaşlarında bir çocuktu. Ama sadaka, hem Allah Resûlü'ne, hem de O'nun soyundan gelenlere haramdı.

Yine bir gece sabaha kadar uyuyamamış ve inleyip durmuştu. Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) sabah olunca: "Yâ Resûlallah! Bu gece rahatsız mıydınız, hiç uyumadınız?" dedi. Onun bu sualine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Odada bir hurma buldum, ağzıma attım. Sonra da onun bir sadaka hurması olabileceği ihtimali aklıma geldi. Izdırabımın sebebi buydu."* demişti. Oysa o hurma büyük ihtimalle şahsî hurmalarıydı. Zira sadaka hurmalarını O ayrı bir yere koyuyordu.

Evet, O'nun bu hassasiyeti, kâmil bir mü'min ve kâmil bir irşad adamında olması gereken vasıflar açısından çok çarpıcı bir misaldir.

f. Tebliğ ve Dua

Bütün bunları zikrettikten sonra, Efendimiz'in bir de dua yönü vardı ki, ona da değinmeden geçemeyeceğim. O, ashabına ve bütün ümmetine dua ile bütünleşmelerini söylüyor ve: قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ *"Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var!"*[16] mealindeki âyetlerle onları ikaz ediyordu. Yatarken, kalkarken, bir şey yiyip içerken, elbiselerini giyerken, helâya girip-çıkarken, abdest alırken.. o kadar çok dua okurdu ki, dünyada dua ile bu kadar bütünleşen ikinci bir şahıs göstermek mümkün değildir.. evet, attığı her adımında Allah'ı hatırlayan, O'na iltica eden, her şeyde O'nun rızasını gören bir başka insan yoktur.

Bu nadide ve ibret dolu hayattır ki, on dört asır âlem-i İslâm'da hemen her

seviyeden insanın dikkatini çekmiş ve O, hep ilgi ve alâkayla takip edilmiştir. Ve bu alâka, yeryüzünde başka hiçbir insana da nasip olmamıştır. Yemesinden içmesine, giyinmesinden oturmasına, konuşma tarzından üslûbuna, içtimaî ve siyasî tavırlarından devletler arası protokol ameliyelerine kadar bütün hayatı filme alınıyor gibi, içtimaî şuur ve mâşerî hafizada kaydedilmiş ve bu muhteşem hayat, mü'min toplumların varlığının sigortası olmuştur.

Allah Resûlü'nün hayat-ı seniyyelerinde emniyet şeridinin her karesi Cenâb-ı Hak'la irtibatlıdır. O'nun bu irtibatında kopuk tek bir kare, tek bir boşluk yoktur. Çünkü O'nun her davranışı ibadet ü taatten, yiyip içmeye, ondan yatıp kalkmaya kadar Allah ile irtibat içinde geçmiştir. Böyle olduğu içindir ki, bütün söyledikleri ve bütün davranışları sahabe arasında mâkes bulmuştur.

Evet, sahabede dinî hayatı yaşama mevzuunda gördüğümüz hassasiyet, asıl itibarıyla Allah Resûlü'nün gösterdiği hassasiyetten kaynaklanıyordu. Çünkü onlar mübelliğ ve mürşitlerini öyle görmüşlerdi:

يَٓا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ

"Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla ittika edin ve korkun." mealindeki âyet nazil olunca, sahabe yemeden içmeden kesildi. Azametine uygun olarak Allah'tan korkma nasıl mümkün olabilirdi ki!.. Ve hemen âyetin devamında:

وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

"Siz ancak Müslüman olarak ölün."[17] deniyordu ki, bu da Allah'tan böyle korkulmazsa Müslüman olarak ölmenin çok zor olacağına işaret ediyordu.

Bu itibarla da hiç kimse çarşı pazara çıkmıyor, sadece namaz vakitleri mescide geliyor ve sonra da evlerine kapanıp ibadet ediyorlar; ediyor ve bütün günlerini kullukla geçiriyorlardı. Beş on gün sonra hepsi de incelmiş, süzülmüş, ölecek hâle gelmişlerdi, gelmişlerdi ve Allah Resûlü de bu durumun farkındaydı. Fakat onlardaki bu ani değişmenin sebebini bilmiyordu. Onlar da dertlerini söylemiyorlardı. Emre muhalefet etmiş olmaktan korkuyorlardı. Daha sonra bir âyet daha nâzil oldu. Âyette: فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ *"Allah'tan gücünüz yettiği nispette korkun."*[18] deniyordu. Bu âyetin nüzulünden sonra sahabe biraz nefes almış ve rahatlamıştı.[19]

İşte sahabe, Allah'ın âyetleri karşısında bu kadar hassas ve onlarla böyle iç içe yaşıyordu. Çünkü zimamdarları böyle idi. Aslında bu hâl daha sonraları da iki-üç asır hep bu derinlikte devam etmiştir.

Şurası da kat'iyen bilinmelidir ki, en küçük teferruatına kadar yaşanmış ve hayata mâl olmuş İslâm'ı anlama ve yaşama tarzı, sahabe hassasiyeti içinde ele alınmadıkça, tebliğ vazifesi hakkıyla yerine getirilmiş sayılmaz. Diğer sorumluluklar gibi, "tebliğ" vazifesi de ayrı bir konu olarak ele alınıp işlenebilir. Ancak diğer mevzulardan farklı olarak "tebliğ" meselesi yine de hususiyet arz eder. O, hayatın içinde ve hayatla beraber olmalı, yaşanmalı, öyle anlatılmalı; farazî ve muhayyel tasavvurlar üzerine bina edilmemelidir. Kaldı ki, bu ve bunun gibi nice konularda bizlere on dört asırdan bu yana yaşadıkları hayatları ile ışık tutan ışık şahsiyetler, hep böyle davranmışlardır. Allah da onları, gösterdikleri samimiyet ve ihlâslarından dolayı muvaffak kılmıştır. Dolayısıyla bizler de tıpkı onlar gibi başarılı olmak istiyorsak, yapacağımız bir şey varsa, o da onların izinden gitmek olsa gerektir.

İşte Hz. Ömer (radıyallâhu anh). O, şehadeti esnasında sinesinden yediği hançerle koma hâlinde uzanmış yatarken tabiî ne bir şey yiyor, ne de bir şey içiyor. Ona hizmet eden sahabi: "Yâ Ömer! Bir şey yemek içmek ister misin?" diye sorunca Hz. Ömer gözüyle "Hayır!" işareti yapıyordu. Yani ağzını açacak kadar dahi dermanı yoktu. Ancak aynı sahabi, onun kulağına ağzını verip: "Ömer! Namaz vaktidir." diye fısıldayınca, o komadaki insan birden doğruluyor ve: "Namazım!" diyordu. Çünkü O, Allah Resûlü'nden böyle görmüştü. Evet, o büyük insan, namazda hançerlenmiş ve namaz diye diye de vefat etmişti.[20]

Bu konuda bir diğer misal mü'minlerin annesi Hz. Âişe'den (radıyallâhu anhâ). Bir gün, o ağlıyor. Allah Resûlü niçin ağladığını sorunca: "Cehennem'i hatırladım, onun için ağladım."[21] cevabını veriyor. Neden? Çünkü o, her gece Allah Resûlü'nü böyle görmüş ve böyle tanımıştı. Evet, Allah Resûlü onu böyle amelî tebliğle yoğurmuş ve terbiye etmişti.

Mevzu, sadece namazı tebliğ etmek değildir. Onlar namaza gösterdikleri hassasiyeti, sair erkân-ı diniye ve imaniye için de gösteriyorlardı. Çünkü onlar da Allah Resûlü gibi birer tebliğ insanıydılar. Öyle ise, dinî hayat O'nun gibi ve onlar gibi hassas yaşanmalıdır ki tebliğ de tesirli olabilsin.

Ayrıca, irşad ve tebliğde bulunma meşgale ve külfeti, hiçbir zaman bizi diğer amellerde gevşekliğe sevk etmemeli; aksine şevkimizi kamçılamalı ve söylediklerimizi muhataplarımızdan daha derin bir iştiyakla yerine getirmeliyiz ki, inandırıcı olabilelim. Evet, değişik durum ve davranışlar, sözü amelini

doğrulamayan tavırlar, bir aldanmışlık ifadesi ve insanın kendi itibarının tahribi demektir. Bakınız enbiyâlar serveri Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem). O, bir sürü meşgalesi arasında, dini yaşamada en küçük bir ihmal göstermiyordu. Yirmi üç sene gibi kısa bir zamanda koskocaman bir devlet kurmasından, ümmetinin bütün fertleriyle yakından alâkadar olmasına, ondan da kendi aile fertlerine ait bütün problemlerle bizzat ilgilenmesine kadar, dünya kadar işle meşgul olmasına rağmen, amelinde zerrece eksilme veya aksama olmuyordu. Hatta fetih ve muzafferiyetlere karşı Cenâb-ı Hak O'nun daha çok istiğfar ve dua etmesini istiyor, O da hep Rabbinin emri mucebince hareket ediyordu.[22]

Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), irtidat hâdiselerine karşı en amansız kavgasını verirken ve gece gündüz ızdıraptan şakakları zonklarken, asla gece namazından taviz vermiyor, gözyaşları içinde Kur'ân tilâvetini aksatmıyordu.

Hz. Ömer (radıyallâhu anh), koskocaman Bizans ve Sasani İmparatorluklarını dize getirmişti ama nefsini dize getirmekten de hiçbir zaman geri durmamıştı.[23]

Hz. Osman (radıyallâhu anh), onca fitne ile uğraşırken, yine nafile orucunu tutuyor, doyma bilmeden Kur'ân'ını okuyordu. Zaten son nefesini de bu hâl üzere vermiş ve şehit olmuştu. Hatta o gün aynı zamanda oruçluydu. Şakaklarından akan kan, okumakta olduğu mushafın varaklarına ebediyet mührü gibi damlıyordu. Zaten kanın, üzerine isabet ettiği âyet de oldukça mânidardı. Âyet sanki ona: "Allah sana yeter!" diyordu.[24]

Hz. Ali (radıyallâhu anh) harp meydanlarının Haydar-ı Kerrar'ı idi. Bu, döne döne savaşan aslan demekti. Ama onun geceleri de hep secdede kıvranmakla geçiyordu. O, ezan okunduğunda sararır, solar ve sıtmalı gibi titrerdi. Ve bütün bu insanlar aksatmadan irşad vazifesi yaparlardı.

Evet, irşad ve tebliğ vazifesinde bulunan kimse, hangi yaşta olursa olsun ve hangi mesleği icra ederse etsin, dediğini yapma mevzuunda ciddî ve samimî olmalıdır. Bu insan tekkede bir şeyh, camide bir imam veya vaiz, mektepte bir öğretmen, üniversitede bir öğretim görevlisi olabileceği gibi, bir fabrikada işçi veya bir okulda öğrenci de olabilir. Herkes içtimaî, ilmî ve fonksiyonel durumuna göre bu sorumluluğu yerine getirmeli ve bu vazifeyi kusursuz eda etmelidir.

İrşad ve tebliğ vazifesi ifa edilirken mevzu ne kadar önemli ise, mürşit ve

mübelliğin samimî ve hâlis olması da o kadar önemlidir. Mürşidin samimiyetini gösteren en önemli işaret de, söylediklerini vicdanının derinliklerinde duyması ve onları en kâmil mânâda yaşamasıdır. İhlâs ve amele mukarin olmayan tebliğ, ne denli başarılı olursa olsun sığdır ve tutarsızdır; tesiri de ya hiç yoktur veya kısa vadelidir.

Ayrıca bu işin ahireti alâkadar eden bir yönü de vardır ki, o da Cenâb-ı Hakk'ın azap etmesidir. Allah Resûlü bu durumla ilgili olarak ahirete ait bir tabloyu bizlere şöyle anlatır: *"Miraç Gecesi bir cemaate rastladım. Onların dudaklarının ateşten makaslarla kesildiğini gördüm. Onlara kim olduklarını sordum. Bana şu cevabı verdiler: Biz dünyada iken mârufu emreder fakat yapmazdık; münkeri de nehyeder ama yapardık."*[25]

Evet, tablo ortada.. irşad ediyorum derken, kendini unutan ve âleme söylediklerini kendi tatbik etmeyen insanların durumu işte budur. Bugün, diyalektik yapan değil; bildiğini ve söylediğini yaşayan insanlara ihtiyaç vardır. Evet, kurtuluş ufkumuzda düğümlenmiş ukdeleri ancak bunlar çözebilir. Kitap yüklü bineklerin veya gece gündüz konuşan laf ebelerinin, milletin kurtuluşu hesabına verecekleri hiçbir şey yoktur. Osmanlı yıkılırken kütüphanelerde yüz binlerce cilt kitap vardı. Ama bu kitaplar koca bir devletin yıkılmasına mâni olamadı. O kütüphanelerdeki kitaplarla, bir insanın hafızasına istif edilmiş malumatlar yükü arasında keyfiyet açısından hiçbir fark yoktur. Esas olan, bir insanın bildiklerini tatbik edip etmediğidir.

Bir hadiste bu hususa işarette bulunulmaktadır. İki Cihan Serveri şöyle buyururlar: *"Ümmetim için en çok korktuğum, âlimlerin nifakı (sürçmesi), münafıkların da cidalidir."*[26] Evet, âlim ikiyüzlülük yapar, münafik da cerbeze ve diyalektikle etrafındakilerini aldatırsa, işte o zaman bu ümmetin sonu gelmiş demektir.

Mürşit ve mübelliğ durumunda olan herkesin bu noktaya çok dikkat etmesi lâzımdır. Maalesef irşad vazifesinde, gerek fert ve gerekse müesseseler olarak çok defa gözden kaçırdığımız en önemli açığımız da işte budur. Allah'ın (celle celâluhu) bizlerle olan muamelesini düşünürken, bunu hatırlamada da yarar olacak.

1 Ahmed İbn Hanbel, *ez-Zühd* 1/54; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 2/382.

2 Bakara sûresi, 2/44.

3 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/22, 44; İbn Hibbân, *es-Sahîh* 1/281.

4 Münâfikûn sûresi, 63/4.

5 Kasas sûresi, 28/56.

6 Hûd sûresi, 11/88.

7 Hicr sûresi, 15/99.

8 İbn Hibbân, *es-Sahîh* 2/386.

9 Bkz.: Müslim, *salâtü'l-müsâfirîn* 118; Tirmizî, *salât* 158.

10 Buhârî, *teheccüd* 9; Müslim, *salâtü'l-müsafirîn* 204.

11 Buhârî, *ezân* 51; Müslim, *salât* 90.

12 Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/381; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/66; el-Vâkıdî, *Kitâbü'l-meğâzî* 2/445-447.

13 Buhârî, *hibe* 1; Müslim, *zühd* 28.

14 Buhârî, *rikak* 17; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/73.

15 Buhârî, *zekât* 60, *cihâd* 188; Müslim, *zekât* 161.

16 Furkan sûresi, 25/77.

17 Âl-i İmrân sûresi, 3/102.

18 Teğâbün sûresi, 64/16.

19 Bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 28/127; İbn Ebî Hâtim, *et-Tefsîr* 3/722, 10/3358; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 4/378.

20 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 8/130; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/350-351.

21 Ebû Dâvûd, *sünnet* 25.

22 Bkz.: Nasr sûresi, 110/1-3.

23 Bkz.: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/293; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 44/315.

24 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/72; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe* 3/594.

25 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/120, 180, 231, 239; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 8/144.

26 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 20/138; *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/342.

8. SAFVET VE SAMİMİYET

Tebliğ adamı, mutlaka "hâli muhafaza" etmelidir. Bununla; millet ve insanlık yolunda hizmet ederken kişinin hangi makam, mevki ve seviyede bulunursa bulunsun ilk günkü hâlini muhafaza etme mânâsını kastediyoruz. Zaten tevazu, İslâm'ın özünde ve esasında vardır. Oysa diğer sistemlerde fertlerin birbirleriyle münasebetleri, umumiyetle "ben" etrafında merkezileşir. Bu insanların "ben"i, daima gizli bir tekebbür besler. Dolayısıyla da tevazuun yerini gurur ve kibir, mahviyetin yerini de kendini beğenme ve kendinden başka kimseyi görmeme alır.

Her insanın tabiatında "ben" yörüngeli bu tür zaaflar mevcuttur. Bunlar usûlünce terbiye edilip, bu zaaflar birer birer yerlerini faziletlere terk etmezler ise, insan mânevî yönleri itibarıyla delik deşik bir hâl alır. Bu sebeple de şunu kesin bir dille söylemeliyim ki, içinde gurur ve kibir besleyen kimse, her şey olabilir, her makama yükselebilir fakat asla tebliğ adamı ve mürşit olamaz. O tebliğden, tebliğ de ondan fersah fersah uzaktır.

Evet, tebliğ adamı, her zaman ve zeminde her türlü şartlar altında hâlini koruyan, değişikliğe uğramayan, muvaffakiyetlerle başı dönüp, bakışı bulanmayan ve ele aldığı işi, başladığı gün gibi bitiren insandır. Öyle ki, onun hasır üzerinde başlayan hayatı yine hasır üzerinde devam eder. Öldüğünde de onu aynı şekilde hasır üzerinde bulurlar. Cihanı değiştirse ve cihan çapında inkılâplar yapsa ve bir gün gökteki yıldızlar onun ayağının altına parke taşı gibi serilse, onun tavır ve davranışlarında zerre kadar kayma görülmez.

İşte, günümüzde en çok muhtaç olduğumuz da bu vasıftaki tebliğ adamları ve mürşitlerdir. Kitleleri peşinden sürükleyebilecek, sesini soluğunu duyurabilecek, gönlünün esintilerini etrafında estirecek olan güçlü mürşitler...

Samimî ve hâlis bir mü'minin en çarpıcı vasfı, onun tevazuu ve alçak gönüllülüğüdür. Onun hayatı gayet sadedir. Gönlü gözü hep sadelikle doludur. Evi barkı ve muhiti yine bu manzara ile çevrilidir. Bu güzel vasfı o, Kur'ân'dan ve Resûlullah'ın eşsiz hayatından almıştır. Zira Efendiler Efendisi hep böyle davranmış ve hep böyle yaşamıştır. O, Mekke'de ilk tebliğe başladığı gün nasıl tevazu içindedir; Medine'de hazırladığı ordu ile, sekiz sene evvel çıkarıldığı Mekke'ye fatih bir kumandan olarak girdiği gün de yine aynı tevazu içindedir. Mekke'ye girerken bindiği hayvanın yelesine değen başı,[1] O'nun mahviyette, gün geçtikçe daha da derinleştiğinin en güzel örneğidir. Susamıştır, bir bardak

su ister. Zemzem kuyusunun etrafında herkesin kullanması için bardaklar vardır. Orada herkes bu bardakları kullanmaktadır. Sahabi, en yakın evlerden birine koşmaya ve temiz bir su kabı getirmeye çalışır. Hemen Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu durdurur ve herkesin kullandığı bardaktan su içmek istediğini söyler.

Evet, O, hiçbir zaman insanlardan ayrıcalıklı olmak istememiş ve şöyle buyurmuştur: "Ben de insanlardan bir insanım. Herkesin içtiği kaptan içmeliyim." Zaten O, hayatını hurma lifinden bir hasır üzerinde geçirmişti.[2] Ukbaya hicretini de yine o hasır üzerinde yaptı. Üzerinde yattığı hasırı kaldırdılar ve O'nu o hasırın altına gömdüler. Ve bizler için Cennet'ten daha mukaddes, O'nun Ravzası işte bu hasırın mekân tuttuğu yerden ibarettir. O'nun hayatında hiç zikzak yoktu; tebliğ yolu da bence böyle olmalıdır.

Hz. Ömer (radıyallâhu anh) halife olduğunda genişliği bugünkü Türkiye'nin altı-yedi katı bir ülkeyi idare ediyordu. Buna rağmen o da, İslâm'a girdikten sonra başlattığı hayat ritmini asla değiştirmemişti; değiştirmemişti ve halife olduğunda Medine'nin en fakiri olduğu gibi, vefat ederken de yine en fakiriydi. Üzerindeki elbisede –rivayete nazaran– otuzdan fazla yama vardı.[3] Onu arayanlar ekseriyetle "Baki-i Garkat"ta başını bir mezar taşına yaslamış, öyle düşünüyor bulurlardı. Krallara taç giydiren ve kralları tacından eden koca halifenin hiç değişmeyen hayat tarzı işte buydu!.. Ve bu onun aynı zamanda en tesirli tarafıydı. Buna, hâl dilinin gücü ve tesiri de diyebiliriz.

Hadis ilminin büyük imamlarından Hâtimü'l-Esam, yine kendisi gibi hadis ve tefsir ilminin devlerinden Muhammed b. Mukatil'in rahatsız olduğunu duymuştu.. dostlarından birinin teklifi üzerine onu ziyarete karar verdi. Dostuyla beraber Muhammed b. Mukatil'in evine gittiler. Ancak burası ev değil; âdeta küçük bir saraydı. Hâtim önce eve girip girmemekte tereddüt etti. Ancak arkadaşının ısrarına dayanamayarak girdi; girdi, fakat girdiğine pişman oldu; zira evin içi dışından da müdebdebdi. Muhammed b. Mukatil, göz kamaştıran bir yatak odasında, yatağına uzanmış yatıyor ve başucunda duran bir hizmetçi de onu serinletmek için durmadan yelpaze sallıyordu. Bu manzarayı da gören Hâtim'in hayreti dehşete dönüştü. Muhammed b. Mukatil sıradan bir insan değil, büyük bir âlimdi. Geceleri mutlaka teheccütle süslü ve seccadesi gözyaşlarıyla ıslaktı. Ama lüks hayat yaşama mevzuunda zaafı dolayısıyla onun da irşada ihtiyacı vardı. Hâtimü'l-Esam bu vazifeyi yerine getirecek bir seviye

insanıydı ve ona bir şeyler anlatabilirdi. Anlatmak için de söze şöyle başladı:

"Naklettiğiniz hadisler size hangi senetlerle ulaşıyor?" Muhammed b. Mukatil bunu sıradan bir hadis usûlü sorusu zannederek: "Benim rivayet ettiğim ricalin hepsi de sikadır." dedi. "Meselâ ben falandan rivayet ederim. Bu insan sözüne itimat edilir birisidir." Ve ilave etti: "Benim şeyhim falan şahıstır." Hâtimü'l-Esam sormaya devam etti:

– Ya onun şeyhi kimdir? O kimden rivayet eder?

– O da filan zattan.

– Ya o kimden?

– O da Hz. Ali'den.

– O kimden?

– O da Efendimiz'den.

– Peki Efendimiz kimden?

– Elbette Cibril'den.

– Ya O?

– O da hiç şüphesiz Rabbimiz'den.

Ve işte bu sözün burasında Hâtimü'l-Esam taşı gediğine koydu ve "Demek ki, hadisler size bu kadar sağlam senetlerle geliyor. Şimdi bana söyler misiniz, size gelen bu hadisler arasında böyle bir köşkte, böylesi hizmetçiler arasında ve böyle sıcak bir döşekte yaşamanın faziletine dair hiç rivayet var mı?"

O söyledikçe Muhammed b. Mukatil renkten renge girdi. Hastalığı birden şiddetlendi. Yanındakiler Hâtimü'l-Esam'a "Sus artık, adamı öldüreceksin!" dediler ama o daha sert bir dille "Esas böyle davranmakla onu siz öldürüyorsunuz!" karşılığını verdi.[4]

Evet, irşad ve tebliğ adına yola çıkanların, daha sonra teveccüh-ü nâsla hayat çizgilerini değiştirmeleri karşısında susmak, onları öldürmek ve onlara kötülük yapmak demekti. Hâtimü'l-Esam ise o anda, yapılması gereken en güzel işi yapmıştı.

Bir gün de Hâtim, İmam Tanafisî'nin ziyaretine gider. O da devrinin büyük âlimlerindendir. Aynı zamanda devlet ricaliyle de yakın teması olduğu için, hayat standardı lüks denecek seviyededir. Hâtimü'l-Esam: "Efendim, der, ben sizin huzurunuzda bir abdest alsam da siz de bir baksanız. Yanlışım varsa beni ikaz etseniz." Bir ibrik ve leğen getirtilir. Hâtimü'l-Esam abdest almaya başlar.

Ancak yüzünü yıkarken dört defa yıkar. Tanafisî, “Üç defa yıkayacaksın. Dördüncüsü israftır…” diye hemen müdahale eder.

Zaten o da bu sözü beklemektedir. Abdest almayı bırakır ve: “Benim yüzümü bir kere fazla yıkamam, yani bir avuç fazla su kullanmam israf oluyor da, senin bu sarayda, bu debdebe ve ihtişam içinde, şöyle halılar üstünde bütün bir hayatını geçirmen israf olmuyor mu? Yoksa İslâm bize israfı sadece abdest için mi haram kılmıştır?” der.[5]

Tanafisî de büyük bir âlim ve aynı zamanda faziletli bir insandır. Ancak, devlet ricaliyle olan yakın teması onu böyle bir hayat anlayışına sevk etmiştir. Yaşadığı bu hayat, tebliğ ve irşad adamının hayat tarzına uymadığı için Hâtimü’l-Esam onu da ikaz ve irşad etmeyi düşünür.

Günümüzde ise böyle lüks hayat yaşayanlar, maalesef, ekseriyetle yanlış bir telakki yüzünden bu öldürücü zemine kaymaktadırlar. Kendileri farkına varmasalar da, görülen o ki, özlerini bulamamış bu insanlar, şahsiyetlerinde yarım kalan yerleri lüks hayatla tamamlamak istemektedirler. Bu ise, tamamen aşağılık kompleksinden kaynaklanmaktadır. Şahsiyetiyle bütünleşmiş bir insan, böyle basit vesilelere tenezzül etmez. İrşad ve tebliğ adamı her şeyden önce şahsiyetiyle bütünleşmiş bir insandır. Bu itibarla da onun böyle lüks bir hayata talip olması düşünülemez.

Mahviyet bir büyüklük alâmetidir. İnsan, sıradan bir insan olmasını öğrendiği zaman insan olmasını da öğrenir. Arizî sebeplerle büyüyenler, o sebeplerin ortadan kalkmasıyla hiçleşmeye yüz tutarlar. Bir insanı büyüten zenginliği, malı, mülkü ve makamıysa, bunların elinden gitmesi onun için tamamen bitiş ve tükeniş demektir. Hâlbuki insanın değeri kendi iç ve öz varlığından kaynaklanmalıdır ki, arızî durumlar onun şahsiyetini zedelemesin; o hep kendi olarak kalsın. Kendi olan bir insanı, arızî sebepler aşındıramaz. Hatta ölmesi ve insanlar arasından ayrılıp gitmesi de onu bitiremez. Yüz binlerin gönlü ona ebedî bir otağ olur. İsterse onun dünyada evi barkı olmasın. Hatta o, isterse bir hasır üstünde hayat sürsün. O, burada ve ötede bir ziyaretgâhtır; isterse onun kabrini belli eden bir kabir taşı dahi bulunmasın...

Hulâsa; mürşit ve mübelliğler sade ve duru bir hayat yaşamalıdırlar. Neticede ulaştıkları nokta ve içtimaî hayatta vardıkları seviye ne olursa olsun, onlar bu sadeliklerini bozmamaya ihtimam göstermelidirler.

1 Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 5/63; Ebû Ya’lâ, *el-Müsned* 6/120.

2 Bkz.: Buhârî, *mezâlim* 25, *nikâh* 83, *rikak* 17; Müslim, *libâs* 37.

3 Bkz.: Şiblî Numânî, *Hz. Ömer ve Devlet İdaresi* 2/393-394

4 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 8/80, 81.

5 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 8/81.

9. DEVLET RİCALİ VE ZENGİNLERLE OLAN İLİŞKİ ADINA ÖLÇÜLER

Tebliğ ve irşad adamı, devlet yetkilileriyle ve entel denilen sınıfla, tebliğ ve irşad zaruretlerinin dışında içli-dışlı olmamalıdır.

Allah Resûlü bir hadislerinde, mürşit ve âlimin en şerlisinin ümerâ kapısına gidenler; ümerânın en hayırlısının da ulemâ kapısından ayrılmayanlar olduğunu ifade etmektedirler.[1]

İrşad ehlinin hiç kimseye karşı minnet borcu olmamalıdır. Zengin sofralarında midelerine takılanlar, devlet yetkililerinin kapılarını aşındırıp onlara temellukte bulunanlar, ne onlara ne de başkalarına müessir olamazlar. Çünkü insan hep ihsanın kulu olagelmiştir. Zenginler ve devlet yetkilileri, mürşit ve mübelliğlerin huzuruna gelirse, her türlü istismara kapalı kalmak şartıyla bu onlar adına takdirle yâd edilecek bir davranış olur. Çünkü hakikî mürşit, onların elinden tutar ve onlara kendi ikliminin öteler buudlu soluklarını duyurabilir. İçtimaî, ticarî ve idarî hayatın içinde bunalmış bir ruh için bu da bir nefes aldırma demektir.

Ömer b. Abdülaziz halife iken, yanında her zaman âlimlerden bir grup bulunurdu. Ömer, onlardan daha zâhidâne bir hayat yaşıyor olmasına rağmen, onlarla istişare etmekten geri kalmazdı. Reca b. Hayve de bunlardandı. Bir de sohbetlerini dinlemek için ayaklarına gittiği kimseler vardı. Bizzat kendisi: "Ben, Ubeydullah b. Abdullah'ın yanında geçirdiğim bir saati, bütün ömrüme bedel sayarım." derdi. Büyüklerin sözlerine kulak kesilir, onların hayatbahş olan beyanlarını büyük bir dikkatle dinler ve sohbet meclislerinden de, imkân nispetinde istifadeye çalışırdı. Hâlbuki Ömer b. Abdülaziz, en az sohbetlerine gittiği bu insanlar kadar bir ilim ummanıydı. Zaten onu Ömer b. Abdilaziz yapan da buydu. Bu itibarla da o, iki küsur sene hilâfette kalmış olmasına rağmen en az yarım asırlık icraatta bulunmuştur.

Ama bazıları da vardır ki, irşad mazeretiyle ümerâ kapısına gidip geldiklerini söylemiş fakat kısa bir müddet sonra değil ümerâyı irşad etmeleri, kendileri dahi zebil olup gitmiş ve bütün mevhibelerini kaybetmişlerdir. Hâlbuki genel anlamda entel insanlarla düşüp kalkma ve meclislerini sadece onlara hasredip sırf onlarla görüşme Allah Resûlü'nün yolu değildir. Belki zaruret anında bu da yapılmalıdır ama özden taviz vermeyecek şekilde aradaki mesafe de korunmalıdır.

Bakınız, daha Mekke devrinde, Kureyş'in ileri gelenleri Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) müracaat ederek, kendilerine bir gün ayırmasını istemişlerdi. O gün mecliste Ammar, Bilal, Suheyb (radıyallâhu anhüm) gibi kimseler bulunmayacak; Allah Resûlü sadece bu entellerle muhatap olacaktı. Hemen âyet gelip, hatır ve hayalin kapılarını dahi bu işe kapayarak:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا

"Sabah-akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber bulunmaya sabret. Dünya hayatının güzelliklerini isteyerek gözlerini o kimselerden ayırma. Bizi anmasını kendisine unutturduğumuz ve işinde aşırı giderek hevesine tâbi olan kimselere uyma!"[2] tenbihinde bulunmuştu.[3]

Zaten O'nun âli ruhu, böyle bir düşünceyi kabul etmekten fersah fersah uzaktı. Kaldı ki sabır, içinde bulunulan durum üzere devam mânâsına gelir. Böyle olunca da Cenâb-ı Hak, Efendimiz'e, içinde bulunduğu durumun müspet olduğunu ve bu vaziyetine devam etmesi gerektiğini bildirmiş oluyordu. Yoksa Allah Resûlü'nün içinde, Mekke müşriklerinin teklifini kabul etmeye dair herhangi bir meyil söz konusu değildir.

Hulâsa; Efendimiz bir mürşit, Kur'ân da en mükemmel mürşidin şahsında bize usûl ve prensip öğreten bir kitaptır. Kur'ân'ın talim ettiği prensiplerden biri de, cemiyet içinde, zengin, idareci ve entel sayılan sınıflara karşı müstağni davranma, onlara temenna çekmeme ve ruh istiklâlini zedelemeden tebliğ ve irşada devam etme prensibidir. Eğer insanımız böylesi mürşitler bulursa, çok şey bulmuş olacaktır. Aksine, yığınlar mürşit taslaklarının iğfalinde kaldığı sürece, bu millet daha nice seneler mürşit ve mübelliğ bekleyecektir.

1 Bkz.: Tirmizî, *zühd* 48; İbn Mâce, *mukaddime* 23.

2 Kehf sûresi, 18/28.

3 Bkz.: Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 45; İbn Mâce, *zühd* 7; Abdurrezzak, *Tefsîru's-San'ânî* 2/207-208; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 7/200-205

10. ISRARLI OLMAK

Israr, rıza-i ilâhînin celbine vesiledir. Aynı zamanda o, tebliğ adamının samimiyet nişanı ve anlatılanların da vicdanlarda mâkes bulmasının sırrıdır. Israr, anlatılan meselelerin, azametine uygun bir hassasiyetle ele alınmasının en açık emaresidir. Bunun mânâsı şudur:

Cenâb-ı Hak insanların, "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" demelerine ehemmiyet veriyor ve bu cümlenin gönüllerde yer etmesini istiyor. İşte tebliğ adamı, Cenâb-ı Hakk'ın ehemmiyet verdiği bu meseleye hayatını adayıp, kelime-i tevhidin gönüllere yerleşmesi için sürekli uğraşması itibarıyla, Rabbinin büyük gördüğü şeye, yine o şeyin azametine uygun şekilde mukabele etmiş oluyor. Evet, onun ısrarı, işte böyle bir mânâya gelmektedir.

Ayrıca, Allah'ın tazim ettiği ve büyük gördüğünü, tazim edip büyük kabul etmek, kalbte takva alâmetidir. Kur'ân bu hakikate işaretle:

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللّٰهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

"Bu böyledir. Kişinin, Allah'ın şeâirine saygılı olması, kalbin takvasındandır."[1] demektedir.

Zaten Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, Cenâb-ı Hakk'ın büyük gördüğü tevhid kelimesinin söylenmesini, *"Kalbi tasdik ederek 'Lâ ilâhe illallah' diyen, muhakkak Cennet'e girer."*[2] buyurarak yüceltiyor ve ashabına da daima bunu telkin ediyordu. Meselâ Efendimiz, Halid b. Velid'e (radıyallâhu anh), "Allah'ın Kılıcı" unvanını vermişti. Bununla Allah Resûlü, Hz. Halid'in istikbalde kazanacağı fetihleri, âdeta daha işin başında tebrik ediyordu.

İşte bu Halid, bir gün her ne sebeple olursa olsun harpte "Lâ ilâhe illallah" diyen birini öldürmüştü. Efendimiz, Halid'in bu davranışına o kadar üzülmüştü ki, ellerini kaldırmış ve: *"Allahım! Halid'in yaptığından Sana sığınırım."* diye Rabbine ilticada bulunmuştu.[3]

Hiç unutmam, bir gün kendisini cihat yapıyor kabul eden birisi bana aynen, "Biliyor musun? Bir gün İslâm hâkim olursa, evvelâ camileri dolduran şu miskin insanların kelleleri kesilmelidir…" demişti ve ben, bir bekleyiş, bir intizar değil; sadece dalâletin ifadesi olan bu söz karşısında donup kalmıştım. Bu zavallı, sarfettiği bu sözü İslâm adına söylediğini zannediyordu...

Öyle ise mürşit ve mübelliğ, Allah'ın tazim ettiği şeyde ısrar etmelidir. Bu,

onun davasında ne kadar samimî ve hasbî olduğunu gösterir. Evet, davası uğruna bütün bir ömrünü vermeyen mürşit olamaz. Böyle olmayanlara zaten mürşit demek de doğru değildir. Mürşit, anlattığını yüz defa anlatacak, dinlemezlerse "yüz birinci" deyip yine anlatacaktır. Şartların olgunlaşmasını bekleyecek, muhatabının kabul göstereceği anı yakalamaya çalışacak; darılmadan, gücenmeden bir ömür boyu hep anlatacaktır.. tıpkı nebiler gibi. Zira onların hayatı bütünüyle ısrardır.

Evet, onlar, hakkı ısrarla tebliğ etmişlerdir. Allah Resûlü'nün nübüvvetle serfiraz olmasından sonraki yirmi üç senelik hayatı, bu derinlikte hep tebliğle geçmiştir. Anlatmış, hem de durmadan, dinlenmeden anlatmıştır. Ebû Cehil'e kim bilir kaç kere gidip gelmiş ve "İslâm" demiştir! Mekke'nin ileri gelenlerine sayısız denecek kadar çok ziyafetler vermiş ve yemek esnasında, fırsat buldukça onlara dini telkin ve tebliğ etmiştir.[4]

Sahabe de, sürekli aynı metafizik gerilim içindeydi.. evet, ısrar onların da ayrılmaz vasıfları olmuştu. Onları takip eden bütün ulu kişiler de ısrarı kendilerine şiar edinmişlerdi.

Israr, insanın tebliğ adına kendi vazifesini idrak etmesinin tabiî bir neticesidir. Zira her tebliğ adamı kendi vazifesinin, sadece anlatmak olduğunu çok iyi bilmelidir ki, Hakk'a karşı saygısızlık, halka karşı da haksızlık etmiş olmasın. Evet, insanları hidayete ulaştırmak ne onun gücünün yeteceği bir iştir, ne de onun vazifesine dahildir. Muhatabı hidayete erse de ermese de, tebliğ eden kişi, tebliğ sevabını kazanmıştır. Diğer taraftan onun bu davranış ve düşüncesi, tebliğ ettiği hakikatlerin kabul görmesinin de sırlı bir şifresi durumundadır. Neticeyi Allah'tan bekleme, ihlâsa ermişlik demektir. İhlâs ki, bütün ibadetlerin özü ve hayat kaynağıdır.

1 Hac sûresi, 22/32.

2 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/236; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 5/197.

3 Buhârî, *meğâzî* 58, *ahkâm* 3; Nesâî, *âdâbü'l-kudât* 17.

4 Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/159; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 19/122; el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/179-180

11. BASİRETLİ OLMA VE FITRAT KANUNLARI İLE ÇATIŞMAMA

Tebliğ ve irşad adamı, fitrat kanunlarıyla kat'iyen çatışmamalı; tebliğ ve irşadında hep basireti esas almalıdır. Zira fitrat, tekvînî âyetlerle tespit edilmiştir. Öyleyse insanlara sunulacak teklifler, tespit edilen bu kanunlar nazar-ı itibara alınarak sunulmalıdır. Yani tebliğde, insanın yaratılıştan getirdiği bazı hususiyetler nazara alınmalı ve söylenecek sözler bu ölçü ve prensipler içinde söylenmelidir. Aksi hâlde söylenen sözler ne kadar çarpıcı, ne kadar göz kamaştırıcı da olsa, muhatabımız tarafından kabul görmeyebilir. Çünkü o, bütün bunları ya hiç anlamaz veya fantezi ve ütopik bulur.

Bu hususu biraz açmakta fayda var. Meselâ; her insanda sevme ve muhabbet etme duygusu vardır. Bu duyguyu hiç yokmuş gibi görmezlikten gelmek yanlıştır.. ve insanlara "Sevmeyin!" denmemelidir. Zaten dense de, hem faydası olmaz hem de böyle bir teklif hakikat açısından doğru değildir. Oysaki mürşit ve mübelliğ, muhatabında potansiyel olarak var olan bu muhabbeti, yapacağı telkinlerle müspete kanalize etmeli; ona fani ve geçici mahbuplara bedel, sermedî ve daimî bir sevgiliyi sevmesini öğretmelidir. Zira ondaki bu muhabbet duygusu, fanilere sarf edildiğinde bir belâ olmasına mukabil, Allah'a (celle celâluhu) tevcih edildiğinde, insanın o istikamette kanatlanıp pervaz etmesinin vesilelerinden biri hâline gelebilir. Demek ki, "Sevmeyin!" değil; "Sermedî ve daimî bir mahbubu veya her şeyi O'ndan ötürü sevin!" demek doğru. Evet, böyle olunca, O'ndan dolayı diğer mahlukatı sevmek de mahzursuz olur. Buna Yunus diliyle: "Yaratan'dan ötürü yaratığı sevmek" denir.

Keza, her fertte inat vardır. İnat bazen insanları birbirine düşürür ve onları birer canavar hâline getirir. Günümüzde boğuşma ve didişmelerin arkasında, inadın menfî tesiri açıkça görülmektedir. Bu duygunun hâkim olduğu yerde, hiddet ve şiddet; olmadığı yerde ise, denge ve ölçülü hareket vardır. Dış görünüşü itibarıyla birçok olumsuz yanları olan bu duygu, insana belli bir gaye ve hikmete binaen verilmiştir. Meselâ inat, hakta sebat edebilmek için önemli bir dinamiktir.. evet, inat duygusu olmasaydı, az tazyik gören herkes, hak ve hakikatten döneklik edebilirdi. Demek ki, bu duyguyu müspete irca ettiğimiz zaman çok güzel neticeler almak mümkündür. O hâlde insanlara, "İnadı terk edin!" demek yerine, "Onu hak ve hakikatte sebat etmede kullanın!" demek herhalde daha faydalı bir yoldur.

Yine insanda ebediyet duygusu vardır. Hâlbuki insan, maddesi itibarıyla ebedî değildir. Onun bir başlangıcı, bir de sonu vardır. Anne karnında sperm ve yumurtanın ilkahıyla başlayan hayat; daha başlar başlamaz ölüm sinyalleri verdiği hâlde o, bütün bunlara rağmen içinden ebediyet duygusunu söküp atmaya gücü yetmez. O hâlde bu duygu ona yüce bir gaye için verilmiştir. Hiç şüphesiz bu gaye ise, ebedî hayatı kazanmaktır. Öyleyse insan, ebedî hayatı kazanması için kendisine verilen bu duyguyu yerinde, yani ebedî olarak Cennet'te kalabilmek ve Cenâb-ı Hakk'ın cemalini seyredebilmek için kullanmalıdır. Evet, o, ebet duygusunu mutlaka bu yönüyle işletmelidir. Aksine bu duygu insana, daima çaresizliğini ve hiçliğini hatırlatan bir azap kamçısı olacaktır. Bu azap kamçısı altında kıvranıp duran bir insanın da, ne dengeli olması ne dengeli davranması ve ne de huzur bulabilmesi söz konusu değildir.

Keza, insanda makam ve mevki sevdası vardır. Hiç durmadan yükselme ve hedeflediği gayenin zirvesine tırmanma veya sıçrama, pek çok insanın önü alınamaz zaaflarındandır. Öyleyse mürşit, insandaki bu duyguyu da keşfedip, o insana bu duygu ile hedeflenen ufku göstermelidir ki, sözleri aksülamel yapmasın. Evet, bu duygu, insana "Cennet mertebelerinde zirveleşmeye bir teşvik olsun" diye verilmiştir. Ayrıca insan, dünyada da faziletli davranışların en üst seviyesine yine bu duygu vasıtasıyla yükselecektir; yükselecektir ama bu duyguyu ve duyguları bulma, ortaya çıkarma, onların gücünü, irşad adına ele aldığı kimselerin yararına kullanma, mürşidin idrak ve basiretine bağlıdır.

Evet, ızdırap ve çile, bu yolun kaderidir. O hâlde irşad ve tebliğ adamı, daha işin başında ızdırap ve çileye razı olmalıdır. Tıpkı nebilerin, sıddîklerin, şehitlerin ve bütün salih mürşitlerin razı olduğu gibi. Evet, ilâhî davanın kudsî hameleleri de mutlaka bu zatların takip ettikleri yolu takip edecek ve onların çekip gördüklerini mutlaka görecektir. Eğer bu yol tabiî bir yol ise, bu yolda sapma, hedef ve gayeden uzaklaşma mânâsına gelir. Gayeden uzaklaşan insana ise, mürşit ve mübelliğ demek doğru değildir.

Hz. Nuh (aleyhisselâm) bu çileyi, asırlarca çekmiştir. Hz. İbrahim (aleyhisselâm) bu uğurda sürgün edilmiş ve yine bu uğurda ateşe atılmıştır. Hz. Musa'nın (aleyhisselâm) İsrailoğulları'ndan çekmediği kalmamıştır. Hz. Yahya (aleyhisselâm) ikiye biçilmiştir. Hz. Mesih'in yüzü tebessüm görmemiştir. Çünkü bu dava ağırdır, bu dava zordur ve bu davada iradenin kavgası verilmektedir. Dolayısıyla da o, cidalin en çetinidir. Bu kaderi sevemeyen, bu yolda severek çileye katlanamayan insanlar, nebilerin gittikleri bu kulvarda iz

sürüp ilerleyemezler. Bir yerde iradeleri gevşer, dizlerinin bağı çözülür ve tökezlerler...

Hâris b. Hâris (radıyallâhu anh) anlatıyor:

"Babamla Beytullah'a gidiyorduk. Ben o gün küçük bir çocuktum. Beytullah'a yaklaşmıştık ki, büyük bir kalabalığın, aralarına aldıkları, üzerine üşüştükleri ve durmadan dövdükleri birini gördüm. Babama kimi dövdüklerini sordum. 'Bir Sâbiî'yi' cevabını verdi. Ben o gün için bunun mânâsını anlamamıştım. Ancak biraz sonra o dayak yiyen insanın Allah Resûlü olduğunu görmüştüm ki, sürekli: *'Ey insanlar 'Lâ ilahe illallah' deyin kurtulun!'* diyordu."

Hâris b. Hâris'in, çocukluk hafızasına yerleşmiş ve silinmeyecek şekilde onun ruhunda iz bırakmış bu tür vak'alar, Mekke döneminde başta Allah Resûlü olmak üzere, bütün Müslümanların normal hayatlarının bir yanı hâline gelmişti.. evet, onların her günü hep böyle geçiyordu.

Bu seferde Allah Resûlü'ne saldırmış ve O'nu kan revan içinde bırakmışlardı ki bu esnada kızı Zeynep (radıyallâhu anhâ) koşarak gelmiş, hem babasının yüzündeki kan izlerini siliyor hem de ağlıyordu. Ancak Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) o hâlinde dahi kızını teselli edip, *"Kızım ağlama, Allah babanı zayi etmeyecektir."* diyordu.[1]

Bir başka gün Allah Resûlü Kâbe'de namaz kılıyordu. İbn Ebî Muayt –ki kavminin en şakisi idi– arkadan geldi ve Allah Resûlü'nün boğazına sarılarak sıkmaya başladı. Durumu haber alan Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) oraya koştu ve: "Rabbim Allah'tır dediği için bu insanı öldürecek misiniz?" diyerek Allah Resûlü ile onların arasına girdi.

Ve Hz. Ebû Bekir.. kim bilir kaç kere, Mekke sokaklarının herhangi bir yerinde, dayaktan dolayı baygın düşmüş ve tanıyan bir-iki kişi tarafından sürüye sürüye evine götürülüp bırakılmıştı. Gözünü açtığı zaman da, ilk sözü: "Allah Resûlü'nün durumu nasıl?" şeklinde olmuştu!..[2]

Ammar bir köşede, babası Yasir diğer bir köşede, evin kadını Sümeyye ise (radıyallâhu anhüm) daha başka bir köşede vücutları dağlanırken, bu yolun kaderini tarihin mermer sütununa nakşetmiş oluyorlardı.[3]

Bilal (radıyallâhu anh), taşlar altında: "Ehad, Ehad…" diye inlerken, sanki bir gün Allah Resûlü'nün müezzini olma liyakatinin imtihanını veriyordu.[4]

Talha b. Ubeydullah (radıyallâhu anh), annesi tarafından elleri-ayakları zincire vurulup, sokaklarda süründürülürken,[5] Zübeyr b. Avvam (radıyallâhu anh), hasıra sarılıp yakılırken[6] hep bu yolun rengini aksettiriyorlardı.

Bir başka tablo.. Abdullah b. Huzafetü's-Sehmî (radıyallâhu anh), Romalılar'a esir düşmüştü. Ona günlerce işkence yapmış ve sonra Hıristiyanlığı kabule zorlamışlardı. Başa çıkamayınca da, idam etmeye karar vermişlerdi. O, idam sehpasına doğru götürülürken ağladı. Niçin ağladığı sorulduğunda: "Vallahi, şu anda başımdaki saçlarım adedince başlarım olmasını ne kadar arzu ederdim! Keşke, öyle olsaydı da her gün birini hak namına verebilseydim. Böyle bir mazhariyete eremediğim için üzüldüm ve onun için de gözyaşı döktüm."[7] demişti.

Birinci rivayet, onun hayat destanının böyle bayraklaştığını anlatıyor. İkinci bir rivayet ise, bu son anını şöyle resmediyor:

Abdullah b. Hüzafe (radıyallâhu anh) mert adımlarla ve tebessüm eden bir çehre ile idam sehpasına doğru ilerlerken, onu seyretmekte olan bir papaz hemen yanına yaklaşıyor ve yanındaki askerlerden onun adına birkaç dakika müsaade istiyor. Sonra da Abdullah b. Huzafe'ye (radıyallâhu anh) hitaben, "Evlâdım, bak biraz sonra idam olacaksın. Senin için birkaç dakika müsaade istedim. Eğer bu esnada sana hak din olan Hıristiyanlığı anlatabilirsem, dünyan gitse de ahiretini kazanacaksın. Belki de senin bu davranışın kralın hoşuna gidecek ve seni affedecektir..." dedi. Abdullah b. Huzafe, vakûr ve ciddî bir eda ile ona şu mukabelede bulundu:

"Aziz peder! Şu anda sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Eğer dinim müsaade etseydi ellerinden öperdim. Çünkü sen beni büyük bir dertten kurtarmış oldun. Kimseye bir şey anlatamadan ölmem çok ağrıma gidiyordu. Hâlbuki şimdi sen bana bu fırsatı verdin. Eğer bu birkaç dakika içinde sana hak din olan İslâm'ı anlatabilirsem, ölsem dahi gam yemem. Zira, ihtimal ki bu senin ebedî hayatının kurtulmasına vesile olur!.."

Papazla beraber orada bu sözleri dinleyen herkesin çenesi bir karış aşağıya düşer. Zira ondaki bu tebliğ aşkına hiçbiri akıl erdiremez.

Evet, tebliğ adamının her zaman şevk ve iştiyak ateşi, batmayan bir güneş gibi olmalıdır; olmalıdır ve etrafı aydınlatma, onun hayatının gayesi hâline gelmelidir. Muvaffakiyete giden yol, ızdırap ve çileden geçer. Iztırarî çile bittiği zaman da, ihtiyarî çile başlar. Misal mi istiyorsunuz? İşte misali;

Medine'de, beytülmal ganimetlerle dolup taşarken, Allah Resûlü ihtiyarî çilesini yaşıyordu. Bazen bir hafta geçiyor da O, ağzına tek lokma koymuyordu. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gün Allah Resûlü'nün saadet hücresine girdim. Baktım oturarak namaz kılıyor. Namazdan sonra: 'Yâ Resûlallah, hasta mısınız?' diye sordum. *'Hayır yâ Ebâ Hüreyre, hasta değilim; ama açlık (bende derman bırakmadı).'* buyurdular. Ağlamaya başladım. *'Ağlama Ebû Hüreyre! Kıyamet günü, azabın şiddetlisi, dünyada açlık çekenlere isabet etmez.'* diyerek beni teselli ettiler."[8]

İşte bütün ihtişamıyla İslâm, böyle bir hayatın temelleri üzerine kurulmuştu. Ve yeniden o gönüllere taht kuracaksa, yine aynı ruhu yaşayan ve temsil eden alperenlerin omuzları üzerinde kurulacaktır. Yoksa bu büyük iş, kalem efendilerinin, bürokrasi beylerinin ve çilesiz nevzuhurların yapabilecekleri iş değildir.

Bu küllî hakikati Hz. Lokman'ın (aleyhisselâm) oğluna yaptığı tavsiyede, daha doğrusu büyük davanın büyük temsilcisi olan gençlere yaptığı tavsiyede görebiliriz. Kur'ân, onun bu öğüdünü ebedî bir düstur olarak tespit eder ve bizlere sunar:

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"Ey oğul! Namazını dosdoğru kıl. Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker yap. Başına gelen belâlara da sabret. Muhakkak bunlar, dayanılması gereken zor işlerdir."[9]

Demek ki âyetin ifadesiyle namaz kılan, emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker yapanın başına belâ ve musibetin geleceği muhakkak.. evet, bir bakıma bunlar, aynı hakikatin ayrı yüzleri gibidirler. Bunlardan birini yapan, bu hakikatin sadece bir yüzünü, ikisini birden yapan da her iki yüzünü yakalamış ve Hakk'a ulaştıran doğru yola koyulmuş demektir. Buradaki hakikatin ise üç yüzü var ve tam tekmil insan olma da bu üçünün birden temsiline bağlıdır. Bence, büyüklerin yolu da işte bu yoldur. Bu itibarla da, nebilerin davasını omuzlamaya namzet olanlar, aynı yolun yolcusu olmalıdırlar. Başka türlü davrananların yaptıkları ise, sadece bir maceradan ibarettir. Ne zaman, nerede ve kimin hesabına biteceği belli olmayan böyle maceralara sürüklenmekten her zaman Cenâb-ı Hakk'a sığınılmalıdır.

Fıtrat kanunları ile çatışmama, basiret ve firaseti esas alarak tebliğ ve irşad yolunda yürüme ve o işte istihdam edilecek şahısları bilip tanımanın çok önemli hususlar olduğunu hatırlatmıştım. Bu mevzuda bize en güzel örnek de yine Allah Resûlü'dür. O'nun nübüvvetine delil olan hususlardan biri –ki mevzuumuzla da yakından alâkalıdır– her insanı, o insanın istidadına uygun bir hizmette kullanmasıdır. Bu da O'nun, insanları tanımadaki firaset ve fetanetinin alâmetidir. Kime ne vazife vermişse, o hususta hiç geriye adım atmamıştır. Bütün hayatı boyunca gösterdiği bu isabet, O'nun risaletinin en önemli şahitlerindendir. Meselâ Hassan b. Sabit'i (radıyallâhu anh), kâfirlere karşı söz düellosunda kullanmıştır.[10] Hassan, her mısrasını zehirli bir ok gibi fırlatmış ve karşısındaki insanları her defasında mat etmiştir. O aynı Hassan b. Sabit, harp meydanında kullanılsaydı ve orada ona kumandanlık verilseydi, belki mısraların kavgasında bunca başarılı olan bu sahabi, kılıçların kavgasında hezimete sebebiyet verebilirdi.

O'nun irşad için gönderdikleri ise Mus'ab b. Umeyr, Muaz b. Cebel, Hz. Ali (radıyallâhu anhüm) ve benzeri sahabilerdi. Onlar da gittikleri her yerde irşad adına baş döndüren bir muvaffakiyet sergiliyorlardı. Ama aynı iş Halid'e verilseydi, ihtimal Halid bu işi o ölçüde temsil edemeyebilirdi. Çünkü o, harp meydanlarında aslanların ödünü koparmak için yaratılmıştı. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onu hep öyle yerlerde istihdam buyurmuşlardı.

Fertleri kabiliyetlerine göre kullanma, bir mürşidin en mühim hususiyetlerindendir. Bu da insan fıtratını yakından bilmeye bağlıdır. İnsanı zaaf ve faziletleriyle tanıyıp ona göre davranmayanların muvaffakiyetleri her zaman münakaşa edilebilir... Ayrıca, her insanı yerli yerinde kullanmadıkça, insan israfının önünü almak da mümkün değildir. Mürşit, basiretiyle bu işin üstesinden gelen insandır. O, fıtrat kanunlarına uygun hareket etmekle hem en ağır işlerin üstesinden gelebilir, hem de başarılarında, güç ve kuvvetinin çok önünde bir hıza ulaşır.

1 el-Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr* 8/14; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 20/342, 22/438.

2 İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 30/47, 50, 52; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/29-30.

3 Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/162; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/246-248, 4/136; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 24/303.

4 Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/159; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/148.

5 el-Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr* 7/421. Benzer ifadeler için ayrıca bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 1/85.

6 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 1/122; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/406.

7 İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 27/359; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe* 3/214.

8 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 7/109, 8/42; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 3/155.

9 Lokman sûresi, 31/17.

10 Buhârî, *bed'ü'l-halk* 6, *meğâzî* 30, *edeb* 91; Müslim, *fezâilü's-sahabe* 153.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TEBLİĞ İNSANININ RUH PORTRESİ

Bu bölümde, ikinci bölümden biraz farklı olarak tebliğ insanının ruh portresi adına bazı hususları belirterek misallendirmek istiyoruz ki, ayrı bir zaviyeden irşad erlerinin yolları bir kere daha aydınlatılmış olsun. Belli başlıklarla vereceğimiz bu bölüm, mürşidin ruh portresiyle alâkalı olduğu için biraz da enfüsî sayılabilir.

1. ŞEFKAT

Tebliğ insanı, her şeyden evvel bir şefkat kahramanı olmalıdır. O, kaba kuvvet kullanarak hakkı kabul ettirme gibi bir yanlış yola tevessül etmemelidir. Zaten Allah'a imanın kalbte oturaklaşması da böyle bir yolla asla mümkün değildir. İrşadda şefkat, kalb ve gönülleri eritir; muhatabın gönlünü Allah ve Resûlü'nü kabule hazır hâle getirir.

Tebliğ adamı, muhatabını ikna ederek inandırır, ilmiyle yoğurur ve faziletleriyle kendine cezbeder. Tebliğ insanını gören ve onunla tanışan herkesin, onu faziletlerle donatılmış bir âbide şahsiyet olarak görüp kabullenişleri, onun söylediklerinin kabulünde tesiri, inkâr edilemeyecek kadar açıktır. Korkutulan kitleler, meseleleri despot bir hava içinde sergileyenlerin şahsında, onların tebliğ etmek istedikleri hakikatlerden de ürkerler. Tebliğ edilen hakikatler, ne kadar sıcak ve ne kadar can alıcı da olsa, anlatanlardaki soğukluk dinleyenler üzerinde olumsuz tesir icra edecektir. Böyle bir davranış ise fayda değil, sadece zarar getirir. Hiç kimsenin de insanları kendi hatalarından dolayı İslâm'dan soğutmaya ve ürkütmeye hakkı yoktur.

Şefkat, her güzel haslette olduğu gibi, yine Allah Resûlü'nde zirveleşmiştir. O, büyük davasını şefkat gibi önemli esaslar üzerine oturtmuş ve tebliğini hep şefkatin ılık atmosferi altında yapmıştır. Zaten: إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ مِثْلُ الْوَالِدِ لِوَلَدِهِ *"Ben size bir babanın evlâtlarına olduğu gibiyim."*[1] diyen birinin başka türlü olması da düşünülemez.

Evet, nasıl olmaz ki! O, daha doğar doğmaz “Ümmetim!”[2] demişti. Bu, son derece şefkatli bir babanın “Evlâdım!” diyerek gönül meyvesini ve ciğerpâresini bağrına basması gibi bir şeydir. Yakub’un bir tek Yusuf’u vardı. Oysaki ümmetinin her ferdi O’nun için bir Yusuf’tu...

Evet, O, bir babanın evlâdına olan şefkatiyle bütün ümmetinin her ferdine teker teker bağrını açıyor; ümmetinin her ferdi de O’nu kendi ana-babasından ve hatta kendi öz varlığından daha çok seviyordu. Öyleyse, şefkatten doğan muhabbet ve hürmetle mukabele gören bir davranış, tebliğ adamının ayrılmaz bir vasfı, bir hususiyet ve özelliği olmalıdır. Çünkü şefkatin olmadığı yerde, sevgiden de, hürmetten de söz edilemez. Evet, insanları zor kullanarak belli şeylere itaat ettirmeniz mümkündür. Ancak, onlara tebliğ ettiğiniz hakikatleri zor kullanarak sevdirmeniz mümkün değildir. Hâlbuki şefkatin açamadığı hiçbir kilitli kapı yoktur. Şefkatle erimeyen buz, başka hiçbir şeyle eritilemez. O hâlde, insanları birbirine karşı sıcak bir sevgi ile bağlamak istiyorsanız, evvelâ bu gayenin tahakkuku için sizin onlara şefkatle eğilmeniz gerekmektedir.

Evet, insanların hata ve kusurlarını affetmeden ve onlara göstereceğiniz doğruyu şefkatle göstermeden hiçbir ferdî ve içtimaî meseleyi nihaî ölçüde çözemezsiniz. Onun içindir ki Efendimiz, ümmetinin hataları karşısında kendi durumunu bize şu temsil ve benzetme ile anlatmaktadır:

إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اِسْتَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَتِ الدَّوَابُّ
وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهَا فَأَنَا اٰخِذٌ بِحُجَزِكُمْ وَأَنْتُمْ تَقَحَّمُونَ فِيهَا

“Benimle sizin misaliniz, ateş yakan bir adamın misali gibidir ki; hemen cırcırlarla pervaneler o ateşin içine düşmeye başlarlar. O bunları kovar. Ben de ateşten korumak için sizin eteğinizden tutuyorum. Hâlbuki siz elimden kaçıyorsunuz.”[3]

İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ifadeleriyle bizim önümüze tebliğ ve irşad adına büyük bir şehrâh açıyor ve bu yoldan gidilirse tebliğin büyük kitlelere mâl olabileceğini; aksi görüşler, düşünceler ve yol vurup gitmelerin ise meseleyi sığlaştıracağı, yozlaştıracağı ve en tehlikelisi de bazı insanları gayyaya götürebileceği hakikatini hatırlatıyor.

Evet, eğer sizler, günümüz insanının kalbine şefkatle eğilebilseniz, hemen herkesi, dilgir ve üzüntülü bir kalb gibi dinlemiş olacaksınız. Zira hiç kimse, günahlar içinde yüzüp duruyor ve sefalet içinde yuvarlanıyorken mutlu olamaz.

Evet, vicdanı tamamen kararmış ve gönül dünyası bütünüyle tefessüh etmişlerin dışında hiçbir insan, yaşadığı bu çirkef hayatın içinde rızasıyla ve isteyerek duruyor değildir. Ancak, sürçmüş düşmüştür ve çıkmak için de yol bulamamaktadır. Sizin şefkat eliniz, işte ona, aradığı bir çıkış yolunu gösterecektir.

Kendisine bu şekilde şefkatle yaklaşılan ve anlatılacak meseleler kendisine yine şefkatle ve ölçülü olarak anlatılan bir insan, sizin söylediklerinizi o anda kabullenmese bile, hem size hem de anlattığınız meselelere hep yumuşak bakacaktır. Hiç beklenmedik bir zamanda, hiç ümit edilmeyen insanların hidayete açılmaları, bu güne kadar yüzlerce, binlerce misali ile görülen bir realitedir. Zaten o insanlar, sizin vesileliğinizle hidayete erdiğinden, bütün bir ömür boyu size şükran hisleriyle dolup taşacak ve tabiî, onun yaptığı bütün salih amellerin bir misli de sizin hasene defterinize kaydolacaktır.

Bir misal ile konuyu biraz daha açalım; bir yangın düşünün ki, o yangında hiç sevmediğiniz bir insan bütün çoluk çocuğuyla beraber yanıyor. Veya bir gemi batmış da sizin hiç tanımadığınız insanlar denizin üzerine yayılmış ve kurtarıcı bir el bekliyorlar.. nasıl ki siz böyle bir manzara karşısında, hiç sevmediğiniz o insanı veya aile fertlerini ya da hiç tanımadığınız denize dökülmüş o insanları hemen kurtarmak için faaliyete geçer, hatta bu uğurda hayatınızı tehlikeye atarsınız. O anda sizi bu işten vazgeçirmek isteyen olsa bile, onun sözlerini de dinlemezsiniz. Zira vicdanınızın sesi, o anda her sesten daha müessirdir. Hâlbuki söz konusu ettiğimiz insanları yangından veya boğulmaktan kurtarmış olmanız, onların sadece elli-altmış senelik hayatlarıyla alâkalı bir husustur. Pekâlâ ya ebedî hayatları itibarıyla kurtulması söz konusu olan insanlar karşısında tavrımız nasıl olmalıdır? İşte, bütün mesele bu espriyi kavrayabilmektir. Evet, o durumdaki insanlara değil kızıp öfkelenmek; onların yaptıklarına karşı sitem bile etmemek, bence vicdan sahibi herkes için bir vecibedir.

Evet, bütün insanlık maddî-mânevî, dünyevî-uhrevî felaketler içinde sürüklenip giderken, günümüzün mürşit ve mübelliğleri meseleye bu zaviyeden bakmalı ve müdahale edecekleri hâdiselere de ona göre müdahale etmelidir. Dövmek, hiddet, şiddet mürşide yakışmaz. Yalan ve politik çıkarlar ondan fersah fersah uzaktır. Mürşit, bir sevgi, şefkat ve muhabbet fedaisi olarak vardır. İrşada muhtaç gönüllerin beklediği de budur. Ve bu konuda, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizim rehberimiz ve rehnümânımızdır.

Bakın O'na.. O, insanlara bir kere "Lâ ilâhe illallah" dedirtebilmek için nelere katlandı ve nelere göğüs gerdi! Hâlbuki O'nu taşlayan, vücudunu kan revan içinde bırakan, namaz kılarken boğazını sıkan veya başına işkembe koyan, geçeceği yollara dikenler serpen insanların, O hep hidayetlerini istiyor ve düşmanlarının bile Cennet'e gitmelerini arzu ediyordu. Yoksa kendi adına onlardan beklediği hiçbir menfaati yoktu. Evet, O, Taif'te taşlanmış, yüzü gözü kan içinde bir bağa girip saklanmıştı. Yanında Zeyd (radıyallâhu anh) vardı. Melek imdadına koşmuş, eğer isterse bir dağı kaldırıp bu âsi kavmin tepesine indirebileceğini söylemişti. Ama o şefkat âbidesi insan ellerini kaldırarak:

أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ وَحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا

"Allah'ın, onların neslinden (kıyamete kadar) yalnızca Allah'a ibadet edip O'na şirk koşmayan birilerini göndereceğini ümit ediyorum."[4] demiş ve onlara herhangi bir belânın gelmesini istememişti.

Yine harp meydanında dişi kırılıp yüzüne miğferinin bir parçası saplandığı ve yüzünden dökülen kan yere düşeceği esnada, hemen ellerini kaldırarak âdeta dua ile ilâhî gadabın önüne geçmeye çalışmıştı. Evet, O:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Allahım, kavmime hidayet et, çünkü onlar (beni) bilmiyorlar."[5] niyazıyla kâfirlerin başına gelmesi muhtemel bir belâyı önlemişti ki, bu ifadelerin her bir kelimesinde nasıl bir şefkat ırmağı çağladığı açıktır.

Burada yeri gelmişken, değişik vesilelerle defaatle naklettiğim bir vak'ayı mevzu ile münasebeti açısından burada bir kere daha şerhetmek istiyorum. Yeni hidayete ermiş bir genç, kendisini nurdan bir hâle içinde bulunca, gece-gündüz o nur soluklu insanların meclisine devam eder. Ancak bir defasında, sohbette şiddet ve anarşiye başvuranların akıl almaz tecavüzleri dile getirildiğinde heyecan dolu bir genç: "Bunların hepsini kesmek lâzım!" der. Bu sözü duyan yeni hidayete ermiş genç birden sararır solar ve çığlık dolu bir tonla bu heyecanlı arkadaşına şöyle der:

"Arkadaş, öyle söyleme. Eğer daha birkaç gün önce böyle karar alıp uygulamış olsaydınız, ben bugün sizin aranızda bulunamayacak ve ebedî Cehennem'i hak etmiş bir zavallı olacaktım. Ama görüyorsunuz ki bugün ben de sizlerden biriyim. O anarşi ve terör ortamına düşmüş insanlar da benim

gördüğüm tatlı muameleye muhtaçtır. Aksi hâlde sadece onların ahiretlerini yıkmış oluruz. Bu da ne bize ne de onlara hiçbir şey kazandırmaz…”

Özetleyerek arz etmeye çalıştığım bu sözler, inançsızlık içinde kıvranan bütün bir gençlik adına söylenmiş gibidir. Ve ben de o genç gibi avazım çıktığı kadar haykırmak istiyorum ki, küfür içinde çırpınan zavallı gençlik, sizin şefkatinize muhtaçtır. Kaba hareketlerle bir şey elde etmek mümkün değildir. Biz hislerimizle değil, akıl ve mantığımızla hareket etmek zorundayız. Esas olan, “karşımızda” dediğiniz insanları ikna edip gönül dünyasına yönlendirmektir. Ve bence bir mürşid için, ilzam etmek dahi, zaruret olmadıkça başvurulacak bir metot olmamalıdır.

Evet, bir nesil mahvedildi.. mescide giden yolların üzerine hevesat barikatı kuruldu. Cismaniyet onun mihrabı hâline getirildi.. ve ona din, iman ve Kur’ân adına hiçbir şey öğretilmedi. Şimdi bu nesil bir girdap içinde çırpınıp duruyor. Bu, gayet normal ve beklenen bir netice... Kızılacak ve öfkelenilecek olan bu zavallı nesil ve bu zavallı gençlik değildir. Esas, inananların lânetini hak edenler, onları bu maceraya sürükleyenlerdir. Bir kusur varsa bu onlarındır. Gençlik tamamen suçsuzdur demiyorum; ancak onun suçluluğunu hiddetle yüzüne savurmanın, onu kurtarmak adına hiçbir faydası yoktur. Ümidimiz bütün bir neslin bu girdaptan en kısa zamanda kurtarılmasıdır. Zaten bu bizim varlık gayemiz ve idealimizdir. Bunun ötesinde hiçbir düşünce ve mülâhazamız da yoktur.

1 Ebû Dâvûd, *tahâret* 4; Nesâî, *tahâret* 36; İbn Mâce, *tahâret* 16.

2 Bkz.: es-Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/80, 85, 91.

3 Buhârî, *enbiyâ* 40, *rikak* 26; Müslim, *fezâil* 17-19.

4 Buhârî, *bed’ü’l-halk* 7; Müslim, *cihâd* 111.

5 Buhârî, *enbiyâ* 54; Müslim, *cihâd* 104-105.

2. FEDAKÂRLIK

Başlı başına ele alınıp tahlil edilmesi gerekli olan böyle bir konuda sırf sizlere bir fikir vermesi mülâhazasıyla bir-iki buuduna dikkatlerinizi istirham edip geçmek istiyorum. Evet, fedakârlık da tebliğ adamının en mühim hususiyetlerinden birisidir. Baştan fedakârlığı göze almayan, alamayan insanlar, asla dava insanı olamazlar. Dava insanı olmayan kimselerin başarılı olmaları da söz konusu değildir. Evet, gerektiği yerde mal, gerektiği yerde can, hatta evlâd ü iyâl, makam, mansıp, şöhret… vs. gibi çoklarının dilbeste olduğu, gaye-i hayal bildiği şeyleri, bir çırpıda terk etmeye hazır olanlar ve bunların sahip çıktıkları dava, neticede varıp zirvelere oturması muhakkak ve mukadderdir.

İşte Allah Resûlü de Mekke'de davasının temellerini atarken başta kendisi ve sonra da yakın çevresinden başlayarak, davasına gönül veren bütün insanlara bu fedakârlık ruhunu aşılamış, anlatmış ve yaşayarak da göstermiştir. Meselâ, Hz. Hatice (radıyallâhu anhâ), Nebiler Serveri'nin ilk eşi, dünya ve ahiretin sultanı Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha isteme sıkıntısını bile yaşatmadan, varını-yoğunu inandığı o kudsî dava uğruna harcamıştır. Mekke müşriklerine İslâm'ı anlatmaya yönelik verilen ziyafetlerin tüm masraflarını o karşılamıştır.. ve İslâm öncesi Mekke'nin en zenginlerinden biri olan bu şanlı kadın, vefat ettiğinde her hâlde kefen bezi alacak kadar bile olsa imkânı kalmamıştı.

Her dava insanı, mâlik olduğu maddî imkânları sarfetmesinin yanında, doğup büyüdüğü çevreyi yine sadece dinini, düşüncesini, hürriyetini, insanlığını daha iyi duyup yaşayabilmesi için icabında terk etmesi de, yani onun hicreti de fedakârlığın ayrı bir buududur. Bakın, başta Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali (radıyallâhu anhüm) olmak üzere zengin-fakir, genç-yaşlı, kadın-erkek.. hemen hepsi hicret etmişlerdir. Ve hicret edip ata yurtlarını, ana yurtlarını terk ederken, bütün mal varlıklarını da, Mekke'nin zalim ve cebbar insanlarına bırakmışlar ve ancak yol azığı olabilecek miktarda çok az bir şeyi beraberlerinde götürebilmişlerdir.

Evet, muhacirler inandığı, gönül verdiği davalarını tebliğ ve temsil etme için böylesi fedakârlığa katlanırken, Medine'de onlara kucak açan, onları bağırlarına basan ensar da fedakârlığın ayrı bir derinliğiyle onlara karşılık vermiştir. Evet, ensar aynı dine inandıkları Mekkeli kardeşlerini, fakir

olmalarına, çiftçilikle geçinmelerine rağmen bağırlarına basmış ve onlara fevkalâde civanmertçe davranmışlardır.[1]

Günümüzün irşad ve tebliğ erleri de, hemen her sahada hep bir zirve toplumu sayılan ashab-ı kiram tarafından temsil edilmiş bu fedakârlık anlayışını hayatlarına tatbikle aynı performansı göstermek zorundadırlar. Aksi hâlde başta da ifade ettiğimiz gibi, bu kişilerin tebliğ çalışmalarında başarılı olmaları düşünülemez.

1 Buhârî, *menâkıbü'l-ensâr* 3, nikâh 7, *büyû'* 1; Tirmizî, *birr* 22.

3. DUA

Tebliğ insanının dua yanı da diğer vasıflarından geri değildir. O, sözlerinin nâfiz ve tesirli olmasını ancak Cenâb-ı Hak'tan bekler. Mülk sahibi O'dur. Kalbler O'nun kudret elinde tesbih taneleri gibi evrilip çevrilmektedir. *"Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?"*[1] ilâhî fermanı, onun ruhunda hep bir kıblenüma gibi onu yakarış mihrabına çevirir.

Evet, en beliğ ve büyüleyici ifadelerin dahi tesir etmediği nice insanlar vardır ki; onlar, yürekten ve candan yapılan dualarla hidayete ermişlerdir. Dua mü'minin silahı olduğu gibi, tebliğ adamının da ilk ve son sığınağıdır. O, evvelâ duaya dehalet eder, sonra da söyleyeceklerini söyler. Böyle yapması, hiçbir zaman onun akıl ve mantık zemininden ayrılması anlamına gelmez. Aksine her ikisinin de yerini çok daha iyi anlama ve kavrama mânâsına gelir. İşte duanın ne müthiş bir iksir olduğunu gösteren bir iki misal:

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanların hidayeti için her meşru yolu denemiştir. Ama duayı da hiçbir zaman elden bırakmamıştır. Meselâ O, Hz. Ömer'in (radıyallâhu anh) hidayeti için daima dua edip durmuş ve nihayet bir gün, hem de hiç ümit edilmeyen bir zamanda Allah, Hz. Ömer'e hidayet nasip etmiştir. Buna, Allah Resûlü'nün duasının bereketi denebilir.[2]

Yine bir gün Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), Allah Resûlü'ne gelerek annesi için dua talep etmiştir. Çünkü o güne kadar kadının gönlüne bir türlü İslâm yol bulup girememiştir. Ebû Hüreyre'nin talebi üzerine Allah Resûlü ellerini açar ve: *"Allahım, Ebû Hüreyre'nin annesine hidayet et!"* diye dua eder. Ebû Hüreyre sevinerek mescitten çıkar ve koşarak eve gelir.. tam kapıyı açacağı sırada içeriden annesinin sesini duyar ki, kadın Ebû Hüreyre'ye, "Olduğun yerde kal içeriye girme!" der. Ebû Hüreyre kapının önünde beklerken kulağına bir su sesi gelir. O, ihtimal annem yıkanıyor diye düşünür. Biraz sonra da bu yaşlı kadın kapıyı açar ve dışarıya çıkar, kelime-i şehadet getirir.

Evet, Ebû Hüreyre yanlış duymuyordu. Annesi kelime-i şehadet getiriyor ve Müslüman olduğunu müjdeliyordu. O güne kadar hidayete ermesi için onca uğraşılan bu kadına da Allah Resûlü'nün duası yetivermiştir.[3]

1 Furkan sûresi, 25/77.

2 Bkz.: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/242, 267, 269; el-Bezzâr, *el-Müsned* 6/57

3 Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 158; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/319.

4. MANTIK VE REALİTE

Tebliğ adamı, aynı zamanda bir mantık ve realite adamıdır. Hem hâdiseleri değerlendirirken, hem de muhatabına bir şeyler anlatırken o daima karşısındakinin seviyesine göre meseleleri anlatıp onu öyle ikna etmeye çalışmalıdır. Tebliğ insanı mantıkîliği ölçüsünde toplum içinde yadırganmaz ve söyledikleri de o ölçüde kabul görür. Bunları söylerken, onun kuru bir mantık insanı olmasını teşvik ediyoruz sanılmasın; ancak yukarıda anlattığımız hususiyetleriyle beraber tebliğ insanı mutlaka mantıklı olmalıdır. İşte Allah Resûlü'nden çarpıcı bir örnek:

Cüleybib (radıyallâhu anh) kadınlara karşı zaafı olan bir gençti. Onun bu durumu diğer sahabileri üzüyor, fakat bir türlü Cüleybib'e söz anlatamıyorlardı. Bir gün bu durumu Allah Resûlü'ne bildirdiler. Efendimiz, onu huzuruna çağırdı. Biraz sonra da ikisi arasında şöyle bir konuşma cereyan etti. Allah Resûlü sordu, Cüleybib de cevap verdi.

– *Cüleybib! Duydum ki kadınlara sarkıntılık yapıyormuşsun. Şimdi bana söyle aynı şeyin senin annene yapılmasını ister misin?*

– Hayır, yâ Resûlallah istemem!

– *Unutma senin sarkıntılık yaptığın da birisinin annesidir! Aynı şeyin senin kız kardeşine yapılmasını ister misin?*

– Hayır, ey Allah'ın Resûlü!

– *Unutma, senin sarkıntılık yaptığın da birisinin kız kardeşidir!..* Ve Allah Resûlü, Cüleybib'e daha birçok yakınını sayar. Halana, teyzene böyle şeyler yapılmasını ister misin, der. O da hepsine: "Hayır!" cevabını verir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de yine sözünü tekrar eder:

– *Senin sarkıntılık yaptığın da birinin halasıdır, teyzesidir…*

Cüleybib, mantıken iyice doymuş ve ikna olmuştur. Sonra da Allah Resûlü ellerini kaldırır ve Cüleybib için dua eder. Sahabi kasem ederek der ki: "Cüleybib o andan itibaren Medine'nin en iffetli gençlerinden biri olmuştu."[1]

O, kısa bir müddet sonra iştirak ettiği bir muharebede şehit olur. Harp meydanında herkes bir yakınını ararken, Allah Resûlü'nün de birini aradığı gözlenir. Yanındakilere: *"Hiç kaybınız var mı?"* diye sorar. "Hayır, yâ Resûlallah!" cevabını alınca da, gözyaşlarını tutamadı ve ağlayarak, *"Ama benim kaybım var!"* der; der ve eliyle Cüleybib'i gösterir. Cüleybib, yedi

kişinin arasında yatıyordu. Allah Resûlü oradakilere hitaben: *“Evvelâ o yedi kişiyi öldürdü, sonra da onu öldürdüler.”* buyurur. Ve ardından Cüleybib’in kıyamete kadar gelecek bütün nesline yetecek bir müjde verir: *“Cüleybib bendendir. Ben de Cüleybib’tenim.”*[2]

Mantık ile dua, Cüleybib’i öyle kanatlandırmıştı ki, o bu iki kanatla artık öbür âlemin bir üveykidir.

1 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/256; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 8/162, 183.

2 Müslim, *fezâilü’s-sahâbe* 131; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/420, 421, 425.

5. MÜSAMAHA

Tebliğ adamı müsamahalıdır. Müsamaha, aslında bir ufuk genişliğidir; ve asla davadan taviz verme anlamına da gelmez. Bir misal ile bunu biraz daha açacak olursak; Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke fethinde, kendisini daha önce Mekke'den çıkaran ve bütün Müslümanlara her türlü işkenceyi reva gören insanlara karşı söylediği söz, müsamahanın en göz kamaştırıcı örneklerindendir.

Efendimiz, o gün Mekkelilerin kendisinden ne beklediklerini sorar. Onlar da: "Sen Kerimoğlu Kerimsin. Beklediğimiz sadece keremdir." derler. Ve kerem ile mukabele görürler.[1] لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ *"Gidin, bugün kınama yoktur!"*[2] ifadesi Kur'ân'da, Hz. Yusuf'un (aleyhisselâm) kardeşlerine söylediği söz olarak nakledilmektedir. Hâlbuki Allah Resûlü bu müsamahayı hiç akrabası olmayanlara göstermiştir. Evet, O'nun keremi Yusuf'tan çok artıktır.

1 Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/74; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 9/118.

2 Yûsuf sûresi, 12/92.

6. HASSASİYET

Tebliğ insanı ızdıraplıdır; insanların doğru yoldan sapması, Allah'ın emirlerini çiğneyip O'na baş kaldırması, tebliğ insanını ta can evinden vurur. İrtidatlar, onu iki büklüm eder ve tebliğ adına çaresiz kalıp eli kolu bağlandığı anlar, onu çileden çıkarır ve ona hafakanlar yaşatır. Kur'ân, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hitaben: لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ *"Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksın!"*[1] derken, Allah Resûlü'nün tebliğ adına çektiği ızdırabı ve bu ızdıraptan doğan ruh hâlini resmeder. Esasen ızdırabının keyfiyet ve durumuna göre bu ruh hâli, her tebliğ insanında vardır ve olması da gerekir.

İrtidat, dinden dönme demektir. Buna göre mürted ise, daha önce inandığı bütün mukaddesatı inkâr eden insandır. Ve bu insan bir bakıma Müslümanlara ihanet etmiştir. Bir kere ihanet eden, her zaman ihanet edebilir. Onun için de bazılarına göre mürtedin hayat hakkı yoktur. Ancak fıkıh âlimlerinin sistematize ettiği şekle göre, mürted hangi meseleden dolayı irtidat ettiyse, evvelâ ona o mesele en ince teferruatına kadar anlatılıp izah edilecektir. Belli bir süre takibe alınarak, takıldığı hususlarda iknaya çalışılacaktır. Bütün bunların fayda vermediği zaman da artık o insan İslâm bünyesinde bir ur ve çıbanbaşı olduğu tebeyyün edince de ona göre muamele yapılacaktır.[2] Ne var ki, hiçbir mü'min, bir başkasının irtidadı karşısında alâkasız kalamaz. Zira İslâm'ın mürüvvet anlayışı buna mânidir. Belki hâdiseyi duyan her mü'min, şuurundaki seviyeye göre böyle bir irtidat hâdisesi karşısında üzülür ve ızdırap duyar. Ama tebliğ adamının ızdırabı herkesten daha derindir. Çünkü insanların hidayeti, onun varlık gayesidir.

İşte Halid b. Velid'in (radıyallâhu anh) başından geçen bir hâdise karşısında Allah Resûlü'nün hâlet-i ruhiyesi:

Hz. Halid, dinin irtidat mevzuundaki prensiplerini değerlendirmede acele davranıp bir infazda bulunur. Bu haber Allah Resûlü'ne ulaşınca çok üzülür ve ellerini kaldırarak:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ

"Allahım, Halid'in yaptığından Sana sığınırım." diyerek Cenâb-ı Hakk'a ilticada bulunur.[3]

Allah Resûlü'nün bu hassasiyeti, etrafindakilerde de aynı şekilde mâkes bulmuştur. Meselâ Yemame'den dönen birisine, Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ciddî bir şeyin olup olmadığını sorar. Gelen zat, ciddî ve önemli bir şeyin olmadığını, sadece içlerinden birinin irtidat ettiğini söyler. Hz. Ömer heyecanla yerinden doğrulur ve "Ona ne yaptınız?" diye sorar. Adam, "Öldürdük." deyince, Hz. Ömer aynen Allah Resûlü gibi bir iç geçirir ve adama hitaben, "Onu bir yere hapsedip bir müddet bekletmeli değil miydiniz?" der. Sonra da ellerini kaldırır ve Rabbine karşı şu niyazda bulunur: "Allahım, kasem ederim bunlar bu işi yaparken ben yanlarında yoktum. Ve yine kasem ederim, duyduğum zaman da yaptıklarından hoşnut olmadım."[4]

1 Şuarâ sûresi, 26/3.

2 Bkz.: el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 7/134; eş-Şâfiî, *el-Ümm* 1/257.

3 Buhârî, *meğâzî* 58, *ahkâm* 3; Nesâî, *âdâbü'l-kudât* 17.

4 Muvatta, *akdiye* 58; eş-Şâfiî, *el-Müsned* 1/321; Saîd İbn Mansûr, *es-Sünen* 2/266.

7. İÇ DERİNLİĞİ

Tebliğ adamı, aynı zamanda iç derinliğine sahip bir gönül eridir. Zira mürşidin sözleri, ancak kendi iç derinliği nispetinde mâkes bulur. O, Allah'a yaklaştıkça, Cenâb-ı Hak da onu kendine yakın kılar ve bir yerde onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli ve bütün hareketlerinin temel kaynağı olur.[1] Yani artık, o mürşidin her hareketi, Allah'ın teyidi altında cereyan etmeye başlar; o, bildiğiyle amel ettikçe, Allah (celle celâluhu) da ona bilmediğini öğretir.. ve onu hep doğruya ulaştırır. Hatta böyle biri en girift ve en mudil meseleleri dahi çok rahatlıkla çözebilir. Devamlı böyle olunca da cemiyet içinde temayüz eder ve sırat-ı müstakîmin bir temsilcisi hâline gelir. Seviyesi böyle olan birisine, sürekli Cenâb-ı Hak'tan, akdes ve mukaddes feyizler akıp gelmeye başlar. O, bu feyizlerle hâsıl olan manyetik alanda bütün cazibe ve çekiciliği ile irşadlarını sürdürdükçe, onun çevresi binlerin, yüz binlerin koştuğu bir ilâhî gölgelik hâlini alır. İşte büyük mürşitlerdeki o müthiş cazibe, onlardaki bu iç derinlikten kaynaklanmaktadır.

Bu hâle gelen bir mürşit, yakîn-i tâmmı elde etmiş ve yakînin büyüleyici gücüne sahip olmuş sayılır. Yakîni elde etmek ise, imandaki kemal noktasını yakalamak demektir. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde: *"Yakîn, bütünüyle imandır."*[2] buyurmaktadır. Yakîn; insan aklının bürhanlarla donatılması, zihnin tefekkürle imar edilmesi, düşünce ve fikirlerin ilhamla ışıldaması, nefsin ibadet ve taatle erimesi, kalbin de murâkabe ve müşâhede ile Hakk'a nâzır bir mir'ât-ı mücellâ olmasıdır.

Yakîn, tevhide ermektir. Yakîne eren bir insanın ne başkasından korkusu, ne de başkalarından ümit ve recası olur. Onun her şeyi Allah'tandır. Çünkü o, hayır ve şerrin bütünüyle Allah'tan geldiğine artık her hâliyle nigehbandır.

İşte, bu yönüyle yakîne eren bir insan, fütursuzdur, pervasızdır. O, ölümü gülerek karşılar. Öyle ki o daha dünyada iken ahireti yaşamaktadır. Özlediği bazı yerleri de ölüm burakına binince göreceği inancındadır. Onun için de hep sevinçlidir. Bir hadis mealinde yakîn ehli şöyle anlatılır:

"Benim ümmetimin içinde öyle mert insanlar vardır ki, onlar halk içinde mütebessim dururlar. (Bu, Allah'ın nimetlerine tercüman olmanın ifadesidir.) Gecelerini de âh u vâh içinde geçirirler. (Bu da Allah'ın azabından korkmalarının ifadesidir.) Onların kalıpları, maddî yapıları dünyada, mânâ

yapıları ise semadadır."[3]

Dünya ve ahireti beraber mütalâa eden ve böylece vahdet şuuruna eren yakîn ehli olabilmek, her mürşit için gaye-i hayal hâline gelmelidir. Bizim beklediğimiz ve özlediğimiz mürşit tipi işte budur. O mürşit ki, dünyaya dünya cihetiyle zerre kadar temayülü yoktur ve yine o mürşit ki, irşad vazifesi olmasa, şu denî dünyada bir an bile kalmayı düşünmez. İşte Mesih soluklu, Muhammedî ahlâklı mürşitler bunlardır. Ve her mürşit de aslında böyle olmalıdır.

Mesnevi'yi şerh eden Tahirü'l-Mevlevî anlatıyor:

İskilipli Âtıf Efendi ile hapishanede beraberdik. Hoca, devrinin kültürüne vâkıf, kalem erbabı bir insandı. Son duruşma için çok ciddî bir müdafaa hazırlamıştı. Ertesi gün mahkemeye çıkacak ve hakkında verilecek karar da belli olacaktı. Sabah namazından sonra İskilipli, hazırladığı müdafaa metnini parça parça etti ve götürüp çöp sepetine attı. "Ne oldu, niçin yırttın?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi: "Bu gece rüyamda Fahr-i Kâinat'ı gördüm. Ben oturmuş müdafaa yazıyordum. O da bana hitaben: 'Âtıf, nedir bu tehâlükün? Yoksa bize gelmek istemiyor musun?' dedi. Ben de: 'İstemez miyim yâ Resûlallah!' dedim. Artık benim O'na kavuşma vaktim gelmiş demektir, müdafaaya ne gerek var!"

O günkü mahkemede Âtıf Efendi'nin idamına hüküm verilir, ama o derin bir huzur içindedir ve idam fermanını gülerek karşılar. Çünkü verilen hüküm onun Resûlullah'a kavuşmasını temin edecektir. Altına böyle bir burak çekilen insan niye sevinmesin ki! Doğru bildiği yolda yürüyen, her menzilde Hak rızasını gözeten, her adımda Allah ve Resûlü'nün teveccühlerini yakaladığına inanan niye huzur içinde olmasın ki! Böyle bir kahramanı öldürebilirler; ancak asla mağlup edemezler. Evet, tebliğ adamı neticede onu muvaffakiyete götürecek işte bu ruh safveti ve duruluğunu her zaman muhafaza etmelidir.

Kendini Allah'a adayan ve sadece O'nun rızasını kazanmaya çalışan, bugün olmasa da yarın ötede mutlaka her istek ve arzusuna kavuşacaktır. O'nu bulan neyi kaybeder ki!.. Aksine bir insan O'nu bulamamışsa bütün dünya onun olsa dahi ne değer ifade eder ki!..

Zaten, esas olan da duru bir gönül ve selim bir kalb ile Rabbe kavuşmak değil midir? Gerisi, bir sürü boş iş ve bir yığın teşviş sayılan işlere niye o kadar önem verelim ki? Cenâb-ı Hak'tan niyaz ve temennimiz, gönlümüzü ebede kadar duru ve kalbimizi de O'na kavuşuncaya kadar safvet içinde

muhafaza etmesidir. O, bizim Rabbimiz'dir. Biliyoruz ki, O'nun rahmeti gadabına sebkat etmiştir. Dileğimiz, sadece O'nun rızası ve yine sadece O'nun rahmetidir...

1 Bkz.: Buhârî, *rikak* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/256.

2 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 9/104; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 5/34; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/74.

3 el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/19; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/478.

8. ŞEVK VE İŞTİYAK

Tebliğ adamı, tebliğ işini bir aşk ve iştiyak zemzemesi içinde yerine getirmeli ve tebliğ onun için karşı konulmaz bir tutku olmalıdır. Bu özellik, tebliğ adamında uyarılması gereken en lüzumlu duygudur. Ancak görünen o ki, bu duygunun uyanması hem çok zor, hem de çok geç gerçekleşmektedir.

Eğer Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendi cemaati içinde evvelâ bu duyguyu uyarmasaydı, yani onları hak ve hakikati anlatma âşıkları hâline getirmeseydi, sebepler açısından ümmetinin bu büyük misyonu gerçekleştirmesi mümkün değildi. İşte Halid b. Velid (radıyallâhu anh). O, Bizans kumandanıyla karşı karşıya geldiğinde ilk defa ona İslâm'ı kabul etmesini teklif eder.[1]

Kılıçlar konuşmadan önce böyle bir tebliğ keyfiyeti, tebliğ şevkinin her şeyi aşmasından başka ne ile izah edilebilir? Sahabenin hemen hepsinde, tebliğ için dünyanın dört bir yanına sefer ve hicrette bulunmalarında, bu aşk u şevkin tesiri çok büyüktür. İşte bunlardan biri:

Hubeyb (radıyallâhu anh) yakalanıp Mekke'ye sevk edilmişti. Günlerce zindanda bekletildikten sonra idam edilmek üzere Mekke'nin o günkü hezeyan dolu gürültüleri arasında meşhedine götürülüyordu. Mahzundu, mükedderdi; çünkü Allah Resûlü'nün onlara tevdi ettiği irşad vazifesini yapmaya fırsat bulamamıştı. Şimdi de eli ve dili bağlanmış idama sürükleniyordu. Durmadan gözlerini çevresinde gezdiriyor, dini tebliğ edebileceği bir insan arıyordu. Ama karşısındaki insanlar arasında öyle birisini görmüyordu. Gerçi, bunların içlerinde istikbalin sahabileri de vardı. Ancak o gün için henüz gönül gözleri açılmamıştı. Hubeyb iki rekât namaz kıldı ve, "Eğer, ölümden korktu da onun için namazı uzattı demenizden çekinmeseydim şu kıldığım son namazı uzatmak isterdim." dedi. Sonra da idam sehpasına çıkarılıverdi. Beklenen son an gelip çatmıştı. Hareket eden mızrak temrenleri de bunu gösteriyordu. Hubeyb'in gözleri yine çevresinde dolaşıyordu ama bu gözler kat'iyen kendisini ölümden kurtaracak bir insan aramıyordu. Son anda olsun acaba birinin ebedî hayatını kurtarabilir miyim, diye düşünüyor ve etrafını onun için süzüyordu. Aman Allahım, irşad ve tebliğ adına hiçbir şey yapmadan ölmek, onların nazarında meğer ne pes şeymiş!

İşte tam bu esnada beklemediği bir fırsat doğmuştu. Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden biri ona bir soru sormuştu ki, sorunun zâhirî yönü hiç de mühim değildi. O, onlara hikmet yüklü bir cevap verecek, hem de bu son

anında, irşad ve tebliğde bulunmuş olacaktı. Orada atacağı bir düşünce kıvılcımı, kim bilir istikbalde kaç kişinin gönlünde iman ateşi tutuşturacaktı. Soru şuydu:

"Yâ Hubeyb, şu anda senin kurtulman şartıyla, yerinde Muhammed'in idam edilmesini ister miydin?"

Elbette bir Müslümana, hem de Hubeyb gibi birine bu soru sorulamazdı. Ama o, bu soruyla yakaladığı son fırsatı değerlendirmeye bakıyordu. İçi içine sığmıyor, sevinç-keder arası bir hisle mutlaka bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Ve o biliyordu ki, bu soruya vereceği cevap, son kıldığı namaz gibi kısa olmalıydı. Tek cümlelik bir söze bütün bir hayatı sığdırmalıydı. Öyle konuşmalıydı ki, tarih lâl kesilip onu dinlesin ve zaman onu kulağına küpe yapsın. Evet, o söyleyeceğini böyle söylemeli, son fırsatı tebliğ adına böyle değerlendirmeliydi. Ve:

"Hayır, vallahi! Değil benim kurtulmam pahasına O'nun idam edilmesi, benim kurtulmam karşılığında, şu anda Medine'de O'nun ayağına bir diken batmasına dahi gönlüm razı olamaz!"[2] deyiverdi –vefanla yüksel ey yüce ruh!-

Hubeyb (radıyallâhu anh) bunları söyleyince, herhâlde içinde, biraz evvel tebliği yapamamaktan doğan sıkıntı da gidivermişti. Artık o, kendisini tüy kadar hafif hissediyordu. Ve yapacağı son bir vazife ile Allah Resûlü'ne bir ayrılık selâmı verecek ve Cennet'e yürüyecekti. Mekke'den ta Medine'ye selâm gider mi, gitmez mi diye düşünmedi bile. Çünkü selâm göndereceği şahıs Allah'ın şanı yüce nebisiydi.

İdam sehpasında son sözü: "es-Selâmü aleyke yâ Resûlallah!" oldu. Allah Resûlü, Medine'de ashabıyla oturuyordu. Birden ayağa kalktı ve "Ve aleyke's-selâm yâ Hubeyb!" dedi.[3]

Evet, her dava adamı, tebliğ aşk ve şevkinde Hz. Hubeyb'in ufkunu yakalamalı ki, tarihin şu yanlış akışına bir dur diyebilsin ve zamanı gerçek yörüngesine oturtarak yeryüzü mirasçısı olmanın hakkını verebilsin.

1 İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 2/160; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 7/13.

2 Buhârî, *meğâzî* 10; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/294; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 4/126

3 Bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/66; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* 7/384.

9. KALB SAFVETİ - RUH DURULUĞU

Tebliğ adamı davasını tebliğ ederken, fevkalâde bir ruh duruluğu ve kalb safveti içinde olmalıdır. Yani o, davasının berraklığına denk bir gönül taşımalıdır. Aksi hâlde, ruh dünyasındaki bulanıklık nispetinde Hak ile olan münasebetleri de kesik kesik olur; dolayısıyla da tesiri hiçe iniverir. Bunu şöyle de ifade edebiliriz: Tebliğ adamı tebliğinde rıza-i ilâhîden başka hiçbir şeyi esas maksat yapmamalıdır. O böyle davrandığı sürece hep arkasında Allah'ı, Resûl-i Ekrem Aleyhisselâm'ın ruhaniyetini ve büyüklerin himmetini zahîr olarak bulur. Bunda hiç kimsenin şüphe ve tereddüdü olmamalıdır. Zaten toprağın bağrına atılan tohumların birinin bin olması arzu ediliyorsa, bunu bu hâle getirecek ilâhî güce dayanmak gerekir. Başka kapılara müracaat ise, sadece ve sadece hasaret getirir.

Esasen bizim tevhid anlayışımız da bunun böyle olmasını gerektirir. Cenâb-ı Hakk'ın zâtında şerîki olmadığı gibi, ef'âlinde de O'nun şerîki yoktur. Hidayet ve dalâleti yaratacak olan O'dur. O'dur ki istediğini aziz, istediğini zelil kılar ve ancak O'nun istediği mağlup olur ve yine ancak O'nun istediği muvaffakiyete erer.

Evet, duru yaşamanın kavgasını vermek elbet çok zordur; ancak bu aşılmaz tepenin verâsına kurulan otağ da çok kutludur. Bakın Ebû Hanife'ye.. o koca imam, kendisine teklif edilen kadılığı, sırf ruh duruluğunu ve kalb safvetini koruyabilmek için reddetmiştir. Kırbaç altında inim inim inlemiş ama ruhuna tuzak saydığı teklifi kabul etmemişti.[1]

İmam Şafiî de, böyle bir teklifle karşılaşmamak için elinden gelen her gayreti göstermişti.[2] O, kendi insanı içinde parya gibi yaşamayı kabul etmiş ve bütün zorlamalara rağmen devlet eliyle verilecek her türlü makam ve mansıbı geri çevirmiştir. Onun için de hayatını sıkıntılar içinde geçirme zorunda kalmıştır. Sağa-sola gidip gelirken kimseye görünmeden ve mümkün mertebe bulunduğu yeri belli etmeden yaşamaya çalışmış ve bir ölçüde, İmam Azam'ın başına gelenlere maruz kalmamaya çalışmıştır.

İmam Ahmed İbn Hanbel'in Kur'ân uğruna verdiği mücadele ise, tarihin hafızasından hiçbir zaman silinmeyecektir. O "Kur'ân mahluk değildir." demiş ve bu sözünde ömür boyu direnmiştir.[3] İdare-i kelâm edip tariz denebilecek ifadeler kullansa, işin içinden çıkması gayet kolaydı ama, o bunlardan hiçbirine

tenezzül etmemiştir.

O, bize bir hatırasını şöyle anlatır:

“İlk günlerde sırtıma kamçı vurulurken dayanamıyor ve bağırıyordum. Bir defasında hapishaneye bir şakî getirdiler. O şakî bana şöyle dedi: ‘Yâ imam! Sen buraya, doğru bildiğin bir mesele için getirildin ve kırbaçlanırken bağırıyorsun. Hâlbuki ben, doğru olmayan bir suçla buraya getirildim. Ve en az sana vurdukları kadar bana da vurdular ve vuruyorlar. Ama ben hiç sesimi çıkarmıyorum.’ Ondan sonra, ne zaman beni kırbaçlamaya başlasalar, hep o şakînin sözü aklıma gelirdi; gelirdi de dişimi sıkar ve kırbaç altında kaldığım en şiddetli zamanlarda dahi sesimi çıkarmamaya çalışırdım.”

Evet, işte bu büyük imam, bu çile ve ızdırap içinde kim bilir nice günler ve aylar geçirdi! Çok defa en güçsüz ve takatsız anlarında bile iradesinin gücünü izhar etmeye çalışırdı. Ve ilk gün söylediği sözden tek kelimelik olsun taviz vermeden dâsitânî bir kahramanlık sergiledi. O günlerde İmam Şafiî de gizli bir hayat yaşamaktaydı. Bir gece rüyasında Efendimiz’i gördü. Allah Resûlü ona: *“Ahmed İbn Hanbel’e selâm söyle. Biraz daha dişini sıksın. Yakında bana gelecek.”* demişti.[4]

İmam Şafiî, hemen adamlarından birini hapishaneye gönderdi. Zira kendisinin gitmesi imkânsızdı. Giden zatla bir de gömlek yolladı. “İmam bunu çıplak tenine giysin ve mübarek teni bu gömleğe değsin.” dedi. Adam, Ahmed İbn Hanbel’e geldi ve olanları bir bir anlattı. Allah Resûlü’nün selâm gönderdiğini duyan Ahmed İbn Hanbel, âdeta çektiklerinin hepsini unuttu ve sevinç gözyaşları dökmeye başladı. Bu arada gönderdiği gömlek geri kendisine gelen İmam Şafiî ise, onu yüzüne gözüne sürerek: “İmam Ahmed İbn Hanbel’in teninin değdiği bu gömleğe sürülen yüze, inşâallah Cehennem ateşi dokunmaz.” diye konuştu.[5]

1 Bkz.: Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 13/329; İbn Hallikân, *Vefeyâtü’l-a’yân* 5/407; ez-Zehebî, *Tezkiratü’l-huffâz* 1/168

2 Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ* 9/112.

3 Bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ* 9/206, ez-Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ* 11/239-240.

4 İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 5/311-312.

5 İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 5/311-312; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 10/331

SONUÇ

İslâm'da tebliğ usûlü ile ilgili olarak buraya kadar anlattıklarımızın maddeler hâlinde bir özetini sunarak kitabı noktalamak istiyorum:

1- Tebliğ ve irşad, vazifelerin en mukaddesidir. Zira Allah, en seçkin kulları olan nebileri bu vazife ile göndermiştir.

2- Tebliğ, normal zamanlarda farz-ı kifaye olsa bile, günümüzde ihmale uğrayan meselelerden olduğu için farzlar üstü bir farz konumuna gelmiştir. Onun ihmali kat'iyen caiz değildir.

3- Bu vazifeyi ihmal ederek ölen bir kimsenin nifak içinde ölmüş olmasından endişe edilmelidir. Çünkü böyle biri, şahsî farzlardan daha büyük ve sevap cihetiyle daha mühim bir vazifeyi terk etmiştir.

4- İçinde tebliğ yapılan bir topluluk, semavî ve arzî belâ ve musibetlere karşı korunma garantisi altındadır. Eğer bir toplumda üç-beş insan dahi olsa, bu kudsî vazifeyi yapabiliyorsa, Cenâb-ı Hak o toplumu kendi koruması altına almıştır. Eğer, mesele aksine ise netice de aksi olacaktır. Yani içinde bu kudsî vazife yapılmayan topluluğu Allah'ın helâk etmesi muhtemeldir. Geçmiş ümmetlerde meydana gelen toplu helâkler bunun en açık misallerindendir.

5- Bu kudsî vazife, fert, millet ve devletler planında ele alınmalıdır. Müslüman, dünya nizamının ana unsurudur. Onun bulunmadığı dünyada nizam olmadığı gibi, onun varlığının söz konusu olduğu yerde de anarşi ve terör olamaz. Bu ise Müslümanın tebliğ vazifesini hakkıyla eda edip etmemesine bağlıdır.

6- "Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" yapmak, bir mü'minlik şiarıdır. Bu vazife, imandan ayrı düşünülmemelidir. Zira Kur'ân, mü'minlerin diğer mü'minlere karşı dost olduğunu[1] söylerken, bu dostluğu ayakta tutan ana umdeye işaret eder ve onun, bu kudsîlerden kudsî vazifeden ibaret olduğunu hatırlatır. Münafıklar ise, birbirlerindendir;[2] fakat birbirlerinin dostları değillerdir. Zira onlar mârufa mâni olmakta ve münkere de teşvikte bulunmaktadırlar.

7- İslâm dini, Allah (celle celâluhu) tarafından teminat altındadır. Allah, Kendi dinini koruyacaktır. Ama bu koruma, kadın-erkek bütün inananların himmeti ve bir kısım fertlerin dine sahip çıkmalarına bağlıdır. Dine sahip çıkıldığının en belirgin işareti de, Müslüman fertlerin tebliğ vazifelerini yerine

getirmeleridir.

8- İlim-amel ve tebliğ bir hakikatin üç ayrı yüzüdür. Birbirlerinden ayrılmaları mümkün değildir. Tebliğde, ilim şarttır; amel ise tebliğin hayatıdır.

9- Tebliğ insanı, İslâmî hakikatleri ve içinde yaşadığı devri çok iyi bilmelidir. Devrini bilmeyen insan, dehlizde hayat sürüyor demektir. İnsanları oraya çekmeye ve onlara bu dehlizde bir şeyler anlatmaya çalışması ise zavallıca birer gayretçiktir.

10- Tebliğ insanının gönlü Kur'ân'a göre ayarlanmalıdır. Gönlü bu şekilde Kur'ân'a göre akort edilmeyen bir insanın, İslâm adına konuşması ve İslâmî hakikatleri anlatması çok zor, hatta imkânsızdır.

11- Tebliğ eri, tebliğ yaparken kullandığı bütün yolların meşru olmasına son derece dikkat etmelidir. Zira meşru bir hedefe ancak meşru yollarla ulaşılabilir. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun kutlu ashabının yolu da budur. Bize, hedefe varmak için her yolu meşru gören militanlar değil; tuttuğu yolun meşru olmasını, kılı kırk yararcasına inceleyen ve sonra da tatbik eden sahabi ruhlu tebliğ adamları lâzımdır. Bu dini ayakta tutacak ve onu cihanın dört bir yanına götürecek olanlar da ancak bunlardır.

12- Tebliğ adamı, anlattığını muhakkak yaşamalıdır. Aksi durum, bir münafıklık alâmetidir ki, mü'min böyle bir duruma düşmekten fevkalâde sakınmalıdır. Anlattığını yaşamayan insanların söyledikleri sözlerde, tesir ve bereket de olamaz. Onlar saman alevi gibi çabuk parlar ve hemen sönerler. Isıtma adına bir kaloriye sahip oldukları söylenemez.

13- Tebliğ adamı, daima tevazu ve mahviyet hâlini muhafaza etmelidir. Bu, asil insanlara mahsus bir davranıştır. İman ise, asaletin ta kendisidir. Öyleyse tebliğ adamı, her mü'min gibi asil davranmalıdır. Allah Resûlü'nün ahlâkı da budur. Tebliğ adamı işte bu ahlâkı bir karakter hâline getirmelidir.

14- Tebliğ eri, tebliğ vazifesinin dışında, devlet yetkilileriyle ve entel denilen sınıfla, onlar hesabına içli dışlı olmamalıdır. Bu konuda titizlik, onun durumunu ve izzetini korumasının en mühim şartıdır.

15- Tebliğ adamı, tebliğinde çok ısrarlı olmalıdır. Bu ısrar onun kendi davasına karşı hürmet ve saygısının ifadesidir.. ve o, Cenâb-ı Hakk'ın büyük saydığı meseleleri tazim edip büyük saymak mecburiyetindedir. Aksi hâlde, dediklerini kendisi yalanlamış olur.

16- Tebliğ adamı, fıtrat kanunlarıyla çatışmamalıdır. O, tebliğ ve irşadında

daima basiretli davranmalıdır. İnsanda mevcut bazı zaaf ve arzuları görmezlikten gelmek, asla doğru değildir. Asıl olan, bu zaaf ve istekleri güzele ve iyiye kanalize edebilmektir.

17- Izdırap ve çile tebliğ yolunun değişmeyen kaderidir. Tebliğ adamı, daha yolun başında kaderine razı olmalıdır.

18- Tebliğ adamı, bir şefkat kahramanıdır. Onun kaba kuvvet kullanarak hakkı kabul ettirme gibi bir yola tevessül etmesi hiç mi hiç düşünülmemelidir.

19- Tebliğ adamının en mühim özelliklerinden biri de fedakârlıktır. Zira her tebliğ adamı, havari karakterinde olmalıdır. Doğuştan havari yaratılmayanlar, asla seviyeli bir tebliğ adamı olarak ölemezler. Böyle bir iş ise, her şeyden önce fedakârlık ister.

20- Tebliğ adamı, dua ile bütünleşen insandır. Dua ise, ihlâs ve samimiyetin esasıdır.

21- Tebliğ adamı, aynı zamanda bir mantık ve realite insanıdır. Mantıkîliği ölçüsünde muvaffak olur ve içinde yaşadığı toplumda kabul görür.

22- Tebliğ adamı, insanların imanı hususunda çok hassastır. Gördüğü küfür ve irtidat hâdiseleri, onun yüreğini parçalar ve o, bu kabîl hâdiseler karşısında iki büklüm olur.

23- Tebliğ adamı, tebliğ işini hep bir aşk ve iştiyak içinde sürdürür. Zaten o, tebliğ işinin kara sevdalısı olmayınca, başarıya ermesi de mümkün değildir.

24- İç derinliği, tebliğ adamının ayrılmaz vasfı olmalıdır. İç derinliği bir mânâda onun yakîne ermesi demektir. Yakîne eren insan da, bütün faziletlerle mücehhez olmuş demektir.

25- Tebliğ adamı, davasını tebliğ ederken, ruh duruluğuna ve kalb safvetine sahip olmalıdır. Ve arkasında zahîr olarak Allah'ı ve Resûlü'nü bulabilmesi için, en az davası kadar berrak bir hayat yaşaması şarttır. Böyle bir hayat ise ancak kalb safvetiyle gerçekleştirilebilir.

1 Bkz.: Tevbe sûresi, 9/71.

2 Bkz.: Tevbe sûresi, 9/67.

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak İbn Hemmam (126-211 h.); ***Tefsîru's-San'ânî,*** I-II, Mektebetü'r-ruşd, Riyâd, 1410 h.

el-Aclûnî, İsmail İbn Muhammed el-Cerrâhî (v. 1162 h.); ***Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs,*** I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1405 h.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (164-241 h.); ***el-Müsned,*** I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Ali el-Müttakî, Alaaddin (v. 975 h.); Kenzu'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl, XVIII, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1986.

Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/ 1606); ***el-Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevdûa,*** *[Tahkîk: Muhammed b. Lütfi Sabbâğ],* el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1406 h.

Bediüzzaman, Said Nursî; ***Mektubat,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

_________, ***Sözler,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

_________, ***Şuâlar,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

_________, ***Tarihçe-i Hayat,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed İbnu'l-Hüseyin (384-458 h.); ***Delâilü'n-nübüvve,*** I-VII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

_________, ***es-Sünenü'l-kübrâ,*** I-X, Mektebetü dâri'l-Bâz, Mekke, 1414/1994.

_________, ***Şüabü'l-iman,*** *[Tahkik: Muhammed es-Said Besyûnî ez-Zağlûl],* I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/ 1990.

el-Buhârî, Ebû Abdillah, Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); ***Sahîhu'l-Buhârî,*** I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

_________, ***et-Târîhu'l-kebîr,*** I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1986.

el-Cürcânî, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed (v. 816-1413); ***et-Târifât,*** baskı yeri yok, ts.

ed-Dârimî, Abdullah İbn Abdirrahman (181-255 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 147/1987.

ed-Deylemî, Ebû Şucâ Şireveyh İbn Şehredâr (445-509 h.); ***el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb,*** *[Tahkik: Muhammed es-Saîd Besyûnî es-Zağlûl],* Dâru'l-kütübi'l-

ilmiyye, Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman İbn Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.), ***es-Sünen,*** *[Tahkik: Muhammed Muhsin Abdulhamid],* I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed İbn Abdillah el-Esbahânî (v. 336-430 h.), ***Hilyetü'l-evliyâ,*** I-X, Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

_________, ***Delâilü'n-nübüvve,*** *[Thk: Muhammed Ravvas Kal'acî Abdulberr Abbas],* I-II, Dâru'n-nefâis, Beyrut, 1991.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsenna (210/307 h.); ***el-Müsned,*** I-XIII, Dâru'l-Me'mun li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

el-Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); ***İhyaü ulûmi'd-dîn,*** I-IV, Dâru'l-mârife, Beyrut, tsz.

el-Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed İbn Abdillah en-Neysâbûrî (321-405 h.); ***el-Müstedrek ale's-Sahîhayn,*** I-IV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1990.

Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Ali Ebû Bekr (393-463 h.); ***Târîhu Bağdâd***, I-XIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

İbn Adiyy, Ebû Ahmed Abdullah b. Adiyy b. Abdillah b. Muhammed el-Cürcânî (v. 365 h.); ***el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl,*** Dâru'l-fikr, Beyrut, 1988.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Sikatüddin Ali b. Hasan b. Hibetillâh, ***Târîhu Medineti Dımaşk,*** I-LXXX, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1421–2001.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf İbn Abdillah en-Nemirî (v. 463 h.); ***el-İstîâb fi mârifeti'l-ashab,*** I-IV, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris (v. 327 h.), ***Tefsîru'l-Kur'ân,*** I-X, Mektebetü'l-asriyye, Sayda, tsz.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah İbn Muhammed (v. 235 h.); ***el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr,*** *[Tahkik: Kemal Yusuf el-Hut],* I-VII, Mektebetü'r-rüşd, Riyad, 1409 h.

İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); ***Sıfatü's-safve,*** I-IV, Dâru'l-mârife, Beyrut, 1399-1979.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan İzzuddin Ali b. Muhammed Abdülkerim (v. 630/1233); ***Üsdü'l-ğâbe fi mârifeti's-sahabe,*** I-VI, Dâru'l-fikir, Beyrut, 1989.

İbn Hacer, Ahmed İbn Ali İbn Cafer el-Askalânî, (773-852 h.); ***el-İsâbe fî temyîzi's-sahabe,*** *[Tahkik: Ali Muhammed el-Becavî]* Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412/1992.

_________, ***Lisânü'l-mîzân***, I-VII, Müessesetü'l-a'lemî, Beyrut, 1406/ 1986.

__________, ***Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahihi'l-Buhârî,*** *[Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbakî-Muhibbuddin el-Hatîb],* I-XIII, Dâru'l-mârife, Beyrut, 1379.

İbn Hallikan, Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir b. Hallikan (v. 681 h.); ***Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâi ebnâi'z-zaman,*** I-VIII, Dâru sâdır, Beyrut, 1977.

İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed İbn Hibban İbn Ahmed et-Temîmî el-Bustî (v. 354 h.); ***Sahîhu İbn Hibban,*** I-XVIII, *[Tahkik: Şuayb el-Arnavut],* Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1993.

________, ***es-Sikât,*** I-IX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1395/1975.

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişâm İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/ 828); ***es-Sîratü'n-nebeviyye,*** I-IV, Dâru'l-kalem, Beyrut, tsz.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail İbn Ömer ed-Dimaşkî (v. 774 h.); ***Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm,*** I-IV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.

________, ***el-Bidâye ve'n-nihâye,*** I-XIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1988.

İbn Mâce, Muhammed İbn Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

İbnü'l-Mübârek, Abdullah (118-181 h.); ***el-Cihâd,*** ed-Dâru't-Tûnusiyye, Tunus, tsz.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed İbn Sa'd İbn Meni' ez-Zührî (230/845), ***et-Tabakatü'l-kübrâ,*** I-VIII, Dâru sâdır, Beyrut, 1960.

el-Kâsânî, Alâuddin (v. 587 h.); ***Bedâiu's-sanâi',*** I-VII, Dâru'l-kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1982.

el-Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed (v. 380 h.); ***et-Taarruf li mezhebi ehli't-tasavvuf,*** Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1400.

el-Makdisî, Muhammed b. Tahir; ***Zahîratü'l-huffâz,*** I-V, Dâru's-selef, Riyad, 1416/1996.

el-Münâvî, Muhammed Abdurraûf (1031/1622); ***Feyzu'l-kadîr şerhu Câmii's-sahîh,*** I-VI, el-Mektebetü't-ticariyye'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); ***Sahîhu Müslim,*** I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed İbn Şuayb (215-303 h.); ***es-Sünen,*** *[Tahkik: Abdülfettah Ebû Gudde],* I-VIII, Mektebetü'l-matbaati'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

Said b. Mansur; Ebû Osman el-Horasânî (v. 227 h.); ***Kitabü's-sünen,*** Dâru's-selefiyye, Hindistan, 1982.

es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl, Celâleddin Abdurrahman İbn Ebî Bekir (911/1505); ***el-Hasâisu'l-kübrâ,*** I-III, Daru'l-kütübi'l-hadîse, Mısır, 1967.

eş-Şafiî, Ebû Abdillah Muhammed İbn İdris (v. 204 h.); ***el-Ümm,*** Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1393 h.

_________, ***Müsnedü'ş-Şafiî,*** Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

et-Taberânî, Ebû'l-Kasım, Muhammed İbn Ahmed (v. 360 h.); ***el-Mu'cemü'l-evsat,*** *[Tahkik: Hamdi İbn Abdilmecid es-Selefî],* I-X, Dâru'l-Haremeyn, Kahire, 1415 h.

_________, ***el-Mu'cemü'l-kebir,*** *[Tahkik: Hamdi İbn Abdilmecîd, es-Selefî],* I-XX, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

et-Taberî, Muhammed İbn Cerîr İbn Yezîd İbn Hâlid (224-310 h.); ***Câmiu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân,*** I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

_________, ***Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî),*** I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.

et-Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd (v. 204 h.); ***el-Müsned,*** Dâru'l-mârife, Beyrut, tsz.

et-Tirmizî, Ebû İsa, Muhammed İbn İsa (209-279 h.); ***el-Camiu's-Sahîh,*** I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Vâkıdî, Muhammed b. Ömer (v. 207 h.); ***Kitabu'l-Megâzî,*** I-III, Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1984.

ez-Zehebî, Ebû Abdillah Şemsüddin Muhammed (v. 748/1347); ***Siyeru a'lâmi'n-nübelâ,*** I-XXIII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1413 h.

_________, ***Tezkiratü'l-huffâz,*** I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

114001-20110427